

پاشلي ذهنونه

(د ۱۳۹۸ ل کال په بهير کې د ليکنو ټولگه)

محمد اسمعيل يون

۱۳۹۸ ل کال

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پاشلي ذهنونه

(د بېلابېلو ليکنو ټولگه)

ليکوال: محمد اسمعيل يون

خپرنډوی: د افغانستان ملي تحریک

چاپکال: ۱۳۹۸ ل / ۲۰۲۰ م

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

ډیزاین: فیاض حمید

چاپ وار: لومړی

د خپرنډوی د خپرونو لړ: (۱۵۶)

د لیکوال د خپرونو لړ: (۵۲)

برېښنایي پته: www.melitahrik.com ،

www.zhwandoon.tv

ددې کتاب د چاپي، کاپي، انلاين او بل هر ډول خپراوي حقوق له خپرنډوی سره خوندي دي.

ډالۍ

د افغان ولس نوموركو اتلانو ته!

نيوليک

مخ	سریک	گڼه
10	سریزه	۱
21	(۱۳۹۸ل) کال او زما دا لیکنې	۲
24	افغانستان کې څوک سوله نه غواړي؟	۳
38	پرون، نن او سبا	۴
41	د نوي کال پر لومړۍ ورځ مې څه وکړل؟	۵
44	((بڼه)) نظام، ((شته)) نظام او ((نه)) نظام	۶
48	بې اسرې او بې نصرته ملت	۷
50	د مظلوم ولس یو بل رسا غږ هم خپل پور پرې کړ	۸
53	پته خزانه: تر عظیم الشان قرآن وروسته	۹
72	د شېرزاد ساپي سفر	۱۰
74	باعزتو سوله څه مانا؟	۱۱
۷۸	څوک په څومره اوبو کې؟	۱۲
۸۲	ولې اقتصادي مرکرونه؟	۱۳
۸۶	څوک قانون غواړي او څوک بې نه غواړي؟	۱۴
93	د اجرائیه ریاست تکلیف	۱۵
97	لر او بر یو افغان	۱۶

۱۷. جنګسالاري او کنځلماري غاړه غړی 102
۱۸. حقیقت، حقیقت دی ۱۰۸
۱۹. د سولې مشورتي لویه جرګه 113
۲۰. افغانستان په انځور کې 115
۲۱. بیا هم نړیوال ریکارډ 117
۲۲. د نن او سبا انځور 120
۲۳. د ابلیس په لاس شهیده فرشته 122
۲۴. پاشلي ذهنونه 125
۲۵. د پکتیکا ماسټر پلان ۱۲۸
۲۶. د رنگ شوي مورچل سرتېري 132
۲۷. تر حاکمیت وروسته 134
۲۸. ای د سترې اروا مورې! 135
۲۹. د ارمان پر قبر ۱۳۸
۳۰. ټاکنې او برېښنايي تلګرې 142
۳۱. استاد هم لار 145
۳۲. د عقیدې او ارادې سرې 146
۳۳. یوه کاري ورځ 147
۳۴. د غمیزې په دوام 153
۳۵. د خپلواکۍ یوه پېړۍ منزل 155

۳۶. ایماندارو، کله کله شکر هم کارې؟! 162
۳۷. ای د ویده ملت معماره! 167
۳۸. د ناکام اتل فریاد 173
۳۹. ته ښه یې؟ پلار مې ښه دی مورې؟ ۱۷۸
۴۰. د ژوند حقیقت ۱۸۱
۴۱. د پروڼ، نن او سبا سرى ۱۸۳
۴۲. تاریخ دې یو ځل بیا شاهد وي 192
۴۳. د مکررو حوادثو مکرر تاریخ 194
۴۴. بې رایې مرستیالان او نا مهاره غوښتنې 197
۴۵. افغان ولس له خپل یو مل او ملګري بې برخې شو ۱۹۸
۴۶. که ټاکنې ونه شي؟ 202
۴۷. یوه لنډۍ او د کنځلمارانو منطق 208
۴۸. په کابل کې کربلا 211
۴۹. د ولسمشرۍ په ټاکنو کې د جمهور رییس غني بیا بریا ته 212
۵۰. زه او ډاکټر عبدالله؟! ۲۲۸
۵۱. د غوره مالانو منطق 227
۵۲. دا تصویر څه پیغام لري؟ 230
۵۳. تښتېدلې او ښکې 233
۵۴. د غم غلطۍ په هیله 235

۵۵. د دوو زورواکیو پرتلنه او تپرونه 237
۵۶. ډاکټر عبدالله په حکومت کې څه قانوني حیثیت لري؟ 240
۵۷. عقل او زورواکي 245
۵۸. تاریخي درسونه او سر نا خلاصې عبرتونه ۲۴۸
۵۹. څو شپې دکمال اتاتورک د فکر تر څنګ 250
۶۰. یوه ورځ په جلال اباد کې 252
۶۱. له تلې تر لړمه 255
۶۲. حقیر د اسلامي ولسواکۍ یو سرغندوی 257
۶۳. د چا په زمانه کې؟ 259
۶۴. توره او هنر 261
۶۵. د زحمت او ارادې انځور 265
۶۶. د سولې د لټې په هیله 267
۶۷. د سولې په هیله د خبرو دوام 269
۶۸. طالبان، بدلون او د سولې بهیر 272
۶۹. د عبرت تجربې ۲۸۰
۷۰. د دلیل او منطق یو بل ستوری هم و نړېد ۲۸۱
۷۱. د اتل اوبسکې ۲۸۴
۷۲. ناکامورا لار ۲۸۷
۷۳. ایا موږ ډېر چټک نه یو!؟ ۲۸۹

۷۴. نازک اکثریت څه ته وايي؟ ۲۸۶
۷۵. ملت د ملاریا او محرقې ترمنځ (م. م. م) 293
۷۶. یوه یادونه او یوه مننه 297
۷۷. د بې پیره لپاره لا مذهبه په کار دی ۲۹۸
۷۸. د وخت غوښتنه 302
۷۹. د نړیدلي مورچل یو بل سپاهي ۳۰۸
۸۰. د مبارزې اوږده او کړلېږنه لار 306
۸۱. د شخصیت معیار 308
۸۲. امارت، جمهوریت که انسانیت؟ 310
۸۳. د مفکر صیب او ملا صیب پخلاينه 314
۸۴. سوله د پرون، نن او سبا بې بدیله ضرورت 317
۸۵. د سیاسي لندغرانو ارواپوهنه 320
۸۶. د عبدالله او غني ترمنځ د پښتنو غوره مالانوکرم بازار 324
۸۷. سولې پل دې بختور شه! ۳۲۸
۸۸. افغانستان کې د سولې منځني 331
۸۹. د لړ او بر افغان د پیوستون غونډه 334
۹۰. د خدای پامانی وروستي مراسم 336
۹۱. افغانستان د امپراتوریو قبرستان که د ژوند گلستان 337

سريزه:

په کې يو نيم د لیلی پېکي ته ورشي

د کرونا مرګونې او نړيوالې وبا تر درې مياشتني زړه تنګي کرنټين وروسته له کوره بهر ښار ته راوتلو سره سم مې استاد پوهاند دوکتور محمد اسماعيل يون ته زنگ وواهه، تر سلام کلام وروسته مې ترې تپوس وکړ چې استاده! پر کومه ځمکه ياست؟ د تېر په څېر استاد بې له درنګه ځواب راکړ، والله، دوه درې ورځې کېږي چې کرنټين مې تفریډ مات کړی او تلوېزيون ته راځم، نور مو زړه راتنگ شو او د راوتلو جرأت مې وکړ، بس نور که خدای کول تر دې وروسته به زيات وخت په تلويزيون کې يم، ما ويل استاده درغلم له خيره.

د هېواد د ستر ديني عالم او پر وطن مين شخصيت خدای بښلي (دوکتور محمد اياز نيازي) د جنازې مراسمو له بابته لارې سمې بندې وې او د تېر په څېر په سرګونو کې ترافیکي بېروبار او ګڼه ګڼه ډېره وه، يو څه نا وخته ژوندون تلوېزيون ته ورسېدم او تر درې مياشتو لږوالي وروسته مو د لاس په اشاره روغېر او بيا ورپسې مو له استاد سره پوره سياسي، فرهنگي کيسې، ښايسته اوږد بانهار او پر امنيتي ستونزو او ننگونو ډېر بحث وکړ، اوږد وخت سره کېناستو، د راوتلو پر وخت استاد يون راته کړل، چې د تېر په څېر مې دا ځل بيا د (۱۳۹۸ ل) کال خپلې ټولې نه، خو اکثره فيسبوکي، چاپي، ناچاپي او خورې ورې ليکنې سره راټولې کړي او د يوې

ټولګې په توګه يې چاپوم او که ژوند و دا لړۍ به جاري ساتم او خو په کې داده، چې پردې ټولګه به تاسې سریزه ليکئ.

خدای شته دې خبرې راته يو ډول خوښي او غرور راکړ، چې د يون پر کتاب سریزه او زه؟

او چې رښتيا ووايم، د دې خبرې په اورېدو سره مې يوه وېره او تشوېش هم زړه کې پيدا شو، هغه ځکه، چې دا مې په دې برخه کې لومړۍ تجربه وه او بيا د يون غونډې اشخاصو پر ليکنو سریزه يو ننګونکی کار و!

له استاده مې د ليکنو د ټولګې يوه کاپي واخيستله او ښه په غور مې ولوستله. هسې خو که مبالغه ونه شي له يون سره مې د درې لسيزو د پېژندنې له وخته د ده هره ليکنه لوستې ده او د يون د دايمي لوستوال پاته کېدو غټ سبب هم دا دی چې د يون ليکنې او ادبي پنځونې مې لکه د يون شخصيت او د يون سياسي دريځ تر نورو ډېر خوښېږي.

دا چې استاد يون مې د خوښې يو ايډيال، ليکوال او سياستوال دی تر دا ټولو ښېګڼو وړاندې چې يون يې لري زما يې بله ځانګړنه، چې په هغه کې زه ځان د استاد يون ملګری او انډيوال حسابوم، د ده ملي احساس او افغاني ننگ او ثبات دی، چې له بده مرغه ټول ليکوال او سياستوال بيا دا ښېګڼه نه لري، کومه چې زه يې د خپل يو ايډيال ملګري په وجود کې وينم. راځو دې ته چې دا ټولګه چې ستاسې په لاس کې ده څه لري؟ او څنګه ده؟ دا خبره ستاسې قضاوت ته، چې کتاب پوره ولولئ، پرېږدم، خو دا دعوه ضرور کوم چې دې کتاب کې زموږ او ستاسې د هېواد او

چاپېرچل د دې کال (۱۳۹۸ل) ډېر حقايق او واقعيتونه د يوه رښتيني افغاني او ملي موقف له زاويې نه د الفاظو او کتابت په ترازو تلل شوي او هر څه ته په پوره ايماندارۍ، سياسي جرأت او د ژور رياليستيک ژورناليزم له عينکو کتل شوي دي. استاد يون ښه ته ښه او بدو ته يې د افغان ځورېدلي ولس گټو ته په کتو سره بد ويلي دي، د هېواد او هېوادوالو پر هر غم او ناوړين يې ژړلي او که چېرته يې په ورځنيو چارو، ليکنو او سياسي تعاملاتو کې کوم څرک هم د افغان ولس د گټو په هېنداره کې ليدلی، په ورين تندي او پراخه بدرگه يې ورته د خوښۍ او بدرگې الفاظ او کلمات ورکړي دي.

د دې کتاب له ليکنو روښانه جوتيري چې استاد يون د (۱۳۹۸ل) کال په اوږدو کې له جمعې ورځ پرته تقريباً هره ورځ يو مخ ليکنه کړې ده، نږدې (درې سوه څلوېښت) مخه ليکنې او که ځينې ورکې ليکنې او يا هغه ليکنې چې د بېلابېلو عواملو له امله دلته نه دي خوندي شوي، که هغه هم په کې محاسبه کړو نو (يون) د کال په (۳۶۵) ورځو کې يوه ورځ هم داسې نه ده تېره کړې چې دې ولس ته دې څه نه وي ډالۍ کړي. پورتنۍ تسلسل او تداوم موږ ته دا را زده کوي چې يو ليکوال څومره پابند او په اصطلاح پشت کار دی او دا هم راته ښيي چې يو څوک څومره مسولانه ژوند او ليکوالي کولای شي، د يوه خبير او مسول ليکوال ژوند څنگه تېرېږي؟ دا هر څه د ژوند د ورځنيو چارو، کور کهول ته د رسېدو، رسمي دندې او په عامه اصطلاح (مړي ژوندي)، سياسي مبارزې او نورو ناندريو سر بېره د

یوه لیکوال تعهد او ژمنه، خپل مسلک، هیوادوالو او انسانیت ته را په گوته کوي.

هسې مې له دې پاراگرافه د استاد یون تعهد او ژمنتیا رایاده شوه؛ څو کاله تر مخه یې راته وویل چې سړ کال به سل عنوانه بېلابېل کتابونه چې یو څو عنوانه مې خپل هم په کې شامل دي، خو نور اکثره د نورو لیکوالو دي، د چاپ امکانات به ورته برابر وو او چاپوو به یې، که د خدای رضا وه. خدای مې دې غاړه نه نیسي، د کال وروستی دوه درې ورځې پاتې وې چې زنگ راغی او هماغه و چې د ژمنه شوو سلو عنوانو کتابونو لمانځغونډې ته یې وروبللم، رښتیا وو، هماغسې یې چې ژبه کړی وه، ژمنه یې پوره کړه، ان تر ژمنې هم پورته (۲۰۱) عنوانه پښتو کتابونه یې چاپ کړل. هغه د شاعر خبره مې یاده شوه؛ چې: نو مینه نوره څنگه وي وطنه زوروره!

همداراز د ژمنتیا په اړه یوه بله خاطر، چې نه یادول یې راته بې انصافي ښکاري، درسره شریکوم، چې تر دې وروسته به بیا د کتاب پر منځپانگه باندې غږېږو، هغه دا چې: د مجاهدینو د قدرت وروستی وختونه او د طلباوو کرامو د حاکمیت لومړني کلونه وو، چې استاد راته وویل؛ یوه سوچه او ځانگړې پښتو مجله به راباسو او له دوستانو څخه یو چا چې غرب کې مهاجر دی، ژمنه یې کړې چې د دې مجلې مالي لگښت به ورکوي، دا وخت سیاسي او فرهنګي حالات دومره ترینګلي وو چې چا د

کتاب، بنوونځي او قلم نوم نه شو اخیستلای د مجلې چاپ خو پرېږده هغه هم سوچه پښتو مجله؛ دا کارونه د ځینو له نظره سم کفر و.

لنډه دا چې دا ژمنه هم دې ښاغلي په ښه ډول پوره کړه، شاعر او پر وطن مین لیکوال ښاغلي عبدالملک بېکسیار صاحب د هیلې مجلې مالي لگښت پر غاړه واخیست او استاد یون یې د لیکنو، ایډیټ او چاپ چارې، چې د مجلې د وېش او مضامینو په تیارولو کې ما هم ورسره پوره منډه ترړه او د هېواد دننه د استازولۍ او د مجلې چارو ته د رسېدو ملا تړلې وه، هیله مجله چې د اوسني پېر په چاپي رسنیو کې د محتوا، شکل، سبک له مخې ځانګړی او په ولسي او فرهنګي کچه له پراخ ملاتړ او پوره اغېز نه برخمنه وه، پوره (اته څلو پښت) ګڼې ښه په درز او دبدبه وچلېده او د هېواد ګوټ ګوټ ته ورسېدله، هیله لومړنۍ پښتو مجله وه چې پر هېواد د څو لسيزو فکري او فرهنګي ستم وروسته یې د پښتو ژبې د محرومیت او ګوښه والي ټول بریدونه او بندونه ونړول.

له دې یادونې مې موخه خپلې ژبې او فرهنګ ته د یوه رسالتمند لیکوال په توګه د استاد یون ژمنتیا او اراده وه، هغه داسې چې زموږ یو شمېر کړه او یادو لیکوالو له دې امله چې ګوندې دا مجله به یوازې په پښتو لیکلي مضامین او مقالې خپروي او دا مجله به د یو چا د شهرت سبب شي، د دې لپاره چې ځینو کسانو ته هېڅ ډول پلمه په لاس ور نه شي، استاد یون په یاده مجله کې د مدیره هیئت په توګه د خپل نوم له لیکلو هم ډډه وکړه او په دې ډول یې د ټولو تنګنظرو، متعصبو او کینه ګرو د تخریب مخه

ونیوله. استاد یون له دې ټولو ننگونو سره سره هغه ژمنه چې مجله به یوازې په پښتو ژبه وي، تر پایه عملي او یقیني کړه او له هر ډول ډار او جوړجاړي پرته پرمخ ولاړ. له نېکه مرغه تر هیلې مجلې وروسته گڼې مجلې او چاپي رسنۍ په نړه پښتو چاپ شوي چې دا لړۍ اوس هم ښه په خوند او رنگ روانه ده.

راځو اصلي موضوع ته او هغه دا چې، د دې کتاب له خورو ورو لیکنو څخه زما برداشت او تاثر څه دی؟ هغه د هر چمن سخن خبره ده، په دې مانا چې استاد یون کال دولس میاشتي او یا درې سوه پنځه شپيته ورځې ښه په غور او څیرکتیا له کوم ځنډ او خنډه پرته د هېواد او سیمې حالات څارلي، څېړلي، غڼدلي او یا یې ستایلي دي، د هر عمل او سیاست پر وړاندې یې خپل مناسب او حقیالوونکی غبرگون ښودلی دی. استاد یون د یو زړور او بې پرې لیکوال په توگه د انسانیت او عدالت ملاتړ کړی دی، د ده قلم کله هم د چپ او ښي فکر، د تور او سپین انسان او د ختیځې او لویدیځې نړۍ سیاستونو تر خپل اغېز لاندې نه دی راوستی، یوازې د یوه لیکوال رول یې ادا کړی دی، که په سیمه کې یې د ترکانو پلار (مصطفی کمال) چې اوس یې ځینې، سیکولار سیاستوال بولي، ستایلی او د هغه د وخت له برم او تدبیر نه اغېزمن شوی، خو ورسره یې په هماغه سیمه کې د مصر د (محمد مرسی) د مبارزې پر حقانیت او د ده مرحوم د کلک عزم ستاینه هم کړی ده.

که دلته په کور دننه یې د خدای بنسلي (عبيدالله بارکزي) پر مړینه تاثر ښکاره کړی او مرثیه یې پرې لیکلې، خو ورسره یې پر طالب پلوي (وحید مژده) هم کوکارې وهلي او ژرلي دي، پر (حسن حقیار) یې هم ناځوانمردانه برید غندلی او د اتل (ناکامورا) کارنامې او خدمتونه یې هم له پامه نه دي غورځولي، دا په حقیقت کې ټول د دې وطن ناخوالې او د ژورنالیزم رسالت، د یوه رشید قلموال دنده او د حوادثو پر وړاندې د هغه غبرگون او مسولیت دی.

یو بل څه چې ما په دې لیکنو کې پیدا کړل، هغه دا چې استاد یون څو بعدی لیکوال دی، یوازې مقالې نه لیکي او نه یوازې شاعر او ادیب دی، بلکې استاد یو ښه سیاستوال او د سیاسي چارو ښه شنونکی هم دی، هرکله یې په نظام کې شته ناخوالې ننګولي او چې کله یې بیا د ستایلو حقیقي ځای راغلی، بیا یې بې له درنګه ستایلی او ملاتړ یې هم کړی دی، خو چې کله هم پر دې پوهېدلی چې روان سیاسي چلند د هېواد لوړو کتو ته زیان لري او یا په یوه نه یو ډول د هېواد له ملي کتو سره په ټکر کې دی، نو په زغرده یې خپل مخالفت څرګند کړی او پر وخت یې د هغه پر وړاندې خپل غبرګون ښودلی دی، لکه د ټاکنو له بهیره نارضايتي، د اجرايه ریاست د وجود تکلیف او له اساسی قانون او هېواد لوړو کتو سره یې ټکر، د سولې د بهیر څرنگوالی (باعزته سوله څه مانا؟) او دې ته ورته نور مسایل. له بله پلوه کله چې یې مثبت او رغنده سیاسي او یا کلتوري کړنې او ګامونه لیدلي، لکه د هېواد د خپلواکۍ د سلمې کالیزې په ویاړ د حکومت او ولسمشر اندک اجرات یا د هېواد په ځینو ولایتونو او سیمو

کې د کلدارو په بدل کې د افغانیو ترویج او نورو کړنو یې پوره ملاتړ کړی دی، دا د دې ښکاروندويي کوي چې لیکوال د چا خبره منفي باف نه دی او چې کله یې ځای راغلی ښه په نره یې مثبت گرايي هم کړې ده. یوه بله خبره چې په دې کتاب کې ورته زما پام شو، هغه دا چې، استاد یون د سر لیکونو او عنوانونو په انتخاب کې د یوې خاصې سلیقې او ذوق خاوند دی، دا ښاغلی د عنوانو انتخاب څه عجیبه ډول کوي، هغه دا چې سرلیکونه یې ټول داسې وي چې تلوسه پیدا کوي، څه موزون او حیرانوونکي سرلیکونه؛ په سرلیکونو کې څه عجیب او غریب ترکیبونه او د الفاظو او کلماتو توازن چې یو جادويي رابښکون په کې موجود وي، د بېلگې په توګه (پرون، نن او سبا) یا (ښه نظام، شته نظام او نه نظام) او یا (د پرون، نن او سبا سرې) همدارنګه (له تلې تر لړمه)، یا بل عنوان، د (چا په زمانه کې؟) همدا راز (امارت، جمهوریت که انسانیت؟) او (د غني او عبدالله تر منځ د پښتنو غوره مالانو ګرم بازار) او داسې ډېر نور سرلیکونه او عنوانونه چې لوستوال ته د لوستلو تنده ورکوي او لوستونکی هر ورو لوستلو ته هڅوي.

استاد یون د لوی افغانستان د یو ریښتیني او فکري داعي په توګه ان د لیکوالۍ له پیله بیا تر ننه د لر او بر یو افغان، ناره ګرمه ساتلې او د پېښو او حوادثو په هر طوفان کې یې لر او بر یوازې ارمان نه، بلکې د مبارزې د عملي لارې څراغ او لارښود پاتې شوی دی، یوه زړه هم له دې سپېڅلې داعيې څخه نه دی شاته شوی، په خپلو اکثر و لیکنو او غونډو کې یې دا ناره ګرمه ساتلې، ښه او غوره بېلگې یې د پښتنو او بلوڅو د پیوستون

ورځ؛ د وړي د مياشتې د نهمې نېټې لمانځل، څو ځله د پښتونستان واک د لوحو نوی والی، د پښتون ژغورنې غورځنگ د مبارزو او غوندو لمانځل او ترسره کول، چې په دې لړ کې استاد یون پر شهید ارمان لوني، منظور پښتون، علي وزیر، کوچنی-شهیدې فرشتې مومند او نورو مبارزینو د ملگرتیا او خواخوږۍ اوبسکې تویې کړي دي او د لوی افغانستان د داعیې جغه یې دلته به برکې ښه گرمه ساتلې ده.

پر لیکوالۍ سربېره استاد یون یو ښه سیاسي تحلیلگر او د ملي او هېوادني سیاست او په تېره د ټاکنو برخه کې یو ښه څېړونکی او شنونکی هم دی، د بېلګې په توګه یې تاسې: « ټاکنې او برېښنایي تذکرې، د جمهور ریس غني بیا بریا ته پېښ گواښونه، بې رایې مرستیالان، که ټاکنې ونه شي؟ نازک اکثریت څه ته وایي؟ د مکررو حوادثو مکرر تاریخ، ایا موږ ډېر چټک نه یو؟ » او داسې نورې لیکنې چې د یوه حساس با خبره سیاسي شنونکي په توګه د یون پېژندنه کوي، ښې بېلګې دي.

همدا راز د دې کتاب لوستلو بهیر کې موږ ته پته لګېږي چې استاد یون په خپلو لیکنو کې څومره دقیق او حسابي سړی دی، په لیکنو او شننو کې د خپل ژور سیاسي لید له مخې وړاندوینه کوي، ارقام ورکوي او تر ډېره دا وړاندوینې او ارقام پر حقایقو او محاسبه ولاړ وي، لکه د جمهور ریس په توګه د غني بیا بریا ته پېښ گواښونه، یوه وړاندوینه وه چې اوس یې پایلې په سترگو وینو، ایا موږ ډېر چټک نه یو؟ او یا نازک اکثریت څه ته وایي؟ د ارقامو او حساب د دقت ښې بېلګې راګوي، همدا راز (د پکتیکا ماسټر پلان) لیکنه چې د حساب، کتاب او ژمنو او وعدو یوه ښه تابلو جوړوي، یې هم ښې بېلګې دي.

کله چې دا کتاب لولو نو دا راته په ښه توګه ثابتېږي چې یو څوک له وخت څخه څنګه مناسبه ګټه اخلي؟ او یا وخت څنګه د خپل ځان تابع کولای شي؟ استاد یون پر یوه ورځ د کابل په څېر مصروف ښار کې یوولسو بېلابېلو ځایونو ته ځي، هلته خپل کتابونه وېشي، د دوستانو ملاقاتونه کوي او فرهنګي او سیاسي لیدنې لري، همدا تجربه یو ځل بیا په ختیځ ښار (جلال اباد) کې هم کوي او د وخت وېش او تنظیم یې د یوه ښه مدیر، پلټونکي او تعقیبونکي په توګه کړی دی، استاد یون د وخت د تنظیم په اړه ښایسته مثال راوړی او په دې اړه د نوي کال تر سرلیک لاندې لیکنه کې، نوې خبره کوي چې :

((که موږ غواړو د زمانې ګړۍ وڅرخوو، نو په کار ده چې چټک ګامونه واخلو، مهمه نه ده چې د دې ګامونو ثمره دې زموږ په نامه یاده شي، وګورئ د ثانیه ګر ګر څېدل د دقیقه ګر او هغه بیا د ساعتګر په نامه تمامېږي، د یوه ملت د ژوند یوه مشخصه زمانه بیا د یوه واکمن په نامه یادېږي؛ د پلانکي په زمانه کې؛ زمانه یې د ځان تابع کړې وي.))

جالبه دا ده چې یون د زیاتو بوختیاوو او په ورځني ژوند کې له ډېرو ستونزو سره سره د بلا ډېرې حوصلې او زغم خاوند هم دی او د انتقاد زغملو غټه سینه هم خدای ورکړې ده، دلته له لیکنو یې جوتهېږي چې خپلو منتقدینو ته پوره وخت ورکوي، چې د خپل زړه براس وباسي، خو بیا ښکښلمارو او بې مروتو منتقدینو ته د غوره مال هغه اصلي اصطلاح هم کاروي او یا په ډېره تونده ژبه ورته د (لنډه غږ) کلمه هم استعمالوي. دی که څه هم په دې ګروهه دی چې ښکښلمارو ته ځواب ورکول د وخت ضیاع او د فکر تاوان دی؛ دوی ته باید په پرلپسې ډول په ډېر فرهنګي او

سياسي کار او فعاليت ځواب وويل شي، ترڅو بې اوره وسيزي، خو کله يې بيا ځينې لا منطقه منتقدین د منطق په څپره هم ساړه کړي دي. زه په پای کې لوستونکو د دې کتاب لوستل ډېر گټور بولم او په جرات سره دا خبره کوم چې د هېواد روانو پېښو ته په کتو د هرې خوالې او ناخوالې پر وړاندې د استاد يون غبرگون له ملي او هېوادنۍ مينې پرته نور څه نه دي، دا کتاب راته استاد يون د يوه زړور، خبير او ځيرک سياستوال او ليکوال په توگه راپېژني او دا راته جوتوي چې يون د هېواد په کچه د زمانې په دې پېر کې د حساب وړ، با مسوليتنه او رسالتمندو ليکوالو څخه يو دی.

ډېر گلونه زرغونې غرو رغو کې

په کې يو نيم د لیلی پېکي ته ورشي

الفت عليه الرحمه

په پوره مينه او درناوي

اول الرحمن رودوال

سيد نور محمد شاه مېنه. کابل

دا لیکنې (۱۳۹۸ل) کال او زما دا لیکنې

دا لیکنې چې تاسو گورئ او لولئ، دا د (۱۳۹۸ل) کال په بهیر کې لیکل شوي او اکثره یې د همغو پېښو او حالاتو انځورگري کوي، چې د همدې کال په بهیر کې پېښ شوي او پر هېواد تېر شوي دي، یوازې دوه لیکنې: ((افغانستان کې څوک سوله نه غواړي؟)) د (۱۳۹۵ل) کال په بهیر کې لیکل شوې ده، څرنګه چې دا لیکنه زما په نورو چاپي اثارو کې نه وه چاپ شوې، نو ځکه مې دلته ورته خوندي کول لازم وبلل او همدارنګه یوه بله لیکنه (پته خزانۀ تر عظیم الشان قران وروسته) لیکنه، چې دویم ځلي خپرول یې ضروري وګڼل شول.

نورې ټولې لیکنې د (۱۳۹۸ل) کال په بهیر کې لیکل شوي دي.

د (۱۳۹۶ل) کال په پای کې چې زه پنځوس کلن شوم، نو د خپل پنځوس کلن ژوند په بهیر کې تر ممکنه بریده مې خپلې ټولې لیکنې سره

راټولې او د (نیمه پېړۍ یون) تر سرلیک لاندې مې په (۱۴) بېلابېلو ټوکونو کې چاپ کړې. هغه وخت زما هڅه دا وه چې خپلې ټولې لیکنې باید په دې (۱۴) ټوکیزو اثارو کې خوندي کړم، خو زما له هڅو سره سره بیا هم ځینې لیکنې پاتې شوې، پر (۱۳۹۷ل) کال مې د همدې کال په بهیر کې د لیکل شویو لیکنو ټولګه (محرومیتونه) چاپ کړه. هدف مې دا و چې لیکنې باید په چاپي بڼه خوندي شي، که څه هم د دې لیکنو زیاته برخه د اوسنیو برېښنايي رسنیو له لارې خپره شوې وه، خو په چاپي بڼه یې خپرول هم بې گټې نه و. اوس چې دا لیکنې لولې، دا هم د تېر (۱۳۹۷ل) کال د لیکنو په تعقیب د (۱۳۹۸ل) کال د لیکنو ټولګه ده. د دې لیکنو د چاپ هدف دا دی چې د دغې زمانې د ناخوالو تصویرونه راټلونکي پښت او راټلونکي زمانې ته انتقال شي، هره لیکنه باید د خپلې زمانې د یوې پېښې تصویر راټلونکي زمانې ته انتقال کړي. دې ټولګه کې ډېرې وړې لیکنې هم شته او د منځنۍ کچې هغه هم. لنډې لیکنې اکثره د فیسبوک او نورو برېښنايي رسنیو له لارې خپرې شوي دي، اوس دا یو دود ګرځېدلی چې په برېښنايي رسنیو کې څوک اوږدې لیکنې نه لولي، دا ډول لیکنې که څه هم د یوې پېښې او یوې موضوع بشپړ تصویر نه شي وړاندې کولای، خو بیا هم د پېښو په ثبت کې مرسته کولای شي. موږ له نورو لیکوالو هم هیله کوو چې خپلې لیکنې سره راټولې او په منظم ډول چاپ کړي. که زما دا او دېته ورته نورې لیکنې د پېښو د واقعي ثبت او انځورنې په برخه کې

خپل اغېز ولري او د حال او راتلونکي نسل د ذهني روښانتيا سبب شي، نو دا به زما لپاره د روحي آرامۍ او خوښۍ سبب شي. دې ليکنو کې دردوونکې ليکنې هم شته او دا ځکه چې دا کال هم زموږ د هېوادوالو لپاره ډېر دردوونکی و، خدای (ج) دې وکړي چې (۱۳۹۹ل) کال زموږ د هېوادوالو لپاره د خوښۍ او سوکالۍ کال وي. هغه وخت به ليکوال هم د دې جوگه شي چې د خوښۍ پېښې لکه څنگه چې دي همغه ډول انځور کړي.

په هېواد کې د سولې او ثبات د ټينګښت

او سوکاله ژوندون په هيله

پوهاند دوکتور محمد اسمعيل يون

(۱۳۹۸ل) کال، د کب (۲۹) مه

کابل - افغانستان

افغانستان کې څوک سوله نه غواړي؟

(د ملي درسونو دویم پړاو)

لومړی درس

دا لیکنه د ((ملي درسونو)) د لړۍ یوه کړۍ وه، چې د (۱۳۹۵) ل کال د ثور پر (۶) مه نېټه په یاد پروگرام کې اورول شوې وه. پر (۱۳۹۸ ل) کال یانې شاوخوا درې کاله او پنځه میاشتې وروسته په کابل کې (افغان امن نړیوال کنفرانس) جوړ شو، په دې کنفرانس کې یو ځل بیا په افغانستان کې د سولې پر کړلېږن بهیر، ستونزو او حل لارو باندې بحث ته اړتیا پیدا شوه، یو ځل بیا د دې لیکنې اورولو ته اړتیا محسوس شوه، همدا لیکنه هلته ولوستل شوه، البته یو لړ بدلونونه هم په کې راوړل شول او د وروستیو درې-درې نیم کلونو حالاتو ته هم په کې نفوته وشوه. څرنګه چې هغه زیاتونې د تلوېزيون له لارې خلکو اورېدلې دي، نو نه غواړم له اصلي لیکنې سره یې یو ځای کړم، دا دی دلته همغه لیکنه کټ مټ راوړم چې پر (۱۳۹۵ ل) کال لیکل شوې وه.

د (۱۳۵۷ ل) کال د ثور پر اوومه نېټه (شپږم ماښام، اومه ورځ) د افغانستان خلکو دیموکراتیک ګوند د یوې پوځي کودتا له لارې د سردار محمد داودخان جمهوري نظام ړنګ او پر ځای یې د افغانستان دیموکراتیک جمهوریت اعلان کړ.

هغه وخت زه (یون) د شپږم ټولګي زده کوونکی وم. اوس چې (۱۳۹۵ ل) کال د ثور شپږم ماښام دی او سبا یې د ثور اوومه نېټه ده. زه

اوس د پوهاندۍ علمي رتبې ته رسېدلی يم. پوره (۳۸) کاله شول، خو جگړه لاهم روانه ده. جگړې يو نسل په بشپړ ډول تر ستوني تېر کړ او د دوو نسلونو نيم عمر په جگړه کې تېر شو. تر صليبي او ځينو نورو

جگړو وروسته په افغانستان کې روانه جگړه د نړۍ د جگړو په تاريخ کې تر ټولو اوږده جگړه ده. چې بې شمېره زيانونه يې اړولي دي. دلته به د دې جگړې د زيان څرنگوالي ته هم لږ تم شو:

د جگړې زيانونه: دې جگړې په (۳۸) کلونو کې تر يونيم مليون زيات افغانان شهيدان کړي، دوه مليونه يې معلول کړي، تر (۱۰) مليونو زيات يې د هېواد په داخل او هېواده بهر مهاجرت ته اړ کړي دي، د لسو مليونو افغانانو د لوستوالۍ منځه يې نيولې، دوه مليونه کورونه يې ړنگ کړي، تر درې زرو زياتې لويې او وړې فابريکې يې له منځه وړي دي، تر څلورو زرو زيات بسونځي يې ړنگ کړي، په سلگونو مليارده ډالره اقتصادي

زيان يې اړولی او د هېواد کلتوري، ملي او دفاعي ارزښتونه او استحکامات يې زيانمن کړي دي.

د زيانونو دا لړۍ لا هم روانه ده. اوس راځو دې پوښتنې ته چې چا په افغانستان کې سوله نه ده غوښتې، څوک د دې جگړې لوبغاړي وو او دا لړۍ ولې دومره اوږده شوه؟

د سولې مخالفين او د جگړې لوبغاړي څوک دي؟

له (۱۳۵۷ل) کال څخه بيا تر دې دمه سولې وخت پر وخت خپل مخالفين لرلي او جگړې بېلابېل پړاوونه وهلي دي، غواړو دلته ورته په ډېر لنډيز سره نغوته وکړو:

لومړی پړاو: د (۱۳۵۷ل) کال د ثور پر اومه تر پوځي پاڅون او کودتاه وروسته واکمن گوند غوښتل خپل مخالفين د برچې په زور له خپلې مخې لرې کړي. تر (۱۸) مياشتني زور کارونې وروسته پوه شول چې په زور کلي نه کېږي. ويل کېږي په پېښور کې مېشت د وخت د نظام اصلي مخالف مشر (انجنير گلبدین حکمتيار) او د کابل د حکومت مشر (حفيظ الله امين) يوې نسبي روغې جوړې ته نږدې شوي وو. دا حالت د امين کورمېشتو او بهر مېشتو مخالفينو نه شو زغملای، نو ځکه خو ټول سره لاس په کار شول او د دې پلان مخه يې ونيوله.

دويم پړاو: د (۱۳۵۸ل) کال د جدي پر (۶) مه نېټه پخواني شوروي اتحاد پر افغانستان يرغل وکړ، حفيظ الله امين يې وواژه او ورسره يې د

خلق ډلې حکومت ړنگ او د افغانستان د خلکو ديموکراتيک گوند د پرچم ډلې مشر (ببرک کارمل) يې پر خپلو ټانکونو سور د کابل پر واک واکمن کړ. دې کار سره جگړې زور واخيست او په ټول هېواد کې د شوروي د يرغل او روس پلوي نظام پر ضد پاڅونونه پيل شول، دې لړۍ او ه نیم کاله دوام وکړ.

درېيم پړاو: کله چې شوروي مشران له خپلې بريا نهيلي او پر خپلې ماتې باوري شول، نو د خپلو عسکرو د ايستلو په لټه کې شول، کارمل د شوروي لښکرو له وتلو سره مخالفت وکړ او ډاکتر نجيب الله ملاتړ، نو ځکه خو د کارمل پر ځای د نجيب الله گومارنه ترسره شوه. ډاکتر نجيب الله د ملي روغې جوړې تگلاره او يو اړخيز اوربند اعلان کړل، خو جهادي مشرانو او تر شا يې د پاکستان استخباراتو د ډاکتر نجيب الله د روغې جوړې سياست رد کړ او جگړه يې جاري وساتله. پر جلال اباد ښار د پاکستان درې قول اردو او نږدې شل زرو مجاهدينو منظم يرغل وکړ، خو دا يرغل د وخت د حکومت د منظم پوځ د ټينگ مقاومت له امله له ماتې سره مخ شو.

څلورم پړاو: ډاکتر نجيب الله لا خپل حاکميت ته دوام ورکاوه چې شوروي اتحاد ړنگ شو، د اسلامي جمعيت مشرتابه چې له پنخوا څخه يې له شوروي اتحاد سره د اړيکو اسناد خپاره شوي وو، له يو شمېر نورو جهادي مشرانو سره مسکو ته سفر وکړ، استاد رباني له روسي مشر (بورس يلتسن) سره په خصوصي ډول وکتل او هغه ورسره واک ته د

رسونې ژمنه وکړه. پرچم ډلې، جمعیت او نظار شورا، وحدت ډلې او د ډاکتر نجیب الله په لاس جوړ شویو ملپشو په جبل السراج کې ائتلاف وکړ، د ملگرو ملتونو د سولې پلان یې شنه او د ډاکتر نجیب الله حکومت یې رنګ کړ.

پنځم پړاو: د حضرت صبغت الله مجددی له دوه میاشتني تمثیلي حکومت او ورپسې د استاد برهان الدین رباني له څلور میاشتني حکومت سره جنګونو زور واخیست، دې جګړو څلور نیم کاله دوام وکړ، یوازې په کابل ښار کې (۶۵ زره) کابل ښاریان ووژل شول او (۸۵ زره) کورونه رنګ شول.

شپږم پړاو: خلک له تنظیمي جنګونو تر پوزې راغلل، دا مهال د (ملاعمر) په مشرۍ د طالبانو اسلامي تحریک په نوم په کندهار کې یو نوی حرکت پیل شو، خلکو یې هرکلی وکړ، دوی لومړی کندهار، بیا شاوخوا ولایتونه: هرات بیا کابل او د هېواد شمال ولایتونه ونيول او د برهان الدین رباني په مشرۍ اسلامي دولت یې په پنځه سلنه خاوره کې را ایسار کړ. د هېواد په اکثره سیمو کې د شریعت په انګېزه او د برچې په وسیله امن ټینګ شو.

اووم پړاو: د طالبانو او نړیوالې ټولنې په تېره بیا د لویدیځې نړۍ ترمنځ اوږدې ناندري پیل شوې، د (اسامه بن لادن) پر سر خبره د توغندیو کارونې ته هم ورسېده.

د (۲۰۰۱) ميلادي كال د سپتمبر پر يوولسمه نېټه پر نيويارک او پنتاگون مرکوني گوزارونه وشول، د امريکا پوځي عزت او طاقت تر پوښتې لاندې راغی، امريکا پر ه د اسامه پر مشرۍ پر القاعدې ډلې واچوله او د دوو مياشتو په بهير کې يې د طالبانو نظام ړنگ کړ.

اتم پړاو: د امريکا پوځي حرکت دومره چټک و چې سياسي بهير تر پوځي عمل ډېر شاته پاتې شو، پخوانۍ شمالتلوالې ته چې دا مهال د مرگ پر پوله ولاړه وه، يو ځل بيا د دې چانس مساعد شو چې د امريکايي الوتکو تر وزرونو لاندې پر کابل واکمنه شي. د بن په کنفرانس کې طالبانو او اسلامي حزب له نظره وغورځول شول او د دښمن په سترگه ورته وکتل شول. (۹۰) سلنه واک نظار شورا او اسلامي جمعيت ته ورکړل شو. حامدکرزی او (۱۷) تنه نور تکنوکراتان د سمبولیکو واکمنو په توگه حکومت ته داخل شول، يادې ډلې او ډلو د بهرنيو په مرسته قومي تعصب، پخوانيو سياسي کينو او ژبني تعصب ته پراخه لمن ووهله. د نوي حکومت په لومړيو دريو کلونو کې د طالبانو فعاليتونه په نشت حساب وو.

خو په حاکميت کې واکمن قومي او ژبني تعصب طالبانو ته د دې زمينه برابره کړه چې خپلې ليکې په دفاعي بڼه بېرته منظمې کړي. درې څلور کاله وروسته طالبان دفاعي او بيا تر هغه وروسته تعرضي حالت ته داخل شول.

نهم پړاو: د حامدکرزي تر (۱۵) کلن حاکميت وروسته خلک ډاکتر اشرف غني ته هيله من وو چې له طالبانو او نورو مخالفو ډلو سره به د

سولې بهیر یو جوت او څرگند حالت ته ورسوي. خو دگډوله حکومت په جوړېدو سره هغه هیلې پر نهیلې بدلې شوي.

لسم پړاو: طالبانو له چریکي جگړو څخه جبهه یي جگړو ته مخه کړه. دفاعي حالت یې پر بشپړ تعرضي حالت بدل کړ، د ولسوالیو له سقوط څخه خبره د بنارونو او ولایتونو سقوط ته راوړسېده او پر عادي دولتي تاسیساتو باندې له بریدونو څخه خبره پر ډېرو مهمو امنیتي بنسټونو پورې بریدونو ته ورسېده.

دا د جگړې د بهیر یو لنډ زماني انځور و چې دلته یې یادونه وشوه. اوس راځو د جگړې کورنیو او بهرنیو لوبغاړو ته چې دا هم څو اړخونه او څو پړاوونه لري:

لومړی لوری لومړی پړاو: دا د خلکو دیموکراتیک گوند د واکمنۍ څوارلس کلنه دوره ده. د جگړې کورني لوبغاړي د خلکو دیموکراتیک گوند (خلق+ پرچم ډله) او د هغوی متحدین، بهرني ملاتړي یې شوروي اتحاد او نړیوال کمونیستي بلاک. په بله خوا کې مخالف لوری د مجاهدینو او ه+ اته تنظیمونه او د هغوی کورني متحدین، بهرني ملاتړي یې، پاکستان، ایران، سعودي عربستان، زیات شمېر عربي هېوادونه، د امریکا متحده ایالتونه او لویدیزه نړۍ.

دویم پړاو او مقابل لوری: د ډاکتر نجیب الله د نظام تر ړنګېدو وروسته، تنظیمي جنګونه په دې پړاو کې شاملېږي، لوبغاړي یې: د رباني په مشرۍ د کابل رژیم، اسلامي جمعیت او د هغه متحدین، بهرني ملاتړي

یې، روسیه، د مرکزي اسیا هېوادونه، کله ناکله ایران، مخالف لوری یې د حکمتیار په مشرۍ اسلامي حزب او د هغه متحدین، بهرني ملاتړي یې تر یوه بریده پاکستان، سعودي عربستان او د خلیج هېوادونو ځینې خاصې کړی.

درېیم پړاو او لوري: د اسلامي جمعیت او طالبانو ترمنځ د جګړو مهال رانغاړي، مقابل لوري د رباني په مشرۍ شمالتلواله، بهرني ملاتړي یې روسیه، د مرکزي اسیا هېوادونه، هند، ایران، یو شمېر اروپایي هېوادونه او ځینې نور، مخالفین یې طالبان د هغوی رژیم، ملاتړي یې پاکستان، سعودي عربستان متحده عربي امارات او په خلیج کې یو شمېر خاصې کړی.

څلورم پړاو او مقابل لوري: د امریکا په مشرۍ د طالبانو د نظام ړنگول. د حامدکرزي په مشرۍ موقت او بیا انتخابي حکومت، د قدرت اصلي زری اسلامي جمعیت او پخوانۍ شمالتلواله، تکنوکراتان د افرادو په توګه او یو شمېر چپي ګوندونه، بهرني ملاتړي یې د امریکا په مشرۍ لویدیځه نړۍ او نږدې (۶۰) هېوادونه مخالف لوری طالبان د هغوی کورني متحدین، بهرني ملاتړي یې د پاکستان مذهبي او استخباراتي سازمانونه او په خلیج کې یو شمېر کړی. د اسلامي حزب یوه برخه هم په مخالف لوري کې واقع وه.

پنځم پړاو او مخالف لوري: د ډاکتر غني او ډاکتر عبدالله تر مشرۍ لاندې د ملي وحدت حکومت په نامه چوکاټ کې راتاله شوي بېلابېل تنظیمونه، د قدرت اصلي سرچینه شمالتلواله، غني او په هغه پورې تړلي یو شمېر اشخاص، د قانوني سرپوښ په توګه، بهرني ملاتړي یې د امریکا متحده ایالتونو په مشرۍ، اروپایي او لویدیز هېوادونه، په مجموعي ډول

(۴۷) هېوادونه، روسیه، ایران او ځینې نور هېوادونه بیا په مشخص ډول د تلوالې ملاتړي.

طالبان د اصلي مخالفینو په توګه، د اسلامي حزب یوه برخه هم د مخالف په توګه، د پاکستان اسخبارات بیا د یوه اصلي مخالف د ملاتړي په توګه. په دې ډول نو جګړه له یوه پړاوه بل ته داخله شوې او لا هم داخلېږي. دا چې دا جګړه ولې دومره اوږده شوه بېلابېلې پلمې او انګېزې یې لرلې، غواړو دلته همدې پلمو او انګېزو ته تم شم.

د جګړې پلمې انګېزې:

کله چې د جګړې تر شا غټ زبرځواکونه، ستراتیژیک هدفونه او ایډیالوژیک جریانونه ولاړ وي، نو د هغې جګړې د تداوم لپاره د پلمو او انګېزو پیدا کول سخت کار نه دی. په افغانستان کې د (۳۸) کلنې جګړې په بهیر کې هم ګڼ شمېر اصطلاحات د انګېزو د پیدا کولو لپاره وکارېدل چې دلته یې په لنډیز سره یادونه کوو. اشرار، مجاهد، مهاجر، کمونیست، کافر، مشرک، ملحد اخوان المسلمین، اخوان الشیاطین، مخالف، افراطي، وطن پلور، وطن دوست، ترقی، ارتجاع، کمونیزم، امپریالیزم، ایډیالست، ماتریالیست، مقاومت، شرو فساد، ولسواکي، خلق، ولس، طالب، تروریست، ترهګر او داسې نورې نومونې چې تر ننه لا کارېږي. دا اصطلاحات د غټو، لویو، پټو او ښکاره اهدافو د انګېزو لپاره وکارېدل، په مجموعي ډول که موږ د جګړې له پیله بیا تر دې دمه پورې د جګړې ټول حجم، ټولې خواوې او ټول وسایل محاسبه کړو، نو دا جګړه یوه نړیواله جګړه ګڼل کېدای شي، یا هم افغانستان د نړیوالې جګړې مستقیم او نیابتي ډګر. د نړۍ هېڅ داسې هېواد به پیدا نه شي چې د افغانستان په جګړه کې

يې په مستقيم او نامستقيم ډول ډوډۍ، گولۍ، او روپۍ نه وي لگېدلي، د دې ټولو لگښتونو جانبي عوارض دادي چې زموږ هېواد کې لا هم جگړه توده وه او تر دې دمه يې راغځولې ده. دا چې اوس د جگړې څرنگوالي په کوم حالت کې دی، غواړو دلته په لنډيز ورته نغوته وکړو.

اوسنی حکومت او د جگړې اوسنی حالت: د روانې مياشتې پر (۶) مه نېټه ډاکټر غني د ملي شورا گډې غونډې ته په زړه يوه او په خوله بله عجيبه وينا وکړه، د شمالتلوالي تر زيات فشار لاندې يې د هغوی له دوديزې ترمينالوژۍ سره سم د تروريستانو پر ضد د جگړې اعلان وکړ، خو په زړه کې پر دې پوهېده چې د دې جگړې مهارول دده په وس کې نه دي. خو بيا هم ده خپلو مخالفينو ته څرگند او ناڅرگند گواښونه وکړل. دلته غواړو د غني د بېوسۍ ځينو ټکو او په اوسني حکومت کې د غني د واک موازني ته لنډه نغوته وکړو:

د ملي وحدت په حکومت کې د واک انډول: که څه هم ډاکټر غني د وسلوال پوځ د اعلى سر قومندان په توگه يادېږي، خو په اوسني پوځ کې د غني ونډه ډېره خواره ده. اوسنی پوځ، نه له سياسي، نه له سمټي، نه له ژبني، نه له فکري او نه هم له قومي پلوه د غني تر وزونو او اوامرو لاندې دی. پوځ د وسلو او معيشت له پلوه بهرني ملاتړ پورې تړلی، د انگېزې له مخې هم له بحران سره مخ دی او د جوړښت له پلوه، سيمه ييزه، تنظيمي او قومي بڼه لري. يوازې يوې شمېرنې ته به نغوته وکړو: د قومي ترکيب له مخې په ملي دفاع وزارت کې په سلو کې (۷۲) سلنه لوړپوړي صاحب منصبان تاجکان او (۲۲) سلنه يې پښتانه او پاتې نور يې

په نورو قومونو پورې اړه لري، له سياسي پلوه حالت تر دې هم بدتر دی. د دفاع وزارت غوڅ واک له اسلامي جمعیت او د هغه له موثلفو تنظیمونو سره دی. نو په داسې یو حالت کې د غني اعلیٰ سر قومندانې اوبو ته د خیال تېرول دي. د کورنیو چارو وزارت او ملي امنیت ریاست کې حالات تر دې هم بدتر دي او غني یې د سمون وړتیا هم نه لري. په داسې یو حالت کې د مخالفینو پر وړاندې د جنگ اعلان څه مانا او څه پایلې لري؟ غواړو د دې ډول اعلانونو احتمالي نتایجو ته هم لږ تم شو.

د جنگ د اعلان اټکلېزې پایلې: دې اعلان سره به جگړه نوره هم گرمه شي. طالبان او د هغوی بهرني ملاتړي به هم خپل ټول زور او توان څرګند کړي، په جگړه کې د طالبانو موقعیت هغوی ته د دې زمينه برابروي چې په کمو تلفاتو مقابل لوري ته زیات زیان ورسوي.

د طالب ځای، مهال او مورچل معلوم نه دی، خو د حکومتي ځواکونو موقعیتونه ثابت دي. ډاکار د جگړې د پټ لوري په ګټه پرېوزي، له داسې یو حالت څخه به حکومت کې واکمني متعصبې ډلې ناوړه ګټه پورته کړي او د هغو سیمو خلک به ډېر وځپي، چې طالب له هغو سیمو حرکتونه ترسره کوي. طالب د خرب او ترپ جگړه کوي، د ولس له منځه ډز کوي، خو کله چې مقابل لوری پرې ګوزار کوي، طالب بیا له هغه ځایه پښې سپکوي، نو دې حالت کې ولس زیات زیان ویني، دا زیان د دې سبب ګرځي چې ولس د حکومت پر وړاندې نفرت پیدا کړي. ډاکرکه تر جمهور ریسه رسېږي، په دې ډول په حکومت کې پټ حکومتي مخالفین

د حکومت له امکاناتو څخه د حکومت د کمزورۍ لپاره کار اخلي، دا دلې د دې شریک حکومت له وسایلو ګټه اخلي او د خپلو قومي کینو د سرولو لپاره د خلکو په ځورونې لاس پورې کوي. دا کار په پای کې د حکومت پر وړاندې د خلکو پاڅونونو ته لاره برابروي او د مخالفینو د لیکو د پراختیا سبب ګرځي.

کله چې حالات له هرې خوا بحراني وي؛ ملت د اور په بټۍ کې وریټېږي، نو طبیعي خبره ده چې هر چا سره دا پوښتنه مطرح کېږي چې د خلاصون کومه لاره او د رڼا کوم څرک هم شته او که نه حالات به همداسې روان وي؟

په پښتو کې یو متل دی چې که غر لوړ دی، پر سر یې لار شته، دلته غواړو له همدغو سختو لارو څخه یو څو لارو ته په لنډیز سره نغوته وکړو:

څو حل لارې: دا خبره باید ټولو ته په ډاګه شي چې په افغانستان کې روانه جګړه کورنۍ نه ده، بلکې الهام، روحیه، امکانات او ستراتیژي ټول یې بهرني دي. جغرافیه د افغانستان ده او د جګړې بشري قوه له افغانانو جوړه ده. افغانان د سون توکي دي او زموږ جغرافیه د جګړې لابراتوار دی. دا چې څنګه به دا لابراتوار وتړل شي، د دې لپاره باید کورني او بهرني ټول امکانات وکارول شي. تر هر څه وړاندې باید بهرني جګړه ییز عناصر مهار شي، یو شمېر بهرنيان سوله غواړي، خو زموږ یو شمېر ګاونډي هېوادونه له هغې دلې پاکستان او ایران په هېڅ وجه سولې ته تیار نه دي، د هغوی کورني پلویان هم سولې ته لېوال نه دي. د افغانستان په

حکومت کې ملي او مثبت عناصر بايد له ټولو ممکنو لارو خپل نړيوال دوستان؛ د امریکا متحده ایالاتونه او نور ستر ځواکونه پر دې قانع او پوه کړي چې ایران او پاکستان مهار کړي او که چېرې دوی هم د دې لوبې یوه برخه وي، نو بیا دې دا واقعیت له ولس سره شریک کړي چې هم یې خپل ولسونه او هم د همدغو لویو ځواکونو ولسونه پر دې واقعیت خبر شي.

د (۳۸) کلنې جګړې په بهیر کې د جګړې اکثره کورني او بهرني لوبغاړي بدل شوي یا یې تاثیرات کم شوي او یا یې موقعیتونه عوض شوي، خو د جګړې په بهرنیو لوبغاړو کې په لومړي ګام کې پاکستان او په دویم ګام کې ایران هغه لوبغاړي دي چې موقعیتونو یې بدلون نه دی کړی او له (۱۳۵۷ ل) کال راهیسې په مسلسل ډول په افغانستان کې خپلې ستراتیژۍ عملي کوي. د جګړې په کورنیو لوبغاړو کې اسلامي جمعیت چې وروسته ورسره پرچم او ستم ډلې هم یوځای شوې، هغه ډله ده چې د جګړې له پیله د یو کورني عنصر په توګه مطرح ده. د حکمتیار اسلامي حزب د یوه مخالف په توګه لوبېږي او طالبان د جګړې اوسنی اساسي لوری دی. که غواړو چې سوله راشي باید د ټولو مطرحو غاړو ټول نامشروع حرکات کنترول شي.

د حکومت داخل کې فوق العاده اصلاحاتو ته اړتیا ده. امنیتي ځواکونه باید په واقعي مانا ملي شي؛ د جنګسالارانو له انحصاره راووځي او د افغانستان ټولنیز واقعیتونه منعکس کړي، مسلکي او ملي بڼه باید خپله کړي، عقیده، انگېزه، وسله او مهمات ټول باید ولري، قضایي ارګانونه او انتخاباتي

کمپسیونونه باید مسلکي او ناپیلي وي. فسادگر، جنگسالاران، مافیایي گروپونه او د مخدره موادو کاروباریان باید د حکومت له لیکو لرې شي، د قانون حاکمیت بله اساسي لاره ده چې سولې ته لاره برابروي. که داخلي ریفورم ترسره شي، د بهرني دښمن یا مخالف پر وړاندې مقابله خوځله اسانېږي.

په لنډه وینا د بهرنیو مداخلو کنترول او داخلي سمون د دې سبب ګرځي چې په هېواد کې سوله او ثبات ټینګ شي.

پرون، نن او سبا

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د مارچ پر (۲۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وري) له لومړۍ نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

دا دی یو بل کال هم را دبره شو، پروسېکال مو پر همدې ورځ دې وخت ته نوی کال وایه، خو سېکال ورته زوړ کال وایو او اوسمهال ته نوی کال، خو کال دا وخت به دې کال ته زوړ کال وایو. وگورئ زمورې

نظر خومره ژر ژر بدلېږي، زمورې نظر د وخت تابع دی، مورې ټول د وخت تابع یو، نو که بیا څوک مورې ته د وخت زمان ووايي، حقیقت وایي. مورې

هېڅکله وخت د ځان تابع نه کړ، نه مو ځان تر وخت دمخه کړ، هرکله موږ تر زمانې شاته پاتې يو، نو وخت دمخه او موږ ورپسې يو. زمانه تېرېږي شاته نه کوري، د چا لپاز هم نه کوي، که چا ترې گټه پورته کړه او که له چا يې گټه پورته کړه. زموږ پرون که څومره بدرنگ و، نن راته ښه ښکاري او نن که مو هر څومره ښه وي خو موږ ته بد ښکاري او غندويي، د سبا په هيله نن هم پر ځان تريخ تېروو او د ژوند د ارهت منگوتی همداسې پسې اړوو. څوک به موږ پر دې راز پوه کړي چې پرون د تاريخ حافظې ته وسپارو، له نن څخه خوند او گټه واخلو او د سبا د سوکالی لپاره کار وکړو؟؟ زه خو غواړم خپل ځان د زمانې د راز په همدې تله وتلم، تېر کال زما لپاره د ډېرو ستړياوو، خو ډېرو برياوو کال و، سړ کال ته هم پلان لرم او که ژوند و د راتلونکي کال لپاره هم پلان ترتيبوم. که موږ غواړو د زمانې گړۍ وڅرخوو، نو په کار ده چې چټک گامونه پورته کړو، مهمه نه ده چې د دې گامونو ثمر دې زموږ په نامه ياد شي، وگورئ دثانيه گړدگړدښت د دقيقه گړد او د هغه بيا د ساعت گړد په نامه تمامېږي. د يو ملت د ژوند يوه مشخصه زمانه بيا د يو واکمن په نامه يادېږي؛ د پلانکي په زمانه کې. زمانه يې د ځان تابع کړې ده. اوس نوی کال څه د وياړ او خوشالي خبره نه ده، حقيقت دا دی چې په هر نوي کال سره زموږ د عمر يو کال کمېږي، خو بيا هم ورته خوشاله يو. نوي کال کې طبيعت خپل ټول طبيعت بدلوي، خو که موږ په خپل طبيعت او فکر کې بدلون رانوست، نو

مانا داچې پرمختګ مو نه دی کړی. عجیبه خبره خو دا ده چې د دښتو په بڼه کې بدلون راځي، خو زموږ په فکر او شکل کې تغیر نه راځي، نو راځئ چې د موسم په بدلون سره خپل فکر کې هم بدلون راولو او ځان د خدای د پنځول شوي طبیعت پر رازونو پوه کړو. خدای هم نه بدلوي حال د هغه قام – څوک چې نه بدلوي خپل حالت په خپله. زه خو نوي کال ته له دغه لیدلوري کورم چې په خپل ژوند او فکر کې بدلون راولم او له یوه منظم پلان سره سم له وخته ګټه واخلم. نور نو ستاسو خپله خوښه چې له وخته شاته پاتې کېږئ، له وخت سره سم ځئ او که تر وخت دمخه؟ خو دې پوښتنو سره سره مو بیا هم نوی کال مبارک شه!

د نوي کال پر لومړۍ ورځ مې څه وکرل؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د مارچ پر (۲۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د وري میاشتې له (لومړۍ) نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

غیرت چې تر نورمال او ضروري حالت پورته شي، هغه ته جهالت ویل کېږي. اکثریت افغانان د غیرت په همدغه پړاو کې واقع دي. اسلام منم خو د بنځو حقوق نه منم، افغانیت منم خو پر مېرمن او اولادونو د ازادۍ او تعلیم لور پینه نه کوم. د پیغمبر (ص) د مبارکو بییانو نومونه پر منبر او مناره یادولی شم، خو د خپلې بي بي د نوم په اخیستلو مې وپښتان جگېږي. علم، حلم، پرمختګ او سوکالی-ته ښه بي غیرته یم،

خو پر کور او کلاکې د خور، لور او مېرمنې په حصارولو ښه غیرتي یم:

ښې دنگې کلاګانې کې بندي پښتنې پېغلې

بس دغه ته غیرت وایي زموږ د کلي خلک

څو چې د دين او کلتور په نامه دا دين دښمنه او کلتور دښمنه دود مات نه کړو، نو نه به موږ له زاړه کاله پند واخلو، نه به له نوي کاله خوندي او نه به سوکالی-ته لاره پرانيزو. نن مې د نورو مضره دود ماتونکو کارونو په څېر يو بل زور دود هم مات کړ؛ له خپلو اولادونو او مېرمن سره د نوي کال په وياړ له کوره لرې ووتلم. څو ورځې مخکې مې اولادونه لغمان ته بوتلل، لغمان يې ډېر خوښ شو. نن سهار وختي کونړ ته لاړو. سيد محمود پاچا صيب ته دې خدای(ج) نور هم عزت او

دولت ورکړي، زموږ ډېر عزت يې وکړ. ماشومان او نور مېلمانه د هغه په بسکلي بڼه کې ښه ډېر وگرځېدل، د بن گلونو او د کونړ پر غځېدلې لارې شنې فضا ډېر خوند وکړ. د ماشومانو روح تازه شو او له خپل وطن سره يې مينه لا زياته شوه. غرمه مهال کوز کونړ شگې کلي(زما د مېرمنې پلرني ټاټوبي) ته راغلو. شنې صحرا د سړي روح تازه کاوه. بيا د کامې پله څنگ ته راغلم، هلته مې د هغې نوې جوړېدونکې ودانۍ په شنه ساحه کې بسکلي زينتي بوټي کېږول چې که خدای(ج) کول د همدې کال په بهير کې به په کې د خلکو لپاره يوگټور پوهنتون جوړ شي. ماښام ناوخته جلال اباد ښار ته راورسېدو، ماشومان ښه ستړي خو ښه خوشاله وو. د دې داستان له ليکلو مې هدف دا دی چې ټول هېوادوال سریتوب، مينې، عاطفې او

انسانیت ته راوبولم. دا کار هله عملي بڼه خپلوي، چې هر افغان خپلې مېرمنې ته د پوره انسان په سترگه وگوري، له ځان سره ورته مساوي حق ورکړي، په اولادونو کې د لور او زوی توپیر و نه کړي او لکه څنګه چې دین پر نړینه او بشپړنه د علم زده کړه یو شان فرض کړې، همدې فرض ته غاړه کېږدي او عملي بڼه ور واغوندي. کوم څه چې اوس زموږ په ذهن کې د غیرت په نامه تداعي کېږي هغه په واقعیت کې عملي جهالت دی، بل څه نه دی. زموږ په شان نرواکه ټولنه کې، چې په واقعیت کې نر د کورنۍ مشر ګڼل کېږي، نو که نر اصلاح نه شي د کورني سمون راوستل شونی نه دی،

نور اړخۍ چې تر ټولو لومړی د

نر اصلاح ته ملا وتړو او د جهالت په نشه شخ برېتونه یې د عقل په بیاتي ور اصلاح کړو. له دې لیکنې متن سره مې د خپلې مېرمنې (ارین یون) لونیو (هیلي او سولې) او همدا رنگه زوی (ودان) انځورونه هم خپروم. بل زوی مې (سمسور) دا مهال بهر کې زده کړې کوي، نو هر چا که د دې انځورونو پر ضد منفي غبرګون وښود، نو دا به هم د همغو کسانو له شمېره وي چې وچ جهالت ته سوچه غیرت وايي. د ټولني د هر اړخیز سمون پر لوري.

((بنه)) نظام، ((شته)) نظام او ((نه)) نظام

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (مارچ) پر (۲۲) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وري) له (دويمې) نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نظام د (نظم) له کلمې څخه رغېدلی دی. ضد مانا يې گډوډي او بې نظمي ده. خپله نظم له لغوي پلوه د مرغلرو پېيلو ته ويل کېږي. په ورځني ژوند کې د سياسي، اقتصادي، ټولنيز، فرهنگي او نورو ډول ډول

نظامونو له اصطلاحگانو سره مخامخېږو، چې پر ټولو دلته بحث شونی او ضروري نه دی. دلته غواړو د خپل اوسني سياسي نظام پر څرنگوالي او هغه ته پر متوجه گواښونو او حل لارو لنډه بحث وکړو:

زموږ د سياسي نظام يا دولت بنه او محتوا د اساسي قانون په لومړۍ ماده او بيا ورپسې په نورو مادو کې په ګوته شوې ده. لومړۍ ماده وايي:

((افغانستان واحد، نه تجزيه کېدونکي اسلامي جمهوري دولت دی.))
دلته د جغرافيه پر يووالي ټينگار وشو، اسلام د دولت محتوا وگڼل شوه او د جمهوريت يا ولسواکۍ د اصل له مخې د دولت بڼه تثبيت شوه. اوس چې هر کورنی او بهرنی عنصر د دغو دريو اساسي ارزښتونو (ارضي تماميت، اسلاميت او جمهوريت) پر ضد ودرېږي، هغه په واقعيت کې د نظام مخالف گڼل کېږي. هر حکومتي مامور نه په بشپړ ډول د نظام دوست دی او نه هم د نظام يوازنی وارث او ساتندوی او نه هم هر ناحکومتي او وسلوال سياسي مخالف په بشپړ ډول د نظام مخالف دی. زموږ په ټولنه کې کېدی شي د حکومت په چوکاټ کې داسې اشخاص وي چې په عملي ډول د نظام له يادو اساسي ارزښتونو سره مخالف وي، خو د حکومت او دولت په پوټکي کې يې ځان ځای کړی وي، دغه راز د حکومت په سياسي او پوځي مخالفينو کې هم کېدی شي يو شمېر داسې کسان وي چې تر يو زيات شمېر حکومتي چارواکو، د نظام اساسي ارزښتونو ته زيات ژمن وي. دلته بايد د حکومت او دولت يا نظام تر منځ جوت توپير وشي. حکومت د دولت مجريه يا قهریه قوه ده چې د نظام يا دولت د ارزښتونو او محتوا د تطبيق لپاره کار کوي. دلته اوس يو شمېر چارواکي غواړي له خلکو څخه د نظام او حکومت څرگند توپير لادرکه کړي. کله کله خو ان ځان او نظام يو شان گڼي او وايي چې که زه له واکه لرې شوم، نو نظام ړنگ شو. البته په زورواکو حکومتونو کې چې ټول واک د شخص پر محور راڅرخي هلته چې شخص له واکه لرې کېږي انقلابي عمل دومره قهرجن وي چې د واکمن له لرې کېدو سره سم نظام

هم و پاشل شي، لکه په عراق او لیبیا کې د صدام حسین او قذافي تر مشرۍ لاندې حکومتونه او نور. اوس زموږ نظام هم له ورته خطرونو او ننگونو سره مخ دی. ډاکتر غني او پلویان یې خلکو ته داسې تلقین ورکوي چې که غني په واک کې نه وي نو نظام پاشل کېږي. په داسې حال کې چې غني د نظام د درېگونو قواوو مشر دی، یانې نظام چلونکی دی، نه خپله نظام. کت مټ لکه کرزی چې د دولت مشر و. که غني د کرزي په شان ټاکنې وکړي، ملت یې ومني، خپله دی او یا بل څوک د چارو واګې په لاس کې واخلي، نو په مجریه ځواک کې کوم بدلون نه راځي او د دولت نورې ستنې هم نه لړزېږي. خو دلته یوه باریکي شته او هغه دا چې غني له دوو ډولونو مخالفینو سره مخامخ دی: شمالتالواله او وسلوال طالبان. دا دواړه ډلې نه یوازې د اجرایه قوې غوښتونکي دي، بلکې د نظام اساساتو کې هم د ژورو بدلونونو غوښتونکي دي. شمالتالواله یو نامتمرکز اقلیت محوره حکومت غواړي چې ورو ورو د هېواد وېشنې ته لاره اواره کړي او طالبان بیا قوي مرکزي نظام غواړي چې د جمهوریت د اساساتو پر ځای په کې ددوی په خپل تعبیر او تفسیر اسلامي شریعت جاري وي. له بلې خوا بیا د غني حکومت پنځوس سلنه برخه خپله د نظام د بنسټونو مخالفه ده او له پاتې برخې څخه یې هم د قانون او نظام پر ضد عمدي او ناعمدي هڅې تر سره شوي دي. نو په داسې بحراني شرایطو کې هغه قشر ته، چې د غني د نا شعوري هڅو، د شمال تلوالي له منافقت او د طالبانو له خپل سرې او څو سرې زورواکۍ څخه ناراضه دي، هغوی او عام ملت ته څه کول په کار دي؟ زما په خپل شخصي نظر موږ اوس د یو

((ښه او ايډيال)) نظام د جوړښت او استحکام په دريځ کې نه يو. داسې يو پړاو ته چې رسېږو، لا هم نور وخت او ظرفيت ته اړتيا لرو. که د اوسني ((شته)) يا نيمگړي نظام او حکومت ستنې هم لا پسې کړې کړو. نو خبره به ((نه)) حکومت او نظام ته ورسېږي، چې هغه بيا تر ټولو خراب حالت دی. هغه حالت موږ په تېرو لسيزو کې تجربه کړ او که دا ځل يو وار بيا هغه حالت ته ستانه شو. نو دولت، حکومت او هېواد به ټول له لاسه ورکړو. نو د لنډيز او نتيجې په توگه بايد ووايو چې د غني له لېونتوب، احساساتيتوب او نورو نيکړتياوو سره سره هغه بايد دې ته و هڅوو چې په حکومت کې د پيل شوي سمون لړۍ نوره هم پسې وغځوي، د زورواکو زور اوبه کړي، له هرې لارې چې وي طالبانو سره د سولې خبرې بريالۍ کړي، عادلانه او ولسخوښو ټاکنو ته لاره اواره کړي او ټول په گډه د هغه حالت مخنيوی وکړو چې ((شته حکومت او نظام)) په کې پر ((نه حکومت او نظام)) بدلېږي.

بې اسرې او بې نصرته ملت

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (مارچ) پر (۲۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وري) له (۳) يمې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ای دگل کلاب وروره! ای د جنت د ورکې لارې لارویه! چېرته لارې؟ سل حورې او سل غلمان دې درڅخه صدقه شي. جنت کې بنکلي ډېر دي، هلته تا ته څه اړتیا وه چې تا دومره ژر گامونه ور واخیستل؟ لکه چې مجبور یې کړې؟ نه یې غوښتل چې دا سوی لوی

جنت وطن او سوزېدلی هملند درباندي ښايسته وي؟ مورږ خو ستا نصرت، مینې او متانت ته دلته اړتیا لرله چې دا وطن راته ښېرازه او دلته د فقر لمن ور ټوله کړې، د خدای جنت خو بنکلی دی، هلته خو هر ډول نعمتونه

دي، هلته لوږه نه شته، هلته خو د هرڅه پرېماني وي، نو ای دکایناتو لایزاله او واحده ربه، مورږ خو دا څلوبښت کاله د دوزخ په اور کې سوزو، مورږ خو ستا د لورپښې او نصرت په تمه وو، تا خو زموږ خپل نصرت هم له مورږه واخیسته! نو ای دخدای د ښکلي باغچې ښکلیه مېمله! د جنت گلان به دې ځوانی- ته سر تیت کړي او د نرگس د ښکلا غرور به مات شي. د جنت مانی- به دنګې وي، خو پر الله قسم چې ستا د وطن د سوې مور او سربړې خور سوې ساندي او د فریاد انگازې ورسېدلې وای، نو حورو به هم دې انگازو ته ژړلي وای. نو ای زموږ د شهیدو گلابونو تازه دم شهیده! هلته به ضرور تا نه پوښتنه کېږي چې څه حال و څه احوال و په وطن کې؟ که دا ډول پوښتنه مطرح شوه، نو زموږ هیله ده چې:

شهیدو تاسو نه که هلته چا پوښتنه وکړه

ورته به وایی چې وطن کې بهېدلې اوبسکې.

د مظلوم ولس يو بل رسا غږ هم خپل پور پرې کړ

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د مارچ پر (۲۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د وري له (۳) يمې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

هېڅ فکر نه کوم چې
عبيدالله بارکزی به نور نه
کورم. هر کله چې به پر ملت
سختې شپې راغلي، نو پر
وکیل صاحب به مې غږ وکړ؛
وکیل صاحب تیار یې؟ نو ده
به په ډکه خوله وویل چې نور
که په پښو راځي زه په سر

درځم. غونډو ته به راغی، د پښتونستان غونډو، د ازادۍ غونډو او نورو
ټولو غونډو ته به یې ځان راوړساره. لکه بلبل غونډې به وغږېده، زړه به
یې ښه تش کړ، زموږ زرونه به یې هم ښه یخ کړل. بیا به یې نو یوه ښه غږېره
راکړه او ویل به یې سر مې له افغانسانه قربان دی. وروستی انقلابي وینا
یې نږدې شل ورځې وړاندې (د لوی افغانستان: پروډ، نن او سبا) غونډه
کې وه، له محتوا او زړورتیا ډکه وینا. پر موږ چې به کله سخته راغله، نو تر

ده به مو ځان ورساوه. زما لپاره يې د مشر ورور، مت او بازو حيثيت درلود، د ټول ملت غږ و، د لوی افغانستان داعي و. هېڅ مې زړه ته نه لورې چې هغه دې له خدای پامانۍ او مشورې پرته د ابدې سفر لمنه نيولې وي. کله چې مې د هغه د ټول عمر د سفر خبر واورېد، نو تليفون ته مې لاس کړ. يو نمبر مې ډایل کړ، غلی و، بل مې ډایل کړ غلی و، بيا بيا مې کوبښې وکړ، تليفونونه ټول غلي وو، لکه چې ورور مې په رښتيا هم په ابدې او نه راگرځېدونکي سفر تللی، نور نه راگرځي، نور غونډو ته نه راځي، نور نو د خپل ولس غږ تر ولسمشره او نورو چارواکو نه رسوي؛ اوس نو د خپل ولس غږ تر خپل اصلي خالقه رسوي. فرياد به ورته کوي چې گوره زه د هغه ولس استازی يم چې تا پيدا کړی، ستا په مينه مست دی، يوازې ستا عبادت کوي، يوازې تاته سر تيتوي، په هر چا يې خپل سر مات کړی، خو هېچا ته يې تيت کړی نه دی:

دا سر به مات شوی دی تيت شوی چا ته نه دی

خو تاته يې پنځه وخته محراب کې راولم

پر بارکزي صيب مې پوره باور دی چې لوی رب ته به د خپل ولس سوې ساندې او فريادونه رسوي. خدای(ج) هغه ته غټ زړه او بليغه ژبه ورکړې وه. خو زه د يو کشر ورور په توگه ترې سخته گيله لرم او هغه دا چې ما سره خو هم ډېرې خبرې وې، ده ولې په ناڅاپي ډول د ابدې سفر تکل وکړ. ما څنځه يې هېڅ خدای پاماني وانه خيسته او نه يې خبر کړم. ای زما زړوره او ژبوره وروره! ياد خو به دې وي چې کله په ولسي جرگه کې

د دين دښمنه او ملت دښمنه عناصرو له خوا د اسلاميت او افغانيت پر ضد توطيه جوړه شوه. نو په ساعتونو ساعتونو مو سره سلا مشوره كوله، خو اوس چې د اصلي مالک پر لوري لارې، له مورې پټ او نا خبره لارې! نو دا كيله خو مې در باندې حق ده، كله چې لويان له كوره په اوږده سفر وځي له ټولو كشرانو خدای پاماني اخلي او د بيا راتگ پر مهال هغوی ته سوځاتونه راوړي، نو ای زما سرتيريه وروره! اوس چې ته د الله دربار ته روان يې، نو مورې ته به څه سوځات راوړې؟ څه به ورته ووايې؟ پر ټولو خبرو ته خپله ښه پوهېږې، خو لوی رب ته به زموږ يوه كيله او يوه هيله ورسوې: افغان ملت د نړۍ تر بل قوم زيات ستا په مينه مست او ستا پر عبادت بوخت دی، خو ستا لورپينه او مهرباني بيا پر عربو او نورو عجمو زياته ده، يا الله بېشكه چې ته روزي رسان يې، ستا دربارونه له هر څه مالا مال دي، مورې تا څخه مال او دولت نه غواړو. مورې تا څخه يوازې سوله غواړو او خپل عزت غواړو. يا الله هغه مخلوق دې وټړه چې تا نه دي رالېږلي، خو ستا د استازولۍ په نامه زموږ د تنكيو اولادونو ژوند اخلي، يا الله د جنت كلياني نورې له دې مخلوقه را ټولې كړه او مورې يې له عذابه وژغوره. خدای پامان وروره! نور دې نه مانيجن كوم، سفر دې بې خطره او پر مخه دې ژېړي گلونه.

پته خزانه: تر عظیم الشان قرآن وروسته

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د اپریل پر (۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د وري میاشتې له (۱۴) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

یادښت: په دې ورځو کې د ډله ییزو رسنیو له لارې د پښتو ژبې او ادبیاتو د یو مهم اثر (پتې خزانه) په باب د یو هنرمند (فطرت ناشناس) خبرې اوږي راوړي.

له ما څخه ځینو دوستانو هیله وکړه چې په دې اړه یوه لیکنه وکړم. ما د ناشناس خبرې هم واورېدې، هغه خپله هم اعتراف کړی چې په دې برخه کې علمي مطالعه نه لري، له همدې کبله ترې د (الفنستن) په باب په یوه جمله، ان یوه کلمه کې نږدې یوه پېړۍ دروغ وویل شول. ناشناس

وايي: ((الفنستون یک وقت کابل امده بود، عبدالحی حبیبی از ایش پرسان کرد، که اینمی پته خزانه را تصدیق کند، کتاب (۱۲) صد (۱۳) صد سال پیش، او گفت که، ما که تا کتاب نه بینم، کاغذ اش نه بینم، طرز خط اش نه

بينم، زبان اش نه بينم، که زبان چي وقت بوده، ما نه ميتانم که امي کار کنم، تصديق نه کرد. ((انگریز ليکوال (الفنستن) چي (د کابل سلطنت بيان) کتاب يي ليکلي، پر (۱۸۵۹م) کال مړ شوی او استاد حبيبي پر (۱۹۱۰م) کال زېږېدلی دی. د پټې خزاني وروستی نسخه لومړی ځل پر (۱۹۴۳م) کال په کوپټه کې د علامه عبدالعلي اخندزاده په واسطه د استاد حبيبي لاس ته ورغلې ده، په دې ډول د (الفنستن) د مرگ او د استاد حبيبي د زوکړې د نېټې تر منځ نږدې (۵۱) کاله او د (الفنستن) د مرگ او د پټې خزاني د وروستی نسخې تر پيدا کېدو نږدې (۸۴) کاله زماني واټن دی، نو يو شخص چي په خپلو څو دقيقه يي خبرو کې له دومره زياتو تېروتنو سره مخامخ شي، د هغه پر خبرو اصلاً بحث په کار نه دی، ناشناس نه د تاريخي متونو متخصص دی او نه په دې برخه کې د نظر خاوند دی او نه کوم کره معلومات لري، نو ځکه خو پر بحث او تبصرې هم نه ارزي، خو دا چي د ناشناس او دې ته د ورته نورو اشخاصو تر شا د چا لاس دی او کومې کړۍ هڅه کوي، د هېواد ملي او فرهنگي تاريخ مسخه کړي، موږ ټول هغوی پېژنو او ځوابونه يي زموږ فريضه ده. دا سلسله له پخوا څخه راروانه ده او موږ هر وخت تر خپلې وسې هغوی ته منطقي ځوابونه ورکړي دي. اوسنۍ ليکنه چي تاسې گورئ ((پټه خزانه: تر عظيم الشان قران وروسته)) له نن څخه نږدې (۱۳) کاله دمخه مې د همدې ډول شکاکانو او کينه گرو په ځواب کې ليکلې وه. اوس چي له ما څخه ځينو دوستانو د پټې خزاني په باب د ناشناس د ځواب ويلو غوښتنه کړې وه، بيا يادونه کوم چي ناشناس په ځواب نه ارزي، خو زه دا ليکنه يو

ځل بيا د پټې خزانې اصلي مخالفينو او محرکينو ته د يو ټوليز ځواب په توګه، له کوم تغير پرته کټ مټ خپرېږم. هيله ده ځوان نسل يې په دقت ولولي او د خپل ملي فرهنگ، هويت او تاريخ له اساسي او اصلي دښمنانو ښه خبر شي.

((پټه خزانه))، په پښتو ادبياتو کې هغه خورا مهم، تاريخي او ادبي اثر دی، چې په ټولو پښتو اثارو کې پښتنو ته بل هېڅ ادبي اثر دومره منښت، گرانښت او تقدس نه لري، لکه پټه خزانه. قرآن عظيم الشان چې د ټول بشر د ښکمرغۍ او د ټولو مسلمانانو لپاره تر تصويره پورته جامع خدايي کتاب دی او ټول بشر ته د لمر د رڼا حيثيت لري او پښتانه د قرآن پر تقدس، سپېڅلتيا او روښانتيا تر هر چا زيات باوري او گروهمن دي، خو که تر قرآن عظيم الشان او څو نورو مذهبي کتابونو وروسته په عامه روښن فکره پښتني ټولنه کې د کوم کتاب د گرانښت، تقدس او درناوي ارزونه، پر تلنه او تلنه کوو، نو بيا خو هېڅ کتاب هم د (پټې خزانې) مقابله نه شي کولای او نه له دې سره د گرانښت او محبوبيت په تله تلل کېدی شي. د دې گرانښت علت څه دی؟ ولې ټول ولس ورته د تقدس په سترګه گوري؟ او بيا هغه ولس چې له ځينو خاصو مذهبي او عقیده يي ارزښتونو پرته پر بل هېڅ شي په اسانۍ توافقه نه کوي، ولې (پټه خزانه) مني؟ ولې يې درناوی کوي؟ ولې پرې متفق دي؟ ولې ترې خوند اخلي؟ او ولې پرې باور کوي؟ هر کله که مو دا او دېته ورته پوښتنې مطرح کړې او معقول ځوابونه مو ورته پيدا کړل، کېدی شي پر (پټه خزانه) د څو شکمنو ((ليکوالو)) شکونه راته خپله ځواب شي. زه نه غواړم دلته د ځينو نورو

بساغلو لیکوالو په شان د (پټې خزاني) په اړه تاريخي، ژبني، ادبي او کرونولوژیک دلايل راوړم او د هغو لپاره گڼ شمېر اخځونه د ملاتړ په توگه کتار کړم، يوازې له خپل ليد لوري غواړم په عام ډول د پټې خزاني د حقانيت، ماهيت او ارزښت په اړه خپل نظر څرگند کړم:

د پټې خزاني تاريخي ارزښت: (پټې خزاني) په حقيقت کې د خپلې ښکلا له امله يو شمېر مخالفين پيدا کړل، د دې مخالفتونو يو غټ علت دادی چې په (پټه خزانه) کې د جهان پهلوان امير کروړ سوري يوشعر (ويارنه) راغلی، دا شعر د تاريخي قدامت له مخې (۱۳۹ هـ ق) کال ته رسېږي، د دې شعر له امله د پښتو ادبياتو د لاسته راغلي ليکلي شعر نېټه د گاونډيو ژبو په تېره بيا د فارسي ژبې له لومړي لاسته راغلي شعر څخه نږدې يوه نيمه پېړۍ (۱۵۰ کاله) دمخه ځي. د ايران يو شمېر فارسي ژبي ليکوال شته چې د فارسي ژبې د بلایه ادب له مخې په سيمه کې د فارسي ژبې د تفوق روحیه پالي او افغانستان هم د خپلې ژبې او فرهنگ د نفوذ ساحه (۱) گڼي، د پښتو ژبې او ادب دا تاريخي قدامت او قوت نه شي زغملاى، نو ځکه يې په عمومي ډول له پټې خزاني او په خاص ډول له دې شعر سره حسادت او حساسيت وښود او ورو ورو يې پر پټه خزانه د ((جعل او تذویر)) توروته پورې کړل. يانې د دې تورو نو اساسي سرچينه د ايران ملتپالي او ژبپالي ليکوال وو. دوی د دې کار لپاره په لومړي گام کې په افغانستان کې يو څو فارسي ژبي ليکوال د پټې خزاني مخالفت ته

راوپارول او بيا د وخت په تېرېدو سره يو څو ((پښتانه ليکوال)) هم د دې لړۍ برخوال شول.

د پټې خزانې سياسي ارزښت: په مجموعي ډول ټول افغانان او په ځانگړي ډول پښتانه چې د علامه اقبال په وينا د اسيا زړه تشکيلوي، په وروستيو، درې، درې نيم سوو کلونو کې لومړی د يو محلي او ورپسې بيا د يو ملي حکومت خاوندان شول او له دې سره سم له ځينو گاونډيو هېوادونو سره د سياسي رقابت تر څنگ پر فرهنگي سيالۍ هم اخته شول، نو د يو شمېر گاونډيو هېوادونو او قومونو سياستوال او ليکوال چې افغانان او په تېره بيا پښتانه يې د ((يو وحشي او يرغلگر)) قوم (!) په توگه معرفي کول، د پښتنو د فرهنگي شتمنۍ راسپړل او ځلول ورته د زغملو نه وو، دوی غوښتل چې فرهنگي محکوميت د سياسي محکوميت وسيله کړي، نو په دې خاطر يې د پټې خزانې، فرهنگي، ادبي او علمي ارزښت له سياسي هغو سره مخلوط کړ او د سياسي انگېرنو پر بنسټ يې د (پټې خزانې) مخالفت ته راوړاندې کړل.

د پټې خزانې متني ارزښت: څرنگه چې د پټې خزانې ليکوال (محمد بن داود هوتک) يو پوخ، فطري، کسبي او مسلکي ليکوال و او د شاه حسين هوتک د دربار منلی منشي و، نو په خورا دقت او انتظام يې د تاريخي تسلسل او اخځونو په ښودلو سره د (۵۰) تنو په گډون د شاعرانو تذکره ترتيب کړې ده او د يو ښه، پوخ او کره متن په ترڅ کې يې هغوی معرفي کړي دي، نو د متن دغې ښکلا هم ځينې منفي باف ليکوال

راپارولي چې ولې يې پر هغه وخت داسې پخه تذکره لیکلې ده. دوی په عام ډول د پښتنو او په خاص ډول د (محمد بن داود هوتک) پر استعداد شک ښکاره کوي چې پښتانه! هغه وخت او داسې کتاب؟!!

دوی دپته پام نه کوي چې تر همدې تذکرې څخه نږدې اووه سوه کاله دمخه د غزنویانو په دربار کې د ((شاهنامې)) په شان یو مهم اثر لیکل کېدی او زړې افسانې په نظم کېدی شي، په دې دربار کې پر یوه وخت شاوخوا (دوه نیم سوه) لیکوال پالل کېدی او د شعرونو په لسگونو دېوانونه رامنځته کېدی شي، خو د هوتکیانو په دربار کې دې یو محمد هوتک د دې استعداد نه پیدا کوي چې یوازې د تېرو او هممهالو شاعرانو یوه تذکره ترتیب کړي؟ ځکه چې د دوی په نظر دا قوم د فرهنگ او ادب پنځونې استعداد نه لري؟! که چېرې پته خزانه د یو څلور پنځو شاعرانو له گډو وډو سوانحو جوړه وای، نو بیا خو کېدی شول چا پرې انتقاد نه وای کړی. اوس د پتې خزاني ((منتقدین)) د خپل استعداد له لید لوري د پتې خزاني متن گوري، دوی فکر کوي چې ولې دومره پوخ متن؟ که هر ((نقاد)) د خپل استعداد له زاوې څخه د بل لیکوال اثر ته وگوري، نو بیا خو د ډېرو نړیوالو لیکوالو پر اثارو هم شک کولای شو، ولې هومر؟ ولې هوگو، ولې بلزاک، ولې ټاکور، ولې خوشال او داسې نورې ډېرې ولې ولې.

د پتې خزاني اروايي ارزښت او اغېز: په یوه ادبي اثر کې د لیکوال او لوستونکي ترمنځ یوه پته رابطه وي، د همدې رابطې پر بنسټ د دواړو فکري او اروايي اړیکې ټینګېږي، دا رابطه په حقیقت کې د هغه (صداقت)

بيان دی، چې ليکوال يې په خپل اثر کې وړاندې کوي. هر څومره چې د ليکوال په اثر کې د صداقت او رښتینولۍ جوهر زیات وي، په همغه اندازه د ليکوال او لوستونکي رابطه زیاته ټینګېږي او نږدې کېږي، که ليکوال په خپل اثر کې د صداقت پر ځای د مفاهیمو په انتقال کې له تصنع، تکلف او لفظي درغلی څخه کار واخلي، لوستونکی به يې يو ځل اثر ولولي، بیا به يې هم ولولي خو هېڅکله به يې زړه ته لاره پیدا نه کړي، په همدې وجه تکلفي، تصنعی او نږه اکتسابي ليکوال کامیاب ليکوال نه دي او نه هم هېڅکله عام محبوبیت پیدا کولای شي. ادبي اثر داسې يوه پدیده نه ده چې څوک يې په زوره پر چا ومني او نه هم د کره کتنې په شان علم دی چې ځینې کره کتونکي په پای کې يو حکم صادوري. زه وایم چې په پته خزانه کې کوم قوت موجود دی چې پر عام ولس او په تېره بیا پر ليکوالو يې ځان د تقدس تر سر حده منلی دی؟ نه محمد بن داود هوتک (د پټې خزانې مولف) او نه هم پوهاند عبدالحی حبيبي (د پټې خزانې شارح) کوم زور درلود او نه هم د پټې خزانې تر شا د زور لښکرې ولاړې وې چې پر خلکو يې ومني. زما په فکر په دې اثر کې صداقت، د ليکوال احساس او عواطف د ليکوال له فني قوت سره ملګري کېږي او په پای کې اثر هغومره قوت پیدا کوي چې ان د خلکو پر زړونو د يو سپېڅلي ادبي اثر په توګه حکومت وکړي. د دنيا په ټولو ادبي اثارو کې دا خبره تراوسه نه ده پېښه شوې او حتی دا به يوه معجزه وي چې يو څوک يا ليکوال دې نن کېږي، درې سوه کاله وړاندې د يوه بل ليکوال په نوم دې تذکره وليکي او هغې کې دې بیا ان تر يو زر کلونو پورې په بېلابېلو دورو کې د هر پړاو له

تاريخي او اجتماعي حالاتو سره سم ليکوال او ادبي بهير داسې معرفي کړي، چې د خلکو پر زړونو دې د نورو ټولو ادبي اثارو په انډول زيات حکومت وکړي.

که موږ فرضاً د يو څو شپږو لپاره دا فرضيه ومنو، نو بيا خو دغه بل ليکوال تر محمد بن داود هوتکه هم د زياتې ستاينې او شاباسۍ وړ دی چې په شلمه پېړۍ کې داسې يو اثر ليکلای شي چې د پېړيو په بهير کې د يوې ژبې مطرحو شاعرانو ته شعرونه هم منسوب کړي، ادبي ژوند، مبارزې او وياړونه هم ور په برخه کړي او بيا نور ليکوال، سياسي او ادبي تاريخونه هم د دې ليکوال خبره تائيد کړي.

تراوسه پورې د بشر د ادب تاريخ په ټوله دوره کې دا ډول ادبي معجزه چا نه ده تخليق کړې، هو داسې شوي چې يو شاعر يا ليکوال د بل نومورکي، نومور، مړ يا ژوندي شاعر يا ليکوال کلام په خپل نامه کړی وي، خو دا ډول غلام ډېره ژر رسوا شوې ده، خو دا بل ډول معکوس کار چې څوک دې خپل اثر بل چاته منسوب کړي او خپله دې ترې دفاع هم وکړي، په ادبي تاريخ کې يې بېلگه نه لرو.

پټه خزانه د هغې انډول، بدیل يا مثل: د پټې خزاني مخالفين چې پر پټه خزانه يې متضاد شکونه څرگند کړي دي، د هغو لپاره به يو منطقي دليل دا وای چې دوی پټې خزاني ته ورته يو بل تاريخي اثر يا تذکره جوړه کړې وای، تر هغه وروسته يې پر خلکو منلې او بيا يې له پټې خزاني سره پرتله کړې او خلکو ته يې ويلې وای چې دا دی د دا ډول ((جعلی)) اثارو

ليکل او پر خلکو يې منل گران کار نه دی. که دا کار يوه يا دوو ليکوالو نه شو کولای، نو بيا دې د پټې خزانې ټول مخالفين، په بښکاره او پټه سره ناست وای په شپو، مياشتو او کلونو دې کار کړی وای او بيا دې خپل لاسوند (سند) خلکو ته وړاندې کړی وای! او ولې ډېر وخت او ډېر کلونه؟ ځکه د يو ((جعلی)) اثر لپاره خو ډېر وخت ته اړتيا نه شته، هغه خو د تخيل، احساس او عواطفو په زور نه رامنځته کېږي، بلکې فکر، مهارت او چل ول ته ضرورت لري، نو د پټې خزانې ټولو مخالفينو بايد د زياتې انرژۍ د لگولو پرځای، دا کار ژر تر ژره ترسره کړی وای. د منفي بافانو او شکاکانو دا خاصيت دی چې تر خپل فکر او استعداد پورته اثر باندې ضرور شک بښکاره کوي، مشرکينو به پر قرآن کریم هم شک کاوه، د قرآن کریم ايتونه به يې شعر باله او ځينو به سحر و جادو. کله چې د لوی خداى (ج) له لوري په همدې اړه د (کوثر) سوره نازل شو او له مشرکينو څخه وغوښتل شول چې تاسو د دې کلام معادل يا مثل جوړ کړئ، نو هغوى چې هر څومره زور ووايه څه يې ونه کړای شول، نو تر هغه وروسته يې بيا اعتراف وکړ چې دا واقعاً هم د الله (ج) کلام دی، نو پټه خزانه خو د بشر د ذهن يوه راټوله کړې ادبي تذکره ده، نو د پټې خزانې ټولو مخالفينو ته يو چيلنج دی چې په انفرادي يا ډله ييز ډول دې ته ورته يو اثر رامنځته کړي.

پټه خزانه، د شک او ثبوت مقابله: پر يوه شي باندې شک بښکاره کول اسانه کار دی، خو د هغه پر وړاندې د ثبوت وړاندې کول بيا هغومره

اسانه نه دي. پر پته خزانه هم شک بنکاره کول اسانه کار دی، لکه چې دا شکونه د هر شکاک له خوا شوي هم دي، خو د خپل شک د اثبات لپاره یوه هم غوڅ ثبوتونه نه دي وړاندې کړي، د شکاکانو پر وړاندې هم چې کوم اسناد او دلایل وړاندې شوي هغه هم شکاکانو ته د منلو وړ نه وو، هغوی پر هغو بیا هم شک بنکاره کړی دی. خو زما په نظر پته خزانه خپله یو ثبوت دی، یو شتوالی او موجودیت دی، د ثبوت له پاسه بیا بل ثبوت وړاندې کول څه مانا نه لري؟

لوی خدای (ج) په طبیعت کې ډېر رازونه اچولي، له هغو رازونو څخه یو دادی چې ((هر سړی پیدا دی خپل خپل کار لره که نه))؛ یو څوک به کار کوي، بل به نیوکه کوي، یو څوک به یو اثر لیکي بل به پرې نقد کوي، یو څوک به د ښه خوی او ښو اخلاقو خاوند وي او بل پرې شک کوي او وایي به چې دا چلند یې د قوت د نشتوالي له امله دی، په اصلي ماهیت کې داسې نه دی، یو څوک به ښه صادق مسلمان وي، بل به منافق او شیطان وي، یوه خوا به حق وي بله خوا به بطلان وي او ژوند به تر پایه همداسې د متضادو لوریو په مقابله کې روان وي.

پته خزانه هم دغسې یو ثابت حقیقت او واقعیت دی، په دې لړ کې شکاکان هم حق لري د خدای (ج) د پنځول شوي طبیعت مطابق خپل شک بنکاره کړي. ځینو لیکوالو د رحمان بابا د ژوند او مرگ د کلونو په باب هم شک بنکاره کړی او هغه یې سم نه دي بللي او په دې باب یو شمېر لیکوالو لیکني هم کړي، دا چې رحمان بابا پر کوم کال مړ دی او پر کوم

پیدا؟ دا د دې مانا نه لري، چې د رحمان بابا له شتوالي منکر شو، د رحمان بابا د شعرونو شتوالی خپله د رحمان بابا د اثبات لپاره کفایت کوي، نو د پټې خزاني د اثبات لپاره هم غټ دليل په خپله د هغې متن دی چې د سالم عقل او فکر خاوند ترې انکار کولای نه شي. ځينو ليکوالو او په اصطلاح ((تېزبينو)) ليکوالو دا د ځان د تبليغ او اطراح لپاره يوه ښه وسيله گڼله چې پر يو مشهور اثر، پر يوې مشهورې تاريخي پېښې او يا مطرح ليکوال وپېچي، پر هغو شک ښکاره کړي او ځان مطرح کړي.

يو وخت مور په پېښور کې غوښتل د خوشال بابا د زوکړې د څلورسومې کاليزې په وياړ يو علمي سيمينار جوړ کړو، د سيمينار تر جوړولو وړاندې د سيمينار د مقالو د وېش لپاره يو بورډ يا جرگه گۍ جوړه شوې وه، په جرگه گۍ کې يو تن مطرح ليکوال وويل زه غواړم د خوشال بابا د ژوند يانې تولد پر کال ليکنه وکړم، ده وويل زما د ليکنې عنوان دی: خوشال بابا پر کوم کال پيدا دی؟ يو زرو دوه ويشت که يو زرو يوويشت؟ ده زياته کړه ما سره گڼ شمېر داسې دلايل، مدارک او اسناد شته؛ دا ثابتوي چې بابا پر يو زرو يوويشت کې پيدا دی، نه په يو زرو دوه ويشت ه ق کې. مور وويل دا يوه اتفاقي موضوع ده او واضح ده، ضرورت نه شته چې پر دې ليکنه وشي، د بابا د ژوند او اثارو پر هغو اړخونو بايد خبرې وشي چې تر اوسه لا مبهم دي او څېړنې ته اړتيا لري، خو ليکوال صيب بيا ټينگار وکړ؛ څوک وايي چې د خوشال بابا د ژوند کال اتفاقي دی؟ هيڅ اتفاقي دی نه، تاسې يو ځل زما منابع او اسناد وگورئ بيا به مو باور پرې راشي، پرېږدئ چې مور لوستونکو ته واقعيت

وايو. كله چې ليكوال پر خپلې خبرې تر حده زيات ټينگار وكړ، نو ماته هم يو څه غوصه راغله او ورته ومې وويل: د خوشال بابا په باب تر ټولو كره، معتبره او باوري اسناد كوم دي؟

ده وويل خپله د بابا اثار. نو ما وويل كله چې خپله بابا وايي:

((د هجرت زر دوه ويشت سن و — چې زه راغلم په ميان)) نو بيا ته څوك يې چې د بابا د ژوند په هكله خپله د بابا خبره رد كړې، دې سره زموږ بحث نور پاى ته ورسېد.

نو اوس راځو خپلې خبرې ته، چې پر يوه شي د شك بنسكاره كول او د هغه لپاره د يو څو مرتبو او نا مرتبو، وړاندې او وروسته دلايلو راوړل او د عادي لوستونكو د ذهنونو كډوډول اسانه كار دى، خو د خپل ناسم شك اثباتول ساده كار نه دى.

د پټې خزانې له مخالفينو څخه يو: پټې خزانې په پيل كې د سياسي او كلتوري سياليو له امله بهرني مخالفين درلودل، وروسته وروسته بيا دا مخالفتونه په كورنۍ كچه هم څرگند شول، خو د كورنيو مخالفينو د مخالفت علتونه ډېر زيات سياسي او كلتوري نه وو؛ اكثره د حقارت له رواني عقدو او په فرهنگي چاپيريال كې د سالم رقابت له لارې لوړ شهرت او مقام ته د نه رسېدو له امله پيدا شول. د كورنيو مخالفينو سرخپل بڼاغلى (قلندر مومند) دى چې په پښتنو ليكوالو كې نسبتاً پام وړ مقام لري. د قلندر مومند د شهرت يوه لويه وجه همدا د پټې خزانې مخالفت دى، سره له دې چې هغه په شعر، لنډه كيسه، تنقيد او تحقيق كې هم

مشهور دی، خو په دې هره برخه کې دده همعصره داسې نور پښتانه لیکوال وو چې له قلندر مومند څخه یې اول مقام نیولی و او زیات شهرت ته رسېدلي وو، د بېلګې په توګه که څوک د غزل نوم اخلي، نو د حمزه بابا، که د تحقیق نوم اخلي نو کامل مومند، که د لنډې کیسې نوم اخلي نو مهدي پاچا او که د انقلابي شاعرۍ نوم اخلي نو د اجمل خټک نومونه یې اول په ذهن کې راګرځي. قلندر مومند ته دده د فرهنګي شخصیت د خړوب او مطرح کېدو یوازینی لاره همدا ((تنقید)) پاتې وه. نو ده باید داسې یو څه ته ګوتې وروړې وای چې دده د فرهنګي شخصیت د شهرت غوښتنې دا غریزه یې خړوب کړې وای. د قلندر مومند دا پټه تلوسه هغه وخت د فوران حالت ته ورسېده چې پر (۱۳۴۵ ل، ۱۹۶۶ م) کال کابل کې د خوشال بابا په یاد جوړ شوي نړیوال سیمینار ته رابلل شوی و، دا هغه مهال و چې د پټې خزانې له لومړي چاپ څخه نږدې (۲۳) کاله تېرېدل، د دې سیمینار علمي مشري د لوی استاد علامه عبدالحی حبیبی پر غاړه وه. دې سیمینار حمزه بابا او څو نورو لیکوالو لیکنې وستایل شوې، لوی استاد پوهاند علامه حبیبی چې نه یوازې د افغانستان، بلکې د ټولې سیمې په کچه یو لوی عالم و، هم زیات وستایل شو او درناوی یې وشو، قلندر مومند په دې سیمینار کې دده له خپلې توقع او شان سره برابر ونه ځلېد، نو له همدې ځایه ده د داسې یو ناسم رقابت لاره ونیوه چې پخوا یې دومره جوش نه و. دا وخت د قلندر مومند د قلم نوکه او ذهن د (استاد حبیبی) لوري ته واوښتل او په دې کې یې لومړی کتاب چې لوی استاد پرې حاشیې، تعلیقات او شرحې لیکلې وې هغه (پټه خزانه) وه، نو

همداکتاب هدف یا ټارگېټ شو، ولې پټه خزانه هدف شوه؟ ولې د حبيبي صاحب خپل تالیفات تر برید لاندې رانغلل؟ د دې پوښتنې ځواب دادی چې د پټې خزاني د تردید لپاره لا تر دې دمخه بهرني ذهنیت کار کاوه، هغوی هم یو کورني شکاک او کورني شکاک هم یو بهرني ملاتړ ته اړتیا لرله، مشترکې گټې د دوی د گډې همکارۍ سبب شوې. ښاغلي قلندر مومند تر هغه وروسته پر پټه خزانه څو انتقادي لیکنې وکړې او د پېښور په چاپي خپرونو کې یې خپرې کړې.

قلندر مومند نږدې شل کاله پر پټه خزانه ((تحقیق او تنقید)) وکړ او په پای کې یې ((پټه خزانه فی المیزان)) کتاب چاپ کړ، هغه وخت چې لوی استاد عبدالحی حبيبي ژوندی و، نو د پټې خزاني د بهرنیو او کورنیو شکاکانو د شکونو په اړه یې خپل مستند دلائل ولیکل، دلوی استاد تر مړینې وروسته قلندر مومند ته لاره نوره اواره شوه، وروسته ده یو شمېر هغه لیکوال په تېره بیا د پېښور ځینې ځوان لیکوال چې دده پر چاپېریال راټول وو او په یو نه یو ډول یې ده د شخصیت په وده کې رول درلود، په زړه نا زړه ډول د قلندر مومند فکر تعقیب کړ، خو بیا هم په پېښور او کوپټه کې ډېر نور داسې لیکوال وو چې د قلندر مومند د نظریاتو خلاف یې لیکنې وکړې. ښاغلي همېش خلیل د قلندر مومند د ((پټې خزاني فی المیزان)) په ځواب کې د ((تول پارسنگ)) په نامه یو مستقل اثر ولیکه. د پټې خزاني د مخالفت لړۍ په پای کې د ابتدال داسې یو حالت ته ورسېده چې ان ځینې داسې کسان چې اصلاً یې په خپل ټول عمر کې یو ځل هم پټه خزانه لوستې نه وه، هغوی هم د پټې خزاني په اړه خپل نظرونه څرگند

کړل. یوه ورځ له پېښوره (تل) ته په یوه مشاعره کې د گډون لپاره روان وو، د کوزې پښتونخوا یو ځوان لیکوال له ما څخه وپوښتل ((یون صاحب دا د پټې خزاني په باب ستا رایه څه ده؟)) ما ویل له رایې څخه دې مطلب څه دی؟ ده وویل منې یې که نه؟ ما وویل زه یې ومنم که ونه منم هغه خپله داسې یو اثر دی چې ځان یې پر خلکو منلی او بل دا خو څه د عقایدو مسله نه ده چې که څوک یې ومني نو له گناه به خلاص شي او که ویې نه مني نو گناهکار به شي. منل نه منل دهر چا خپل کار دی خو واقعیت په خپله واقعیت دی. ده وویل بیا هم مطلب مې همدا و. ما ویل ستا رایه څه ده؟ ده وویل زه خو یې مخالف یم. ما ویل پټه خزانه دې لوستې؟ ده وویل نه جي! ما ویل چې لوستې دې نه ده نو بیا مخالف یې په څه یې؟ ده وویل: دا قلندر صاحب او نور چې کوم دي، هغه یې نه مني که نه ما ویل . . . ما ویل د واقعیت خبره بېله ده او د منلو یا نه منلو خبره بېله. ما ویل اسلام د خدای (ج) یو کامل دین او قرآن د خدای (ج) اسماني کتاب دی، بیا یې هم د نړۍ نا مسلمان وگړي او همدارنگه یو شمېر منافق مسلمانان عملاً نه مني، نو دا خو د دې مانا نه لري چې اسلام او قرآن کې نیمگرتیا ده، نیمگرتیا خپله زموږ په ذهن کې ده. پټه خزانه یو واقعیت دی چې پټېدلای نه شي، د منلو او نه منلو خبره د هغې د واقعیت مانع کېدلای نه شي. . .

د قلندر مومند تر څنګ یو شمېر نور لیکوال چې د هغه لاره تعقیبوي، هغوی له معقولې لارې او د فرهنګي کار و هڅو په وسیله د شهرت او مقام لورو پراوونو ته نه شي رسېدلای، نو دوی دا لاره غوره کولې چې

داسې يو ادبي اثر ته لاس وغځوي چې هغه د خلکو زړونو ته لاره پيدا کړې وي، دوی فکر کوي په دې کار سره به د خلکو حساسيت راوپارېږي او زموږ ليکنه به ولولي، يا به مو پر ضد ليکنه وکړي او که ځواب را نه کړي، نو بيا به ووايو کوره چې زموږ دلايل پاخه وو چا يې ځواب ونه شو ويلای. دا ډول ليکوال چې د شهرت د فقر پر غريزې اخته دي، په هر ځای کې شته؛ په جلال اباد کې يو ځوان عادي او مبتدي ليکوال په يوه نوې راوتې سيمه ييزه مهالنۍ عادي جريده کې پر يوه ډېر پاخه او مطرح ليکوال په دې نيت بې ځايه، نامعقوله او له واقعيت څخه لرې انتقادي ليکنه وکړه چې مطرح ليکوال به يې ځواب ووايي او دې سره به ((منتقد)) او ((جريده)) دواړه شهرت ته ورسېږي او په پينځو کې به ياد شي. خو مطرح ليکوال هغه ليکنه ډېره بايزه وگنله او هېڅ ځواب يې ور نه کړ، يو بل ليکوال ورڅخه وپوښتل چې د هغه ليکنې ځواب دې ولې ور نه کړ؟ هغه وويل: دا ځوانان دي، دوی د شهرت غريزې پسې اخيستي، زه نه غواړم په خپل ځواب دوی خپل هدف ته ورسوم. دا مسله همداسې غلې پاتې شوه، څه موده وروسته هغو ځوانانو له هغه مطرح ليکوال څخه بښنه وغوښته. نو د پټې خزاني د کورنيو مخالفينو يوه غټه ستونزه او ناروغي همدا ده چې د شهرت غريزې پسې اخيستي دي. که موږ د بساغلي قلندر مومند ټول ليکلي اثار سره وازوو نو راته معلومه به شي چې هغه په غزل کې د حمزه بابا، په انقلابي شاعرۍ کې د اجمل خټک او په تحقيق او تاريخ ليکنه کې د کامل مومند او استاد عبدالحي حبيبي مخکښي نه شوه زغملای. د ارواپوهنې له نظره هغه اشخاص چې د ژوند په يو لړ سياسي،

ټولنيزو او فرهنگي چارو کې ناکام او يا هم تر خپلو محسوسو او نامحسوسو سيالانو پاتې راشي، معمولاً پر منفي کرکټرونو بدلېږي، هغه ليکوال چې په ليکوالۍ کې د تخليق او تحقيق په دواړو برخو کې پام وړ او مطلوب پرمختگ ونه کړي معمولاً درېيمه لار (تنقيد) غوره کوي. کله کله بيا دا تنقيد د اصلاح او لارښوونې پر محور راڅرخي، خو کله کله بيا د منفي باقې د ناروغۍ ښکار شي او هرې مثبتې پديدې ته ضرور د شک او ترديد په سترگو گوري، ښه کره کتونکي همغه دی چې يو اثر مخکې تر مخکې د ښه والي او بدوالي د ټاکلې فرضيې له مخې و نه رازوي. يانې فرضيه مخکې تر مخکې قيد نه کړي، چې حتماً به دا اثر ښه ثابتوم يا بد او کمزوری. ښه لاره داده چې اثر څنگه دی همغسې يې وارزوي، خپل شخصي نظر او عواطف په کې دخيل نه کړي. زه فکر کوم چې قلندر مومند مخکې تر مخکې د پټې خزاني په اړه د (رد) فرضيه ټاکلې وه او خپله ټوله انرژي يې د همدې (رد) لپاره راټوله کړې وه. د قلندر مومند د ليکنې تر شا څه رواني مشکلات پراته وو، چې ده نږدې (شل کاله) د هغه اثر د ترديد لپاره کار وکړ چې محمد هوتک هغه په (دوو کلونو) کې ليکلی و. کېدی شي محمد هوتک د پټې خزاني پر ليکلو دومره نه وي په تکليف شوی لکه قلندر مومند يې چې په ترديد کې په تکليف شو.

قلندر مومند په خپله ليکنه کې په اصطلاح له نجومې علم څخه هم گټه اخيستې او په اصطلاح له بېلابېلو جنتريو يې استخراج کړی چې د پټې خزاني د متن په پای کې يوه راغلې نېټه غلطه ثابته کړي.

محمد هوتک په پټه خزانه کې لیکي: ((کتاب تمام سو، په ورغ د جمعي (۲۴) د شوال المکرم (۱۱۴۲) هجري په قندهار کې او مولف محمد هوتک هم فارغ البال سو الحمدلله حمداً کثیراً))

خو قلندر مومند په دې نظر دی چې د شوال (۲۴) د جمعي ورغ نه ده، له همدې پورتي ټکي سره په ارتباط کې د بناغلي قلندر مومند د يوې مرکې يو ټکي ته ستاسو پام را اړوم.

د قلندر مومند تر وفات نږدې درې کاله وړاندې، بناغلي حنيف خليل له بناغلي قلندر مومند سره يوه مرکه کړې وه، دا مرکه همغه مهال له پېښوره خپرېدونکې (وحدت) ورځپاڼه کې چاپ شوې وه. په دې مرکه کې بناغلي حنيف خليل له بناغلي مومند څخه پوښتلي وو چې ستاسو د پيدايش کال کوم دی؟ هغه ورته په ځواب کې ويلي وو ((... زما د پيدايش کال ماته معلوم نه دی، ځکه چې هغه وخت مور و پلار د پيدايش کال نه ليکه او که چا ليکه هم نو په يوه کاغذ کې به يې ليکه بيا به يې د قرآن شريف په منځ کې ايښوده، نو په دې وجه زه تاسو ته د خپل پيدايش کال سم نه شم ښودلای))

اوس دی دلته د خپل پيدايښت د کال په اړه دومره بې تفاوته او يا نا خبره دی، نو بيا کوم دلايل او مهم عوامل وو چې دی يې دپته هڅوه چې درې درېيم سوه کاله دمخه له نورو سره د ورځو او ساعتونو حساب، هغه هم په خپله خوښه وکړي؟ پر (۱۱۴۲ هـ ق) کال د شوال (۲۴) د جمعي ورغ وه او که نه وه؟ دا او دې ته ورته پوښتني سړي ته د دې لاره اواروي

چې په خپله د شکاکانو پر نظرونو او شکونو شک وکړي او ووايي چې دا ډول شکونه له سیاسي، کلتوري سیالیو او شخصي عقوډو څخه راټوکېدلي دي او پر واقعیت ولاړ نه دي. که د پټې خزانې د بهرنیو او کورنیو مخالفینو ټول نظرونه راټول کړو، نو کېدی شي دې نتیجې ته ورسېږو چې دا ټول نظرونه د سیاسي، کلتوري، ژبنيو او تاریخي ناوړه غرضونو او د ځینو ځانپالو او شهرت خوښو لیکوالو د شهرت د غریزې او شخصي عقوډو یو ګډ امتزاج دی چې علمي معیارونه نه لري او پر پورتنیو یادو عواملو ولاړ دي او بس.

د شېرزاد ساپي سفر

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د اپريل پر (۱۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د وري له (۲۴) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

شېرزاد ساپي هم د ابدې نړۍ پر لوري خپل سفر پيل کړ، لغمان د خپلو حقوقو له يوه ژبور او زړور بچي څخه بې برخې شو. نږدې کال وړاندې يې د سلطان غازي بابا بنارگوتي په بړنۍ برخه کې په نوي بڼ کې وگرځولم. بنسکلی باغ

يې جوړ کړی و، ژمنه مې ورسره وکړه چې کال ته به له خپلو ماشومانو سره دې بڼ ته راځم او هغوی ته به وایم چې لغمان کې هم داسې بنسکلي ځایونه شته. تر نوي کال څو ورځې دمخه لغمان ته لاړم. ماشومانو ته مې وویل، د شېرزاد کاکا باغ ته مو بیا، سېل به هم وکړئ او یو یو نهالکې به هم د یادگار په توګه کېږدئ چې په خپل وطن کې مو د لاس نښه پاتې شي. مېرمن مې او نورو خپلوانو وویل اوس مازيګر ناوخته دی او هلته امنیت

هم د ډاډ وړ نه دی، د ماشومانو تگ ضرور نه دی. نه مو شېرزاد صیب وکتلی شو او نه یې بن. نن مو دا غمجن خبر واورېد چې شېرزاد صیب یې په خپل همدې بن کې شهید کړ! دوی یوازې شېرزاد شهید نه کړ دوی یو بشپړ بن شهید کړ. دوی شنې ونې او بوټي شهیدان کړل، دوی تنکي گلان شهیدان کړل، او هی د بې مالپاره بن گلانو! څومره ژر به مړوي شئ، څومره ژر به ورژېږئ! کاشکې تاسې خبرې کولای شوای چې نن مو د خپل مالپار په ویر کې سوې ساندي ویلای وای. او های د یتیم شوي بن گلانو! که تاسو غږدېدی شوای، نو ضرور به مو مور ته ویلي وای چې تاسې اشرف المخلوقات نه یاست، شرالمخلوقات یاستی. د ادم زامن یاستی، خو د سریتوب جوهر درکې نه شته. شېرزاده وروره په مخه دې گلونه. . .

باعزتہ سولہ خہ مانا؟

دا لیکنہ د (۲۰۱۹م) کال د اپریل پر (۱۹) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د وري له (۳۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

کله چې یو څوک نه غواړي، یو کار ترسره کړي، نو د هغه پر ضد بیا بېلابېل دلایل او پلمې لټوي. اوس د سولې لپاره هم بېلابېل قیدونه او شرطونه وړاندې کېږي. سره له دې چې جمهور رییس غني ویلي وو، د

سولې لپاره سر ورکولو ته هم تیار دی او طالبان هم باید له قید او شرط پرته سولې ته غاړه کېږدي، خو اوس چې سولې ته د امریکایانو او طالبانو د تمایل څرک لکېږي، تر ټولو دمخه ډاکټر غني د سولې پر وړاندې داسې

قیدونه او شرطونه وړاندې کړي چې د اندازې او معیار معلومول یې اسانه کار نه دی. ((باعزته)) او ((دایمي)). دا هغه کلمې دي چې د (سولې) تر نوم او اصطلاح دمخه کارول کېږي او د هغې څرنگوالی تشریح کوي. په پښتو کې (صفت) او (قید) تر نوم دمخه راځي او د هغه نوم حالت تشریح کوي.

دلته ((باعزته)) او ((دایمي)) دواړه هغه توصیفی قیدونه دي چې د (سولې) راتلونکی څرنگوالی تشریح کوي او د هغې لپاره قیدي الزامات برابروي. په دې مانا چې که له ((سولې)) څخه دا ((باعزته)) او ((دایمي)) صفتونه او قیدونه لرې کړو، نو یوازې ((سوله)) پاتې کېږي، خو دا ډول سوله بیا د غني او ګډوله حکومت په مزاج برابره نه ده.

اوس چې د سولې لپاره دا ډول قیدونه وړاندې کېږي، راځئ چې دې بل طرف ته هم دا ډول قیدونه وړاندې کړو: باعزته دولت، باعزته حکومت، باعزته قضایه قوه، باعزته پارلمان، باعزته ولسمشر، باعزته مرستیالان، باعزته سیاسي ګوندونه، باعزته ټاکنې او نورې باعزته باعزته تقاضاوې.

اوس که له ولسمشر څخه وپوښتل شي چې ته او وجدان دې چې ګډوله حکومت باعزته دی؟ پر اساسي قانون پښه ایښودل باعزته کار و؟ لومړی مرستیال دې باعزته دی؟ محقق او د ګډوله حکومت نور ارکان دې باعزته دي؟ تېرې ټاکنې چې دې وکړې هغه باعزته وې؟ ټاکنیز کمېسیونونه باعزته وو؟ دغه هیئت چې قطر ته دې ټاکلی و، دا ټول باعزته

اشخاص وو؟ دغه تنظيمي مشران چې کابل يې وران کړی او اوس د سولې شورا او پخلاينې شورا په راس کې دي، دا ټول باعزتو او پاک نفسه خلک دي؟ دا تېر پارلمان چې ستاسو په حاکمیت کې يې خپل عمر وغځاوه، دا باعزتو و؟ او نور ډېر بې عزتو اشخاص چې اوس د باعزتو خلکو په نامه مسمی دي، دا ټول په حقیقت کې باعزتو دي؟؟؟ نو د خدای (ج)، رسول الله (ص) او د دې مظلوم ملت په خاطر د سولې لپاره قصدي او نا قصدي قیدونه مه جوړوئ، ټول پر دې پوهېږي چې له دې ډول قیدونو او بندونو څخه اصلي موخه څه ده؟ اوس هم وخت شته، فکر وکړئ، ستا عزت او عفت د دې گډوگډو او وراسته حکومت په تداوم کې نه دی، ستا عزت په سوله کې دی. تا ته دوه ستر مسولیتونه درپه غاړه دي: یو دا چې د دې وراسته، چینجن او گوزڼ وهلي حکومت درمل وکړي؛ پر یو پاخه او مستحکم حکومت یې بدل کړي، په خواشینۍ سره چې په دې برخه کې دې ډېر وخت او فرصتونه له لاسه ورکړي او دویم مسولیت دې دا دی چې د سولې او ثبات لپاره گامونه پورته کړي، دا دویم کار چې هم ستا گټه ده، هم د ملت، هم د وطن او هم د خدای (ج) او د هغه د رسول (ص) رضایت په کې خوندي دی.

اوس ستا پر اوږه د هېواد قسم خوړلو دښمنانو ټوپک ایښی، ستا له شا د سولې پر نویو ټوکېدلو غږونو ډزې کوي. حقیقت دا دی چې د حکومت غوښنه برخه اوس هم د جگړه ییزو تنظیمونو او په تېره بیا د

اسلامي جمعيت او نظار شورا په لاس کې ده، هغوی هېڅکله سوله نه غواړي، که ته سوله د عبدالرب رسول سیاف، یونس قانوني، حاجي محقق، کریم خلیلي، امر الله صالح او نورو له لیدلورو گورې، نو دا لیدلوري خو د هغوی له ماضي سره تړلي او مستقیماً د جگړې د اور بڼې ته رسي، که حافظه لرې هغه ورځې دې هم راپه یاد کړه چې امرالله صالح د عبدالله عبدالله لپاره سرسخته کمپاین کاوه او ما (یون) ستاسو لپاره، هغه په پښتونستان واته کې ستا پر ضد د مظاهري اوړپکي گډونوال و او زه ستا په پلوی د کابل په یکه توت او هوتخپلو کې، هغه به له خپلو ټلوپزیونونو څخه ستاسو پر ضد نشرات کول او ما به له خپلو ټلوپزیونونو ستا په ګټه، هغو به نامتمرکز او پاشلی حکومت غوښته او موږ به یو قوي او مرکزي حکومت، هغو به ته فاشېست او یهودي ګنلې او موږ به یو ملتپال، هغوی درباندي یو ګډوله ائتلافي حکومت ومانه او موږ د یو بشپړ انتخابي حکومت پلویان وو. دا دی هغوی بېرته د حکومت او قدرت برخه شول او موږ له حکومته بهر پاتې شولو، دا یو مثال مې یوازې د غني د متضادو حرکتونو او قضاوتونو د تمثیل په خاطر لوستونکو ته وړاندې کړ.

اوس یو ځل بیا د نظار شورا کرکټرونه چې د حکومت نیمه برخه یې د عبدالله په وجود کې اشغال کړې ده او اوس د غني په پوټکي کې هم ننوتې، غواړي د غني د ناثباته فکري او احساساتي جوړښت له امله د غني له ادرسه پر سولې او د سولې پر بهیر ګوزار وکړي. هم غني د تاریخ کندی ته

ټپل وهي او هم افغانستان يو ځل بيا د تېرو کلونو جگړه ييز حالت ته بوځي، نو ځکه خو هم پر غني او هم د هغه پر شاوخوا پر څو تنو ملتپالو حکومتي اشخاصو او هم پر عام افغان ملت غبرکوم چې ټول د سولې بهير ته ودانگي، هم غني وژغورئ، هم حکومت له مافيايي کړيو خلاص کړئ او هم هېواد وژغورئ، سوله راستنه کړئ، سوله په هېواد کې د زرو مرضونو علاج دی.

سوله غني له فکري بې ثباتۍ ژغورلای شي، سوله انتخاباتي ټکټونه د نظارشورا له يرغملۍ خلاصولای شي. سوله ازادو ټاکنو ته لاره برابرولای شي. سوله د اقليتونو د حقوقو د مدعيانو د ناوړه باج اخيستلو مخه ډب کولای شي. سوله غني د عطاء محمد نور او دين محمد جرئت له پټکو ژغورلای شي، سوله د طالبانو پوځي زور ختمولای شي، سوله په نرمۍ لکه اوبه د اور سزا ده، سوله کې عزت دی، سوله کې بيا رغونه، پرمختگ او نوې جوړونه ده. لنډه دا چې سوله هغه څه کولای شي چې نور يې هېڅ ډول وسايل او دلايل نه شي ترسره کولای.

څوک په څومره اوبو کې؟

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال (اپريل) پر (۱۹) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وري) له (۳۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

په افغانستان کې يو پر بل د تورونو پورې کول د سياسي کلتور يوه برخه ده. تېرو څلوېښتو کلونو کې دې کلتور امتداد پيدا کړ، اوس نو دا

کلتور يو ځل بيا په څپو دی، هره سياسي ډله او هر سياسي شخص پر يو بل د پردیالی- او جاسوسی- تور پورې کوي، پخوا به جهادي ډلو پر خلق او پرچم د روسپالنې او هغوی به پر مخالفو جهادي ډلو د امریکا او غربيالني تورونه پورې کول، خو وروسته د يو شمېر جهادي ډلو مشرانو د

روس له گریوانه سر او ویست او د مخالف لوري یو زیات شمېر مشرانو بیا انگلستان، امریکا او نورو غربي هېوادونو ته پناه یوړه، په اصطلاح سرویس تبدیل شو. هغو توروونو هېڅ ګټه ونه کړه، خو د هغو د متضادو عملونو په نتیجه کې هېواد ته درانه زیانونه وړول شول. اوس یو ځل بیا د توروونو لړۍ تکرارېږي، د ډاکټر اشرف غني یو شمېر پلویان او شمائلواله پر طالبانو د پاکستان پالنې او هغوی بیا پر دوی د غریبانې توروونو پورې کوي، دې توروونو کې به منطق او لږ حقیقت موجود وي، ځکه څوک چې په کوېټه او پېښور کې شوراګانې لري، نو هغوی د پاکستان له توره ځان نه شي خلاصولی او دا ډلې چې بیا د پاکستان ضد شعارونه ورکوي، منطق یې نه مني او هغه ډلې چې د امریکا یې الوتکو تر وزرونو لاندې پر کابل واکمن شول او یا یې خپله دېرش کاله په غربي هېوادونو کې ژوند کړی وي، خوی خصلت او د ژوند شریکبانی یې هم د همغه ځای وي، د همغو په مرسته واک ته رسېدلی وي، نو دا ډلې او اشخاص چې غرب ضد څرګندونې کوي، پر ځان او ملت رشخند وهي. خبره دا ده چې هېڅوک او هېڅ سیاستوال د توروونو له داېرې وتلای نه شي. که دا ټول توروونه د یوې فرضيې په توګه ومنل شي او لومړی د طالبانو له اسلامي امارته د پاکستان لاس لند شي او بیا له ملي وحدت حکومت څخه د امریکا، نو دواړه جوړښتونه به څومره خپل عمر ته دوام ورکړي؟ واقعیت دا دی چې طالبان به کمزوري شي، جنگ به سوړ شي، خو په بشپړ ډول به ختم نه

شي، ځکه چې له گډوله حکومت څخه نارضايتي دومره زیاته ده چې له طالبانو پرته یې نور مخالفین هم پیدا کېدلای شي، خو که د غني په مشرۍ د ملي وحدت پر حکومت د امریکا مرستې بندې شي، نو دا حکومت به یوه اوونۍ هم دوام ونه کړای شي. د دې خبرې علت څه دی؟ د غني حکومت د اضمحلال یوه مجموعه ده چې له ځینو محدودو کسانو پرته یې نور اکثره غړي په بېلابېلو متضادو ډلو پورې تړلي دي چې ډېره بده سابقه لري. د غني حکومت یو شمېر نور غړي بیا هېڅ ډول عقیده یې اعتقاد نه لري او نه په دې وطن کې کلتوري او قومي رېښه لري. دوی ته حکومت د یوې اقتصادي سرچینې په توګه مطرح دی او هر کله چې پرې سخته راغله، له هېواده پښې سپکوي. د طالبانو مشران ښه دي، که خراب، په خپله او د کورنۍ اکثره غړي یې د جګړې لومړۍ کړنې ته حاضر دي، خو د دې بل لوري د چارواکو کورنۍ او زامن یې د خپلو پلرونو د حکومت لپاره دومره قربانۍ ته هېڅکله نه حاضرېږي، نو د یو چا زوی چې د خپل پلار د حکومت ملاتړ نه شي کولای، دا عام ولس ولې دومره قربانۍ ته حاضر شي؟ طالبان د فکر خلک دي که نه، خو د عمل خلک دي. په حکومت کې یو شمېر کسان د فکر دي، خو د عمل نه دي.

د عمل د خاوندانو په حضور کې

د وینا خاوند ولاړ لاس په سلام دی

له دې ليکنې څخه هدف دا دی چې د سياستوالو تورونه د ارزونې مصداق نه دي، د هغوی عملونه بايد و ارزول شي. اوس وخت کې هېڅ داسې سياسي ممیز نه شته چې بېخ کې ډکې ونه لري. دلته څوک سپينې کوټرې سياست ته نه پرېږدي، ولس د سياستوالو له کليشه يي شعارونو او ستغو عملونو ستړی دی. سولې او ارام ته اړتيا لري. دوه څرگندې ليکې بايد تشخيص شي: د سولې پلويان او د جگړې اوربلوونکي. هغه څوک چې سوله غواړي، هغوی بايد د سولې لپاره ټولې ممکنه لارې چارې وکاروي او هغوی چې د واک د امتداد لپاره جنگ غواړي، بڼه به وي چې خپل اولادونه له طالبانو سره د مخامخ جگړې لومړۍ ليکې ته ولېږي. که د غني، قانوني، صالح، محقق، دوستم، خليلي او نورو برحالو چارواکو زامن، د ملا عمر، هيبت الله، ستانیکزي، حقاني او نورو طالبانو د زمانو پر وړاندې مخامخ جگړې ته لار شي، نو که جگړه يې وگټله، هم به توريالي او هم به اتلان شي او که زور يې و نه رسېد، نو مجبور به شي خپل پلرونه سولې ته لېواله کړي، تر هغه پورې دا جگړه په کورنۍ کچه نه ختمېږي چې د دواړو لورو لوړپوړو اشخاصو کورنۍ درد او خطر احساس نه کړي.

ولې اقتصادي مرکزونه؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اپریل) پر (۲۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وري) له (۳۱) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

پوره څلور لسيزې کېږي چې په افغانستان کې تر سپېڅلو شعارونو لاندې نامقدسه جگړه روانه ده. د جگړې اکثره کورني او بهرني لوبغاړي او کرکټرونه بدلېږي رابدلېږي، خو د جگړې ماهيت او د افغانستان د

وراني-حالت هماغه شان دوام لري. دا خبره منطقي نه ده چې جگړه دې تصادفي وي او له کوم اصلي مرکز ه دې کنترول نه شي. که د جگړې شعارونه او لوبغاړي هر څومره اوږي رااوږي، خو دوه حقيقتونه او واقعيتونه ثابت دي: د جگړې اصلي او محرکه قوه د پاکستان استخبارات

دي او د جگړې ډگر افغانستان دی. په کورنۍ کچه به افغان سیاستوالو کې د ملامتۍ کچه د چا پاو زیاته او یا کمه وي، خو په ټوله کې افغان ولس قرباني شوی او سیاستوال او تنظیمونه یې د یو بار مصرف په توګه کارول شوي دي. اوس چې د جگړې ژورو ته سړی گوري دا جگړه که څه هم د ایډیالوژیک بېز او انگېزې له مخې پیل شوې او غبرګون یې هم څه نا څه همدا ډول دی، خو دلته ولې تر ډېره بریده د پوځي مرکزونو پر ځای اقتصادي بنسټونه په نښه کېږي؟ اقتصادي مرکزونه خو مسلمان او نامسلمان دواړو ته په کار دي او د ملت د ژوند اساسات جوړوي، خو افغانستان کې د عقایدو تر چتر لاندې جنګېدونکي سرتېري بیا پر دې نه پوهېږي چې اسلامي حکومت اقتصاد ته اړتیا لري که نه؟ په جلال اباد کې دوه درې ځله د بهسودو پله پر سر پر بهرنیو سرتېرو ځانمرګي بریدونه وشول او پله ته په کې هم ډېر زیان واوښت، دا بریدونه ولې تر پله اخوا او دېخوا نه ترسره کېدل؟ خو هغې اصلي سرچینې چې ځانمرګي یې روزلی وو، له هغو یې دا تعقل هم اخیستی و چې د بهسودو پل له امریکایانو سره څه رابطه لري؟ د افغانانو د اصلي دښمن اساسي هدف دلته دا و چې له یوې خوا د یرغمل شول مسلمان په وسیله امریکایان له منځه یوسي، له بلې خوا پل ړنگ کړي او همدا رنگه له دې پله تېرېدونکې لویه لار له دوو نورو ختیزو ولایتونو (کونړ او نورستان) سره غوڅه کړي. په دې ډول به لکونو خلک له ستونزو سره مخامخ شي او دوی به د کونړ لوی سیند او هلته مېشته ولسونه تر خپل کنترول او اغېز لاندې راولي. افغان جگړه مارو غاړو د جگړې د اصلي لوبغاړو دغه اصلي هدف هېڅکله درک نه

کړ. د کابل پر کانتینینتال، سرینا هوټل، ذنبق څلور لارې او نورو مهمو مرکزونو برید د سیاسي ملحوظاتو تر څنګ اقتصادي انګېزې لري. پاکستان لکه څنګه چې یو ځل یې د جهادي ډلو له قهریې قوې څخه د افغانستان د ویجاړۍ لپاره ګټه پورته کړه او کله چې هغوی په اصطلاح بریالي شول، نو بیا له داسې یو وطن سره مخامخ وو، چې نه یې اقتصاد درلود، نه یې پوځ او نه هم نور ودانیز تاسیسات، نو بیا د پاکستان خیرات او ترحم ته کېناستل، اوس یو ځل بیا د طالبانو د اسلامي تحریک په وجود کې تېر داستان بیا تکرارېږي، دا چې طالبان پرې پوهېږي او که نه؟ دا د هغوی خپل مشکل دی، خو شعوري افغانان د پاکستان د استخباراتو پر ستراتیژۍ ښه پوهېږي.

پر مخابراتو وزارت نننې برید چې هر چاکرې، هېڅ ډول توجیه نه لري، مخابرات د هر هېواد اعصاب دي. په دې وزارت کې د هېواد زیاته معلوماتي ډېټا خوندي ده، د ملک لپاره یوه ستره اقتصادي سرچینه ده، هر حکومت چې راځي، اسلامي وي که الحادي، مخابراتو ته اړتیا لري، بې اعصابو حکومت نه شي کېدی، نو یو څوک چې خپله تېلفون، فکس، مخابره او فیسبوک کاروي او بیا پر دې مرکز برید کوي، د هغه د جهالت درجه به په کوم حد کې وي؟ خبره رالنډوم، د جګړې پر ټولو عناصرو او غاړو غبرګوم چې د افغانستان ملي شتمنۍ، د ټول ملت مال ګڼل کېږي، هېڅ ډله حق نه لري چې د سیاسي او پوځي غرضونو لپاره هغه د ملت د واک له دایرې وباسي او یایې د خاورو پر ډېرۍ بدله کړي. طالبان به سبا ملایان شي، خو د دې وطن د جوړولو وړتیا به ونه لري او هر څه به یې

بايلولي وي. مجاهدين هم يو وخت په دغسې گرمه وينه کې وو، د ننګرهار فارمونه يې لولپه کړل او ويل به يې چې موږ ته يې بيا عربان جوړوي، وروسته عربان د خپلې عياشۍ پر لوري وخوځېدل، مجاهدين په ډاگ پاتې شول او فارمونه يې همغسې سوي لوغړن پرېښودل.

نو اوس بايد طالبانو هم د مجاهدينو د دويم نسل په توګه دا پنځه تجربه ترلاسه کړې وي چې که له جګړې لاس نه اخلي، نو د هېواد تاسيساتو او د پاکستان اهدافو ته بايد په ځير سره متوجه شي. د پاکستان د دوستۍ مزه خو مو يو ځل وڅکله چې له سفيره نيولې تر اميره پورې يې ټول پر امريکايانو خرڅ کړئ، راځئ هغه زور چې د حکومت پر وړاندې يې کاروئ، د خپل وطن د شتمنيو د خونديتابه لپاره يې ولګوئ، نو که دا تاسيسات تاسې نه وړانوئ، بل څوک يې ړنګوي، د خپل زور يوه برخه د هغو پر ضد وکاروئ، بيا هم وایم چې طالبانو ته تر (ای، ايس، ای) او پنجايانو د غني دا وروست، ګډوله او چينجن حکومت هم ښه دی، بايد خبرو ته ورسره تيار شئ او د غني ګډوله حکومت ته هم وایم چې تر (سي، ای، ای) او امريکايانو درته دا خپل سوی لوی لوغړن طالب هم ښه دی، د خبرو دروازي مه بندوئ، د قدرت د نيولو او انحصارولو لپاره نور د دې مظلوم ملت تاسيسات له منځه مه وړئ! خپل اصلي دښمن ته متوجه شئ!!

شوګ قانون غواړي او شوګ يې نه غواړي؟

دا ليکنه د (۲۰۱۹) م کال د (اپريل) پر (۲۱) مه، چې د (۱۳۹۸ ل) کال د (غويي) مياشتې له (لومړۍ) نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

افغانستان کې قانون د قاعدې بڼه غوره کړې، له تطبيقي اړخه يې استثنائات زيات شوي، کله چې پر لومړۍ درجه چارواکو د قانون د تطبيق خبره مطرح شي، نو حالات او استثنائات دمخه کړي. کله چې قانون

د حاکم په ګټه وي، نو بيا د قانونيت چغې پورته شي او کله چې د قانون تطبيق يې ناکنټروله واک کنټرولوي، نو بيا د پلمو باران راخوشې کړي. هېڅ عقلمن افغان له دې خبرې انکار نه شي کولای چې په اوسني ګډوله حکومت کې د جمهور رييس په توګه د غني تر سوګند پنځه لس دقيقې

وروسته اساسي قانون د همغه شخص له خوا تر پښو لاندې شو چې د همدې اساسي قانون د تطبيق لپاره يې سوگند خوړلی و. ما د يو افغان په توگه همغه وخت خپل غږ اوچت کړی، بيا چې په متواتر ډول قانون تر پښو لاندې کېده هم مې خپله چغه پورته کړې ده. د غني او عبدالله په حکومت کې د اساسي قانون له دوه- درې مادو پرته له نورو اکثره مادو څخه په متواتر ډول سرغړاوی شوی او لا هم کېږي. په دې کې لومړۍ درجه مسول خپله جمهور رييس او بيا د حکومت نور چارواکي دي. غوره مال، ځانساتي، ورځپاڼي او نور چې د قانون د حاکميت په نشتوالي کې يې گټه ده، هېڅکله به د قانون د واکمنۍ غږ پورته نه کړي، اوس يو شمېر کنځلماران هم له دې ډلې سره يو ځای شوي دي. ستره محکمه اساساً له اساسي قانون سره د نورو قوانينو مطابقت څېړي، که په هغو قوانينو کې د اشخاصو د واک د تمديد څرنګوالی راغلی وي، نو محکمه د همغې محتوا له مخې نظر ورکوي، حکومت د وضاحت وضاحت نه غواړي. اوس چې د جمهور رييس د کاري مودې مسئله سترې محکمې ته محول کېږي، سره له دې چې ابهام نه لري، خو همدې سترې محکمې ته له اساسي قانون سره د اجرائيه رياست د تطابق او تفسير مسئله ولې نه وړاندې کېږي؟ دا خو دا مانا لري چې دا يو کار د ښاغلي غني په گټه دی، هغه دې محکمې ته وړاندې کېږي او د اجرائيه رياست لغوه چې د ملت او قانون په گټه ده او اوس يې د حکومت پوره

نیمه برخه ناقانونه کړې، پر هغې بیا سترگې پټېږي؟ د جمهور رییس د کار موده په قانون کې تسجیل شوې ده: ((د جمهور رییس وظیفه تر انتخاباتو وروسته د پنځم کال د غبرگولي پر لومړۍ نېټه پایته رسېږي، د جمهور رییس د کار تر پایته رسېدو دمخه د نوي جمهور رییس د ټاکلو لپاره انتخابات له دېرشو تر شپېتو ورځو پورې موده کې کېږي.)) دې برخه کې پوره وضاحت دی، کله چې یوه ماده کې ابهام نه وي، سترې محکمې ته یې وړاندې کول ضروري نه دي، خو که بیا هم مخالفو کاندیدانو اعتراض درلود، د هغو له لیکلي اعتراض سره باید د حکومت له خوا محکمې ته د تفسیر او له اساسي قانون سره د تطابق لپاره لېږل شوې وه، دا ماده پوره وضاحت لري، نیوکه پر دې ده چې مبهم او متنازع مسایل ولې د تفسیر او تطابق لپاره محکمې ته نه وړاندې کېږي؟ جمهور رییس باید لا پخوا له سترې محکمې څخه د مبهمو مسایلو تفسیر غوښتی وای او خپل مکلفیت یې پوره کړی وای، د پوښتنې وړ خبره دا ده چې که جمهور رییس ((تر انتخاباتو وروسته)) عبارت ټینک کړي، ټاکنې پر غمډل کړي، هر وخت ورته پلمې جوړې کړي، کولای شي تر پنځو کلونو پورې خپله موده وغځوي، دې حالت کې به څه کېږي؟ دا بحث یوازې د ښاغلي غني پر حاکمیت نه دی، بلکې هر یو ته به دا لاره خلاصه شي.

اوس چې جمهور رییس د اساسي قانون له مخې ستره محکمه د خپل واک د غځولو یوه قانوني سرچینه گڼي، نو ورته عمل به پر اجرائیه ریاست

څنگه تطبیقوي؟ که د اجرائیه ریاست پوست محکمې ته مخکې شي، محکمه به ورته وایي چې دا خو په اساسي قانون کې هېڅ وضاحت نه لري، موږ څه وڅېرو؟ نو دلته بیا دا پوښتنه پیدا کېږي، که اجرائیه ریاست د قانون خلاف دی، سترې محکمې پرې ولې پنځه کاله ځان غلی کړ؟ او ولې جمهور رییس د دغه پوست د متصدي کاري موده دومره وغځوله؟ او که قانوني و، نو ولې له اساسي قانون سره سم د هغه د وضاحت مسئله محکمې سره نه مطرح کېږي؟ که له قانوني پلوه محکمې ته د محول کېدو وړ نه وي او یوازې د جمهور رییس په فرمان رامنځته شوی وي، نو دی بیا ولې دومره وارخطا شو چې د اساسي قانون خلاف کار وکړي؟ او که چېرې یې د پرديو په زور جبراً داکار ترسره کړی وي، نو د استقلالیت دا دومره چغې خو په ښکاره د تکلف او تصنع ښکارندويي کوي، نو اوس که څوک رښتیا هم د قانون مینوال او لېوال وي، راځئ چې قانون پر ټولو تطبیق کړو. تر ټولو دمخه باید جمهور رییس ته دا مسئله راجع کړو، ځکه دی لومړی سړی دی چې پر قانون یې قسم خوړلی او د قانون د تطبیق مسولیت لري. د مفکر صیب خیالي او نظري کنځلمارو ته چیلنج دی چې که تاسې کې رښتیا هم دومره متره وي، راوځئ د سترې محکمې مخې ته لاریون وکړئ، اجرائیه ریاست لغوه کړئ، له محکمې فیصله واخلي، د بهرنیو چارو وزیر لري کړئ، امرالله صالح چې اوس تر قانون پورته کارونه کوي، د هغه مخه ونیسئ او که دا توره نه شی کولای، لار شی پر خپل ((محبوب)) مفکر مو فشار راوړئ چې پر عبدالله، محقق، خلیلي او نورو پنځوانیو او اوسنیو چارواکو، چې د ده په حکم مقرر شوي او یا مقررېږي،

قانون تطبیق کړي. یو دولت مشر چې په شپږو میاشتو کې د ولسي جرگې ټاکنې نه شي اعلانولای او د خپل دولت یو رکن نه شي بشپړولای، پر هغه له نیوکې ډډه کول په خپله لاقانونیت ته لاره اوړول دي. کنځلمارانو ته اړتیا نه شته ځکه د هر کنځلمار په شخصیت کې په مستقیم او نا مستقیم ډول د هغه د ممدوح شخصیت انځور پري. جمهور رییس تر شپږ سوه زیات مشاورین او نور قانونپوهان لري، هغوی باید ټولو ناقانونه چارو ته قانوني ځواب ووايي. په همدې حکومت کې د هېواد او سیمې په کچه تر سلو زیات داسې لنډغر وو او لا هم شته چې د ښاغلي مفکر سیوری یې په توپونو وپشت، خو د همدغه غني په لاسلیک په لوړو پوستونو کې مقرر شول او لا هم مقرر پري. جرئت د چا د امنیت شورا مرستیال او مشاور و؟ عطا محمد نور څلور کاله د چا والي و؟ عبدالله پنځه کاله د چا اجراییه رییس دی؟ احمد ضیاء مسعود د چا ځانگړی استازی او درېیم مرستیال و؟ الماس د چا فوق العاده استازی دی؟ امرالله صالح د چا مخالف او اوس د چا مرستیال دی؟ په اوسني حکومت کې د لنډغرو له لپست څخه پوره یوه لیکنه جوړ پري. زه د هغو اشخاصو له جملې څخه یم چې زما کورنۍ سل سلنه مفکر صاحب ته کمپاین کړی او سل سلنه رایه مو ورکړې، خو ښاغلي غني له خپلې څلور کسيزې کورنۍ څخه (۲۵) سلنه رایه راخپله کړې ده. یانې نه یې زوی، نه یې لور او نه یې هم مېرمنې رایه ورکړې، یوازې خپله رایه یې ځان ته کارولې ده. مفکر صیب د ټول افغان ولس پوروی دی. زما اختلاف ورسره له هغې ورځې راغی چې پر اساسي قانون یې معامله وکړه، له لنډغرو سره یې ګډ حکومت جوړ کړ، هر

کله یې چې قانوني گام پورته کړی، موږ یې ملاتړ کړی، موږ ته قانون مهم دی، نه غني، نه مفکر او نه هم مفکرات، غني تر هغه وخته د تائید وړ دی چې له قانون سره سم روان وي، البته پر مجبوریتونو او تنگلاسی یې موږ ټول پوهېږو، که له نورو جنگسالارنو سره د پرتلې خبره راشي، هلته بیا زموږ دریغ بل ډول دی. ما ته یو وخت همدغه بناغلي غني چې هغه وخت کاندید و، وویل چې لاس راکړه او ژمنه راسره وکړه چې تر کومه راسره ودرېږې؟ ما ورته وویل ډاکټر صیب! زه د ټلوالې او عبدالله دومره مخالف یم چې ته ورسره یو ځای شي، ستا مخالفت هم کوم. ده عبدالله سره له هرې نامشروع وجې چې وکله حکومت جوړ کړ، خو ما هم خپله ژمنه تر دې دمه عملي کړه. اوس که دی بیا له هرې لارې په ټاکنو کې بریالی شي، د عبدالله ځای به د ده پخوانی مخالف او اوسنی نازولی (امرالله صالح) نیسي او څوک یې چې خواخوږي دي هغه به حاشیې ته ځي، نو کنځلمارانو د شخص ستاینې پرېږدی، قانون وپالی! لږ وجدان او تاریخ ته هم خپله غاړه خلاصه کړی!

د اجرائیه ریاست تکلیف

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اپریل) پر (۲۲) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غويي) میاشتي له (۲) یمې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

زما پر تېره لیکنه (څوک قانون غواړي او څوک یې نه غواړي؟) مثبتې او منفي تبصرې راغلې وې. په دې کې یو شمېر خبرې منطقي وې، خو یو

شمېر نورو بیا یوازې په سپوره خبرو خوله خوځولې وه. د هغوی په ځواب کې یوازې دومره ویل په کار دي چې د هغوی مرغلرې دې په خپله هغوی ته ډالی-وي او که دوی یې مناسبې گڼي، د دوی له خوا دې د دوی خپل مشر ته هم ډالی-وي. خو اوس راځم خپلې اصلي موضوع ته چې په تېره لیکنه کې مې هم بحث پرې کړی و. اجرائیه ریاست او د هغه متصدي بناعلي ډاکټر عبدالله عبدالله ته!

بناغلي غني خو د اساسي قانون په مصداق د سترې محکمې په وسيله خپل تکليف څه نا څه رفع کړ، خو اوس به دا بل تکليف څوک رفع کوي؟ ستره محکمه به د اجرائيه رياست عمر غځوي او که غځوي يې لېمت يا حد به يې څه وي؟ تر بل اجرائيه رييس پورې؟ د غني د واک تر امتداده پورې؟ د جوزا تر لومړۍ نېټې پورې، د ميزان تر (٦) مې پورې؟ او يا د عمر تر پايه پورې؟ د ټاکنو کمېسيون به ورسره څه کوي؟ جمهور رييس خو د قانون له مخې استعفا ته اړ نه دی، که عبدالله عبدالله د جمهور رييس په کچه صلاحيت غواړي، نو بيا ولې غني ته يوازې جمهور رييس وويل شي؟ که تر هغه وروسته مقام کې راځي، نو که نومانده وي، بايد استعفا ورکړي، محقق هم په همدې ډلبندۍ کې راځي. له نېکه مرغه چې ما د ټاکنو په کمېسيون کې پر دې دواړو خپله قانوني عريضه ثبت کړې وه. د شکاياتو کمېسيون به د عبدالله او محقق دوسيه په کومه کته گوري کې ارزوي، لوړپوړو دولتي چارواکو کې؟ که د جمهور رييس او د هغه د مرستيالانو په رول کې؟ که د جمهور رييس او مرستيال رول ورکوي، نو بيا خو بايد ستره محکمه د غني په شان د تمديد تفسير ورکړي او که لوړ پوړي دولتي چارواکي يې گڼي، بايد له دواړو څخه استعفا واخلي!

جمهور رييس غني به څه کوي؟ ايا دوی سره به د ملي وحدت حکومت د هوکړه ليک پر اساس، چې له ده سره د تلې موازي پله گڼل کېدله، چلند کوي، که د اساسي قانون د (٦٤) مې او نورو مادو د محتواو له مخې؟ که د هوکړه ليک له مخې وړاندې ځي؟ نو د هغه موده خو پوره شوه، ان لا درې کاله مخکې بايد لويه جرگه جوړه شوې وای او دا پوست قانوني شوی وای، هغه برخه هم پوره نه شوه او که د اساسي قانون له مخې ورسره چلند کوي، نو په دې قانون کې خو دا ډول کوم پوست نه شته،

البته جمهور رییس کولای شي، د خپلو صلاحیتونو یوه برخه یو ارگان او یا چارواکي ته انتقال کړي، که د چارواکو په کتله کوری کې یې راولي، ټاکنیز کمېسیونونه مجبور دي، له ښاغلي عبدالله او محقق څخه استعفاوې وغواړي.

اساسي خبره دا ده چې اوسنی حالت د تېر ناکانونه حالت زېږنده ده چې هرې خوا ته یې اړوې، د لاقانونیت مسیر خپلوي. ما چې همغه وخت د یوه افغان او قانونپال په توګه چې هلمې، اکثر و زه د فاشېست او متعصب په تور تورن کړم، اوس چې یو ځل بیا د قانون د تطبیق چې هلمې و هم، د نویو ټوکېدلو او اومغلنو کنځلمارو له تورو سره مخامخېږم، دا بېچارګان دومره خام دي چې د قانون او شخص، نظام او حکومت، نن او سبا توپیر نه شي کولای. هېڅ مسول دولتي چارواکي چې څه نا څه یې پر حقوقي مسایلو سر خلاص دی، د خپل دولتي موقف له وېرې حقوقي بحث ته نه حاضرېږي، د دولت په استازی هغه اشخاص بحث کې رالوېږي چې اتیا سلنه یې پر عادي املا او انشاء نه پوهېږي. پخوا به اشخاصو حکومت ته ستوغې خبرې کولې، اوس د حکومت په استازی بېلابېلې ډلې او اشخاص ملت ته کنځلې کوي.

خپله خبره راتولوم، جمهور رییس، ستره محکمه، د اساسي قانون پر تطبیق د څار کمېسیون، انتخاباتي کمېسیونونه، نوې ملي شورا او نور اړوند ارګانونه باید ژر تر ژره د اجرائیه ریاست مسله یو طرفه کړي. ګډه حکومت که څه هم په ځنګېدلې بڼه نږدې پنځه کاله دوام وکړ، خو د خدای (ج) فضل و د اساسي قانون د بدلون وس یې پیدا نه کړ. اوس جمهور رییس تر بل هر وخت په قوي دریځ کې دی. د محکمې نظر لري، د اساسي قانون وثیقه لري، د ټاکنیزو کمېسیونونو قوانینو دی په ښه دریځ کې ودرولی، په

درې گونو دولتي څانگو کې د پخوا په اندول ځواکمن دی، له ناحکومتي دښمن او سیال سره یې لا هم د بهرنیانو په مرسته واټن شته، (جان کیري) هم حضور نه لري، نو پر دې وخت چې دی اساسي قانون نه شي تطبیقولای، بیا خو نو هر څوک حق لري چې ووايي، دی رښتیا هم یو سیاسي معامله گر دی، له لنډغرو او شمالتلوالې سره دايمي ائتلاف لري، نه د قانون پروا لري او نه د ملت، یو ډارن دپکتاتور دی چې خپلو ته تېز او مقابل لوري ته ښه پڅ دی.

غني باید پر اساسي قانون باندې د خوړل شویو قسمونو کفاره ورکړي، د جمهور رییس په توګه لومړی عبدالله او د شمال تلوالې نور لنډغر او همدارنګه د هرې نامشروع ډلې ټول مافیایي عناصر له حکومته لرې کړي د ده په فرمان راغلي اشخاص په خپل فرمان له کاره ګوښه کړي او که بیا هم همغه څوک او همغه درک وي، نو د منتقدینو هغه خبره کېدی شي په رښتیا بدله شي چې ده ته کله کله د ((غلام ابن غلام)) خطاب کوي.

که غني له دغه اوسني قانوني او مقطعه یي ځواکه غوڅه قانوني او عملي ګټه پورته کړه، نو هم به حکومت مستحکم شي، هم به دولت قانوني مسیر ته ولېږي، هم به مافیایي ډلې ختمې شي، هم به فساد له منځه لاړ شي، هم به ملت خوشاله شي، هم به سولې ته د یو واحد حکومتي ټیم په توګه لاره اواره شي او هم به په راتلونکو احتمالي ټاکنو کې د غني احتمالي بریا پر یقیني بریا بدله شي، د لیکوال یې یوازې لیکل، د سیاستوال او حاکم یې عملي کول دي.

لر او بر يو افغان

يوه وينه يو ارمان

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د اپريل پر (۲۲) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غويي) مياشتې له (۲) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

(د مشورتي لويې جرگې د مسولينو د جدي پاملرنې وړ!)

مور چې کله د لر او بر افغان خبرې کوو، په عمل کې یې هم ثابتوو، لر او بر افغان په مانا او حقیقت کې یو واحد ملت دی. دا چې د دې ملت یوه برخه په زور او جبر له خپل بدنه جلا شوې، د هغې د بیا پیوستون لپاره شعوري او ملي مبارزه په کار ده. زموږ خوښی، سوکالی، دردونه او

غمونه، ټول گناه دي. که دلته غم وي، هلته غم دی، که هلته خوشالي وي، دلته خوشالي ده. اوس چې افغانستان کې د سولې مشورتي لویه جرگه جوړېږي، نو په کار ده چې د خپل لوی وطن د محکومې برخې مشران او استازي هم په کې گډون وکړي. په بهرنۍ لویه جرگه کې چې زه د ختیځو ولایتونو د ټاکنو د دارالانشاء مسوول وم، نو په ډېرو قوي دلایلو مې د

کوزې پښتونخوا په تېره بیا قبایلي سیمو لپاره (۱۱) څوکۍ ترلاسه کړې چې هغو په ډېره مینه په لویه جرگه کې گډون وکړ. تر هغه وروسته په ټولو

لویو جرگو کې ما هڅه کړې، خو د کورنیو مخالفینو او ځانساتو پښتنو د مضر احتیاط له امله د محکومې برخې ونډه په دا وروسته نورو لویو جرگو کې تضمین نه شوه، یوازې د پاکستان او افغانستان د امن په گډه جرگه کې لږ او بر افغانان سره جرگه شول، که څه هم له پښتونخوا څخه د راغلو استازو یو شمېر د پاکستان د حکومت تر تاثیر لاندې و، خو دا چې یوه پېړۍ وروسته لږ او بر پښتانه په خپله سیمه کې د سولې په باب سره جرگه شول، دا خپله یوه لویه بریا وه. دا چې د هغې جرگې پر پکړې دواړو حکومتونو عملي نه کړې، هغه د جرگې نیمگړتیا نه وه، اوس چې یو ځل بیا په کابل کې د هېواد په کچه د سولې په باب مشورتي لویه جرگه جوړېږي، نو په کار ده چې له کوزې پښتونخوا څخه هم گڼ شمېر استازو ته په کې د گډون بلنه ورکړل شي.

د جرگې د عمومي شمېر په انډول باید لږ تر لږه له محکوم وطن څخه (۳۰۰-۵۰۰) تنو محکومو افغانانو ته ونډه ورکړل شي او که دا شمېر اوس ممکن نه وي، نو د هغوی د یوې نسبي استازولۍ تضمین دې وشي. په دې برخه کې دې په ټوله پښتونخوا کې ملتپالو گوندونو، پښتون ژغورنې غورځنگ او نورو قومي مشرانو سره بېرۍ مشوره وشي او د هغوی په واسطه دې د مخورو اشخاصو په گډون په دې لویه جرگه کې د هغوی حضور تضمین شي. که زموږ حکومت په تېره بیا جمهور رییس رښتیا هم د ډیورنډه توره کرښه په رسمیت نه پېژني او د اغزن تار پر سر

یې له پنجاب سره معامله نه وي کړې، رښتیا هم پنجاب ضد احساسات او افکار لري، نو په دې لویه جرگه کې دې سل په سلو کې د محکومو افغانانو ونډه تضمین کړي. دا داسې لویه جرگه نه ده چې د هېواد ټول برخلیک دې په دې پورې تړلی وي، دا یوازې د سولې په باب مشورتي لویه جرگه ده، نو زموږ محکوم افغانان به وایي چې ته مې د سولې په باب مشورې ته نه رابولي چې زموږ او ستاسو تر ټولو مهم او گډ ضرورت دی، نو سبا به

مې د لوی وطن په برخلیک کې څنگه درسره شریک کړې؟ نو زه دې مشورتي لویې جرگې ته له لغمان ولایت څخه د یوه ټاکل شوي غړي په توګه د لغمان د ولسونو او ولایتي شورا د باور له امله د مننې ترڅنګ پر جمهور رییس او د جرگې پر جوړوونکو مسوولینو غږ کوم چې سل په سلو کې زموږ د محکوم وطن د مخورو ګاون تضمین کړئ!

دا چې هغوی ته به پاکستان په دې جرگې کې د ګاون په لاره کې څومره خنډونه جوړ کړي، دا د اشغالګرو کار دی، خو موږ باید د خپلو وروڼو حقوق او درناوی خوندي کړو. کله چې ختیځ المان تر ډېره بریده د شوروي اتحاد تر سیاسي اشغال لاندې و، نو لویدیځ المان د یوې ازادې ټولنې په توګه په خپل پارلمان کې د خپلې خاورې د جلا برخې لپاره څوکی په پام کې نیولې وې، هغه څوکی به تشې وې، خو کله چې دواړه المانونه سره یوځای شول، هغه څوکی بیا ډکې شوې. اوس باید موږ هم له ورته تعقل څخه کار واخلو. که لاره کې خنډونه وي، وي به، خو موږ باید د هغوی حقوق تسجیل کړو. نو زه محمد اسمعیل یون د لوی افغانستان د یوه ارمانجن په توګه سر له همدې شپې د مشورتي لویې جرگې پر کمپسیون، دارالانشاء او تر هغو پورته پر جمهور رییس غږ کوم چې د محکومو افغانانو ونډه تضمین کړئ او که دا کار د ځینو سیاسي ملحوظاتو، غوره مالیو، ځان ساتنو او نورو ناوړه احتیاط کاریو له امله شونې نه شو، نو زه د دې جرگې د یوه غړي په توګه له دې جرگې سره پرېکون اعلانوم او هېڅ ګاون په کې نه کوم. زما د نه ګاون علت به یوازې همدا وي، هغه کسان او سیاسي خپل چې دا جرګه له هرې وجې تحریموي، هغه د هغوی

خپل کار دی، زما هېڅ ډول اړیکې ورسره نه شته او نه یې نظرونه تائیدوم. سره له دې چې د جرگې پر بریا او نه بریا هم پوره باوري نه یم چې د ورکشاپ، سیمینار او کنفرانس بڼه به خپله کړي، که رښتیا به هم مشورتي لویه جرگه وي، جرگه که هر ډول وي، خو زه په کې د خپل محکوم ولس د استازولۍ غوښتونکی یم او که زموږ دا معقوله غوښتنه ومنل شوه، نو لکه څنګه چې مې د یادې جرگې د دارالانشاء له رییس ښاغلي (عمر داودزي) سره ژمنه کړې وه، د جرگې د ټولو چارو په سمون او سمبالښت کې به ورسره ونډه اخلم او که چېرې دا حق و نه منل شي، نو په جرگه کې نه ګډون کوم او نه یې د تخریب هڅه.

د لوی افغانستان د جوړېدو، د سولې د ټینګښت

او د محرومو ولسونو د حقوقو د اعداې په هیله

محمد اسمعیل یون

له لغمان څخه د سولې مشورتي

لویې جرگې ته ټاکل شوی غړی

جنگسالاري او کنځلماري غاړه غړی

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اپریل) پر (۲۴) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غويي) میاشتي له (۴) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

اوس چې د جمهوري ریاست ټاکنې شپږ میاشتې شاته شوې، احتمال دی چې نورې به هم وغځېږي او د دې احتمال هم شته چې ځای یې د

سولې خبرې او یا بل بدیل ونیسي. نو ځکه خو اتلس ټاکنیز ټکټونه هم په شنبډو دي او یا هم لږ تر لږه د کم فعالیتي او ادلون بدلون احتمال په کې زیات دی. نو اوس که د جمهور رییس په توګه پر غني اصولي نیوکې کېږي، غوره مالان او کنځلماران یې کوم فعال او نافع کاندید پورې نه شي تړلی او د خپلو نیمګړتیاوو د توجیه لپاره یې د کنځلو بدل هم له منځه ځي. نو

ښه به وي چې د درباري غوره مالانو او کنځلمارانو د ائتلافونو او سازشونو په باب ترخه حقيقتونه لاپسې بيان شي. د کنځلمارانو غټې ډلې اوس خپل زور د ملي شخصيتونو توهين او تحقير ته اړولی، هر کله چې څوک يوه قانوني نيوکه وکړي، نو هغه دوی د ډاکټر غني مخالفو کانديدانو پورې تړي او يا پرې د پنجابپالنې تور ورپورې کړو، خو دا نه وايي چې هغه شخص څوک و چې د پنجاب په استخباراتي مرکز کې يې له رسنيو پټ د هغو له مشرانو سره کتنه وکړه، هغه کوم واکمن و چې پنجاب د تورخم د مزي په خوله کې دروازه ودروله او ده غږ پورته نه کړ؟ هغه کوم واکمن و چې د لر او بر افغان پر سينه اغزن تار تېرېده او ده غبرگون ونه ښود او پر ملت يې د وینتابه غږ و نه کړ؟ هغه څوک و چې له پاکستان سره يې د استخباراتي معلوماتو شريکولو د هوکړه ليک متن برابر کړی و؟ هغه څوک و چې د ډيورنډ پر کرښه يې پټه او ښکاره معامله کړې وه؟ نو يو څوک چې د دغسې جنایتونو پر ضد چغه پورته کوي دا ملت پال او هېوادل پال دی او که هغه چې دا ډول معاملې يې کړې دي؟ کنځلمار به هرڅه ووايي، خو د تاريخ قضاوت بېل دی، جنګسالاری ته څوک تسليم شول؟ چا ورسره غاړه غړۍ پنځه کاله گله حکومت جوړ کړ؟ ستر جنګسالار عظامحمد نور څلور کاله د کوم جمهور رييس والي و؟ چا ورسره پټ او ښکاره پرتوکولونه کول؟ په بلخ کې څو ځله د بغاوت چغه پورته شوه؟ د بلخ اوسنی امنيې قومندان بيا د چا په زور او خوښه مقرر شو؟ پخواني امنيې قومندان ولي مياشت زياته دنده اجرا نه کړای شوه؟

عبدالله عبدالله سره چا د اساسي قانون خلاف تړون وکړ؟ جان کیري د چا لاسونه پورته کړل؟ حنیف اتمر څلور نیم کاله د چا د ملي امنیت شورا مشر و او د امنیتي تړون د لاسلیک صلاحیت یې ولې ورکړ؟ څلور نیم کاله هغه دده اتل و او نږدې شپږ میاشتې بیا همغه اتل پر ((لنډغر)) بدل شو! احمد ضیا مسعود د چا درېیم مرستیال و؟ د چا فوق العاده استازی او بیا وروسته د چا مخالف شو؟ دین محمد جرئت د چا مشاور و؟ امرالله صالح ولې څلور نیم کاله لنډه غږ او اوس د جمهور رییس ((اتل)) مرستیال دی؟ اسدالله خالد د چا سیاسي مخالف او اوس ولې لومړی لاس چارواکی دی؟ عمر داودزی د چا مخالف کانديد و او اوس چاته ډېر منلی دی؟ پارلمان شړلی او ناباوره کړی صلاح الدین خان رباني څلور کاله د چا د بهرنیو چارو وزیر و؟ د مسعود پېژندنې او مزارې پېژندنې طرحه چا وړاندې کړه؟.

ډاکتر فاروق وردگ چې پر ښاغلي غني او نورو یې له پاکستانه د (۷۰) ملیونه ډالرو اخیستو تور پورې کړ و، اوس د چا د پارلماني چارو وزیر دی؟ غلام نبي فراهي چې دوه کاله یې وزارت و وزیر و، اوس چېرته دی؟ زاخبل وال چې ستر مشاور وزیر او سفیر و، سپینه کوتره وه، خو اوس چې د غني مخالف شو، تور کارغه شو، نادري نادري او قتالي چې دواړه په تېرو ټاکنو کې د عبدالله پلویان وو، اوس یې د غني حکومت اساسي واک په لاس کې دی، په کومو روابطو مقرر شول؟ اکلیل حکیمي د چا منلی وزیر و، د حکومت نیمه برخه چې عبدالله په زور اشغال کړې، دې کې د چا ملامتي ده؟ د ملت که د منتخب کانديد؟ چا د کنځلماری کلتور عام کړ؟

پنځو کلونو کې چې کابینه بشپړه نه شوه، د چا د بې کفایتۍ څرګندونه کوي؟ د قيصاري او عليپور پر نيونه څومره هېوادوال شهيدان شول او ولې بهرته خوشې شول؟ د ايشچي او دوستم داستان خو بېخي د يادولو نه دی. زندانونه په پښتنو ډک دي او دفترونه د نظام په مخالفينو او بيا تر دې ټولو څلور نيم کلونو بدرنګيو وروسته کله چې بيا د ټاکنو وخت راورسېد، نو ښاغلی جمهور رييس يو ځل بيا د زاريو کچکول غاړې ته واچوه، لومړی يې عظامحمد نور سره رابطه ټينګه کړه، څو ځله يې جرګې وروولې، خو هغه ورسره مرستيالي و نه منله، بيا يونس قانوني ته په جرګو شو، تر څو ځله جرګو وروسته يې قانوني هم مرستيالي رد کړه. بيا يې هټيت صلاح الدين رباني ته په مرکو ورغی هغه هم تر دوه مياشتو مرکو او جرګو وروسته دده مرستيالي رد کړه.

نو تر دې ټولو سرګردانيو وروسته يې امرالله خان صالح ته پام شو، امرالله خان چې څو کاله له حکومته لرې پاتې شوی و او خپل وزن ورته په ټولنه کې ښه څرګند شوی و، نو د غني وړانديز يې په ورين تندي ومانه، غني چې د تاجکانو د حقوقو د مدعيانو له خوا ښه په زغرده رټل شوی و، نو پرته له دې چې د چا ماضي شخصيت او اوسني ولسي ظرفيت ته وګوري، امرالله خان ته يې خپله غېږه خلاصه کړه، دواړه داسې سره غاړه غړۍ شول چې ګڼې د دوی او د دوی د پلويانو ترمنځ پنخوا هېڅ هم نه دي تېر شوي. په دغسې ترينګلې سياسي فضا کې داسې انتخاباتي ټکټونه رامنځته شول چې يو هم له عيبه خالي نه و او ځينو يې له قانونه هم څرګند سرغړاوی کړی و، نو ځکه خو مې د ښاغلو: (غني، اتمر، عبدالله او پدram) پر انتخاباتي ټکټونو له قانونه د سرغړاوي له امله په ټاکنيزو کمپسينونو کې خپله عريضه ثبت کړه. دې ټکټونو کې به د نسبت او تناسب خبره وي،

خوکه فکر شوی وای، د (بد او بدتر) نسبت او تناسب د (ښه او بد) نسبت او تناسب ته راکښته کېده. که ټکټونه همداښې پاتې شوي وای او ټاکنې ترسره شوې وای، نو د پنجشېر درې او نظار شورا بری په کې حتمي او د نورو په کې احتمالي وو. امرالله، غني ته او (قانوني) اتمر ته رايې نه راوړي او نه يې راوړلای شي. ډېر دلايل وو چې غني په دې ټاکنو کې له سختو ستونزو سره مخامخ شي او ټاکنې يا له بحران سره مخامخ شي او يا به هم په نيمه ډول د عبدالله په گټه تمامې شي. دا بېل بحث دی چې بله ليکنه غواړي.

له دې ليکنې څخه مې هدف دادی چې کنځلمار او د هغوی موټلفين ولې په هرڅه کې دومره وارخطا شي، چې له تحليل پرته راساً پر کنځلو سر شي؟ دوی ولې پر دې حقيقت نه شي پوهېدلی چې هر کله غني د کوم جنگسالار په مقابل کې ولاړ دی، ما د يوه افغان په توگه په نره دده د دريځ ستاينه کړې او هرکله يې چې له جنگسالارانو سره د معاملې لمن نيولې، نو ما يې بيا په زغرده غندنه کړې ده. زما او د غني پلوه کنځلمارانو ترمنځ توپير دا دی چې زه په هر حالت کې د جنگسالارانو مخالف يم. که د غني موافق وي که مخالف، خو د غني د کنځلمارانو او درباري غوره مالانو خصلت بيا دا دی چې که کوم جنگسالار او يا ملتپال له غني سره ملگری وي، نو دوی بيا غلي وي، هېڅ نه وايي، کله چې د غني له گډوله حکومته ووځي، نو بيا دوی ډول او سورنی غاړې ته واچوي، چغې شروع کړي. د ملتپال او جنگسالار په فکري ماهيت کې کوم تغير نه راځي؛ که ملتپال حکومت کې وي که ولس کې او که جنگسالار حکومت کې وي که ولس کې، په ماهيت کې يې کوم بدلون نه راځي، نو افسوس د کنځلمارو پر حال چې سهار يو ډول وي او ماښام بل ډول. يو جمهور ريس چې څلور نيم

کاله یو څوک د امنیت شورا د مشاور په توګه پالي او وايي چې که څوک سیاست زده کوي، نو د هغه سیمې ته دې لار شي. خو چې شپږ میاشتې ترې لري او یا یې سیال شو، بیا به یې کفارۀ ازادو افغانانو ته ور پرغاړه وي؟

که یوازې د اوسنیو کانديدانو د پرتلنې خبره وي، نو کېدی شي د نسبت او تناسب تیوري له مخې زما نظر بیا هم غني ته تمایل پیدا کړي. خو زما نیوکه دلته د کانديدانو پر محور نه راڅرخي، بلکې د حکومتولۍ او قانونیت څرنګوالی مې هدف دی. کنځلماران فکر کوي چې په کنځلو به د حق د اواز مخه ونیسي، نو هغه څوک چې د ټولو جنګسالارانو په مقابل کې یې دېرش کاله شعوري مبارزه کړې، د غني حکومت او د هغه متغیر کنځلماران به څه وي او د هغوی ګواښونه به څه وي؟! موږ بې انصافه خلک هم نه یو، غني له ټولو نیمګړتیاوو او زشتو ټولنیزو چلندونو سره سره ډېرې زیاتې بښګنې او بریاوې هم لري، چې بښکنځلماران د هغو د تفسیر او تشریح وس نه لري. که خدای (ج) کول یو مهال به په یوه ځانګړې لیکنه کې د غني نیمګړتیاوې، بریاوې، مجبوریتونه او ملي ارمانونه په تفصیل سره تشریح کړم.

اوس دې د جنګسالارانو او بښکنځلمارانو ټولو لاس خلاص وي، اوس یې چې زما په ګډون د اکثر و ناحکومتي هېوادپالو افغانانو پر ضد ګډه ائتلاف جوړ کړی، لاس یې خلاص توره یې تېره، د دې ډول ائتلافونو نړول او پاشل د ملتپالو افغانانو ملي دنده ده.

حقيقت، حقيقت دی

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اپریل) پر (۲۶) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غويي) میاشتي له (۶) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

که څه هم د تلې پر شپږمه د ټاکنو ترسره کېدل یو احتمال دی، خو بیا هم پر ټاکنیزو تیمونو به په دې خاطر بحث وکړو چې د تاریخ په حافظه کې خوندي شي. په دې (۱۸) ټاکنیزو تیمونو کې اتلس واره نوماندانو، چا په مطلق ډول، چا په نسبي ډول او چا هم په قسمي ډول د

هېواد د اساسي قانون او د ټاکنیزو قوانینو له محتویاتو او اصولو څخه سرغړاوی کړی دی. لطیف پدram د اساسي قانون (۴، ۲۲، ۲۴، ۳۹، ۴۲، ۴۸، ۴۹، ۶۲) مادو له مخې حق نه لري چې ځان جمهوري ریاست ته کاندید کړي، د حنیف اتمر مرستیال (محقق) استعفی نه ده کړې، او دوه درې ځایه نور یې د اساسي قانون له محتوا څخه سرغړونه کړې،

ډاکټر عبدالله هم باید استعفی کړې وای او څو ځایه نور یې هم له اساسي قانون څخه سرغړاوی کړی دی. د غني ټیم هم دوه درې ځایه له اساسي قانونه سرغړونه کړې، نو ځکه خو د قانون له مخې په کار وه چې د عبدالطیف پدram ټیم په بشپړ ډول د ټاکنو له لپسټ څخه حذف او د غني، عبدالله او اتمر پر ټیمونو انتخاباتي جریمه، جزا او انضباط تطبیق شوی وای، ما د همدغو تپروتونو او سرغړاویو په خاطر د تېر کال د سلواغې پر (٦) مه نېټه په ټاکنو کمېسیون کې پر یادو نوماندانو خپله عریضه ثبت کړه. چې لوستونکو ته یې د زیاتو توضیحاتو لپاره یو ځل بیا وړاندې کوم:

د دواړو انتخاباتي کمېسیونونو محترمو مقامونو ته!

څرنګه چې انتخابات یوه ملي پروسه ده، اساسي قانون او انتخاباتي قوانینو یې مسیر او څرنګوالی مشخص کړی دی، نو ملت، نوماندان او ټاکنیز کمېسیونونه مجبور دي چې انتخاباتي قوانینو ته غاړه کېږدي او د سرغړاوي په حالت کې په قوانینو کې راغلي مجازات پرې تطبیق شي. اوس چې د جمهوري ریاست لپاره د نوماندانو د نومليکنې بهیر بشپړ شوی او د هغوی اسناد تر ارزونې لاندې دي، نو داسې بنسکاري چې یو شمېر نوماندانو تر نومليکنې دمخه هم د اساسي قانون او هم د انتخاباتي قوانینو له محتویاتو سرغړونه کړې او تر نومليکنې وروسته هم د دې احتمال شته چې دې لړۍ ته ادامه ورکړي، خو د ملت غوڅ اکثریت په تېره بیا قانونپاله افغانان غواړي د جمهوري ریاست پر نوماندانو باندې قانون په بشپړ او عادلانه ډول تطبیق شي. ګڼ شمېر هېوادپالو او قانونپالو افغانانو سره دا

اندېښنه ده چې که چېرې پر يادو نوماندانو قانون تطبيق نه شي او دوی د چل، فريب، زر او زور له لارې واک ته ورسېدل، نو بيا خو به د قانون ماتونې پر له پسې لړۍ پيل شي او په نتيجه کې به هېواد له لوی بحران او ملت له لوی زيان سره مخامخ شي، نو ځکه خو ما محمد اسمعيل يون د زرگونو قانونپاله افغانانو په استازی دا ضروري وگڼله چې د قانون د تطبيق لپاره تر ټولو لومړی ټاکنيزو کمېسيونونو او بيا وروسته عدلي او قضايي ارگانونو ته عارض شم.

ستاسو له محترمو مقامونو څخه هيله کوم چې که چېرې زموږ دلايل، اسناد او شواهد قانع کوونکي نه وو او له قانون سره يې سمون نه درلود، په دلايلو سره يې رد او مسترد کړئ او که چېرې دې دلايلو د اساسي قانون او د انتخاباتي قوانينو له محتوياتو سره سمون درلود، نو بيا ستاسو له مقاماتو څخه جدي غوښتنه کوو چې د نافذو ټاکنيزو قوانينو په رڼا کې سرغړونکي له لېسته حذف او يا پرې اړونده جزا او انطباط تطبيق کړئ! زه دلته غواړم له قانونه د ځينو نوماندانو د سرغړونو په باب مشخص دلايل وړاندې کړم، هيله ده په جدي ډول يې وڅېړئ او په پای کې له قانون سره سمه پرېکړه وکړئ!

يادښت: په دې عرضپاڼه کې د عبدالطيف پدram، ډاکټر محمد اشرف غني، ډاکټر عبدالله عبدالله او محمد حنيف اتمر انتخاباتي ټکټونه زموږ تر اعتراض لاندې دي.

په درنښت

محمد اسمعیل یون د قانونپاله افغانانو په استازی

اوس کومې سرغړونې او درغلی چې په دې اتلسو تیمونو کې مشترکې دي، هغه د جعلې تذکرو او پر هغو لگېدلې ګوتې دي. د اتلسو نوماندانو له جملې څخه یو نوماند هم تذکرې په سم ډول ثبت کړي نه دي او نه یې په رېښتیني ډول په ټاکل شوي جدول کې د خلکو ګوتې ثبت کړي دي، نو که د ګوتو دا نښې نښانې د کریمنال تخنیک په وسیله چک شي، یو نوماند هم وروستي لېست ته لاره نه شي پیدا کولای. یوازې د غني، اتمر او عبدالله تیمونه کولای شي، د دې معیار دېرش سلنه پوره کړي. له جمهور رییس غني څخه دا قانوني تېروتنه وشوه چې نیمه کانديدانو ته یې، چې لا هم د شکایاتو کمېسیون تائید کړي نه وو، د ټاکنیزو کمېسیونونو د کمېشرانو د ټاکنې صلاحیت ورکړ. دا یوه سیاسي او مصلحتي پرېکړه وه، نه قانوني. کله چې یاد کمېشران د همدغو نیمه کانديدانو په برکت واک ته ورسېدل، نو پرته له دې چې د نوماندانو اسناد پوره او کره کړي، د هغو د احساناتو له مخې یې هغوی بشپړ نوماندان ونومول.

د اساسي قانون تطبیق د هر دولتي ارګان مسولیت دی، خو جمهور رییس په دې کې لومړۍ درجه مسولیت لري. یو څوک چې په روسیه کې د روسیې اساسي قانون، هويت او مملکت و نه مني، همدارنگه په هندوستان، چین، امریکا او نورو کې د هغو هېوادونو د هويت او ملي حاکمیت مخالف وي، هغوی ته به اجازه ورکړی شي چې د هغو هېوادونو

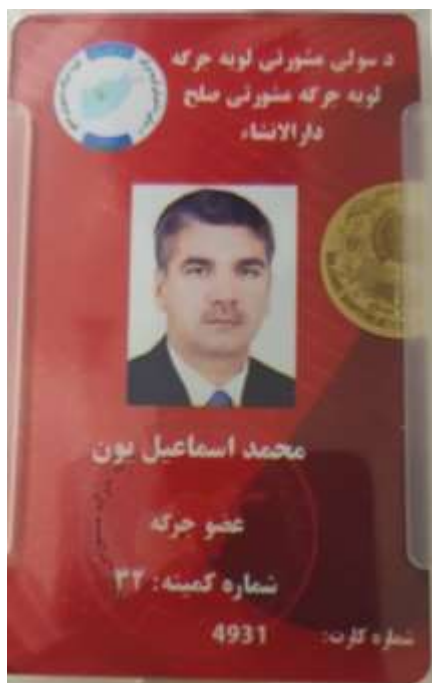
او ولسونو مشرتابه ته ځان کاندید کړي؟ نو عبدالطيف پدram ته د کوم مصلحت له وېرې دا امتياز ورکړای شي؟ په دې کې جمهور ريس د اساسي قانون او د ټاکنيزو کمېسيونونو مسولين چې د ټاکنيزو قوانينو د تطبيق مسوليت لري، تر ټولو زيات کرم دی. که څه هم په دې حالاتو کې په قوي احتمال ټاکنې ماکنې شونې نه دي، خو تاريخ به دا هم وليکي چې د غني او کرزي په حاکميت کې داسې اشخاصو هم د افغانستان جمهوري رياست ته ځانونه کاندید کړي وو چې نه يې افغان مانه، نه افغانستان، خو اوله څوکۍ يې غوښتله او لومړۍ درجې واکمنو هم ورته خرې خرې کتلې.

زما ايماني او افغاني مسوليت د حقيقتونو بيان دی، پر چا به ښه پر چا به بد لکي، اوس دې نو درباري غوره مالان، حقوقپوهان او نور راشي د جمهوري رياست دې ټيمونو ته دې قانوني پرتوگ ور واغوندي.

د سولې مشورتي لويه جرگه

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اپريل) پر (۲۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) د غويي له (۸) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

خو ورځې دمخه مې يادونه كړې وه چې د سولې لويې مشورتي جرگې كې په دې شرط گډون كوم چې د محكوم افغانستان محكومو افغانانو ته هم په كې د گډون بلنه وركړاى شي او يا هغو ته سهميه مشخصه شي. دا كار مې هم د جرگې، هم د سولې او هم د لوى وطن په كټه گانه او هم مې پر حكومت او افغان ولس د محكومو افغانانو حق باله. د جرگې د دايرولو كمېسيون له غړو او نورو

متصديانو سره مې پر له پسې اړيكي ونيول، خو كومه مثبتې نتيجه مو تر لاسه نه كړه، نو ځكه مجبور شوم په جرگه كې د نه گډون ژمنې ته ژمن پاتې شم. لكه څنگه چې مې دمخه ويلي وو، زه دې او بلې هر جرگې ته د جنكسالارانو او كنځلمانانو له ليدلوري نه گورم. جرگه زموږ ملي دود دى له همدې زاويې ورته

گورم. اوس مې هم د نه گډون پرېکړه د محکوم وطن د استازولۍ د نشتوالي له امله ده، نور کوم سياسي عوامل نه لري. دا چې جرگه به د چا واک او نظر تاييد او ترديد کړي يا به د کوم لوري په ګټه او زيان تمامه شي او يا به ناپيېلې مثبتې مشورې ورکړي، پر دې باندې بحث تر وخت دمخه دی. زه د جرگې د تخريب او اخلال هڅه هم نه کوم، يو ديموکرات شخص يم ان خپلې مېرمنې ته هم نه وایم چې ګډون په کې وکړي او کنه؟ کله چې جرگه پایته ورسې بيا يې سرې پر پرېکړو او مشورو قضاوت کولای شي. زما په ګډون او نه ګډون نه جرگه درنېږي او نه سپکېږي، که د حکومتي او نا حکومتي سياسيونو اراده او نېت صفا وي، نو له داسې لويو جرگو څخه د هېواد د ملي ګټو او ثبات لپاره ډېره ګټه اخيستل کېدلای شي او که نېتونه يې بد وي، نو غوټه لا پسې سختېږي، خو بيا به هم جگړه په جرگه حلېږي او پای به مومي. خو اوس به ورته دعا کوو چې خدای (ج) دې دا جرگه له بدو امنيتي پېښو او زړه بدو يو وژغوري، د جگړې د اختتام او د هېوادوالو د سوکالی سبب دې شي. ملتپالو او هېوادپالو افغانانو ته يو کتوره، سوله ييزه او مثمره مشورتي لويه جرگه.

افغانستان په انځور کې

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۱۵) مه، چې د (۱۳۹۸ل) د غويي له (۲۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

کر د گلو وکره چې سیمه دې گلزار شي. . .

له نن څخه لس کاله دمخه دا ځای سپېره ډاک و، دا بوتې او گلان مې له نورو دوستانو او ملگرو سره یو ځای په خپل لاس ایښي دي. ډېر دوستان چې د دې ځای په جوړونه او زرغونه کې یې مرسته کړې اوس دلته کار نه کوي، یا

بل ځای مصروف دي، یا له هېواده مهاجر شوي، یا پخوا مهاجر شوي وو او یو شمېر خو یې ان په ابدې سفر وتلي، خو د لاس نښې یې دا دی پاتې دي. سبا به موږ هم د یو سفر لمن نیسو، خو دا ځای او دا زرغونه سیمه به بل نسل ته پاتې وي. نن چې د دې نیالکيو دکېنوني شاوخوا لس کاله پوره کېږي، نو پر ځان مې پور وگانه چې د ټولو هغو هېوادپالو افغانانو د دعا، مننې او کورودانۍ حق ادا کړم، چې له سپېره ډاکه یې د ژوندون دا بشکلی چمن زرغون کړ. خلک به هر

څه هر څه وايي، خو دا ټول کارونه د زړه په وينو تر سره شوي. راځئ چې د خبرو پر ځای د وطن د هرې برخې او يا لږ تر لږه د خپلې برخې

زرغونتيا ته ملا وتړو، اينده نسل ته د خپل لاس نښې پرېږدو.

نن چې پر کابل د خدای (ج) د رحمت باران وشو، نو دا ونې او بوټي يې ومينځل، سخته بڼکلا يې ور وېښله، ما او مطيع الله خان ساپي په کې په دې

نيت انځورونه واخيستل چې له وطنه لرې مساپرو هېوادوالو ته د خوښۍ سبب شي، د وطن مينه يې پرې ماته شي او سياسيځپلو ته دا پيغام شي چې ژوند او وطن ډېر بڼکلي دي، د خدای او د هغه د رسول(ص) په خاطر نور يې مه وړانؤ او مه يې سپېره کوئ.

بیا هم نړیوال ریکارډ

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۱۹) مه، چې د (۱۳۹۸ل) د غويي له (۲۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نوره نړۍ د مثبتو پدیدو په پنځونه کې ریکارډ جوړوي او موږ یې د منفي پدیدو په تخلیق کې. یو خو مو د ولسي جرگې د ټاکنو د پایلو په اعلان کې یو نړیوال ریکارډ ټینګ کړ او د یو بې بدیله سک افغان (۱۵۰) رایې مو په (۱۵۰) ورځو کې و نه شوې شمېرلی او دا دی اوس مو د ولسي جرگې د رییس په ټاکنه کې د رشوت او فساد یو بل نړیوال

ریکارډ ټینګ کړ. دټاکنو په بهیر کې د سپړه او مظلوم ملت کور د نړیوالو اسعارو د مارکېټ بڼه خپله کړې وه. د شهزاده سرای د صرافۍ مارکېټ کې هېڅکله هم په دومره لنډ او تنګ وخت کې دومره ډالر نه دي تبادله شوي، لکه دلته چې ((د ملت استازو)) ته ورکړل شول. د نړۍ د هېڅ

هېواد په پارلمان کې داسې عجيبه لوبه نه ده پېښه شوې، نو ځکه خو د يو بل نوي ريکارډ خاوندان هم شولو. اوس د ولسي جرگې د ټولو غړو جنجال پر يوې رايې دی چې دا حساب شي او که نه شي؟ خو پر هغه اصلي نا مشروع علت هېڅوک بحث نه کوي چې دا رايې ولې له

(۳۰) طبيعي رايو (۱۲۳) تصنعي رايو ته پورته شوې؟ ايا دا رايې د نوماند د اخلاقو، کفايت او لياقت له منځې پورته لارې که د (۸) مليونه ډالرو په زور؟ ايا راشي او مرتشي په کې کومه گناه لري او کنه؟ کله چې يو مامورگوتی چيرته زر دوه زره افغانۍ رشوت کې کير شي، نو د خدای (ج) په غضب ککړ شي، د څارنوال او قاضي تر قلم لاندې يې زره له ژونده تور شي، خو اوس چې د قانون جوړونې په کور کې رشوت او فساد اوج ته رسي، نه قاضي شته، نه څارنوال، نه محکمه شته او نه عدالت.

که زه د جمهورييس پر ځای وای، نو په تېرو څو ورځو کې چې د ولسي جرگې د رياست لپاره څومره رشوت ورکړل شوی، د هغه د څېړنې

لپاره مې عاجل يو هوښيار او زړور قضايي او عدلي هيت ټاڪه، اول مې رشوت وركوونكي له يوې پښې څوړنداوه او بيا مې د هغه د اقرار له مخې له ټولو رشوتخورو وكيلاڼو څخه دا څه باندي اته مليونه ډالر را ټولول، په دې پيسو مې يو ځانگړى پوهنتون جوړاوه، د هېواد د امنيتي ځواكونو او نورو شهيدانو اولادونو ته مې د وړيا زده كړو زمينه برابروله. هغو وكيلاڼو ته چې رشوت يې اخيستی و، هغو ته مې قانوني سزا هم وركوله او يو څه وخت مې د رايې له حقه هم محرومول. صندوق مې ايښوده، له رشوت پرته به ټولو په كې رڼه او پاڪه رايه اچوله، بيا به د يوې پاكي او نا پاكي رايې پر ځاى ټولې رايې پاكي وای. اوس خو موږ پر خپل ځان ريشخند وهو، چې گڼې اوس خو (۱۲۳) رايې ټولې پاكي دي، خو موږ جنجال پر دې يوې مبهمې رايې دى؟ يانې دومره د شفافيت په غم كې ډوب يو!

د شرعي اصل له مخې د هر هغه شي اساس چې پر باطل بنا شي، هغه باطل دى، نو د ولسي جرگې د رياست دا ټاكنې د همدغه اصل له مخې باطلې دي خو ايا د جمهور ريس، لوى څارنوال، قاضي القضاة او د شورا د وكيلاڼو په گډون داسې نر څوك شته چې د شريعت، انسانيت او قانونيت دا او نور اصول تطبيق كړي؟ په خواهشۍ سره چې اوسمهال يې ځواب (نه) دى. ولسه خداى ج دې مل شه!

د نن او سبا انځور

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۲۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د غويي له (۳۱) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نه د جوزا پر لومړۍ نېټه څه کېږي او نه د میزان پر شپږمه. نه موقت حکومت شته نه انتخاباتي. نه سوله ژر راځي او نه ټاکنې پر خپل وخت

ترسره کېږي. جنگ به نور هم گرمېږي او حالات به نور هم ترینګلي کېږي. د افغانۍ ارزښت به نور هم راټیټېږي او د پانګې فرار به نور هم زیاتېږي. کوچني او اومغلن چارواکي به غټېږي او ځوان چارواکي به نور هم پرسېږي، مظلوم به لا مظلومېږي او نوميالي به لا نوميالي کېږي. سیاستوال به پورته کېږي او ولس به نور هم غرقېږي، نو ای زما مظلوم او

بې برخليکه ملته! تر هغه به دا حالات روان وي چې طالبان له وحشته،
ګاونډيان له رذالته، سياستوال له خيانته، قاضيان له رشوته، فسادګر له
فساده، کنځلمار له کنځلو، جګړه مار له جګړې او د مذهب سرلاري له
منافقته را و نه ګرځوي، نو که غواړئ د ژوند حالات مو بدل شي خپل
برخليک په خپله بدل کړئ:

چا چې خپل قدر په خپله وکړ ګله
ستاره د هغه قام په عروج شوله
خدای هم نه بدلوي حال د هغه قام
څوک چې نه بدلوي خپل حالت په خپله.
(فضل احمد غر افغان)

د ابلیس په لاس شهیده فرېښته

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۲۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د غویی له (۳۱) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

له هغې ورځې چې خدای (ج) ادم علیه السلام په ځمکه کې خپل

خلیفه و ټاکه، نو له همغې

ورځې راهیسې ورسره د

شیطان دښمني پیل شوه.

پېړۍ پر بلې پسې تېرې

شوي، خو د شیطان په

فطرت او د ادم د زمانو په

خصلت کې تغیر رانغی.

تېروېستنه د شیطان او

تېروتنه د ادم د زمانو

ځانگړنه شوه. شیطان له

چاپېریال او حالاتو سره سم

خپل رنگ او بڼه بدلوي. کله په سپینه کله په توره او کله په بله رنگینه جامه

کې ځان ښکاره کوي، ملا ته د ملا، امي ته د امي او پوه انسان ته د انسان

په ډول ځان څرگندوي. پخوا یې د ځمکې پر مخ ثابت کور نه در لود، خو

اوس يې د توحيد د کلمې تر چتر لاندې ځان ته د ((پاکستان)) په نامه کور هم جوړ کړ. له همدې کوره يې د خدای (ج) د دين پر ضد نا څرگند خو عملي جنگ هم پيل کړ. دا جنگ يې تر ټولو دمخه د خدای دين ته د بې بديله ژمن مخلوق (پښتون قوم) پر ضد پيل کړ. د الله او لا الله په نوم تېره توره يې د يو خدای پاله قوم پر ستوني راتېره کړه. څو موده وړاندې د همدې قوم يوې دينپالې مېرمنې د الله له حکم سره سم د ابليس يو بچي ته شرعي سزا ورکړه. خو د ابليس زامن هم ارام کېناستل دا ځل يې يوه معصومه فرېښته په نښه کړه. شيطان نه يوازې د ادم له زامنو سره خپلې دښمنۍ ته دوام ورکړ، بلکې له ملايکو او فرېښتو يې هم خپل غچ واخيست؛ فرېښته مومند يې شهیده کړه، فرېښتو ته يې دا هم په ډاگه کړه چې زه گوره نه يوازې ستاسې مخالف يم، بلکې ستاسې په نامه که د ځمکې پر سر کوم انسان وي، نو هغه هم ژوندی نه پرېږدم.

نو ای زما معصومي فرېښتې خورې! تا له يو غټ دښمن سره دښمنۍ ته لاس اچولی و، چې هغه الله رټلی، خو د هغه پر بندگانو لا اوس هم حکومت کوي. هغه ستا د مشر ورور د کور دېوالونه هم نړولي او هغه يې په وينو لمبولی دی. ځينو ته يې د دين په نامه د سپين جهالت توره په لاس ورکړې، د خپل ورور متې غوڅوي. د ورور خوله دې له وينو ډکه ده، دلته اوس ايوب خان نه شته، دلته اوس اکبر خان نه شته، نه درياخان شته نه ايمل خان شته. دلته اوس د خوشال سرداري بهرام ته پاتې، خوشالخاني نه شته بهرام خاني ده. عجب خان نشته چې ستا غچ واخلي، محمد گل خان نه شته چې ستا پر سر لاس راتېر کړي د عزت پورنی در په سر کړي. د دين

پتنگان د دنیا مینان دي، له شیطانه دومره وپړېږي چې له خدایه نه وپړېږي. نو ای زما معصومي گلورینې فرېښتې خورې! خپل بې کسه او بې وسه ورور دې وېښه!

هو یو بله خبره، وایي چې معصومي او ماشومي او بیا فرېښتې ته د قبر عذاب نه شته او نه ترې پوښتنه گروېږنه کېږي، نو کله چې دې خپل خالق سره وکتل د خپل وطن او خپل قوم حالات ورته بیان کړه، گوندې ستا د معصومیت په خاطر پر مور ولورېږي او په سپینه جامه کې له سرو ځناورو مو وژغوري.

او هو خورې! بښنه غواړم ته به وایي چې دلته مې ورونو راسره څه توره وکړه، څو ورځو کې مو زما جسد په عزت سره دفن نه کړ، نو هلته اوس د خپلو گناهونو او کمزوریو د بښنې لپاره ما خپل رب ته وسیله کوی؟ نه خورې هېڅ نه غواړو هېڅ. یوازې دومره غواړو چې مور وېښه مور وېښه. . .

پاشلي ذهنونه

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۲۴) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) له (۳) يمې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د می پر (۲۱) مه نېټه مې (د نن او سبا انځور) په نوم یوه لنډه لیکنه خپره کړې وه، اکثریت خوښه کړې وه، خو ځینو یې مخالفت کړی و او

یو نیم په کې کنځلې هم حواله کړې وې، په دې لیکنه کې ما د خدای (ج) د کلام د یوې وړې برخې مانا هم په منظومه بڼه راوړې وه. خدای تعالیٰ په

خپل کتاب (قران کریم) کې فرمایي: **إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ** ﴿الرعد: ۱۱﴾

د دې ایت شریف کره محتوایې ژباړه بناغلي (فضل احمد غر افغان) له نه
څخه تقریباً اویا کاله د مخه په خپل دې منظوم کلام (څلوریزه) کې خوندي
کړې ده.

چاچې خپل قدر په خپله وکرگله
ستاره د هغه قام په عروج شوله
خدای هم نه بدلوي حال د هغه قوم
څوک چې نه بدلوي خپل حالت په خپله

غر افغان زموږ د لوی وطن د پښتونخوا یو ستر شاعر و چې د هند او
پاکستان د وېش پر مهال یې د شاعرۍ ثمر پوخ شوی و، د الاهي کلام دا
منظومه پښتو ژباړه مې د خپلې لیکنې د وروستي مصداق په توګه راوړې
وه، خو دې سره سره یې یو شمېر کتونکو غندنه کړې وه، دا غندنې که
څه هم زما پر نورو لیکنو د شویو تبصرو په انډول کمې وې، خو بیا هم
څنګزني او مستقیمې غندنې په کې وې.

له دې غندنو، ستاینو او ځینو سپکو خبرو څخه موږ څو نتیجې لاسته
راوړلی شو:

. زموږ يو شمېر لوستونکي د خدای (ج) د کلام شکل ته ډېر متوجه دي،
نه محتوا ته!

— که په عربي او يا بله ژبه يوه عادي مقوله هم د خدای (ج) او د هغه د رسول کلام ته منسوبه کړو، نو عام لوستونکي مسلمانان يې له کومې څيرنې پرته په پټو سترگو مني.

— که د خدای (ج) او د هغه د پيغمبر (ص) د کلام محتوا ورته په خپله ژبه بيان شي، خو چې دا نه وي ويل شوي چې دا د الله (ج) او د هغه محبوب استازي کلام دی، نو دوی نه يوازې ډېر ارزښت ورته نه ورکوي، بلکې د غندنې تر بریده هم د خپلې خولې مزي ځغلي.

— له دې ډول تعبيرونو، نيوکو، غندنو او ستاينو څخه دا څرگندېږي چې زموږ ټولنه په ذهني لحاظ دومره وپشل شوې چې ان د الله (ج) د کلام پر محتوا هم د ناسم درک له امله توافق نه لري.

— يو زيات شمېر کتونکي او لوستونکي د ليکنې محتوا ته نه گوري، د هغه ليکوال ته متوجه دي، د ليکنې محتوا هم د هغې له ليکوال سره د خپلې مينې او کينې له مخې ارزوي.

نو په يوه ټولنه کې چې د ذهني توافق لپاره د الله (ج) کلام هم وروستی معيار نه وي، نو هلته د شخصيتونو تثبيت او وده د اوسپنې د نينو تر چيچلو هم سخت کار دی.

نوکه مور غوارو له ذهني او فکري پلوه په دغسې وپشل شوې ټولنه کې بيا هم خپلې ټولنې او راتلونکي پښت ته کار وکړو، د خلکو غندنو او ستاينو پسې بايد ونه گرځو.

دلته هر نېک کار ته بايد د ځان د سپکاوی په قيمت اوږه ورکړو.

له همدې وجې خو متل هم دی چې مثره ونه ډېره په کانو لکي.

نو په دې اغزنه زمانه کې د ولس رښتینو خدمتگارانو او د خدمت مینوالو ته بايد په ډاگه شي چې که غواړئ ټولنه له دغسې يوه بد حالته وژغورئ! توهين، تحقير، سپکاوی، کنځلو او رټلو ته بايد ځان ټينگ کړئ، که د مایوسی او خواشینی يوه زړه احساس هم درباندي غلبه وکړه، ټولنه به همدغسې پر ذهني انارشۍ اخته پاتې شي او بدمرغي به نوره هم پراخه شي.

د پکتیکا ماستر پلان

(ژمنې او عملونه)

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۲۶) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) میاشتې له (۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

سیاستوال ژمنې کوي او لیکوال لیکنې. سیاستوال تاریخ جوړوي او لیکوال تاریخ لیکي. سیاستوال د تاریخ عملي کرکتر دی او لیکوال یې نظري، اوس نو څه چې سیاستوال کوي او یا یې وایي، لیکوال باید هغه کت مټ ولیکي او ویې څاري.

له نن څخه پوره شپږ میاشتې او شپږ ویشتمه ورځې وړاندې د نومبر پر (۳) مه جمهور رییس غني له خپلو نږدې دوه درجنو مشاورینو سره

پکتیکا ولایت ته سفر وکړ، ځینو دا سفر یو کمپاینی حرکت وباله او ځینو نورو د پکتیکا د خلکو یو ضرورت، زه دلته پر دې بحث نه کوم چې کمپاینی حرکت وکړه یو ضرورت، خو زما له هغو ژمنو سره کار دی چې په دې سفر کې د جمهور رییس له خوا مطرح شوي: جمهور رییس ژمنه وکړه چې پکتیکا ولایت به له دریمې درجې څخه دویمې درجې ته پورته کوي، د ښوونځیو د ودانیو د جوړونې ستونزه به حلوي، د یاد ولایت د لوړو زده کړو په موسسه کې به یو پوهنځی زیاتوي، د پوهنتون احاطوي دېوال به له ځانگړې بودجې څخه جوړوي او پوهنتون (لوړو زده کړو موسسه) کې به داسې ځانگړې زیاتوي چې ددغه ولایت د پراختیا لپاره ضروري دي او همدارنگه یو شمېر نورې ژمنې، خو تر ټولو غټه او اساسي ژمنه یې دا وه چې په شپږو میاشتو کې به د پکتیکا لپاره یو اساسي ماسټر پلان جوړوي او شپږ میاشتې وروسته به دی خپله راځي او د پکتیکا د ستونزو پر اساسي حل به عملي کار پیلوي. نن چې د مې (۲۶) مه نېټه ده، د جمهور رییس له کړې ژمنې پوره شپږ میاشتې او شپږ ویشته ورځې تېرې شوې، له نن څخه شپږ ویشته ورځې دمخه باید جمهور رییس له همغو چارواکو او دوه درجنه مشاورانو سره یو ځل بیا پکتیکا ته سفر کړي وای او خلکو ته یې ویلای وای چې شپږ میاشتې مخکې چې مې تاسو سره د ماسټر پلان ژمنه کړې وه، دا دی ماسټر پلان او ((واضح طرحې)) سره یوځای بېرته راغلم، دا دی د دې ماسټر پلان عملي برخه، سر له همدا اوسه یې پیلوم. نو ولس به خوشاله شوی و او فکر به یې کړی و چې جمهور رییس یوازې ژمنې نه کوي عمل هم کوي. اوس خدای (ج) خبر

چې جمهور ريس، د هغه مشاورانو او سيمه ييزو چارواکو ته به دا سفر، د دغه سفر هغه نېټه او په هغه کې کړې ژمنې ور په ياد وي او که نه؟

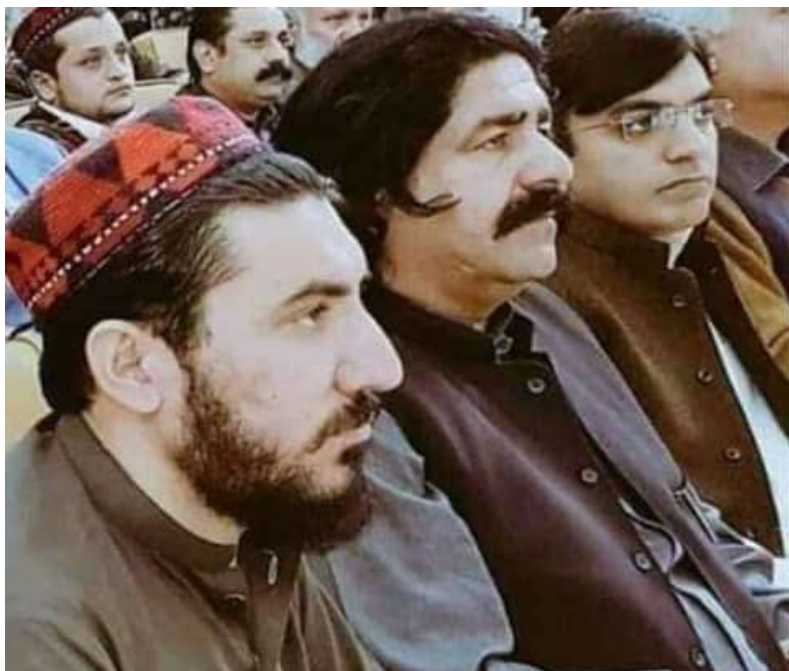
هسې نه شي چې هغه خبره رښتيا شي چې دروغجن حافظه نه لري.

جمهور ريس داسې نورې ډېرې ژمنې هم کړې، عملي کول خو يې څه کړې چې بيا يې ياد ته هم نه راځي، نو دا يادښت مې ځکه وليکه چې جمهور ريس او مشاورانو ته يې خپلې ژمنې ورپه ياد کړم. د هغه ليکوال ژبه دې هم گونگه شي چې حقيقت گوري، نه يې وايي او نه يې ليکي. که جمهور ريس د راتلونکي جون مياشتې په بهير کې هم پکتیکا ته له خپل ماسټر پلان او ((واضح طرحې)) سره لاړ شي، بيا به هم يو غنيمت وي. د دې ليکنې په مقابل کې د کنځلمارو کېدونکې کنځلې دې خپله هغوی ته ډالۍ وي. ما دا ليکنه يوازې د پکتیکا خلکو د حقوقو د اعادې او د جمهور ريس د ژمنو د يادونې لپاره ليکلې، نور سياسي غرض او مرض په کې نه شته.

د رنگ شوي مورچل سر تپري

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۲۶) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) میاشتي له (۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نن د ډېرې ستړیا او مایوسۍ ورځ ده، یوه خوا زغرې دي او توپک دي، بله خوا سوې ساندي او تش لاس. یوه خوا د ظلم انتها ده او بله خوا د مظلومیت او بورو میندو ژړا، په داسې یو حالت کې د منصورې مینې مینان د جنگ میدان ته وتلي، نه توپ لري او نه توپک، نه گردنۍ

شته او نه د توپک خوله کې گولۍ. خو د حسین د لارې لارویان په تش

لاس د یزید د لښکرو مقابلې ته په سپین میدان ولاړ دي. هو تش لاسي دي خو بې ایمانه نه دي. زړونه یې د ایمان له داسې نوره ډک دي چې مقابل لوری یې نه لري. خو کاشکې چې نن یې تر شا ولاړ مورچل نه وای نړېدلی، کاشکې چې نن دا مورچل د خپل ورور په وینو رنگ نه وای، کاشکې چې دلته ملالې د ایوب ایوب ورونو د جنازو سرته ناستې نه وای، کاشکې چې دلته د اکبرخان پر کور د مکناتن د عسکرو گزمه نه گرځېدلای، کاشکې دلته نن د داودخان د وطنپالنې ملي سرود غږېدلای، کاشکې دا مورچل جوړ او مستحکم وای، څومره به یې خوند کاوه چې تا ډزې کولای ماگولی در ورلای ملالو خویندو دې گردنې ډکولای، نو بیا به تا نښې ویشتلای او ما به نښې شمېرلای، نو بیا به څوک و چې ستا د کور حریم ته یې د تش کتلو جرات کړی وای؟ خو ای د زمانې تش لاسو اتلانو! پام چې وار مو خطا نه شي؛ وخت به راځي چې غاښ د زهرو به بنامار نه لري. وخت به راځي چې دا مورچل به جوړ وي، اتن به وي، نارې به وي، ځنې د زلمو به وي. پېغلې لپټې به وي، منظور به وي وزیر به وي داوړ به وي جوړ به یو لښکر وي او د اټک پر لوري یون به وي.

تر حاکمیت وروسته

دالیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۲۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) میاشتې له (۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

سړی چې په حاکمیت کې وي مجلس یې ډېر رسمي او تکلفي وي، خو چې له واکه لرې شي هر څه طبيعي مسیر ته ولوېږي. نن مو پخواني لوی څارنوال ثابت صیب سره خوشېې بنهار وکړ. ثابت صیب مې تر

قدرت وړاندې هم پېژنده، د واک پر مهال هم او اوس یې هم پېژنم. څوکۍ او مقامونه بدلېږي، خو که څوک غواړي خپل شخصیت خوندي وساتي، د حاکمیت پر مهال باید ځان د محکومیت په هنداره کې هم وگوري.

ثابت صیب سره مو د هېواد د اوسنیو بحراني حالاتو د حقوقي حل لارو په باب هم د نظر تبادلې وکړه. د ددنيا جاه و جلال د ارهټ منگوتی دی اوړي راوړي هیله ده هر چارواکی ورته پاملرنه وکړي.

ای د سترې اروا مورې!

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (می) پر (۲۹) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) میاشتې له (۸)مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ای د علي مورې، ای د داوړ مورې، ای د منظور مورې، ای د صدیق مورې، ای د عمر مورې، ای د عثمان مورې، ای د ارمان مورې، ای زما مورې، ای د هر افغان مورې او ای د هر انسان مورې!

ولې وارخطا یې؟ ولې خپل زوی ته غریو نیولې یې؟ خپل زوی ته دې د دعا لاسونه پورته کوي چې څه پرې ونه شي؟ د ارمان د مور ژړا او فریاد دې یاد ته راځي؟ د وړانګې لونی-کوکارې او ساندي دې سترگو ته

ودرېږي؟ فکر کوي چې ستا زوی به هم لکه گلاب ورژوي؟ ستا لمن به
هم له کلو تشه شي؟

ای د سترې اروا خاوندې!

تاته به دې اوس هم زوی کوچنی بڼکاري؟ تاته به اوس هم هغه

ماشوم بڼکاري؟ ته به اوس هم هیله لرې چې هغه ستا مخکې تاتی. تاتی.
وکړي، منډې ووهي، سترې شي او بیا راشي ستا په غېږ کې ویده شي؟ ته
بې په وېښتانو کې گوتې ووهې او هغه بې غمه ارام وکړي. نو گوره! علي
اوس ماشوم نه دی، هغه اوس لوی انسان دی، هغه د یو لوی قوم سرتېری
دی، هغه اوس د خدای د حقانیت توره تر ملا تړلې ده، هغه نور بې غمه
خوبونه نه شي کولای، هغه د خپله ویده قوم د وېښتابه لپاره په اوږده سفر

وتلی، دې سفر کې لوږه شته، زندان شته، سختې شته او ان شهادت شته، د
علي لاره د خدای او د هغه د رسول لاره ده.

نو ای زما زړورې مورې! ای د علي مورې، ای د منظور او د داور
مورې، ای د ننگيال او د عثمان مورې، ای د لونی- او د ثنا مورې او ای د
هر افغان او هر انسان مورې! پام چې نهیلې نه شې، پام چې یو

خاڅکی او بڼکه تویې نه کړې، ستا یوازې دعا په کار ده، خپل زوی سره
دې د دعاو لښکر ملگری کړه، ستا په دعاوو کې دومره قوت دی چې ان
شالله علي به خپله توره راکاږي او د بنامار غاښونه به راباسي، نو مورې
دعاوې کړه دعاوې. . . .

د ارمان پر قبر

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۵) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) مياشتې له (۱۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نن د اختر دويمه ورځ ده پښتنې ميندې او خویندې اختر په هديرو کې تېروي، اول خپلو ځوانيمرگو شهيدانو ته د اختر مبارکۍ ورکوي بيا کور ته ساه نيولې را روانېږي. ميندې ملاکروپې او خویندې د حيا په تور

پروني د خپلو شهيدانو پر قبرونو ساندي ووايي، خپل باتور شهيدان وستايي او بيا تشې لمنې کور ته ستنې شي. د اختر لومړۍ او دويمه ورځ همداسې له تروو او بنکو سره تېرې شي. ځينې خو په پټه ځان سره داسې وژاري چې د ژړا غږ يې هم تر ستونې را و نه وځي، يوه چوپه او خاموشه

دردوونکې ژړا چې د نورې نړۍ په ژړاگانو کې دود نه ده، یوازې د پښتنې مور او خور د ژړا ځانګړنه ده او بس.

سړ اختر بیا هم د همداسې شهیدو ارمانونو اختر دی. سړ کال بیا ډېر ارمانونه شهیدان شوي دي.

پرو سړ کال اختر کې ارمان لونی ژوندی و، خو سړ اختر کې یې مور د هغه د قبر څنګ ته ناسته ده. تېر اختر کې ارمان د خپلې مور په لمن کې لکه غورېدلی ګلاب پروت و، خور یې وړانګه ترې واری واری

تاوېدله، ګلابي اولادونه یې ترې لکه پتنگان تاوېدل راتاوېدل، چا یې تر غاړې لاسونه تاوول او چا یې جیبونو کې ګوتې وهلې، چا اخترې غوښته او چا د اختر جامې. نن ارمان نه شته، د هغه وړانګه پر ملا ماته ده، هغه بې

وروره ده. مور یې پر ملاکروپه ده، میرمن یې دېوال کې د ارمان تصویر ته گوري، بې غږه اوبسکې تويوي، حیرانه ده چې خپلو اولادونو ته څه ووايي؟ هېڅ پلمه ورته نه شي جوړولای. ارمان چې نه وي وړانگه هم مراوې کېږي. د ارمان کیسه زموږ د هر کور کیسه ده. زموږ درې نسله د یوې اوږدې غمیزې قرباني شوي: مور، زوی- لور او لمسیان ټول د غم په زنجیر تړلي دي.

څومره د پنځې ارادې خاونده یې ای د ارمان مورې! نن به څومره سخته درباندي تېره شوي وي، خپله تشه لمن به دې لیدلي وي، خپل

کوچنی ارمان، خپل
ځوان ارمان، خپل
ستر ارمان به دې
سترگو ته ودرېدلی
وي، هغه چې ممی-
ممی، هغه چې تاتی-
تاتی به یې کول، هغه
ارمان، هغه کوچنی او
هغه کلالی ارمان در
یادوم. او هو ته چې
څومره پر ارمان گرانه

وې او هغه چې څومره پر تاگران و، د دې گرانېست جاج خوزه د خپلې مور له گرانېست څخه اخیستلی شم، زه چې به کله ناروغ وم، نو مور به مې

تر ما ډېره ناروغه وه او همدا به يې ويل: زويه ستا درد دې پر ما شي، زه دې درنه وگرځم زويه!

نو ای د ارمان مورې! ستا په درېدلي تصوير کې زه د خپلې مور تصوير گورم، زه فکر کوم چې که د ارمان پر ځای زه شهيد شوی وای، نو زما مور به څومره کوکارې وهلې، څومره به يې خپل وېښتان شلولي وای، نو زه ستا د زړه درد دغسې احساسوم. نو ته يوازې د ارمان مور نه يې، ته زما مور يې، ته د علي مور يې، علي هم په اختر کې د زندان د ميلو شاته پروت دی. د هغه د مور لمن هم په اختر کې تشه ده، ته د هغه مور هم يې، ته د منظور مور هم يې، ته د هر افغان مور يې. وخت به راځي لمسيان به دې را لوی شي، د خپل پلار غچ به واخلي بښامار به مړ کړي. وړانگه به وځلېږي، واره ارمانونه به لوی شي، قلم به يې گوتو کې وي، لمن به دې له گلونو ډکه وي، ته به يې، وړانگه به وي او ارمانونه به وي. د ارمان قبر ته به ولاړ ياست، ته به دې د خپل زوی د غيرت کيسې کوې، لمسيان به دې د خپل پلار د غيرت کيسې ليکې. ارمان به وي، داستان به وي، افغان به وي، انسان به وي، وړانگه به وي، مور به وي، نور به وي او ډېره موده وروسته يو سرور به وي.

ټاکنې او برېښنایي تذکرې

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۱۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) میاشتي له (۲۱) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ټاکنې او برېښنایي تذکرې دوه ملي پروسې دي، په کار ده چې یوه د بلې مرستندوی شي، نه دا چې یوه د بلې پر وړاندې وکارول شي. ځینو هېوادپالو افغانانو سره دا اندېښنه ده چې خدای مه کړه د ټاکنو

کمپسيون کې یو شمېر غرضي اشخاص او ځینې لنډه فکره مامورین هم قصداً د دې سبب شي چې د بېلابېلو پلمو له لارې په ټاکنو کې د دې تذکرو د کارونې مخه ونيسي او دا کار به د دې سبب شي چې د دې تذکرو ملي ارزښت ته زیان ورسې.

په تېرو دوو ورځو کې د ټاکنو د تقویمي نومشتونې یو نیم مامور عملاً دا ډول کړنې تر سره کړي هم دي، چې پر خپل وخت د زیاتو هېوادوالو له توند غبرگون سره مخامخ شوي. خو په دې منځ کې بیا د جمهور رییس غني یو نیم رسمي او نارسمي مشاور او یو شمېر کمپاینرانو د معمول په څېر دې کار ته هم د غورمالۍ سپېرونی پیدا کړ او هڅه یې وکړه چې دې کار ته هم نامعقول توجیحات پیدا کړي. تر وخت دمخه یو کمپاینر بیا لیکلي؛ څرنګه چې د الکترونیکي تذکرو تر اخیستو وروسته کاغذي تذکره بیا هم خلکو سره پاتې کېږي، نو کولای شي همغه کاغذي تذکره د نومشتونې یا سټېکر لګونې لپاره یوسي. دا ډول مشاورین او کمپاینران چې حقیقت کې نه د جمهور رییس غني له اصلي پالیسی څخه خبر دي او نه د ملي پروسو ستراتیژیکو ژورتیاوو ته متوجه دي، خو یوازې همدې ته خوشاله دي چې د غوره مالۍ له لارې خپل اوسني او راتلونکي موقفونه خوندي کړي، بس پر لا منطقه دلیلونو سر شي. که هر ځای کې کاغذي تذکرو د الکترونیکي تذکرو ځای نیولی، نو بیا برېښنایي تذکرو ته څه اړتیا وه؟ برېښنایي تذکرې خو د ډېرو درغلیو د مخنیوي یو ښه نسخه ده. په کار خو دا وه چې ټولې ټاکنې په همدې برېښنایي تذکرو تر سره شوې وای، خو اوس چې دا کار شونی نه دی، نو په کار ده چې له دواړو تذکرو څخه ګټه پورته شي. خو برېښنایي تذکرو ته باید لومړیتوب ورکړای شي ځکه چې دا تذکرې بیا چک ته اړتیا نه لري. څرنګه چې اوس پر کاغذي تذکرو سټېکرې لګول کېږي او د برېښنایي تذکرې جوړښت داسې دی چې د سټېکر نصب یې جوړښت ته زیان رسوي او شونی نه برېښي، نو حل لاره دا ده چې د برېښنایي تذکرو پر ښه کاپۍ دې سټېکر ولګول شي او د ټاکنو کمپسیون مهر دې پرې ووهل شي، د ټاکنو پر ورځ دې رایه

ورکونکی اصلي برېښنایي تذکره او همدا سټېکر شوې بڼه دواړه ځان سره ور وړي. د ټاکنو کارکونکي دې سټېکر شوې کاپي تذکره سوري کړي چې بيا و نه کارول شي. کله چې په ټاکنيزو حوزو کې د رايه ور کوونکو نومونه ثبتېږي، نو د تکراري ووت د کارونې چانس کمېږي او که چا حتمي درغلی ته ملا تړلې وي او کمپسيون يې هم مل وي، نو په کاغذي تذکرو خو د لا زياتو تکراري ووتونو د کارونې چانس او مجال شته.

د هېوادوالو د اندېښنو د رفع کولو او د برېښنایي تذکرو د ستر ملي او حقوقي ارزښت د درناوي په پار مې همدا څو شپې وړاندې د ټاکنو خپلواک کمپسيون مشرې اغلې (هوا عالم نورستاني) سره په دې هکله تفصيلي، حقوقي او هر اړخيزې خبرې وکړې، د هغې قناعت حاصل شو او ويې ويل چې ژر به د همدغه ميتود له لارې د برېښنایي تذکرو په واسطه هم د رايې اچونې لاره خلاصه کړي. نورستاني نه يوازې زموږ په وړانديز خوبه شوه، بلکې ټينکه ژمنه يې وکړه چې ژر به په عملي توگه دا کار پيل کړي.

په تلو تلو کې د ټولو نوماندانو له کمپاينرانو جدي غوښتنه کوم، چې د نوماندانو په انډول ملي پروسو او ارزښتونو ته ترجيح ورکړي. د ملي هويت تذکره او د هغې ملي ارزښت د دې ټولو اتلسو نوماندانو تر شخصيتونو او ارزښتونو لوړ دی. ټاکنې به وشي کنه، خو خپل ملي هويت ته د ټاکنو او نوماندانو په خاطر زيان مه رسوي، دغوړه مالي نورې لارې هم شته هغه وکاروي!

استاد هم لار

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۱۲) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) میاشتې له (۲۲) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

استاد جلال الدین خان کونړی مې څلور کاله په پوهنتون کې استاد و، ډېر مینه ناک انسان و، کله کله به یې په ټوکو ټوکو کې ویل، یالکه یونه ډېر کارونه مه کوه بیا هېوادم ل او رفیع درڅخه جوړېږي، صحت ته دې خیال ساته. کله چې به یې له کور څخه ښه

ډوډۍ راوړه، نو غږ به یې کړ ته راشه کنه، د اتاق دروازه به یې بېرته کړه ته واخله څو مړۍ وخوره! ما به ویل استاده زه خو لیلیې ته ځم نږدې ده، دا خو تا د خپل ځان لپاره راوړې، خو ده به په زوره په ما ډوډۍ وخوره. اه، استاد څومره مهربان وي. بیا به یې غږ کړ و یونه! زه گوره دا د نورو غوندې نه يم چې چا سره لږ کمک هم وکړي، بیا یې هرځای یادوي. زه په نوم مشریقوال چې وي مرسته ورسره کوم خو په ځان یې نه پوهوم.

استاد جلال الدین رښتیا هم پر ټولو، په تېره بیا پر مشریقوالو ډېر مهربان و. ډېرې خوږې خاطرې ورڅخه لرم. خدای ج دې د جنت په گلانو کې پټ کړي.

د عقیدې او ارادې سرې

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۱۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (غبرگولي) میاشتې له (۲۸) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

اخوانیت او خپله سیاسي لاره یې خپله وه، خو د ډېرې قوي عقیدې، پیاوړې ارادې او پاخه فکر خاوند و.

د حاکمیت، محکومیت، ازادۍ او زندان په ټولو حالاتو کې یې خپل هوډ او تکل باینلود او پر خپلې ټاکلې

لارې ټینګ پاتې شو. د نړۍ په تېره بیا د اسلامي نړۍ په سیاسي مشرانو کې د داسې پخې ارادې خاوندان ډېر کم لیدل کېږي. تاریخ به یې یو وخت د یو مفکر او مېرني انسان او مسلمان په توګه یاد کړي، په مرینه یې د انساني عاطفې او خواخوږۍ له مخې سخت خواشینی شوم. خدای ج دې د جنت په وږمو کې پټ کړي. اسلامي امت او د هغه سیاسي او مذهبي مشران دې هم خپل سر خپل ګرېوان ته ټیټ کړي.

يوه کاري ورځ

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۲۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) مياشتې له (۲) يمي نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ژوند داسې يو سفر دی چې ډېر کله په کې سپرې سترې او بوخت وي، لږ وخت په کې آرام او سوکاله وي، خو کله کله هدفمنه بوختيا هم ګټوره وي او هم خوندوره، کله کله بيا زيات مصروفيت دومره وي چې سړی يې بل چا ته د کيسې وخت هم پيدا نه کړي.

په دې وروستيو څو لسيزو کې مې ډېرې بوختې ورځې تېرې کړې، چې د اکثرو د ليکلو مجال يې هم نه دی پيدا شوی. نن هم يوه بوخته ورځ وه، خونن مې بيا دا دی يو څه وخت هم پيدا کړ چې په لنډو ټکو د دې ورځې تصوير وکارم:

• سهار (۹) بجې ژوندون ټلوېزيون ته لارم، کارونه مې يو څه تعقيب کړل.

• لس بجې د علومو اکاډمۍ دايړه المعارف دفتر ته لارم، (سرمحقق زلمي هېوادميل صيب او سرمحقق دوكتور سيد محي الدين هاشمي صيب) ته مې د هغوی استحقاق کتابونه وروړل. هېوادميل صيب په سفر و او هاشمي صيب ته مې کتابونه ډالۍ کړل. هغه مننه وکړه او ما ترې د هغه د خپلو کلياتو د تنظيم او چاپ غوښتنه. هېوادميل صيب او هاشمي صيب دواړو پښتو ادبياتو ته دومره کار کړی چې که له سره خپل اثار منظم او بيا

چاپ کړي، نو د دواړو اثار تر (۲۰۰) عنوانو زیاتېږي.

• یوولس بجې د علومو اکاډمۍ مرکزې دفتر ته لارم، هلته مې د

یادې اکاډمۍ سرپرست ښاغلي (څېړنوال دوکتور محمد ظاهر شکب) سره وکتل، کتابونه مې ورته ډالۍ کړل.

• یوولس نیمې بجې مې په همدې اکاډمۍ کې د هېواد پیاوړي لیکوال او شاعر (اکاډمیسین سلیمان لایق) سره وکتل، خدای دې ورته

ښه روغتیا نصیب کړي، خو اوس یې له ناروغۍ څخه شکایت کاوه. په درې دموکې درېیم پور ته ساه نیولی پورته شو. زما د کتابونو په لیدو ډېر خوشاله شو، راته یې وویل ژوند مې ښه نه دی، لکه چې خدای مې خپل

حضور ته غواري، اوس څلور مياشتې کم نوي کلن يم، ما وويل خدای دې مور ته صحتمند او روغ لره، مور هيله لرو چې سليزه راته پوره کړې او بل زموږ هيله ده چې ستاسو ټول اثار راټول او دکلياتو په بڼه چاپ شي، هغه وويل، غرزی (زوی يې) راځي، په دې به کار وکړو.

• دولس بجې دانش کتابتون ته لارم، هلته مې له (اسد جان دانش) او (قاري سپين سحر) او نورو فرهنگيانو سره بندار وکړ. دانش صيب او

سپين سحر زما دکتابونو په چاپ کې زحمت کاللی، هغو ته مې وويل چې د چهار شنبې ورځې سهار به کابل پوهنتون کې دکتابونو پرانيست غونډې ته له واره تکيرونو سره حضور پيدا کوی!

• دولس نيمې بجې له همغه ځايه د پوهنتون پر لوري رهي شوم. پروان مېنه (کارته پروان) کې مې يو نوی هوټل (کانټينينټال) خيال کې وگرځېده چې نوی جوړ شوی او دا څو ورځې مې زړه کې و چې ورگرځم به، يوه مبارکي به ورکوم، هر چا چې جوړ کړی، ښه يې جوړ کړی او سيمه يې پرې ښکلې کړې ده. هوټل ته وړ داخل شوم، رسپشن ته لارم، هغوی

تود هرکلی ووايه، بيا يې وويل، خدمت، ځان مې ورمعرفي کړې، ما ويل د هوټل مالک چې هر څوک وي، زماله خوا ورته

مبارکي ووايه، فقط د دې لپاره راغلم چې په دې هوټل دا سيمه بنکلي شوه، هر چا چې جوړ کړي، خدای دې اباد لري، نور کوم هدف نه لرم، هغوی خوشاله شول او ما ته يې خپله مينو راکړه چې په بنکلي کاغذ کې چاپ شوې وه.

• څه کم يوه بجه پوهنتون ته لارم، د پوهنتون رييس بساغلي (حميد

الله فاروقي) ته مې د پوهنتون د مرکزي کتابتون لپاره کتابونه ورکړل او هم مې د چهارشنبې ورځې په غونډه کې دگډون بلنه ورکړه.

• وروسته پښتو څانگې ته لارم،

ځينې محصلينو او استادانو سره مې وکتل او د پښتو څانگې ځانگړي کتابتون ته مې يو شمېر کتابونه ډالۍ کړل.

• یوه نیمه بجه لوړو زده کړو وزارت ته لارم، د خصوصي پوهنتونونو د ریاست مشر، استاد (امیر محمد کاموال) او یو شمېر نورو استادانو سره

مې وکتل، د غونډې او نورو علمي مسایلو په باب مې ورسره خبرې وکړې.

• دوه بجې بیرته کابل پوهنتون کې، د افغانستان

معلوماتي مرکز ته راغلم چې په زرگونو عنوانه کتابونه یې خوندي کړي، هغو ته مې هم په چاپي بڼه خپل کتابونه ورکړل او هم مې د ټولو سافټ کاپي وروستپارله. د یادونې وړ ده چې دا په

افغانستان کې تر ټولو مجهز معلوماتي مرکز دی چې په زرگونو عنوانه اثار یې په برېښنایي بڼه هم خوندي کړي دي. د دې مرکز ساحوي مدیر (زینت الله قانت) له موږ څخه ځانگړې مننه وکړه.

• له کابل پوهنتون څخه د ژوندون ټلوېزیون پر لوري و خوځېدو، (شفیع الله تاند) چې نن له ما سره ملگری و، پوهېدم چې ښه سترې شوی

او وړی شوی دی، د حضوری چمن په څنډه کې مو د شورنخودو د کراچۍ تر څنګ مو تر ودراره، شورنخود مو بڼه په خوند وخورل، تاند ته

مې وویل چې موږ سره ګرځې دغسې نخود به خورې. شورنخودو مو لږه خوله ترخه کړه، نو د شمشاد ټلوپزیون مخې ته مو موټر ایسکریم ته ودراره، تاند ته مې وویل ونیسې ترخه او خواړه سره یو ځای کړه چې انډول برابر شي.

• شل کم څلور بجې ټلوپزیون ته ورسېدم، د میدان وردګو پوهنتون رییس صیب تشریف راوړی و، هغه ته مې د پوهنتون لپاره کتابونه ډالۍ کړل او د پوهنتون د حال او احوال پوښتنه مې ورڅخه وکړه.

• تر هغه وروسته مې له یو شمېر قومي مشرانو او ځوانانو سره چې له بېلابېلو سیمو یې تشریف راوړی و، وکتل او تر هغه وروسته مې د ټلوپزیون پر ځینو ستونزو، اړتیاوو او نیمګړتیاوو له اړوندو کارکوونکو سره بحث وکړ او دا ورځ په دې ډول د مازیګر اوو بجو ته ورسېده.

د غمیزی په دوام

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۲۷) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) میاشتې له (۲۶) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نه قاري پرېږدي او قرائت، نه ملا پرېږدي او نه امي، نه ښوونکی پرېږدي نه زده کوونکی، نه لیکوال پرېږدي، نه سیاستوال، نه هوجره پرېږدي نه مسجد، نه مدرسه پرېږدي نه ښوونځی، نو غمیزه او ټولوژنه

نوره څه ته وايي؟ نن یې یو بل خوږ انسان، یو بل سوی لوی بلبل (قاري هجران) را شهید کړ. د طالبانو د واکمنۍ پر مهال مې ور سره وپېژندل. هم قاري و هم شاعر، هغه وخت یې هم د وطن په مینه دردمني ترانې ويلې او اوس یې هم. تېر کال یې په ژوندون کې بیا یو دردوونکی شعر زمزمه

کې، ما ورته وويل قاري گله په غږ کې دې هېڅ تغير نه دی راغلی، موږ دې يو ځل بيا هغو تېرو وختونو ته بوتللو. ده وويل استاده يو به ستا په ثابت دريځ کې تغير رانه شي او بل به زما په غږ کې. نوځامونه بدل شول، خلک بدل شول، رنگونه بدل شول، دريځونه هم تېروېر شول، خو قاري هجران همغسې هجران پاتې شو او غږ يې همغسې له سوزه ډک. نون د دې وطن د سوي لوي چمن د دې سوي بلبل د نارو وروستی ورځ وه، نه به نور دا بلبل وي، نه به يې هجران، نه به يې نارې وي او نه به يې سوران. قاري گله پر مخه دې گلونه، ته خو لارې قاري گله خو دا يو پيغام به هلته کوره ضرور رسوي:

شهيدو تاسو نه که هلته چا پوښتنه وکړه
ورته به وايې چې وطن کې بهېدلې اوبسکې

د خپلواکۍ یوه پېړۍ منزل

یوه یادونه، یوه مننه او یوه سپارښتنه

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۲۷) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) میاشتې له (۲۶) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

یادونه: څه باندې څلور لسيزې کېږي چې افغانستان د متضادو او وارد شویو ایديالوژيو په اور کې سوزېږي. په دې بهیر کې ملي فکر او

ایدیالوژۍ ته سخت زیان ور رسېدلی او هر چا چې دا فکر پاله، هغوی هم درانه زیانونه زغملي دي.

پر ديو ایديالوژيو بېلابېل پړاوونه درلودل چې په دې لیکنه کې د ټولو بیان شونی نه دی.

کله چې د طالبانو د نظام تر ړنگېدو وروسته د مصنوعي ولسواکۍ پراوونه پيل شول، نو يو ځل بيا د لږکيو د حقوقو په پلمه او د نويو جعلي اتلانو د ځلولو له لارې د ملي فکر او رېښتينو ملي اتلانو پر وړاندې يوه

بله حکومتي، نړيواله او ناحکومتي جبهه پرانيستل شوه. جعلي القاب، جعلي اتلان، مصنوعي شخصيتونه رامنځته او نور داسې ډول ډول ملت ضد عملونه ترسره شول چې ان په پخوانيو وختونو کې يې هم ساری نه و ليدل شوی.

دا مهال نو رسنۍ هم د يوه مشخص سکاږيسټي گروپ تر کنترول لاندې وې او د حکومت مهم پوستونه هم د همدغې ډلې په لاس کې وو؛ هر تور يې سپينولای شو او هر سپين يې تورولای. پر ملي ارمانونو يوه ډېره زهرجنه فضا خوره وه، هېچا هم د ملي ارزښتونو د پاللو او ملي اتلانو د ځلولو جرئت نه کاوه.

د حامد کرزي د واکمنۍ په (۱۴) کلونو کې يوازې د احمد شاه مسعود تليونو د نمانځنې پر ټولو مراسمو تر (۳۰) ميليونو ډالرو زيات لگښت راغلی، د هغه قبر، بنسټ، تصويرونو او نورو مراسمو لگښت خو

لا پر ځای پرېږده. جاني عوارض او زيان يې (د لارو بندول، د ښارونو تړل او کاروبار ته مزاحمت پېښول) يې بيا تر (۲۰۰) ميليونو ډالرو هم اوږي او کومه ذهني فضاء چې دوی جوړوله، له هغې څخه بيا

نور ډول ډول زيانونه هم متصور وو، هغه نو بيا بله غميزه وه.

په دغسې يو بحراني حالت کې موږ او يو شمېر نورو هېوادپالو او ملتپالو افغانانو د تاريخي ورځو او ملي شخصيتونو د ځلولو هڅې پيل کړې. موږ پر (۱۳۹۰ل) کال په ژوندون ټلوپزيون کې په څرگند او غوڅ ډول د خپلواکۍ د ورځې او نورو ملي ارزښتونو د نمانځلو لړۍ پيل کړه، ورو ورو دا لړۍ نورو رسنيو، بيا نورو ټولنو او وروسته بيا ټول ملت او حکومت ته ورسېدله، يو وخت بيا داسې راځي چې دا لړۍ پر يوه ملي او سراسري غورځنگ بدله شوله. د دې ارزښتونو د نمانځنې د لړۍ په پيل کې دا زموږ يو ارمان و چې خدايه داسې ورځ به هم راشي چې افغانان د جعلي او مصنوعي اتلانو پر ځای خپل رښتيني اتلان و نمانځي او حکومت

د دې جوگه شي چې د دې ورځو د نمانځلو چارې سمبال او ملت يې هم ملاتړ وکړي. نن نږدې همغه برید ته رسېدلي يو، نو ځکه خو د يو ډول ملي غرور او خوشالي-احساس کوو.

مننه: سړکال د هېواد د خپلواکۍ د بېرته گټنې (۱۰۰)مه کاليزه ده.

جمهور رييس غني د حکومت له پانگې څخه د دې کاليزې د بڼې نمانځنې لپاره (درې سوه څلور اتيا ميلیونه او دوه سوه يوويشت زره)

افغانۍ بېلې کړې دي. دا کار د اکثريت هېوادوالو له خوا تائيد شوی، خو د يو شمېر منتقدينو له خوا غندل شوی هم دی او دا يې يو کمپايني حرکت بللی. زما په خپل شخصي نظر که ډاکټر غني د خپل حکومت په ټوله دوره کې تر ټولو ښه کار کړی وي، هغه به همدغه کار وي چې د خپلواکۍ د يوې پېرۍ نمانځلو ته يې دومره پيسې بېلې کړې دي. دا که په هر نيت او د هر مقصد لپاره وي، خو وروستۍ نتيجه يې مثبتې ده. دا پيسې که څه هم په افغانستان کې د مطرح جنګسالارانو د تلين غوندو د نمانځنې تر مجموعي

لگښتونو ډېرې کمې دي، خو د هېواد اوسنيو حالاتو ته په کتو سره دا هم يو مثبت گام دی، د کتابونو چاپ، د تاريخي اثارو بيا رغونه او د علمي غونډو او سيمينارونو جوړول د دې لړۍ يوه بله مثبتې برخه ده. ځينې منتقدین وايي چې دا هر څه د ټاکنو لپاره دي او په دې کې د غني نيت صفا نه دی. زه خو وایم دا يو نېک تصادف دی چې د خپلواکۍ سلمه کاليزه تر ټاکنو د مخه راوړسېده، په سياست کې پر نيتونو حساب نه کېږي، نيت تر ډېره بريده د عباداتو برخه ده، په سياست کې پر نتيجه بحث کېږي نه پر نيت. د دوی نيت چې هر څه وي، وي به، خو موږ به وگورو چې د دارالامان مانۍ به جوړه شي، په پروان، پغمان، ننگرهار او نورو ځايونو کې به تاريخي ودانۍ او د غازي امان الله خان مقبره به بيا ورغول شي. ټاکنې به وشي که و نه شي لا جوته نه ده. که وشي هم، دا تاريخي ميراثونه به بيا وځلېږي او که و نه شي هم زموږ دا تاريخي ودانۍ به يو ځل بيا په همغه شان او شوکت راژوندۍ شي.

بله خبره دا ده چې دا د خپلواکۍ يوه پېړۍ مزل (سلمه کاليزه) دی، دا عادي کال نه دی چې په نورمالو دوديزو مراسمو سره ولمانځل شي. لسيزه، پنځوسيزه او سليزه په شاندارو مراسمو سره ولمانځل کېږي.

د خپلواکۍ د ورځې د نمانځنې لپاره چې په دولتي او نادولتي کچه کوم تياری روان دی، دا به ملي روحیه او ولوله دومره راژوندۍ کړي چې په تېرو څلوېښتو کلونو کې د بني او کينو ايډيالوژيو منفي تاثيرات به تر زياته بريده له منځه يوسي. ملت به بېرته خپله تاريخي حافظه خپله کړي،

په راتلونکي کې به همدا مسیر وڅاري، وارد شویو ایدیلوژیو او د هغو پلویانو ته به هم گرانه شي چې ملي فکر او ملي ارزښتونه یو ځل بیا په شا وتمبوي. د غني سرزوري او ټولنیز چلند کېدلی شي په ډېرو برخو کې هېواد ته په ګټه نه وي پرېوتې، خو دلته یې د ملي ګټو لپاره یو با جرئته قانوني ګام د ځپل شویو ملي ارمانونو د بیا ژوندی کولو لپاره ګټور تمامېږي. که په دې کار او یا د ملي ارزښتونو په پالنه کې یوازې د کمپاین خبره مطرح وي، نو بیا خو باید ټول نوماندان په دې کار کې تر یو بله د مخه شي، که نور نوماندان دولتي امکانات نه لري، نو ډاکټر صیب عبدالله عبدالله خو په حکومت کې پنځوس سلنه برخوال دی، کاشکې زموږ ټول سیاستوال خپلې سیاسي او ځاني ګټې د ملي ارمانونو له پاللو سره غوټه کړي، خرما او ثواب دواړه به ترلاسه شي.

سپارښتنه: زه د ډاکټر غني د ګډوله حکومت له پيله بیا تر دې دمه د هغه د سرسختو منتقدینو له جملې څخه یم، د ده پر منفي کارونو نیوکه تر ټولو د مخه، ما پیل کړې، خو پر منفي کارونو له نیوکو سره سره مې د هغه مجبوریتونه هم درک کړي او د مثبتو کارونو تائید مې هم کړی دی. دا به هم بې انصافي وي چې موږ هر څه یوازې له منفي لیدلوري څخه وګورو. په شاندارو مراسمو د خپلواکۍ د سلمې کالیزې نمانځل یې که د نیت له هرې زاوېې څخه وي، یو نېک کار دی، باید تائید یې وشي. منتقدین هم باید له انصاف څخه کار واخلي، پر غني د انتقاد نورې هم سل لارې شته، خو له دې لیدلوري پرې انتقاد کول خپله د انتقاد جوهر ته زیان

رسوي. د غني کمپايران هم بايد له سترو ملي ارزښتونو څخه د يوې کمپايني وسيلې په توگه تبليغاتي گټه پورته نه کړي. مور په خپله له ډاکټر صيب غني څخه غوښتنه کوو چې خپل اومغلن کمپايران دې داسې کنترول کړي چې له دې نېکو کارونو څخه د ځان د تبارز او د نورو د توهين لپاره کار وانه خلي، که احياناً هدف کمپاين وي، نو د دې سترو کارونو ترسره کول په خپله ځان څرگندوي، دا کارونه خپله کمپاين کوي، د پنځو معاش خورو ستاينې او يادونې ته اړتيا نه ليدل کېږي. د دې ترڅنگ يو شمېر کړۍ په دې هڅه کې دي چې د ملي وحدت د جعلی تمثيل په پلمه د خپلواکۍ د (سلو اتلانو) د يادونې په ترڅ کې د (حبيب الله کلکاني) او تر (۱۳۵۷ل) کال وروسته د يو شمېر نورو جنگسالارانو يادونې ته هم ځای ورکړي او هغوی هم د ملي اتلانو (۱) په توگه تمثيل کړي، که دا کار وشو، نو نه يوازې د غازي امان الله خان روح به نارامه شي، بلکې د خپلواکۍ ټول اتلان به ان په گور کې هم مانيجن شي او دا انگېر نه به يو ځل بيا پر واقعيت بدله شي چې مور تر يوې پېړۍ مزل او تجربې وروسته لا هم د ښه او بد، اتل او غل، خدمتگار او جنايتکار تر منځ توپير نه شو کولای.

د خپلواکۍ يوه پېړۍ مزل دې بختور وي

ایماندارو، کله کله شکر هم کارئ!

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۲۷) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) میاشتې له (۲۶) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

یو وخت د شهید سردار محمد داود خان او ذوالفقار علي بوتو تر

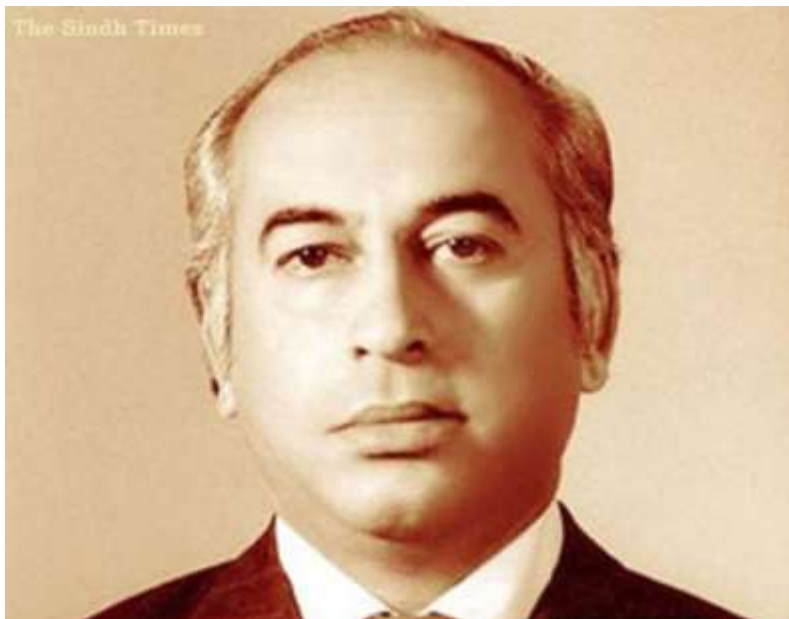
منځ د پښتونستان د ملي داعيې پر سر سخته سيالي روانه وه، هغه وخت يوه کلداره نږدې (يوه نیمه-دوه افغانۍ) وه. بوتو به د افغانۍ او کلدارې

دواړه بانک نوټونه یو په یو او بل په بل لاس کې ونيول او خلکو ته به یې وویل چې یوه کلداره به له خیره سره (لسو افغانیو) ته پورته کوم. داود خان شهید شو، بوټو په خپله مخه لار، زه لا هغه وخت کوچنی وم، ښوونځی، پوهنځی او پوهنتون مې ولوستل، بېرته پوهنتون کې استاد

شوم، د رباني د جنجالي واکمنۍ پر مهال افغانۍ دومره بې ارزښته شوه چې یوه کلداره نږدې زرو افغانیو ته پورته شوه، همدا مهال زه پوهنتون کې استاد وم، درې لکه افغانۍ معاش مې و چې ټولې درې سوه کلدارې

ورځڅخه جوړېدلې، ورپسې طالبان راغلل، د هغو د حاکمیت پر وروستي کال یوه کلداره نږدې یو نیم زر افغانیو ته پورته شوه، یانې زما ټول معاش (۱۵۰-۱۷۰) کلدارې کېده. دې حالت بې حده ډېر ځورولم، زړه کې مې گرځېدل چې بوتو به اوس په ګور کې څومره خوشاله او داود خان به اوس څومره نارامه وي. نه یوازې زه، بلکې ټول افغانان دې ناوړین

ځورولو. د دې حالت تغیر ان شعر او شاعرۍ ته هم د یوه ارمان په توګه لاره پیدا کړه، د هېواد پیاوړي شاعر (پیر محمد کاروان) چې دې حالت روحاً خپلی و، نو خپل دا ارمان یې په دې بیت کې هېوادوالو ته وړاندې کړ:

خاونده! داسې وخت به په نږدې موده کې راشي

چې پورته افغانۍ وي او کلداره بنسويډلسې؟

د طالبانو نظام ښه شو، نوې افغانۍ چاپ شوې، له کلدارې سره يې وزن تقريباً برابر شو، زړه مې ارام شو، د وخت په تېرېدو سره کلداره نوره هم په بنسويډو شوه، د ډالرو په مقابل کې که څه هم افغانيو هم خپل ارزښت يو څه له لاسه ورکړ، خو د کلدارو په تناسب يې لا هم خپل وزن ساتلی. خبره دېته راورسېده چې نن به له خيره سره (يوه) افغانۍ (دوه) کلدارې او يا (يو زر) افغانۍ به (دوه زره) کلدارې تبادله کېږي. نن روحاً ډېر خوشاله يم چې نن مې په خپلو سترگو د خپل وطن پولي هويت او ملي ارزښت د پاکستان تر کرنسۍ دوه ځله لوړ وليد. نن که داود خان مرحوم ژوندی وای، نو څومره به خوشاله و، که وطن وران شوی نه وای، پوځ ښه شوی نه وای، داود خان ژوندی وای، نو د پښتونستان داعيه به لا وخته بري ته رسېدلې وای. د داود خان ډېر ارمانونه د مرگ او بو له ځان سره يوږل، خو نن يې دا يو ارمان لږ تر لږه پوره شو چې افغانۍ تر کلدارې دوه برابره لوړه شوه. که ژوند و سبا به د مرحوم داود خان مقبرې ته ورځم او د دې يو ارمان مبارکي به ورکوم، نو خپلو با ايمان هېوادوالو څخه هم هيله کوم چې نهيلي کېږئ مه، ډېرې سختې مو ليدلي، لږ نور هم ځان ټينگ کړئ، خدای صابر او مهربان دی، انشاء الله چې ارمانونه مو پوره کېږي، خو زغم او اوسپله غواړي. دلته خو همپس د ناشکری کلتور

عام دی، پر هغه څه شکر نه کارو چې په لاس کې مو وي، خو پر هغه څه پسې بیا لاسونه مروړو چې له لاسه مو وتلي وي، که اوس یوه کلداره دوه افغانۍ وای، نو څومره به خفه وو؟ خو اوس چې یوه افغانۍ دوه کلدارې ده زموږ ورته هېڅ پام نه دی او دا نعمت په خوشالی کې نه حسابوو. یو وخت زما معاش د نږدې (یو نیم سل) کلدارو معادل و، خو اوس زما معاش د نږدې (یو سلو شل زرو) کلدارو معادل دی، د نورو ډېرو افغانانو معاش هم د همدې معیار او اندول له مخې سنجولای شو. نو ایماندارو راځئ چې خپل رب ته د شکرانې د اداینې سر تیت کړو او د خپلو نورو حقوقو اعاده ترې وغواړو، موږ پر هغه غیرت کړی، خدای (ج) غیرتي خلک خوښوي، ضرور به پر موږ غیرت کوي، نو ایماندارو راپاڅئ د گیلو او نهیلیو پر ځای شکر وکارئ شکر!

ای د ویده ملت معماره!

(د یوه ارمان مبارکي)

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۲۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) میاشتې له (۷) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوي ده.

ای په سپېرو خاورو کې
وینېې اروا! ستا د سلگونو
مراوو ارمانونو څخه یوه هیله
وغورېده؛ پرون افغانۍ پر
کلدارې خپل لاس برکړ، ټوله
شپه نارامه وم، چې شپه سبا
شي او ژر مبارکۍ ته درشم،
مبارکۍ ته درغلم، خو ته په
سپېرو خاورو کې ارام ویده
وي، له خپل ملته مایېجن
بنسکارېدې، نهیلی وي، مور

سره دې هېڅ خبرې ونه کړې، زموږ مبارکي دې لکه چې وانه ورېدله، د
دعا لاسونه مو درته لپه کړل، خو له قبر څخه هېڅ اواز رانغی، ته لکه چې
له مورې ډېر خفه وي، ته به فکر کوي چې ما دې ملت سره څه وکړل، خو
دوی لا تر اوسه زما پر قبر گونیزه هم ونه دروله، موږ ملامت یو، که
ملامت نه وای، نو دا به مو حال نه و. هو تا ډېرې ودانۍ جوړې کړې، تا

دېرې ماني-ودرولې، خو اوس دې کور تر سپېرو خاورو لاندې پټ دی، دا
منو، خو ای د بدمرغه ملت نېکمرغه ولسمشره!
ته څومره نېکمرغه یې، ته په خپله دایمي ارامگاه کې د څومره عزت
خاوند یې، ته په ژوند کې د ارگ په ماني-کې دومره خوشاله او راټول نه

وې، لکه دلته چې یې. هلته دې خپلو ماشومانو او د کورنۍ غړو ته دومره
وخت نه درلود چې شپه او ورځ ورسره مجلس وکړې او هم خپله کورنۍ
په مینه ونازوي، ورځ به په نورستان وې، شپه به په بدخشان، کله به په
کندهار وې، کله به په ننگرهار، کله به له مخالفانو سره لاس او گربوان وې
او کله له دوستانو سره، کله به پر اعمار مصروف وې، کله به هم پر پلان،
کله به دې د گاونډيو توطيې شنولې او کله به هم د کورنيو، ټول عمر دې
پر سرگردانيو تېر شو، اولادونه دې په غېږ کې ونه نيول، تفریح ته دې یونه
ورل، نوم دې د باچا و، خو خپله گدا وې، د نړۍ پر گوت گوت
وگرځېدلې، په عربو او پر عجمو دې د یو سور سېلاب د راتگ له امله
خپله غاړه خلاصه کړه، د خپل هېواد لپاره دې د خیر کچکول غاړه کې
واچوه، خپل غرور دې وڅپه، پردو ته دې د مرستې لاس اوږد کړ، خو

ټولو ناهیلی پرېښودې، ژوند دې د مبارزې په سره ډگر بدل شو، ټول په سټریا او بریاکې تېر شو، د خپل وطن هغه

زلمیان درباندي راپورته شول چې تا روزلي وو، گوتې يې ماشې ته وروړې، د ناتعقله احساساتو په څپو کې يې د ابادۍ دنگ څلی راوړوه. اوس نو ته پر لوره غونډۍ خښ يې، ته ډېر نېکمرغه يې، ای د سټرې اروا خاونده! دلته په دې سپېرو خاورو کې د جنت يوه وړه باغچه ده چې د يوه کور (اولس کلان) په کې غوړبدلي راټول دي. ته څومره نېکمرغه يې چې په دې ځای کې ښي لاس ته خپل ورور، چپ لاس ته خپله مېرمن، بله خوا دې خور، بله خوا دې زامن او ورېرونه، نېور، لور او خواږه لمسيان ټول راټول دي. جنت نور څه ته وايي؟ جنت خو همدا دی چې د يوې کورنۍ د مشر په لمن کې يې د هغه ټول نازولي راټول وي.

پوره څلورېنست کاله کېږي چې له خپلې کورنۍ سره يو ځای يې، ډېرې کيسې به دې ورته کړې وي، لمسيانو به دې پر اوږو لاسونه اچولي وي، ايله به يې درباندي مينه ماته شوې وي. تا به ورته د دربار او پاچاهۍ ټولې کيسې کړې وي، د چا د وفادارۍ او د چا د بې وفايۍ کيسې به دې ورته يوه يوه له غوږه تېره کړې وي، چا اول ماشه راکش کړه، څوک دې

ډېر روزلي وو، چا ډېر څوړولی وې، ټول به دې سترگو سترگو ته ودرېدلي وي.

له خپل ملت به دې څومره گيلې ورته کړې وي، ورور دې، مېرمن دې، ورېندار دې، لور دې، زامن دې، لمسيان دې، ټول به درته غوږ غوږ وو، هغوی به هم له خپل ملت ډېرې گيلې درته کړې وي، ان

پېغورونه به يې هم درکړي وي چې ته په کوم ملت نازېدلي او تا يې د ابادۍ لپاره خولي تويولي. څه شو هغه ملت دې؟ څه شو هغه ارمان دې؟ څه شو هغه جانان دې؟ څلوېښت کاله دې له خپلو ماشومانو سره يو ځای وې، هر څه به دې ورته بيان کړي وي.

اوس پر جگه غونډۍ خښ يې، ټول کابل دې تر نظر لاندې دی، هر څه چې تېرېږي، ته يې گورې، هغوی چې پر تا يې ماشه راکش کړه، هغوی هم اوس نه شته، څوک پر مرگ او څوک په ژوند له وطنه کوچېدلي دي. ټول پر خپلو عملونو پښېمانه دي، هر يو خپل عمل او خپلې عقيدې

خوړلي. هغوی که پښېمانه وي، که نه، خو موږ ملت يې له يو ستر خدمتگاره محروم کړو. له موږ ملته ډېره گيله مه کوه، موږ خپله حافظه، ژبه او فکر له لاسه ورکړي، موږ يو گونگ ملت يو، که زړه کې تا سره مينه ولرو، نو د بيان وسيله يې نه لرو. اوس چې تر څلوېښتو کلونو وروسته ستا د يو ارمان د پوره کېدو لپاره ستا د قبر د ډبرليک تر شا ودرېدم، نو خوله کې مې ژبه بنده شوه، الفاظ راځنې وټنېدل، تاسو، ستاسو د کورنۍ ټول غړي او تنکي تنکي گلان مې ټول سترگو ته ودرېدل، څه مې ونه شول ويلای، ژبه مې خوله کې بنده بنده شوه، بيا د هر يو قبر ته لاړم، د ملت د يوه غړي په توگه مې بښنه ترې وغوښته، د گڼو شهيدانو په منځ کې تاوېدم راتاوېدم، د هر شهيد د ډبرليک سر ته مې کتل، ورور، وربندار، مېرمن، زوی، لور، وراه، لسمی، لمسی، لمسيان، څومره تراژيدي وه، د کربلا يو ژوندی تصوير و، خو د غميزې په دې څپو کې بيا هم خوشاله په دې وم چې د ملي مشر او د هېواد د يو ستر معمار ټوله کورنۍ د هغه په شاوخوا راټوله ده، بېلتون نه شته پيوستون دی. لمسيان به يې پر اوږو، زامن به يې پر زنگنو، ورور به يې تر شا، مېرمن به يې تر څنگ، لور او نېور به يې څنگ ته نږدې ناستې وي، ټول به په جنت کې د خدای مېلمانه وي. له شهيدانو څخه خو د سوال او ځواب خبره هم نه شته، د جنت ور به ورته خلاص وي، زړه کې مې يو ځل بيا د ډاډ په توگه دا خبره راتېره شوه چې مشر بختور دی چې کورنۍ يې پرې راټوله ده. د يو معتقد مسلمان لپاره به ترې د زياتې نېکمرغۍ احساس چېرې وي چې ابدې ماني کې يې د خپلې کورنۍ ټول غړي سره راټول وي. نو ای د سترې اروا خاونده! ای د غريب ولس غني سرداره! له سلگونو ارمانونو څخه دې نن د يوه ارمان بریا مبارک شه!

نن که دې خپل سیال (ذوالفقار علي بوتو) هلته چپرته ولید، نو ژر یې راوغواړه، ان که د دوزخ په غېږ کې هم و، د جنت له باغیچو وړپسې ووځه، خیر دی په برزخ کې ورسره کپنه، د حساب او کتاب مېز په منځ کې کېږده، ورته ووايه چې راوباسه کلداره دې او په تله کې یې کېږده او ته ورته له خپل جبهه زرگیز نوټ راوکاږه، په تله کې یې ور واچوه! ورته ووايه چې اوس یې نو وتله چې د چا خبره کره او د چا پیسه درنه ده؟ ته خو د افغان ملت مشر یې، پښتنو افغانانو چې سل کاله وروسته هم خپل غچ واخیست، نو بیا یې هم بیرته کړې، نو که تاسو نیمه پېړۍ وروسته هم خپل غچ واخیست بیا به هم تر وخت وړاندې دی.

گوره مشره! مورې منو چې مورې ملامت یو، خو دومره هم ناشکره نه یو چې ستاسو ارمانونه او نېک کارونه یو په بل پسې هېر کړو، ناتوانه یو، خو بې ایمانه نه یو، ستاسو هر ارمان به که خدای کول یو په یو پوره کوو او کله چې دې هر ارمان پوره کېده، نو قبر ته به دې د مبارکۍ په خاطر درځو، خو ته به یوه ژمنه مورې سره کوي چې مورې ته به بښنه کوي، بښنه به ستاسو د ټولې کورنۍ د غړو او گلالیو ماشومو لمسیدو له خوا هم وي، هغوی ډېر گلالي کوچیان وو، هغوی ډېر معصوم وو. هغو ته هېڅ کتلاي نه شو، هغو ته ته ووايه چې مورې وښي، مورې هم ستا معنوي اولادونه یو، ته د ټول ملت پلار یې، پلار خو پر اولادونو ډېر مهربانه وي، نو مورې به په ډېرې لورینې او مهربانۍ سره وښي، ای د بدمرغه ملت نېکمرغه شهید ولسمشره! مورې وښه!

د ناکام اتل فریاد

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جون) پر (۲۹) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) میاشتې له (۸) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نن مې ډېره مصروفه ورځ وه، خو بیا مې هم ځان تر بانکه ورسوه د خپلې یو میاشتې معاش مې را وویست ما ویل نن له پاکستان سره د کرکېټ لوبه ده، که و موکتله نو دا به د خپلو کرکېټیانو له سره نذرانه کوم. زړه کې مې وویل چې پرون افغانۍ پر کلداری لاسبرې شوه او نن

چې کرکېټ وگټو او افغانان پر پاکستانیو لاسبرې شي نو څومره خوند به وکړي. پرون د افغانیو د لورتابه د مبارکۍ لپاره د شهید داودخان مزار ته لارم او سبا به د کرکېټ د مبارکي لپاره د مرحوم باچاخان مزار ته ځم. سره له دې چې کرکېټ او په ټوله کې سپورت کومه سیاسي لوبه نه ده، خو له پاکستان سره مور ته هم سیاسي ده هم عاطفي، لوبه له هیلو او نهیلیو

ډکه وه. کور کې مې مېرمن وویل گوره يې مه، دې لوبو خو ماته رواني تکليف پيدا کړی، له پاکستان څخه مو که و بایلوله نو زړه به مې ودرېږي نن مو پارلمان کې سياسي څوکۍ بایلولې چې کرکېټ هم بایلو نو بېخي به مې اعصاب خراب شي. . د لوبې تر پای دمخه ډوډۍ تياره شوه. دا مهال مو لوبه بایلوله تلویزیون ته مې سوک برابر کړ دگوزار تر رسېدو مخکې مې ځان کنترول کړ دتلویزیون پر ځای مې لاس په زوره کېکاږه لاس مې درد وکړ. اعصابو ته مې لږ دمه ورغله. بلې کوټې ته لارم (سولې) لور او (ودان) زوی مې په ژرغوني غږ وویل اغا بای مو لوله. ټول خواشیني وو. مېرمن مې دومره خواشینې او په قهر وه چې ماشومانو ورسره خبرې هم نه شوې کولای. پر توشکې يې سر ایښی و او خپل تشی يې موبښود، کور کې د غم فضا خوره وه. ډوډۍ مې پرېښوده او بېرته خپلې خونې ته راغلم. رڼا مې گل کړه ځان سره مې ښه وژړل، له مېرمنې او ماشومانو مې پټ زړه ښه تش کړ. کله چې مې اوښکې له سترگو راتللي نو هم تروې وې او هم له سوزه ډکې خدای خبر چې د زړه د زخمي کمر له څومره لارو راتلې وې. دا نن د دېرش ملیونه افغانانو د ژوند کیسه وه. ما یوازې د لوبې پر بایللو نه دي ژړلي ما د خپلو لوبغاړو پر دردونو هم ژړلي، د هغوی پر هڅو او مانیجنو حرکاتو ته مې هم ژړلي. دا نو لوبه ده چانس او تېروتنه دواړه په کې وي. همدې لوبغاړو موږ ته ډېرې خوبۍ راوړې، خو نن ملت او لوبغاړي يې په داسې يو غم کې را ټاله شول چې هېڅ افغان يې د زغم تیاری نه درلود. پاکستان سره زموږ لوبه یوازې د کرکېټ لوبه نه وه. هغوی سره زموږ د عواطفو، روحیاتو او ارزښتونو جگړه ده، هغوی زموږ عواطف ټپي کړي، زموږ روحیات يې مروړلي زموږ پر ارزښتونو يې توري را کاږلي، زموږ او د هغوی تر منځ لا د حقيقي زور

از مويڼې ډېر واټن پاتې دی، خو د کرکېټ دا لوبه يوازینی لنډه لاره وه چې زمونږ ملت پرې خپلو ټپونو ته ټکور ورکړي. سره له دې چې د لوبو په دې جام کې موږ ټولې لوبې بايلولې وې، خو دا ملت يو صبور ملت دی ټولو همدا ويل چې موږ نوره نړۍ څه کړو، خو همدا يو پاکستان دې راته مات کړي دا نور ټول مو ورته بښلي. خو کله کله تقدير ته د تدبير بندونه کار نه ورکوي. زمونږ اکثر و لوبغاړو ښه لوبه وکړه خو د يو نيم تېروتنه او بد چانس د دې سبب شو چې لوبه بايلو. په دې کار د اجتماعي غم يو څپه راپورته شوه. لوبغاړو ته د سپکاوي لړۍ پيل شوه. دا نو بيا د غم لپاسه بل غم و. نو ای زما دردېدلېه ملته! لږ اوسېله په کار ده، تاسو د نندارچيانو په توگه دومره درد او غم احساسوئ هغوی چې په ميدان کې ولاړ وو او لوبه يې کوله د هغوی درد به څومره وي؟ ايا موږ دومره احساساتو تر سيوري لاندې راشو چې هم خپل ځان و ځوروو هم خپل اتلان و ښکښو او هم د هغوی کورنيو ته ستغې خبرې ور حواله کړو؟ ايا همدا ته ملت نه وې چې له همدغه پاکستانه د ټسټ ميچ گټلو پر مهال له وسلو سره لارو او کوڅو ته را ووتلې او ټول وطن دې ډزو ونيو. هغه وخت يې چې لوبه درته وکتله هغه وخت له نيمگرتيا پرته اتلان وو او نن يې چې په ډېر کم توپير او چانس بايلوله بيا پرې د کنځلو باران دی. راځئ له دغو ترخو ناکاميو عبرت واخلو د کرکېټ مشرتابه له سياسي کېدنې او کمسپوادی وژغورو. گورئ دلته دود دادی چې خلک ناکام اتلان نه نمانځي. کله کله خو ناکام اتلان ځکه د ډېرې ستاينې وړ وي چې هم قربانی وړ کړي او هم ثمر تر لاسه نه کړي. ښه مثال يې محمد علي جناح او باچا خان عبدالغفار خان دی. جناح چې نه مبارزه کړې وه او نه يې جبل گاللی و د يو تصادف له مخې اوس د پاکستان زعيم او مشر گڼل کېږي. خو باچا خان چې دېرش

کاله زندان وگاله، سیمه یې له یرغلگرو وژغورله خو چې وروستي ارمان ته ونه رسېد اوس هغسې نه ځلېږي لکه گاندي او جناح. نو ای دردېدلیه ملت! غم او احساسات دې کنترول کړه، خپلې اوبسکې دې خپله وڅښنه خپل اوسېلي دې خپله تېر کړه. خولې ته دې سپوره خبرې مه راوړه. د کرکېت اتلانو ته هم وایم له خپل ملتو مایوسه کېږئ مه همدا ملت و چې تاسو یې د لاسونو په پرکا او د میندو په دعاگانو د اسمان سر ته پورته کړئ. په ځان کې تغیر روالی د غرور له اسونو راکښته شی. د ځانغوښتنې له نري رنځه ځان وژغورئ خیر دی که نن د څو ځوانانو له خوا تاسې ته څه تروې ترخې خبرې تیاډله شوې وي همدا ځوانان وو چې تاسې یې پر اوږو گرځولئ. دا د غم او زهرو یو گوت خو مو پر سر راواړه خو اینده کې گورئ ډېر پام کوی چې دلته گورئ دم او قدم دواړه په حساب دي. گورئ بیا هغه ورځ راولی چې ستاسو پر شونډو هم خندا وي او د ملت پر زرونو هم او دا سندره زمزمه کېږي. : د کرکېت لوبه گټمه - د نری کپ به راوړمه. زه بچی د ابدالي یم. . دا یقین لرم پر ځان. . زه افغان یم افغان. .

ته بنه یی؟ پلار می بنه دی مورې؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جولای) پر (لومړۍ)، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) میاشتې له (۱۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ای د ځمکې پر مخ د خالق تر ټولو معصوم مخلوقه!

نن ډېر ترهېدلي یاست، نن ستاسو او د مرگ ترمنځ یوه ثانيه واټن و، څنکه په قهر قهر گورې؟ د ادم له ذاته دې لکه چې کرکه کېږي، شرالمخلوقات لکه چې ډېر ویرولي وي، ستا پر تندي د وینو لیکه د دې

وطن د ټول برخلیک انځور دی . او های دا بل فکر ورپه غمجن کلابه! د

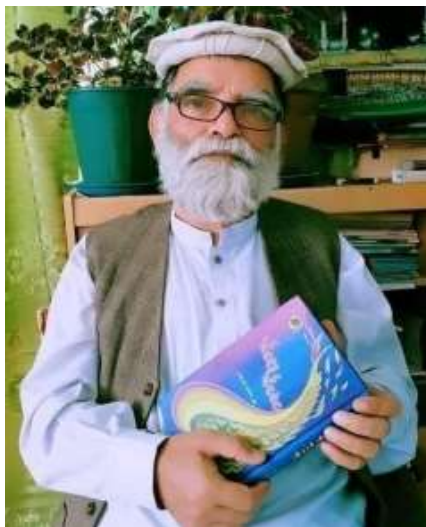
کتاب پانې دې په وینورنگ دي، په لاس کې دې تر کلالي پښله جار شم،
چا ته چورت وړی یې؟ ځان ته که خپلو ټولو ټولګیوالو ته؟ هغوی به څنګه
وي؟ روغ به وي ټپیان به وي او که . . .

پر میندو به مو څه تېر شوي وي؟ نن بیا هر کور کې ژړا وه، واویلا
وه. له درز سره سم د ودان مور خونې ته را ننوته هله ژر شه اولادونو
پسې مې لار شه، د هغوی ښوونځی ډېر نږدی دی هله ژر شه، مېرمن مې
په خونه کې ګرده چور لېدله ځمکې ځای نه ورکاوه. کله به کړکۍ ته شوه د
انفجار دورو ته به یې وکتل، او خدایه نن به یې بیا څومره کورنۍ د غم پر
تغړ کېږي او خدایه رحم خدایه رحم. زنگ زنگ، مورې زه یمه (سوله)
ښوونځي نه، مور ښه یو مورې ته ښه پلار مې ښه دی. شپې وروسته زنگ
زنگ زنگ مورې زه یمه (ودان) زه ښه یم تاسې ښه یې کور کې خیریت
دی؟ نیمه ګړۍ وروسته ودان او سوله کورته راغلل، روغ رمت خو
تر هېدلي. مور یې له ډېرې خوشالۍ نه ترې څو ځله تاوه راتاوه شوه. ما
پر تندي ښکل کړل. سولې ووي: پلاره ډېره بده ورځ وه. زما صنفيان
اکثره ټپیان شول چا ضعف وکړ، معلمې مو هم ضعف وکړ خو ما یوه یوه
صنفي هم لته د ښوونځي کلنیک ته یوړه. زه ښه وم ډاره شوې نه وم. ما
ویل افرین لورې. ما خو مې خپلې لور ته افرین ورکړ او خپل زوی مې غېږ
کې ونيو، خو ایا د هغې مور او پلار به څه حال وي چې نن یې په وینو کې
خپل ګلان لیت پیت لیدلي وي؟ او ځینې یې بیا د ابد لپاره غېږې ته هم ور
نه شي.

میندو سلام! کوچنیو گاللیو زده کوونکو سلام! تاسې نه ډېره بښنه غواړو، تاسې بېوسه، مورډ بېوسه، وطن بې وسه او بې کسه هېڅوک نه لرو پر ځمکه سیوری او پر اسمان ستوری که مو لرلی نو مورډ ستاسو پر تندي د وینو دا لیکه زغملی شوه؟ ستاسو په وینو رنگ کتاب او قلم ته مو کتلی شول؟. مورډ وېښی مورډ خو ژوندي مری یو مورډ لا پخوا مړه وو، نو ای د دې وطن گاللیو او د ظلم په وینو رنگ معصومو بچیانو! یوه لاره پاتې چې خپل خالق ته د هغه په کتاب او قلم قسم ورکړی چې خالقه مورډ له تا نه نور څه نه غواړو، جنت نه غواړو فقط مورډ یو څو ورځې په دې وطن کې د خپل مخلوق له شره خلاص کړه. دوی ټول ستا په نامه راغلي، دلته یې شر جوړ کړی، نو که دا مخلوق تاسو نه وي رالېږلی، نو په خپل غضب یې ککړ کړه او مورډ یې له شره خلاص کړه، مورډ خو په ښوونځي کې کتاب ستا په نامه پیلوو، په قلم ستا نومونه لیکو، زموږ میندې نورې زموږ د وژنې تاب نه لري، زړونه یې ودرېږي، سترگې یې ړندېږي. یا ربه لکه څنگه چې پر میندو خپل اولادونه گران وي پر مورډ هم خپلې میندې گرانې دي یا خدايه خیر دی مورډ وځوروه، خو زموږه میندې مه ځوروه. . . ایا نن به ټولو میندو ته له مکتبه دا تلفون ورغلی وي: زنگ زنگ مورې زه (سوله) یم، زه ښه یم ته ښه یې؟ پلار مې ښه دی؟ زنگ زنگ مورې زه یمه (ودان) مورې زه ښه یم ته ښه یې مورې؟ او کور کې هم خیریت دی مورې؟ . . . . .

د ژوند حقيقت

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جولای) پر (۷) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) مياشتې له (۱۶) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

يو مينه ناک انسان، يو عاطفي شخصيت، يو ښه قلموال، يو زړور ملي مبارز، يو قومي مشر، له مشرانو سره مشر، له ځوانانو سره ځوان او له ماشومانو سره مينه گر انسان، يو ډوډۍ مار او يو جرگه مار سپری د تل لپاره له دې خاورينې نړۍ وکوچېد. دا د هر ژوندي موجود د ژوند حقيقت دی چې د مرگ

مزه به څکي. محمد نواز سانين حقيقت د الاهي کلام دا حقيقت د خپل وجود د فناه کېدو په قيمت يو ځل بيا ثابت کړ. حقيقت صيب لار، خو موږ ته يې په لسگونو ادبي، څېړنيز او تاريخي اثار د معنوي پانگې او خپل

کلالي اولادونه دده د لارې د لارويانو او پالونکو په توګه د يادگار په توګه
پرېښودل.

ځای دې جنتونه شه زما د څه کم نيمې پېړۍ ياره!

ای د رڼا لارويه! کله چې هلته د خدای ج په حضور مشرف شوې ، نو په
لومړۍ کتنه کې به ورته وايې چې هلته په وطن کې حالات ډېر دردوونکي
دي، ستا رحم او مهرباني په کار ده، هغه دردونه ټول ورته يو په يو او
مخامخ بيان کړه چې دلته دې په خپلو شعرونو کې بيانول.

په مخه دې ژېړي گلونه د سوي وطن زخمي بلبله!

غازي امان الله خان:

د پروڼ، نن او سبا سپری

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جولای) پر (۲۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (چنگاښ) میاشتې له (۳۰) مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

د زمانې توپانونه ډېر گرم،
توند او بې رحمه وي، نو ځکه
خو يو شخص اکثره يوازې په
يوه زمانه کې شخصيت وي،
بلې ته يې د ژوند او يادونو
تضمين اسانه کار نه دی، خو
په دې نړۍ کې بيا ځينې داسې
شخصيتونه شته چې زمانه يې
د وژنې او له منځه وړنې وس

نه لري، له واک و ځواکه به يې لرې کړي، خو له زرونو يې نه شي لرې کولای.

شاه غازي امان الله خان د نړۍ د سترو شخصيتونو په لومړۍ ليکه کې ولاړ يو شخصيت دی چې د زمانې تر يوې پېړۍ ستونزمن او کرلېچن مزله وروسته بيا هم د خپل ملت او بشرپالو نړيوالو په زړونو او ذهنونو کې ځای لري. د غازي امان الله خان تر واکمنۍ وروسته يوه پېړۍ تېره شوه او نږدې څلورو نسلونو خپل ژوند وخور؛ ډېر خلک راغلل، لاړل، تېر شول او هېر شول، خو غازي امان الله خان د انسانيت او افغانيت هغه مرغلره وه چې تر حاکميت وروسته لا پسې وځلېدله او لا پسې درنه او قيمتي شوه. ولس هغه وخت د دې قيمتي غمي پر ارزښت پوه شو چې هغه يې له لاسه ورکړ. د دې پېړۍ په اوږدو کې چې زموږ پر ولس د غمونو هره څپه زياتېدله، نو ولس د خپل غازي مشر ارمان کاوه او د هغه مينه يې په زړه کې زياتېدله. ولس د غمونو په تجربو کې دې نتيجه يې ته رسېدلې و چې که خپل مشر او غازي يې د توطيو قرباني شوی نه وای، نو نن به دوی دا قربانۍ نه زغملې. غازي سل کاله وړاندې يوازې په ودانيزه برخه کې دومره کار کړی و چې سل کاله وروسته هم زموږ حکومتونو ته ستونزمنه وه چې د ده په لاس د جوړو شويو ودانيو د بيا جوړونې او ترميم لگښت پرې کړي. د څو شپږو لپاره که موږ خيال کې سل کاله وړاندې حالت ته ورستانه شو او د غازي امان الله خان کړی کار د زمانې په ضريب کې ضرب کړو او بيا د وروستيو څو لسيزو تخنيکي امکانات هم په پام کې ونيسو، نو څه فکر کوو چې د نړۍ کوم هېواد به له موږ سره سيالي کړي وای؟ له مبالغې پرته چې نه يې شوه کولای. دا چې نن سل کاله وروسته د غازي امان الله خان ارمانونه نمانځو، علت يې دا دی چې د هغه په ارمانونو

کې زموږ د ارمانونو تصویر خوندي دی. دلته غواړو په څو برخو کې د غازي امان الله خان د حاکمیت پر مهال کړی کار ډلبندي کړو، دا وپش موږ ته سل کاله وړاندې د هېواد د پرمختګ او سوکالی-یو نسبي انځور راکاږي، خوکه د پردیو توطیې او د ملت د ځینو قشرونو تېروتنې نه وای، نو دا تصویر به اوس نور څومره رنگین او بشکلی وای.

قانونیت: غازي امان الله خان خپله یو قانونپاله پاچا و، قانون او

قانونیت یې د ټولني د نظم، پرمختګ او سوکالی-لپاره تر ټولو مهمه او اغېزناکه وسیله ګڼله، نو ځکه خو یې په هره برخه کې بېلابېل قوانین او نظامنامې ترتیب او د هغو د عملي کولو هڅه یې وکړه. د ملت د ارادې د یو ستر ممثل بنسټ په توګه یې لویه جرګه جوړه کړه. اساسي قانون یې جوړ او تصویب کړ، د تذکرو وپش یې پیل کړ، د کورني تولید د پیاوړتیا لپاره یې ځانګړی قانون جوړ کړ، د ځمکو لپاره نقدي مالیه وټاکل شوه، د څارویو د مالیاتو قانون جوړ شو، د مالي ادارو د تنظیم لپاره د دفتری اصولو بنوونځی جوړ شو، د کرنې د مالیاتو د ترلاسه کولو قانون جوړ شو، د اداري مامورینو او حاکمانو قانون جوړ شو، د دولتي ملکیتونو د خرڅون قانون جوړ شو، ټول داخلي ګمرکات له منځه یوړل شول، د سوداګریزو معاملاتو لپاره شرعي محکمه جوړه شوه، خصوصي مالکیت تثبیت شو، د صنعت د هڅونې قانون او د تقاعد قانون تصویب شو، د بنځو د خونديتوب قانون جوړ شو، د مالیې د سمون قانون جوړ شو، د رسنیو لومړنی قانون تصویب شو، د طبابت لومړنی قانون تصویب شو، د ملي

شورا لپاره قانون جوړ شو، د بېلابېلو قوانينو له لارې د انسان خرڅول منع شول، بېگار بند شو، اضافي ماليات منع شول، جنس پر جنس ماليات پر پولي مالياتو واوښتل، د خانانو، درباريانو او د شاهي کورنۍ د لرې خپلوانو لپاره معاشات او امتيازات لغوه شول، د صنعت د هڅونې قانون تصويب شو، د لومړي ځل لپاره بوديجه تصويب شوه او گڼ شمېر نور دا ډول اصلاحي قوانين رامنځته شول.

په مجموعي توگه د غازي امان الله خان په لس کلنه واکمنۍ کې په لسگونو قوانين، نظامنامې او مقررې تصويب او عملي شوي، دا ټول قوانين د ټولني د نظم، دسپلين او پرمختگ سبب شول او ټولنه يې يو قانونمند مسير ته سوق کړه. افغانستان هغه وخت د سيمې په کچه داسې يو هېواد و چې ډېر ښه نظم، دسپلين، سستم، تصويب شوي او مدون قوانين يې درلودل.

ښوونه او روزنه: غازي امان الله خان له ښوونې او روزنې سره

بې کچې مينه درلودله، هغه به ويل: ((توپک پرېږدئ او د ليکلو لپاره قلم راواخلئ، پر دې پوه شئ چې بې تعليمه ولس هېڅکله پرمختگ نه شي کولای او په رښتيا خپلواک کېدی نه شي.)) په همدې خاطر يې په هېواد کې د نوي او عصري تعليم د ودې لپاره بنسټيز کارونه ترسره کړل. تر لومړني ښوونځي پورې يې زده کړې جبري کړې، د نجونو لپاره يې ښوونځي او مدرسي جوړ کړل، امانيه ښوونځی يې جوړ کړ، افغان زده کوونکي يې بهر ته د زده کړو لپاره ولېږل، په ټول هېواد کې يې تر (۳۲۲)

زيات ښوونځي تاسيس كړل، په ښوونځيو كې يې د حاضري د تطبيق په خاطر نقدي جریمه وضع كړه او نور گڼ شمېر ښوونيز او روزنيز خدمتونه يې تر سره كړل. غازي امان الله خان له ښوونې او روزنې سره دومره مينه لرله چې كله يې له ملكې ثريا سره د واده مراسم تر سره كول، نو پلار يې (امير حبيب الله خان) ورته وويل چې د دې واده په وياړ به يو شانداره جشن جوړ كړم، خو غازي امان الله خان خپل پلار ته وويل چې د دې جشن په لگښت يو ښوونځي جوړ كړه، دې خبرې سره يې د پلار په ذهن كې تغير راغی او بيا يې د واده مراسم په عادي ډول تر سره كړل. هغه د نجونو او هلکانو له تعليم سره دومره افراطي مينه لرله چې همدا مينه يې د هغه د واکمنۍ د سقوط يو عامل هم گڼل كېږي.

رسنۍ: د غازي امان الله خان د واکمنۍ پر مهال افغان رسنيو دومره وده وکړه چې د سيمې د هغه وخت اکثر و هېوادونو کې يې ساری نه و، اتفاق اسلام، بيدار، اتحاد اسلام او همدا رنگه اتحاد بغلان، اتحاد خان اباد، ستاره افغان، حقيقت، امان افغان، ارشاد النسوان، طلوع افغان، اتحاد مشرقي او ځينې نورې چاپي خپرونې پيل شوې، د دې ترڅنگ پر (۱۳۰۶ل) کال د لومړي ځل لپاره په افغانستان کې راډيو فعاله شوه، پر (۱۹۲۰م) کال کال ملي کتابتون جوړ شو، چاپخونې رامنځته شوې او گڼ شمېر نورې داسې رسنيزې چارې تر سره شوې چې پر خپل وخت يې د نړۍ په گڼو هېوادونو کې ساری نه و.

تاسیسات او تولیدات: افغانستان د غازي امان الله خان د

واکمنۍ پر مهال د گڼو نویو تاسیساتو خاوند شو، تولیداتو چټکه وده وکړه، افغانستان د ځان بسیاینې کچې ته ورسېد او که هغو حالاتو دوام کړی وای، نو افغانستان به د نړۍ په کچه ځان د یو صنعتي او زراعتي هېواد په توګه تثبیت کړی و. تاسیسات د ژوندانه په بېلابېلو برخو کې رامنځته شول، تقریباً یو ډول متوازنه وده وه چې د ټولني هره برخه یې رانغاړله. د لومړي ځل لپاره په هېواد کې بانکوټونه چاپ شول، د برېښنا تولید زیات شو، د سیمنتو تولید پراختیا وکړه، د بوري تولید پیل شو، د اورلګیدو جوړول پیل شول، کاغذ جوړول او ښینې جوړول شروع شول، د غوړ ایستلو صنعت وده وکړه، له مېوو څخه د کنسرو جوړول پیل شول، د درمل جوړونې شرکت جوړ شو، د سپینو باروتو جوړولو فابریکه جوړه شوه، د موټرو د پرزو جوړونې کارخونه جوړه شوه، د مېوو د ساتنې لپاره ځایونه جوړ شول، د پنیر او کوچو جوړونې کارخونې جوړې شوې، د چرم جوړونې کارخونه جوړه شوه، د عطرونو، صابون جوړونې، ترکانۍ، یخ جوړونې، قند جوړونې، غوړیو، ټوکر جوړونې، تنۍ جوړونې او نورې ګڼ شمېر فابریکې جوړې شوې، ګڼ شمېر سوداګریز شرکتونه رامنځته شول، د دې تر څنګ د بدخشان د لاجوردو، د هرات د نفتو د ایستلو او د اوسپنې د ویلې کېدو د کارخونو د جوړونې او د کانونو د پراختیا، د اوسپنې، شکر، تباشیر جوړونې، مرمرو او یو شمېر نورو برخو تړونونه بشپړل شول. مرکز د تلګراف له لارې له ولایتونو او نړۍ سره ونښلول

شو. په لومړي ځل د اورگاډي ليکه جوړه شوه، پخوانۍ لويې لارې ورغول شوې، گڼ شمېر نوې لارې جوړې شوې، گڼ شمېر پلونه او پلگوټي جوړ شول، په لسگونو لوی او واړه نهرونه او کانالونه وکيندل شول، په ډېرو سيمو او په خور سسټمونه جوړ شول، د ملکي هوايي چلند اداره رامنځته شوه، سترو ولايتونو او ځينو هېوادونو لکه ترکيې، شوروي اتحاد، ايران، هند او نورو سره هوايي اړيکي ټينگ شول. افغانستان د پوست د نړيوالې ټولنې غړی شو، د هېواد پوځ منظم او د هوايي ځواک خاوند شو، د دې تر څنګ سترې ودانۍ چې تر دې دمه يې په هېواد کې ساری نه نه و ليدل شوی، جوړې شوې، لکه د دارالامان ماني، د تاجيک ماني، د پغمان ماني، جبل السراج ماني، مقر ماني او ځينې نورې سترې ودانۍ چې اوس يې ځانته د تاريخي ودانيو بڼه خپله کړې ده.

فکر او ليدلوری: غازي امان الله خان هم د جنګی سړی و، هم

د فرهنگ، هم د تورې سړی و، هم د زغم. هغه توره کاروله، خو د پردیو په مقابل کې، هغه د خپلې تورې په زور د افغان او انگلیس په درېیمه جګړه کې د نړۍ ستر زبرځواک ته داسې تاريخي ماتې ورکړه چې بيا په نړۍ کې نور د ځان د راټولولو جوګه نه شو، د نیمې نړۍ نیمې برخې ترې خپلواکي واخيسته. هغه په کابل کې د خپلواکۍ د اعلان په درشل کې د بریتانېې سفیر ته په خطاب کې وویل: ((زه خپل ځان او خپل هېواد له کورني او بهرني پلوه په بشپړه توګه خپلواک اعلانوم، تر دې وروسته به زما ملک د نړۍ د نورو ملکونو په څېر خپلواک وي او د نړۍ هېڅ يو طاقت نه شي

کولای چې د یوه وپښته په کچه هم د افغانستان په کورنیو چارو کې لاسوهنه وکړي او که په دا ډول اقدام لاس پورې کړي، نو سر به یې په دې توره له تنې جلا کړم.))؛ اشاره یې هغې تورې ته وه چې ده دا مهال له ټيکې راکښلې وه، تر دې وروسته غازي امان الله خان په مجلس کې ناست د بریتانیا سفير ته وویل، ته پوه شوې؟ هغه هم ورته د سر په ښورولو وویل، ((هو پوه شوم)). نو یو سړی چې د تورې او مېراني داسې جذبې ولري او د نړۍ له یو ستر زېر ځواک سره ډغره وهلاي شي، په جنگ او وسلې بیا د هغه ماتول ناشونی کار گڼل کېږي، خو غازي امان الله خان له خپل توريالیتوب او مېړنتوب سره سره خپله توره د کورنیو مخالفینو او بلواکرو پر ضد و نه کاروله. هغه ته هم د خپل حاکمیت پر مهال دا چانس و او هم تر حاکمیت وروسته چې په کندهار کې افغان ولسونو هغه ته د بیا واکمنۍ په خاطر د خپلې سرښندنې ډاډ ورکړ، په دې دواړو حالتونو کې د تورې په زور د حاکمیت تر لاسه کول ورته شوني وو، خو غازي امان الله خان د کورني جنگ او د وینې توپیدو د مخنیوي په خاطر له خپلې واکمنۍ لاس په سر شو، دا کار په نړۍ کې ډېر کم پېښېږي چې یو حاکم دې دومره زغم، لرلید او ژور فکر ولري چې خپل ټولې غوښتنې او احساسات کنترول کړي او د قدرت پر نشې د تحمل او تعقل نرمې اوبه تویې کړي.

غازي امان الله خان د مېراني تر څنگ د فرهنگ سړی هم و، د هغه د واکمنۍ پر مهال گڼ شمېر فرهنگي تاسیسات جوړ شول، چې مخکې مو ورته په لنډیز سره یادونه وکړه، پښتو مرکه یې جوړه کړه، ملي کتابتون جوړ شو، چاپخونې رامنځته شوې، گڼ شمېر ښوونکي یې وروزل، بهر ته یې د

لوړو زده کړو لپاره ځوانان واستول او گڼ شمېر نور فرهنگي خدمات ترسره شول.

غازي امان الله خان د ستر سياسي نبوغ او ملي فکر خاوند و، د ده د حاکمیت پر مهال افغانستان د نړۍ په کچه يو مطرح هېواد و، ده د نړۍ له گڼ شمېر هېوادونو سره سياسي اړيکي ټينگ کړل او افغانستان يې د نړۍ د معتبرو هېوادونو د پاملرنې محور وگرځاوه. په ختيځ کې د ملي افکارو خپرېدل او د ملي ولولو څپانده کېدل د ده د کار او زيار نتيجه وه.

غازي امان الله خان د انساني حقونو له مخې د بنسټو او نورو د حقوقو پر تساوي ټينگار کاوه، هغه په بدو کې د نجونو ودول بند کړل او د بنسټو تعليم ته يې زياته پاملرنه وکړه، ان تر دې چې همدا هڅې هغه ته په زيات قيمت تمامې شوې، هغه د مذهبي او قومي اقليتونو حقوقو ته ځانگړې پاملرنه کوله، افغان سکانو او هندوانو ته يې ځانگړي بنسټونو جوړ کړل او د هر ډول محروميتونو د له منځه وړلو لپاره يې هلې ځلې وکړې.

غازي امان الله خان يو جامع او څو اړخيز شخصيت و چې د خپلې ټولنې د پرمختگ هرې برخې ته يې زياته پاملرنه وکړه. دا پاملرنه او چټک پرمختگ د دې سبب شو چې د کورنيو معتصبينو د ناپوهۍ حساسيت او د بهرنيو کړيو د بنسټي راوپاروي او د دواړو د همغږۍ په نتيجه کې د سمونپال غازي امان الله خان واکمني وننگوي او په پای کې د هغې د رنگېدو سبب شي.

په يوه ليکنه يا څو ليکنو يا يو کتاب او ان څو کتابونو کې د غازي امان الله خان د کړو خدمتونو بيان شوني نه برېښي، خو که موږ په څو جملو کې د دې ستر شخصيت اجمالي ارزونه راټوله کړو، نو ويلای شو

چې هغه د پرون سرې هم و، د نن هم دی او د سبا به هم وي. د هغه نظریات او عملونه پرون هم ګټور وو، که نن عملي شي، هم ګټور دي او که سبا عملي کېږي، نو هم ګټور به وي، دا شخصیت په یوه زمانه کې رالوی شوی، په بله کې ازمویل شوی او په بله کې یې نظریات او د عملونو نتایج په عملي ډګر کې ګټور ثابت شوي او ثابتېږي، نو ځکه خو زموږ د ټولني د هرې زمانې نسل ته د ښه ژوندانه او ښه فکر لپاره یو ښه روښانه مشال دی.

اروا یې ښاده، ځای یې جنتونه

تاریخ دې یو ځل بیا شاهد وي

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جولای) پر (۲۳)مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (زمري) میاشتي له لومړۍ نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د زبرځواکونو تېروتنې هم غټې وي، همدا تېروتنې یې د زوال سبب هم شي، په تېره بیا په داسې حال کې چې د واک پر ګدۍ یې هم نامعقول، سرتمبه او لېوني اشخاص واکمن وي. امریکا اوس هم په همدغسې یو

حالت کې ده. یو سرتمبه سوداګر یې د واک مزي په لاس کې نیولي، داسې ملکونو ته اخطار ورکوي چې د دوی د هېواد تر جوړېدو یې عمر څو ځله زیات دی. مقدوني سکندر هم دلته په ډېر غرور راغی، خو ډېر ستړی بېرته لاړ، لوی کړوش هم په ډېره دېدبه خپله واکمني وچلوله، خو په پای کې یې سر دلته کېښود، چنگېز هم ډېر سرونه ټولې کړل، خو د خپل سر له وېرې یې ارام ونه لید، ګوډ تیمور هم له ملکنده ټولې شو، د انګرېزانو په سر کې هم د نړۍ نیونې نشه وه، خو چې دلته یې سر په ډېره ولګېد، نو عقل یې سر ته راغی، روسان هم په ډېره دېدبه راغلل، خو په ډېرې مایوسۍ بېرته ووتل، امریکایان هم په پیل کې د نړۍ له څلوېښتو انډیوالانو سره دلته راغلل، فکر یې کاوه چې دوی به محدود اقلیتونه ونازوي او د

هغوی په مرسته به دلته ارامې شپې تېرې کړي، خو د ټولني یوازې یو قشر یې په مقابل کې وسله واخیسته، اتلس کاله یې ورسره وډزوله، بیا هم نتیجه صفر لا څه کړې چې د دوی لپاره منفي حالت ته لاره، اوس نو ښاغلی ترمپ وايي چې لس ورځو کې افغانستان د نړۍ له نقشي څخه حذفولای شي، که دا خبرې په همدې الفاظو او همدې محتوا رښتیا وگڼل شي، نو دې ښاغلي ته باید وویل شي چې ټول افغانستان څه کوي؟ (لس طالبان) ختم کړه چې اتلس کاله ورپسې سرگردانه گرځي، پخوا به دې ورته ترهگر ویل، اوس ورته یوازې د ملاقات لپاره په میاشتو میاشتو انتظار کارې، د نړۍ له هېڅ مقابل ځواک او هېواد سره دې خبرې (اتم پراو) ته نه دي تللي، خو دلته په درجنونو درجنونو لوړ رتبه او تیت رتبه مامورین رالېږي او له هغو طالبانو سره چې تاسې د ډپلوماسۍ خلک نه بلل، په خبرو کې یو انچ پرمختګ نه شې کولای، نو اوس ووايه چې مات څوک دي؟ ماته توره وي که سپينه؟

د ډونالد ترمپ دا ډول څرگندونې نه یوازې د انساني کرامت ضد دي، بلکې د یو ستر متمدن او پرمختللي ملت لپاره هم د پېغور او سرتیتی سبب گرځي، هغوی چې ځان د ولسواکۍ مخکښان گڼي، د هغوی مشر هم د ټوپک په ژبه خبرې کوي، د وسلې پر ماشې سپره ولسواکي غواړي. افغانان به له اقتصادي پلوه ضعیف وي، خو بې دینه او بې اینه نه دي. اخلاقي جرات، مېلمه پالنه، توره، مېړانه او انسانیت یې ټوې نړۍ ته معلوم دي، گواښونه او اخطارونه دلته هېڅ ډول اغېز نه لري، یو وخت به راځي چې همدې مظلوم ملت ته به گونده وهي، د تعظیم سر به ورته ټیټوي، تېر تاریخ د دې خبرو شاهد دی، یو ځل بیا دې هم تاریخ شاهد وي.

د مکررو حوادثو مکرر تاریخ

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جولای) پر (۲۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (زمري) میاشتي له (۲) یمې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

له نن څخه (۳۱) کاله دمخه شوروي پوځونه په همدغه موقعیت کې وو، چې نن امریکایي پوځونه واقع دي. هغه وخت هم شوروي اتحاد پوه

و چې جگړه یې بایللې، خو ځان ته باید د اوږو پوزه جوړه کړي او د عزت تر نامه لاندې په خونديتوب سره خپل پوځونه له افغانستانه وباسي، نو ځکه خو یې د ژنیو د توافقاتو تر سیوري لاندې له افغانستانه پښې سپکې کړې. اوس امریکایان هم په ورته موقعیت کې دي. که امریکایان په خولې هر څومره د خپلې بریا، ولسواکۍ، د القاعدې د امحا او د طالبانو د

کمزوری چغې ووهي، خو حقيقت دا دی چې امریکایان په داسې یوه بې مفهومه اوږده جگړه کې راگیر شوي چې ورځ تر بلې بېچلې کېږي او امریکا ته په زیات قیمت تمامېږي، نو ځکه خو غواړي له دې خړې خپلې پښې وباسي، په همدې نیت یې د خپلو ټولو اصولو خلاف په قطر کې له طالبانو سره خبرې اترې پیل کړي، چې تر دې دمه اتم پړاو ته رسېدلې دي. له نن څخه یو درېش کاله دمخه چې افغانستان په همدې موقعیت کې و او زه هغه وخت د کابل پوهنتون د پښتو څانګې د لومړي ټولګي محصل وم، نو د هغه وخت حالت ته مې یو څو بیتونه لیکلي وو. اوس چې امریکایان د روسانو په موقعیت کې دي او د جمهور رییس ترمپ څرګندونې د تېرو امپراتورانو د غرور یو نوی تکرار دی، نو زه غواړم د حوادثو تکرار او ورتوالي ته په پام سره خپل یو لنډ شعر چې همدې حوادثو ته مې (۳۱) کاله مخکې لیکلی و، یو ځل بیا دلته د حوادثو د تکرار له امله بیا خپور کړم:

ترکانو لاندې

زړه نه لمبې چې د خندا وتلي
ورته له خولې نه مې د تا وتلي
دا چې هغوی په زغرده خاندي پر مور
څه شی دې زړه نه ورته بیا وتلي
ټول قوتونه د پرديو دلته
بنکاره راغلي دي په غلا وتلي

دا اسمعیل ترکانو لاندې کړۍ بڼه
بیا یې له خولې ځنې رښتیا وتلې.
۱۳۶۷ ل کال

همغه وخت زه ځوان او د پوهنتون د لومړي کال محصل وم. اوس
نږدې سپینږيري او د پوهاندۍ وروستۍ علمي رتبې ته رسېدلی يم. په دې
دومره موده کې زما د ملت او وطن په برخليک کې څه خاص تغیر رانغی؛
همغه جگړې دي، همغه ناتار، همغه یرغل دی او همغه بغاوت، همغه
پردي دي او همغه پرديپال. یوه برخه د پرديو په ملاتړ او بله برخه یې په
مخالفت کې واقع ده. جگړه روانه ده، تاریخ تکرارېږي او ملت تباه کېږي.
دا زموږ د څو نسلونو برخلیک دی.

بې رايې مرستيالان او نا مهاره غوښتنې

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (جولای) پر (۳۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (زمري) مياشتې له (۸) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ما مخکې تر مخکې پر دواړو نوماندانو او د هغوی پر نږدې اورپکو کمپاینرانو خپله غاړه خلاصه کړې وه، چې نه امرالله صالح، ډاکټر محمد اشرف غني ته او نه یونس قانوني، محمد حنیف اتمر ته کومه سلنه رایه راوړلای شي، ان لا د دوی د رایو د کمېدو سبب هم گرځي. دا دواړه

داسې وړیا معاونیتونه او امتیازونه دي چې نظارا شورا او پنجشېر درې، جمهوري ریاست ته پر مستقلي نوماندۍ سربېره د سیاسي بدمعاشۍ او

مهارت په نتیجه کې خپل استحقاق گڼلي دي. هر کاندید چې د نظار شورا دې ډول غوښتنو ته غاړه ایښې، نو د سیاسي انتحار شپې یې پیل شوي دي. تېرو ټاکنو کې د ډاکټر غني د بریا راز په دې کې و چې له پنجشېر درې او نظار شورا څخه یې کوم چا په درې کسيز ټاکنيز ټکټ کې ځای نه درلود. اوس غني او اتمر دواړو یوه ستره تېروتنه کړې. د اتمر د تېروتنې نتیجه ژر څرگنده شوه او غني به هم لږ وروسته په خپل نوبت له ورته برخليک سره مخامخېږي او که دا جوړښت تر ټاکنو هم دوام ومومي، نو د حاکمیت پر مهال به یې د لاکڼو ستونزو او اختلافاتو احتمال وي. تر هغه پورې چې ملتپال سیاستوال د نظار شورا له انحصاره د سیاست مسير و نه ژغوري نه به دلته سياسي ثبات راشي او نه به عدالت تامین شي. په پای کې د دې خبرې یادونه هم ضروري بولم چې که څوک دا تصور کوي ؛ د نظار شورا د غړو :

عبدالله ، بسم الله، قانوني، امرالله او نورو تر منځ دا ظاهري اختلاف رښتیا هم کوم ژور سياسي او ايډيالوژيک اختلاف دی او بله ورځ به بیا پر یوه دسترخوان راټول نه شي، نو دا ډول اشخاص د سياسي حماقت پر رنځ اخته دي.

افغان ولس له خپل يو مل او ملگري بي برخي شو

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اگست) پر (۲) يمه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (زمري) مياشتې له (۱۱) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

محمد حسن ولسمل يادوم، چې تر شپېټو کلونو گرمې سياسي، ټولنيزې او فرهنگي مبارزې وروسته يې د خپل ژوند لاره پرې کړه او له ابدیت سره يو ځای شو. هغه لکه څنگه چې ولسمل مل او حسن و،

همداسې له ولس سره مل او احسن پاتې شو. هغه شپېټه کاله ملت او وطن وپاله او پوره شپېرلسيزې يې په متواتر ډول له کينلاسو او بنیلاسو

ایډیالوژیو او د هغو د اورپکو پلویانو پر وړاندې مبارزه وکړه. هغه د خپل ټول ژوند په بهیر کې له خپلې ملي نظریې څخه یو سانتي متر شا ته شو. زندان یې وکاله، مهاجرت یې قبول کړ، جلاوطني یې وزغمله، گواښونه او اخطارونه یې ولیدل، خودې ټولو د ده د مبارزې تکلاره بدله نه کړه. یو ژبور، زړور او مقاوم انسان و. لس کاله مخکې یې د خپل ژوند لیکنې او خاطرې راټولې او چاپ کړې، صحت یې ښه نه او د سفر تیاری یې نیوه، یوه ورځ یې ماته مېلمستیا کړې وه، راته یې وویل موږ خو ژوند خوړلی، درڅخه روان یو، مخکې به مې دې ملت ته ډېره سودا وه چې زموږ تر نسل وروسته به څوک ملي فکر وپالي، خو اوس چې تاسې گورم نو زړه مې خوشاله او ډاډه شي. ژوندون ټلويزيون ته به مو کله کله د مرکو لپاره بلنه ورکوله. یوه ورځ یې راته وویل خپل ټول زور وکاروه چې د (ای ایس ای) او د هغوی د گوداکیانو دسیسې او څېرې دلته رسوا شي.

ولسمل صیب د خپل ولس لپاره تر خپل وروستي بریده مبارزه وکړه. خپل زړه یې ښه تش کړی و، ولس ته یې هم فکري او معنوي پانگه پرې ښوده، د خدای پاک حضور ته لوړ سر او سور مخ ور روان دی. پوره باور لرم چې خپل رب ته به د خپل سوي لوي ولس اوږده غمیزه بیانوي، خپل دلایل، منطق او اسناد به ورته وړاندې کوي او ورته وایي به چې پر تا مین مخلوق، چې پر تا یې تر ټولو زیات ننگ کړی، ستا په نامه تر ټولو زیات کړول کېږي او ځورول کېږي، یا ربه ته پرې نور رحم وکړې.

نن په دې نړۍ کې د ولسمل د ژوند وروستی ورځ ده، سبا یې د ابدې نړۍ پر لوري د سفر لومړۍ ورځ ده، نو ای در دېدلپه او له خپلو خدمتگارانو نا خبره ولسه! را پاڅېږه سبا د خپل خدمتگار جنازې ته اوږه ورکړئ، د هغه په زړه کې به ضرور دا خبره تېرېږي چې:

د جنازې بازو مې نېسه

چېرې به ما په راستۍ خوله در کړې وينه.

نو سبا مو د خپل مل او خدمتگار د دیدن وروستی وروستی ورځ ده . سبا د ((افغان)) او ((مجاهد ولس)) د یو خدمتگار د نه راگرځېدونکي سفر لومړۍ ورځ ده. پر مخه یې کلونه او لاره یې روښانه.

که ټاکنې ونه شي؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اګست) پر (۴) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (زمري) میاشتې له (۱۳) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

اوس چې د سولې او ټاکنو بهیرونه څنګ په څنګ روان دي، نو ټولو سره دا پوښتنه مطرح ده چې که ټاکنې ونه شي، څه به کېږي؟ موقت حکومت به راځي؟ سرپرست حکومت به کارونه پر مخ وړي؟ ټاکنې

به کېږي او د سولې بهیر به هم تعقیبېږي که څنګه؟ که ټاکنې ونه شي، حکومت به نور هم خپل مشروعیت له لاسه ورکړي، که ټاکنې کېږي، څومره به رنې او له درغلی-پاکې وي؟ ټول نوماندان به د ټاکنو بهیر تر پایه تعقیب کړي که نه؟ ټاکنو کې به د خلکو د ګډون کچه زیاته وي که کمه؟ د ټاکنو مشروعیت او د نتایجو منل به څنګه کېږي؟ دا او ډېته ورته نورې ګڼې پوښتنې د هر افغان په ذهن کې ګرځي راګرځي، دا چې په دې پوښتنو

کې به کومه لومړۍ مطرح کېږي او د کومې حل به لومړی پیلېږي، دا به په څو راتلونکو ورځو، اوونيو او میاشتو کې څرگندېږي، خو زه دلته غواړم یوازې یوې پوښتنې ته د یو بدیل وړاندیز وکړم او هغه پوښتنه دا ده چې :

که ټاکنې و نه شي، څه باید وشي؟

که ټاکنې ونه شي، نه موقت حکومت، نه سرپرست حکومت، نه ناپېلې شورا، نه گډه کمېسیون، نه ناپېلې اشخاص او نه هم محسن شخص ډېر کارنده رول لوبولی شي او نه تر ډېره بریده د هېواد په گټه تمامېږي، په داسې یو حالت کې د کار، ځواک او قانون یوه خلا رامنځته کېږي او له دې تشیال څخه ځینې مفرضې کړۍ ناوړه گټه پورته کوي، نو د غني په مشرۍ اوسنی حکومت سره له دې چې گټې نیمگړتیاوې، تېروتنې او خطاوې لري، خو د یوه ټاکلي وخت لپاره یې تداوم په کار دی، که څه هم د دې حکومت د کار تداوم هم قانوني بڼه نه لري، خو تر بل هر ناقانوني بدیل د قانونیت سرچینې ته نږدې دی. دا کار به د دې سبب شي چې غني ته وخت په لاس ورشي چې خپلې کړې هوکړې، رېښتینې ژمنې او خیالي تعهدات عملي کړي او د نه عملي کولو په حالت کې به یې ټول تاریخي مسولیت غاړې ته ولوېږي، غني به بېرته د خپل هېر کړي شعار (تحول او تداوم) د یوې برخې څښتن شي، د تداوم مرحله باید لږ تر لږه دوه کاله دوام وکړي، په دې پړاو کې باید غني دغه لاندې کارونه ترسره کړي:

- اجرائیه ریاست باید په بشپړ ډول له ټولو تشکیلاتو سره له منځه یوسي.
- په حکومت کې موازي، مشابه او نا ضروري تشکیلات باید ختم کړي.

- د یو نیم زر مشاورینو دندې چې پر بیت المال یو دروند بار دی، له منځه یوسي.
- یو ملیون شغله باید رامنځته کړي.
- شپږ زره ښوونځي باید جوړ کړي.
- د ټاپي، ټیوټاپ، کاسا یو زر او دپته ورته نورې غټې پروژې باید بشپړې کړي.
- جنوبي اسیا له مرکزي اسیا سره وصل کړي.
- د هېواد اته مهم لوی ښارونه پر اتو مهمو اقتصادي زونونو بدل کړي.
- هوایي دهلیزونه داسې فعال کړي چې بیا یې پاکستان او کوم بل هېواد هېڅ بند نه کړای شي.
- منځنی ختیځ او منځنی-اسیا ته د افغانستان د وچو او لمدو مېوو صادرات پیل کړي.
- نه یوازې ټول افغانستان، بلکې د افغانستان محکومې برخې (پښتونخوا) ته هم برېښنا ورسوي.
- شل زره مېگاواټه لمريزه انرژي تولید کړي.
- ښوونکو ته ښارگوټي، د شهیدانو اولادونو ته پوهنتونونه او روزنځایونه جوړ کړي.
- دوه نیم زره اوبو بندونه، برېښنا بندونه او اوبه خور سستمونه جوړ کړي.
- د افغانستان اوبه باید مهار کړي.
- د ځمکو د غاصبینو او نورو زورواکانو لاسونه باید لنډه کړي.
- ضوابط پر روابطو حاکم کړي.

• د ارگ او ممبر فاصله او نورې هغه ژمنې چې ده خلکو سره کړي، باید اکثره ترسره کړي.

د تداوم په حالت کې د حکومت تشکیل:

د تداوم په حالت کې باید د غني تر مشرۍ لاندې حکومت دوه مرستیالان ولري، یو د طالبانو له خوا او بل د شمالتوالي له خوا. د طالبانو له خوا کېدی شي (امیر خان متقي) او د شمالتوالي له خوا کېدی شي (صلاح الدین رباني) د مرستیالانو په توګه غوره شي. د تداوم حکومت باید لږ تر لږه دوه کاله دوام وکړي، دا حکومت باید دا لاندې کارونه ترسره کړي:

• د طالبانو، حکومت او نورو افغانانو تر منځ شوي توافقات باید عملي کړي.

• د طالبانو او حکومت تر منځ اوربند باید پلي کړي.

• امنیتي سکتور، قضایي او عدلي ارګانونه او ټاکنیز کمېسیونونه باید

ناپېلې کړي.

• د اوسني اساسي قانون د سمون لپاره باید ځانګړی مسلکي او

ناپېلې کمېسیون وټاکي.

• له نړیوالې ټولنې څخه د اوسمهالې او اوږدمهالې مرستې تضمین

واخلي.

• له نړیوالې ټولنې څخه د ګاونډیو هېوادونو د نه لاسوهنې تضمین

ترلاسه کړي

• له امریکایانو څخه د سولې د تامین او د بلې جنګي ډلې د نه

فعالولو عملي تضمین راخپل کړي.

• د اساسي قانون د تصویب لپاره باید د لویې جرگې د جوړېدو
مېکانیزم جوړ کړي، که د لویې جرگې لپاره په تېرو اتلسو کلونو کې د ټولو
جوړو شویو لویو جرگو او ملي شورا له ترکیب څخه ګټه پورته شي، یوه
نسبي معقوله لاره به وي.

• د عادلانه سراسري ټاکنو لپاره باید لاره اواره کړي.

• د همدې حکومت تر سرپرستی لاندې باید ټاکنې ترسره شي، خو
د جمهور رییس غني، د هغه مرستیالان او د تداوم په لړۍ کې د کابینې هېڅ
غړی او نور لوړ رتبه مامورین حق نه لري چې جمهوري ریاست او یا
ولسي جرگې ته ځانونه نوماندان کړي.

• د دې لپاره چې د تداوم په پړاو کې حکومت خپل مسولیتونه په
بڼه ډول ترسره کړي، د ملګرو ملتونو او ناپېیلو موثرو افغانانو په ګډون
دې د څارنې یو خپلواک کمېسیون جوړ شي، چې د حکومت، طالبانو او
بهرنیانو تر منځ د شویو توافقاتو د تطبیق څرنګوالی په دقت سره وڅاري.

له دغو څو وړاندیزونو څخه، چې اصلي زړی یې د غني په مشرۍ د
حکومت تداوم دی، پرته بله هره لاره مبهمه، کړلېږنه، ستونزمنه او تر دې
حالتو په نسبي ډول ناقانونه ده، د موقت حکومت په رامنځته کېدو سره
قانوني خلا رامنځته کېږي، اوسنۍ پیل شوې رغیزې او بنسټیزې پروژې له
ځنډه و ځنډه سره مخامخېږي، غلو، زورواکو او غاصبینو ته د تنفس او بیا
جوړېدو زمینه برابرېږي، د حکومت جوړونې سرپال بیا له سره تکرارېږي.

د حکومت تداوم یوه منځنۍ لاره ده چې غني ته په کې پر اوسنیو
شپږو میاشتو سربېره دوه کاله نور هم د حکومت واک په لاس ورځي او
تر دې زیات دی هم د زیات کار انرژي نه لري، په نسبي توګه یو ډول نیمه
انتخابي بڼه او مشروعیت هم لري، ده ته هم زمینه برابرېږي چې خپلې

کړې رښتینې او خیالي ژمنې تر یوه بریده عملي کړي او په عزت سره یو بل قانوني او منتخب حکومت ته واک وړانتقال کړ.

شمالتهلوالې ته هم نسبتاً غوره لاره ده چې د طالبانو له زور او قهره وژغورل شي او شل کلن امتیازات هضم کړي، طالبانو ته هم د عزت لاره ده، ځکه چې هغوی د نوي او ماډرن حکومت د جوړولو او پرمخبیولو تجربه نه لري، یوازې په جنگ او مذهبي ترانو د ولس ضرورتونه نه شي پوره کولای او د زمانې او نړۍ له غوښتنو سره برابر نه دي، امریکایان او نړیوال به هم له یوه لوی پېغور څخه بې غمه شي چې په شلو کلونو کې یې شاګرځ و نه کړ، حکومت او نظام و نه شنېد او د یو نیم بنده انتخابي حکومت ځای یې پوره انتخاباتي حکومت ته پرېښود او د دې تر څنګ لوی هدف (سوله) چې د ټولو افغانانو ګټه اړمان و، ټول په ګډه هغه هدف ته ورسېدل، هېڅوک به د ناکامي او محرومیت احساس و نه کړي او هر څوک به ځان بريالی او اتل وګڼي.

يوه لنډۍ او د کنځلمارانو منطق

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکتوبر) پر (۱۶) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (زمري) مياشتې له (۲۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

تر اوسه پورې مې د ولسمشرۍ په نوماندانو کې د هېڅ يوه ملاتړ نه دی کړی. البته د څلورو تنو د اسنادو د قانوني نيمگړتياوو په باب مې ټاکنيزو کمپسيونونو ته غوښتنليک وړاندې کړی و. اوس مې د يو تاريخي ضرورت له مخې يوه لنډۍ خپره کړه:

د چمبر خيال په شان جانانه

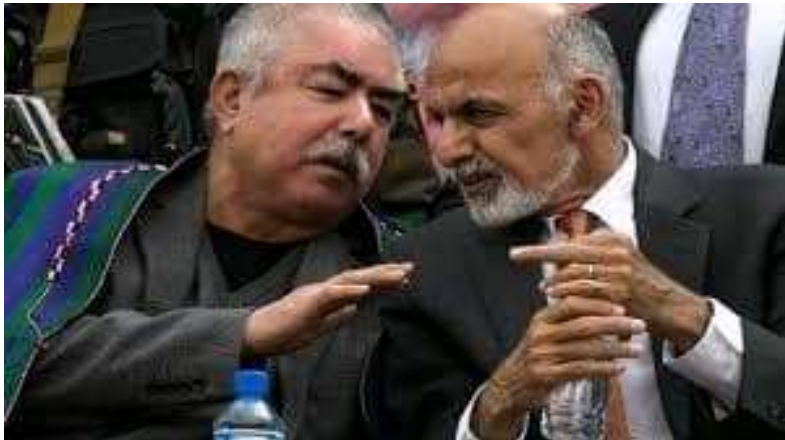
بوی دې ښه نه دی خو جلاب ته دې ساتمه

دې لنډۍ څنځه هر چا خپل خپل تعبير کړی و. خو يو شمېر بې ادرسه کنځلمارو، چې ځان د ښاغلي غني پلويان گڼي، دا لنډۍ د خپل کنځليز خوۍ، خصصت او تفکر له مخې تعبير کړې ده. نو ځکه خو يې کنځلو ته کس ورکړی دی. د دې لنډۍ تعبير دا دی:

ډاکتر غني که څه هم په افغاني ټولنه کې د مروجو کلتوري اخلاقو له مخې يو تريخ سړی دی او خپلو ډېرو نږدې ملگرو ته يې هم داسې تروې

او ترخي خبرې کړي چې لا هم د کاغذ پر مخ د لیکلو وړنه دي، خو د هېواد اوسنیو حالاتو، ملي گټو او شاو وخوا دسیسو ته په پام سره که اوسنی حالت بیا هم وزغمو، نو بیا هم د هېواد په گټه دی. چمبرخیال هم داسې یو بوتی دی چې رنگ او بوی یې بنایسته نه دی، خو د جلابو په گډون د گډېدې د گڼو مرضونو او نورو مرموزو ناروغيو لپاره ښه درمل

دی. سره له دې چې څښل یې اسانه نه دي؛ پوزه به نیسې او تر ستوني به یې تېرې، خو د ډېرو ناروغيو علاج کوي. غني هم اوس داسې یو سیاسي کرکټر دی چې د ټولنیز خصلت له مخې یې زغمل اسانه کار نه دی، خو د جنگسلازی، زورواکۍ او نورو گڼو مرضونو د علاج لپاره یو ښه تریخ درمل دی. خو د غني زغمل په دې مانا نه دي چې د مالک، قیصاري، علیپور په شان خاینین دې د پخوانینو جنگسالارانو ځای ونیسي. زه نه غواړم دلته د غني د واکمنۍ پر نیمگړتیاوو بحث وکړم، دا یې ځای هم نه دی او کټه یې هم نورو مخالفو اشخاصو ته رسي، دا هم نه غواړم چې د غني پلوو کنځلمارو ماشومانو کنځلو ته تم شم، خو د یوې فرضیې په توگه

بايد دا خبره مطرحه شي چې که د کنځلمارانو ژبه، اخلاق، منطق او ټولنيز شعور رښتيا هم د غني د اجتماعي شعور، اخلاقو او سياسي کرکټر استازولي وکړي، نو بيا خو رښتيا هم يو نوي مياعلي صيب ته اړتيا ده چې دا کتگورۍ اشخاص وټري. که ډاکټر غني رښتيا هم ځان کې د دويم مفکر څرک گوري، نو خپلو کنځلمارو پلويانو ته دې لږ تر لږه سياسي اخلاق زده کړي. که ډاکار نه شي کولای، نو پر دې دې پوه شي چې دا کنځلماران نه د تا زمان دي نه د بل چا، دا د هر چا زمان دي. دا نن ستا زمان دي، سبا د قيصاري زمان دي، بل سبا د فيروزي، دا د هر وخت او هرې زمانې زمان دي. که نه امتحان يې کړه؛ يوه ورځ دې ستا له خوږلنيو پرته له خپل نوم او نښان سره ستا په ملاتړ د ښار واټونو ته را ووځي چې ته پوه شي دا ستا زمان دي که د بل چا؟

د ټواو کنځلمارانو سوځاتونه دي هر ډول چې دي، لومړی خپله دوی، بيا ددوی والدينو او بيا ددوی بابا ته د دوی په خپل لاس او خپلې خولې ډالۍ وي.

په کابل کې کربلا

دا وره لیکنه د (۲۰۱۹م) کال (اکست) میاشتي پر (۱۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (زمري) میاشتي له (۲۷) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د بشر د وحشتونو په تاریخ کې تر ټولو دردوونکی وحشت.

ای د دې مظلوم ملت پټ و ښکاره دښمنه ! یوه ورځ به راشي چې

د دې ظلمونو حساب به ورکوي. دا ملت چې د کوم خالق مخلوق دی، هغه سره د حساب او کتاب ورځ شته. دا حساب لري نه دی، د سترگو تر یورپ اخوا وړاندې دی. موږ نور څه ووايو؟ دا درد په الفاظو کې نه شي ځاییدلی.

خدای دې ژر راوله قیامته چې ژر د ظالم کربوان ته د مظلوم لاس ور ورسېږي.

د ولسمشرۍ په ټاکنو کې د جمهور رییس غني بیا بریا ته پېښ گواښونه او د هغو حل لارې

یادښت: دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال (اگست) میاشتې پر (۲۹)مه، چې ډاکټر اشرف غني ته لېږل شوې وه او د سپتمبر میاشتې پر (۲۲)مه نېټه خپره شوې ده.

الف- گواښونه :

۱ - نا امنی: سره له

دې چې د هېواد اکثره سیمې د نا امنۍ له خطر سره مخ دي، خو هغه سیمې چې د ډاکټر غني د ووت طبیعي ساحه گنل کېږي، هلته دا گواښونه تر نورو سیمو ډېر زیات دي. په دې ساحو کې نا امنی د دې سبب کېږي

چې د غني د طبیعي ووت کچه په سلو کې (پنځوس) راټیټه کړي.

۲- د ولایتي شوراگانو د ټاکنو حذف: د ډاکټر غني د ووت په

طبیعي ساحه کې د ولایتي شوراکاندیدان د دې سبب ګرځېدل چې په دې

ټاکنو کې د ووترانو د گډون کچه پورته لاره شي. ان تر یوه حده خلکو له خپلو کاندیدانو سره د خواخوږۍ په خاطر د ناامنی-خطرونه هم زغمل، خو ټاکنو کې یې گډون کاوه، دا کار د دې سبب گرځېده چې هم د ولایتي شورا د ووترانو شمېر زیات شي او هم د جمهوري ریاست، خو اوس چې دا برخه له ټاکنو حذف شوې، تر ټولو زیات زیان یې د ډاکټر غني په مشرۍ (دولت ساز) ټاکنیز ټیم ته رسي.

۳- د ټاکنیزو مرکزونو حذف: د ناامنی-په پلمه به (۲۲۰۰)

مرکزونو حذف شي، د اټکل له مخې په دې شمېر کې تقریباً (۱۵۰۰) هغه مرکزونه وو چې ډاکټر غني په کې تر ټولو زیاتې رایې گټلې او په دې نورو کې یې هم د پاموړ رایې لرلې، د دې مرکزونو په حذف سره په مجموعي ډول د ټولو رایو (۳۰) سلنه رایې کمېږي.

۴- سیاسي او قومي ائتلافونه: غني دا ځل په خپل انتخاباتي

ټکټ کې د قومي اقلیتونو رایې نه لري، که لري یې هم ډېرې کمې به وي. د ده د دواړو مرستیالانو رایې په نشت حساب دي، یوازې د سیاسي مشروعیت لپاره، کېدی شي مهم وگڼل شي، خو په ټاکنیزه برخه کې د محاسبې وړ نه دي، تېر ځل ډاکټر غني د ازبکو، اسماعلیانو اکثریت او د یو شمېر نورو اقلیتونو د پاموړ رایې درلودلې. دا ځل نه یوازې دا چې دا رایې نه شته، بلکې دا رایې د ده له مخالف جهت سره جمع شوې دي. په ټاکنیزه محاسبه کې که د یو کاندید، متحده رایه استعمال نه شي، زیان لري، خو زیان یې دومره زیات نه دی، خو که مقابل طرف ته وکارول شي، زیان

يې دوه چنده کېږي. د ساري په توګه (A) کانديد (B) راېې لري او (B) کانديد (E) راېې، خوکه د (A) کانديد يو متحد ووتر خپله رايه استعمال نه کړي، نو دواړه نوماندان د رايو د شمېر له مخې مساوي حالت ته رسېږي، خوکه د (A) کانديد يوه متحده رايه پر مخالفه رايه بدله شي او (B) کانديد ته لاره شي، د هغه رايه په اتومات ډول له (E) څخه (B) ته پورته کېږي او ګټونکي ګڼل کېږي. ډاکټر غني په اوسنيو ټاکنو کې له همدې مشکل سره مخامخ دی. د نورو قومونو له استازو سره د ده ائتلاف له منځه تللی او کوم کسان چې ده د هغوی په نامه ځان سره ودرولي، هغه په دې پوزيشن کې نه دي چې د ده د رايو د زياتېدو سبب شي.

۵- د غني طبيعي متحدین او بانفوذه اشخاص: د بېلابېلو عواملو او چلندونو له امله غني، د ښاري روښنفرکانو، ځوانانو، له بهر څخه د راغلو اشخاصو او وطني بانفوذه شخصیتونو، سياسي څېرو او خپلو پخوانيو متحدینو تر منځ انډول ونه شو ساتلای، ډاکار د دې سبب شو چې د ده پخواني متحدین له ده څخه مخ واري او مخالف ټاکنيز ټکټ ته لار شي، چې ډاکار غني ته يوه غټه ضربه ده، د بېلګې په ډول، هېڅ تصور نه کېده چې د کوچيانو او احمدزيو شورا دې، چې د غني تر ټولو سوچه ووت ګڼل کېده، د غني له مخالف کانديد څخه خپل ملاتړ اعلان کړي.

۶- د ښځو تصوير اخيستل: د ټاکنو لپاره د ښځو تصوير اخيستل يوه حساسه کلتوري مسئله ده، په تېره بيا د ډاکټر غني د ووت په

طبيعي سيمه کې. دا کار که څه هم د ټاکنو د شفافيت په پلمه وشو، خو اصلي هدف دا و چې دغني د ووت په طبيعي سيمه کې د هغه د ووت کچه راتپته شي. په پښتون مېشتو سيمو کې د ټاکنو پر مهال د بنځو مخ لوڅی داسې مانا ورکوي، لکه غربي هېوادونو کې چې د ټاکنو پر مهال بنځې مجبوره کړې چې چادري واغوندي.

۷- د غني ټاکنيز دفتر ونه: د غني ټاکنيز دفتر ونه په واقعيت کې د يو شمېر ښاري او بازاری ځوانانو له خوا يرغمل شوي دي، له بهر څخه راغلي يو شمېر اشخاص هم په کې دخپل دي، دوی د دې پر ځای چې له دې دفترونو څخه د ټاکنيزو دفترونو په توگه کار واخلي، د بانفوزه خلکو مخه يې نيولې او تر عملي ټاکنيزې مبارزې زيات، پر فيسبوکي مصروفيت اخته دي.

۸- فيسبوکي او مجازي نړۍ: د ډاکټر غني حکومت او د ټاکنيز ټيم کمپاين تر ډېره بريده پر فيسبوکي مبارزې او مجازي سروېگانو راټول و، فيسبوک ته مجازي نړۍ هم وايي، په دې مانا چې له واقعي او عيني نړۍ سره تطابق نه لري، فيسبوک کې نظرونه ثابت نه دي، څرنگه چې په دې ډله کې دولتي مامورين او يو شمېر نور معاشخواره هم شامل وو، نو ځکه خو به يې هر مخالف نظر په شدت سره رداوه او په کنځلو به يې ځواب ورکاوه. فيسبوکي سروېگانو او جعلی ايديانو د ښاغلي غني د ټيم تقاضا لوره کړه، په داسې حال کې چې ځمکنی واقعيتونه بل ډول وو. د غني تکراري فيسبوکيانو، چې بهر ميشتي افغانان هم په کې شامل وو، هر

سالم انتقاد ته داسې منفي غبرگون وښود چې د غني ډېر طبيعي پلويان يې هم پر مخالفينو بدل کړل. دا فيسبوکيان چې په حقيقت کې ډېر کم خلک دي، خو ضرر يې ډېر زيات دی، دوی د مجازي او حقيقي نړۍ تر منځ توپير له منځه يوړ او د کنځلو يو منفي کلتور يې عام کړ.

۹- د ډاکټر غني د ټاکنيز مثلث نيمگړتيا: د ډاکټر غني د ټاکنيز مثلث دوه ضلعي د ټاکنيز فعاليت له نظره خنډی دي. د ده دواړه مرستيالان که څه هم له علمي پلوه د نورو ټاکنيزو ټيمونو تر مرستيالانو په ښه دريځ کې دي، خو مشکل دا دی چې د ده لومړی مرستيال چې د کوم قوم د استازولۍ تمثيل کوي، هغوی خپل نوماند لري، نو ځکه خو په طبيعي ډول هغوی د جمهوري رياست مقام ته رايه اچوي؛ که عبدالله وگتله، نو هغوی د جمهوري رياست مقام گټي او که غني وگتله، نو د امرالله صالح په وجود کې يې مرستيالي په وړيا ډول خوندي ده. سرور دانش چې د کوم گوند او قوم د استازولۍ تمثيل کوي، د هغه د گوند او قوم ټولو مشرانو له مخالف کانديد څخه خپل غوڅ ملاتړ اعلان کړی دی، نو ځکه خو دې دواړو مرستيالانو په ډېرو کمو رايو دا دوه څوکۍ ډکې کړي دي.

۱۰- ناسم راپورونه او معلوماتي خلا: غني د خپلې واکمنۍ په پيل کې دا وېره ښکاره کړې او هيله يې کړې وه چې له غوره مالانو مې وساتئ! په خواشينۍ سره چې هغه کړۍ نه يوازې ماته نه شوه، بلکې لا پسې محکمه شوه. حکومتي چارواکو او د ټاکنيزو ټيمونو معاش خورو مامورينو ډاکټر غني ته د حالاتو حقيقي تصوير په دې خاطر نه وړاندې کاوه چې خپل

موقوفونه يې په خطر کې نه شي، که حقيقي تصوير وړاندې شوی وای، کېدی شول د نرولي حرکت مخه نيول شوې وای، نو په دې خاطر د غني او ځمکنيو واقعيتونو تر منځ يوه معلوماتي خلا رامنځته شوه.

۱۱ - د ډاکټر غني ټولنيز چلند: غني په خپله تېره واکمنۍ کې له بانفوذه ټولنيزو او سياسي اشخاصو سره سياسي او ولسي چلند نه دی کړی، له زغم او اوسېلې يې کار نه دی اخيستی، البته ځينو ځايونو کې که مضر مصلحت او ائتلاف شوی، هغه هم ورته په زيان تمام شوی دی، ده د يوه حاکم او قاضي رول ترسره کړی، نو ځکه خو ځينې بانفوذه اشخاص چې يا يې مشروع او يا هم نامشروع گڼي له لاسه ورکړي وې او يا يې د ده په حاکميت کې خپل حضور نه لیده، ټولو يو ډول عقده واخيسته، د عقدي د خلاصون بله لاره نه وه، کله چې ټاکنې راوړسېدې، نو اکثره يې له مخالف ټيم سره يو ځای شول. داسې گڼي نورې نيمگړتياوې، اشتباوې، ضرورتونه او مجبوريتونه وو چې د غني ټاکنيزې مبارزې ته يې زيان ورسوه او هغه يې د تېرو ټاکنو په پرتله په کمزوري دريځ کې ودراره، خو غني سره ډله ييز او يا انفرادي مخالفت په دې مانا نه دی چې د ده مخالف ټيم دې گڼي تر ده ښه وي او يا دې خلکو کې رښتيا هم محبوبيت ولري. که د غني د ووت طبيعي ساحه د جگړو له امله زيانمنه شوې نه وای، نو له پورتنيو ټولو نيمگړتياوو او اشتباگانو سره سره به بيا هم غني د ټاکنو گټونکی وای او هغه ځانساتي او ابن الوقت اشخاص چې اوس مخالف ټيم سره يو ځای شوي، هغو به هم د غني ملاتړ کاوه.

ب- د بریا څو لارې چارې:

نیمګړتیاوو او تېروتنو ته مو په لنډیز سره نغوته وکړه، خو اوس راځو دپته چې ایا له دې ګواښونو، نیمګړتیاوو، کمزوریو، مجبوریتونو او نورو ستونزو سره سره بیا هم د غني د ګټې چانس شته که نه؟ دلته غواړم پر هغو لارو چارو لږه لنډه رڼا واچوم چې غني ته د دې زمینه برابرولاى شي چې د جمهوري ریاست په دې ټاکنو کې ځان بري ته ورسوي:

۱- د اساسي قانون د محتویاتو عملي کول: اساسي قانون د جمهوري ریاست لپاره درې اساسي شرایط ټاکلي: ټاکنې باید سري، سراسري او عادلانه وي. دغه درې اصله دې د افغانستان په ګوټ ګوټ کې یو ډول تطبیق شي، د دې اصلونو پر وړاندې چې هر ډول پلمه جوړېږي، هغو ته زیان رسوي او د ټاکنو مشروعیت تر پوښتنې لاندې راولي.

۲- ټاکنیز مرکزونه: هېڅ مرکز باید د نامنۍ په پلمه ونه تړل شي، د نامنه سیمو ټاکنیز حق باید محفوظ وي، نتیجې دې تر هغې نه اعلانېږي چې له امنو سیمو سره د نامنو سیمو تعادل نه وي برابر شوی او عدالت نه وي تامین شوی. د ساري په توګه د ننګرهار په (۱۴) ولسوالیو کې ټاکنې وشوې، خو (۸) ولسوالۍ د نامنۍ له وجې پاتې شوې. د دې نامنو ولسوالیو لپاره دې د امنو سیمو امنیتي ځواکونه او نور مرستندوی امنیتي پرسونل واستول شي، ټاکنو ته دې لاره اواره او بیا دې ټاکنې ترسره او نتیجه دې د همغه ولایت له شویو ټاکنو سره ضم شي.

۳- ولایت په ولایت او نا هممهاله ټاکنې: ضرور نه ده چې

ټاکنې دې په ټول هېواد کې پر یوه مهال ترسره شي او داکار د اساسي قانون له مخې هم کوم ممانعت نه لري، اساسي قانون پر (سريټوب، عادلانه توب او سراسري والي) ټينگار کوي، هر میتود چې دا درې اصله خوندي کولای شي، د ټاکنو خپلواک کميسيون بايد له همغه میتود څخه کار واخلي، که د ټاکنو کمسيون، ټول هېواد پر (۱۰-۱۲) ټاکنيزو حوزو ووېشي او هره اوونۍ په يوه زون يا حوزه کې ټاکنې وکړي او نتيجه يې پر همغه وخت اعلان کړي، نو کار به اسانه شي، د ساري په توگه که ختيځ کې امنيتي ځواکونه لومړی امنيت ټينگ کړي، بيا ټاکنې وکړي او تر ټاکنو وروسته د هغه ځای امنيتي ځواکونه بل زون يا نږدې ولايت ته ولېږل شي، نو هلته که تر امنيت ټينگېدو وروسته ټاکنې وشي، د ټولو يا اکثرو خلکو استازيتوب تضمینولای شي، د ټول هېواد په کچه ټولې ټاکنې کېدی شي يوه-يوه نيمه مياشت وخت ونيسي، دا حالت تر هغه حالت ډېر ښه دی چې پر يوه ورځ ټاکنې ترسره کېږي، کم خلک په کې گډون کوي او بيا يې نتيجه هم پر مياشتو مياشتو نه معلومېږي.

۴- په ټاکنو کې د ښځو گډون: د ښځو د گډون لپاره بايد د

ټاکنو شرايط اسانه شي، نه دا چې تر پخوا هم سخت او پېچلي شي. د ټاکنو پر مهال له ښځو څخه د عکس اخيستل، يوه کلتوری او شرعي حساسه موضوع ده چې ډېرې ښځې به حاضرې نه شي، دې کار ته غاړه کېږدي، د يوه عکس په خاطر يوه افغانه مېرمن له خپل ټاکنيز حق څخه

محرومېږي، خو که د بايوميټريک دستگاو رښتيا هم دگوتې عکس اخيستی او د تکرار مخه نيولای شي، نو بيا د مخ عکس ته څه اړتيا ده؟ ټاکنې بايد د يوه هېواد له کلتوري او مذهبي عقايدو سره تکر او مخالفت و نه کړي.

۵- د عدالت تامين: لکه څنگه چې اساسي قانون د افغانانو تر

منځ د مساوات او عدالت د تامين حکم کوي، نو اوس چې يو هېوادوال هم د امنيت له نعمت څخه بې برخې کېږي او هم د انتخاب له حق څخه، نو دوه واره زيانمنېږي او بل بيا له دې دواړو حقونو برخمن کېږي، دا خپله د اساسي قانون او بشري قوانينو خلاف کار دی، نو حکومت او ټاکنيز کمېسيونونه مکلف دي چې په ټولو برخو کې د افغانانو تر منځ د مساوات او عدالت اصل تامين کړي.

۶- ترانسپورټېشن: خلک د اقتصادي، امنيتي او نورو مشکلاتو له

امله زړه نه ښه کوي چې په خپل لگښت ټاکنيزو مرکزونو ته لاړ شي، نو که د ترانسپورټېشن زمينه ورته برابره شي، د خلکو د گډون کچه زياتېږي، د ډاکټر غني تر مشرۍ لاندې دولت جوړوونکی ټيم په دې برخه کې تر نورو په ښه دريځ کې دی، که وغواړي له خپلو امکاناتو څخه په دې برخه کې ښه گټه پورته کولای شي.

۷- تخنيکي سستم: د ډاکټر غني ټاکنيز ټيم که له تخنيکي پلوه

خپل ټيم ښه سمبال کړي، کولای شي د خپلو رايو کچه پورته کړي، د ساري په توگه که دغه جدول عملي کړي، نو په ټاکنو کې د خپل دريځ د څرنگوالي په باب به ورته يو عمومي جاج وړاندې شي.

ټاکنیزه حوزه (کابل)

کټه	بنسټ / شخص	د مټر نمبر	تخصص	ټاکنیز مرکز	ټاکنیز محل	وسده شري رايي	احتمالي حسابي رايي	عملي رايي	ارتباطي شمېره	لامليک	کټي
۱	احمد	...	الجنير	حسبي لېسه	۰۲	۱۶	۳	۲	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰
۲	محمود	...	ډاکټر	غوشال عنان لېسه	۰۱	۲۰	۴	۳	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰

د دې جدول په کارولو سره تر ټاکنو دمخه حالت څومره والی، خپل ځان سره یوه احتمالي محاسبه، عملي رایې، د ټاکنو مرکزونه، هلته د ناظر شتوالی او د هغه ژمنه ټول معلومېږي.

۸- د پخلاينې څانګه: ډاکټر غني باید له خپلو اعتباري او هغو اشخاصو څخه چې ده ته ورځنی لاسرسی لري، یوه څانګه ژر تر ژره فعاله کړي، دوی باید ټول هغه اشخاص او بنسټونه چې په ټولنه کې خپل نقش او وزن لري، تشخیص او په تېره بیا هغه اشخاص چې په تېرو ټاکنو کې د غني متحدین وو او دي او اوس له غني څخه خفه دي، بېرته پخلا کړي، ډاکټر غني باید خپله له دې اشخاصو سره وګوري او گیلې مانې یې رفع کړي.

۹- ټاکنو ته وخت او فرصت: غني سره له دې چې جمهور رییس او ډېر مصروف دی، خو ټاکنو ته د پاتې مودې زیاته برخه باید همدې انتخاباتو ته بېله کړي، خپله هر څه له نږدې وڅاري، خپل عیبونه، مجبوریتونه او ضرورتونه په خپله تشخیص کړي او د حل په برخه کې یې خپله عاجل اقدام وکړي.

۱۰ - له طالبانو سره تفاهم: غني بايد له خپلو ټولو دولتي، بهرنيو امكاناتو او نفوذ څخه كار واخلي چې طالبان دې ته متمايل كړي، د ټاكنو پر مهال وضع اخلال نه كړي، د طالبانو له موافقې پرته مشكله ده چې ان په اوسنيو امن او نيمه امن سيمو كې هم ټاكنې ترسره شي او كه كومو سيمو كې ترسره هم شي، هلته به د غني د ووت كچه ډېره كمه وي.

۱۱ - د انگيزې تخليق: كه ډاكټر اشرف غني د جمهوري رياست د تېرو ټاكنو په شان ملي انگيزه تخليق كړي، نو يو زيات شمېر خلك به د ملي انگيزې له امله د جنگسالارۍ پر ضد د ده ملاتړ وكړي او هغه وړې گيلې او مانې به له منځه لاړې شي چې د هغو له امله د ده يو شمېر طبيعي او موثر متحدين، له ده څخه جلا شوي او د ده له مخالف لوري سره يو ځاى شوي دي.

۱۲ - د نورو كانديدانو جذبول او پخلا كول: د مخالفو كانديدانو له جملې څخه ښاغلي انجنير گلبدین حکمتیار او شیدا محمد ابدالي دوه داسې نوماندان دي چې د غني د ووت په طبيعي ساحه كې ووت لري. حكمتيار په ټولو حوزو او ابدالي د لوی کندهار په حوزه كې د پاموړ شمېر رايې خپلولای شي، خو كه دا دواړه د ډاكټر غني د ټيم ملاتړ وكړي، نو د دوی اكثره رايې په اتومات ډول د غني ټيم ته لوېږي. انجنير نبيل هم په غني پلوه سيمو كې يو شمېر ووت اخیستلای شي، خو دومره ډېر نه برېښي.

وروستی یادښت: که چېرې ډاکټر اشرف غني حتمي، ضروري او سل په سلو کې د ټاکنو ترسره کول غواړي، نو باید پورتنی او دې ته ورته نور وړاندیزونه عملي کړي او که دا کارونه ورته ناشوني وي، نو په دې ټاکنو کې به د غني د بریا چانس ډېر کم وي، نه یوازې بریالی کېدلای نه شي، بلکې د ماتې کچه به یې هم ډېره حیرانونکې وي. د اټکل له مخې که حالات همداسې روان وي او غني په کې ټاکنې ترسره کړي، نو د ټولو رایو په سلو کې (۲۰) سلنه به ترلاسه کړي او دا به ده ته ډېره شرموونکې او دردوونکې ماتې وي. د ده تر ماتې وروسته به هېواد کې یو لوی بحران رامنځته شي او د مخالف ټیم هغه ایډیالوژي او د هغوی پالونکي به یو ځل بیا واکمنۍ ته ورسېږي چې دا هېواد یې یو ځل مخکې هم له ستر ناوړین سره مخامخ کړی و.

که ډاکټر غني په ټاکنو کې ځان سل په سلو کې نه شي بریالی کولای، نو بیا ښه لاره دا ده چې سوله غوره کړي، طالبانو سره د سولې لاره خپله کړي، دا حکومت له نړیوالو او طالبانو سره د تفاهم له لارې وغځوي او د یو ټاکلي وخت په تېرېدو سره یو بل عادلانه او منتخب حکومت ته لاره اواره کړي، دې سره به هم سوله ټینګه شي، هم به دا حکومت و نه پاشل شي، هم به بل منتخب حکومت ته لاره اواره شي او هم به غني د یو اتل په توګه مطرح او یاد شي.

زه او ډاکټر عبدالله؟!

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکست) پر (۳۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (ورې) میاشتي له (۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

کله چې ما د ولسمشریزو ټاکنو د څرنګوالي په باب یو ویډیويي پیغام خپور کړ، نو د اکثر و هېوادوالو د تائید وړ وګرځېد، خو د ډاکټر غني یو شمېر کنځلمارو او اومغلنو پلویانو او د ناستېګر شویو تذکرو فیسبوکي

کمپاینرانو یو ځل بیا خولې هوايي دهلبزونو ته ونیولې او پر کنځلو یې پیل وکړ، ځینو په کې وویل چې یون، ډاکټر عبدالله ته کمپاین کوي او ځینو وویل چې ډاکټر یې د پنجاب په اشاره کړی دی.

ای بی ادرسه او بی ولسه کمپاینرانو! مور خو له غني څخه په همدې خبره خفه وو چې ولې یې د ډاکټر عبدالله په مشرۍ له نظار شورا سره پنځوس په سلو کې واک شریک کړ؟ ولې یې د ډیورنډ پر منحوسې کرښې د اغزن تار پر سر پنجاب ته سر تیت کړ؟ ولې یې خوله کې مشنگ واچول؟ ولې یې امریکایانو او نورو ته ونه ویل چې دا د افغانستان خاوره ده، پیسې مه ورکوی؟ خیر دی که مور اوس کمزوري یو، خو تاریخي حقایق ولې تر پښو لاندې کوی؟! ولې یې په نړیوالو حقوقي ادارو کې خپل غږ پورته نه کړ؟

ما د غني او عبدالله د کلهوله حکومت په پنځه کلنه واکمنۍ کې یو ځل له ډاکټر غني او یو ځل له ډاکټر عبدالله سره کتلي او هغه هم د ملي هویت د تذکرو په باب، دواړو سره مې د اساسي قانون په رڼا کې موضوع څېړلې ده، (له ډاکټر عبدالله سره د هغه وخت د کتنې عکس له دې لیکنې سره مل دی)، نور نو د خدای فضل دی، له تلوېزیون پرته مې د دوی څېرې له نږدې نه دي لیدلي.

ډاکټر غني د عجولانه ائتلافونو ډېرې بېلګې وړاندې کړي؛ ده له ډاکټر عبدالله سره په ګله حکومت کې په ډېره ریشخندی ګوزاره وکړه او همدا اوس یې د نظار شورا او د وحدت ګوند له یو یو ګروپ څخه خپل ټاکنیز مثلث جوړ کړی دی، علیپور، قیصاري، جنرال مالک او نور جنګسالاران خو یې اوس د زړه د کمپاین ستوري دي، نو که نظار شورا سره د هر چا د ائتلاف او ګوزارې خبره مطرح وي، نو تر ټولو غني په کې

ډېر گناهکار دی. پاتې شوه له ډاکټر عبدالله سره زموږ د پيوستون خبره، دا به هېڅکله ونه شي، دا زموږ په شان، ايډيالوژۍ او فکر کې نه شته او دغه راز له پنجاب او (ای ایس ای) سره د پټې او بڼکاره يارانې خبره زموږ د ذهن او ضمير، فکر او عمل مخالف کار دی. زه د ټول پاکستان د شتوالي فلسفه نه منم، نو پاتې لا د هغه د يوې منحوسې ادارې د خبرې منل، نو ای پټ سترگو او وازخولو غوره مالانوا! اوس خو تاسو بڼاغلې مفکر د نابودۍ کندي ته برابر کړی او موږ چې بېرته د هغه د ژغورنې هڅه کوو، نو تاسو نه غواړئ چې مفکر وژغورل شي او غواړئ لا يې له گړنگونو او هوايي دهليزونو گوزار کړئ.

زه يو ځل بيا پر خپلې خبرې ټينگار کوم او وایم چې که غني په همدې شکل ټاکنو ته لار شي، نو ناکامي يې حتمي ده، که نه خپل پلرني ولايت (لوگر) کې دې يو ډول نمونه يي او تمثيلي ټاکنې وکړي، که نتيجه يې مطلوبه وه، پر مخ دې لار شي او که نه وه، نه دې ځان شرموي، نه دې قوم، نه ملت او نه ټاکنې، سولې ته دې لومړيتوب ورکړي او تر هغې وروسته دې ټاکنې ترسره کړي، د غني او د هغه د کنځلمارو کمپايرانو دا ډول سرزوري، په لوی لاس ډاکټر عبدالله او نظار شورا ته د قدرت لېږدول دي او په دې ټاکنيزه غميزه او توطيه کې بيا سل په سلو کې همدا بڼاغلې غني او د هغه نافکره غوره مالان شريک گڼل کېږي.

د غوره مالانو منطق

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (سپتمبر) پر (لومړۍ)، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (ورې) میاشتې له (۱۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

یو شمېر غوره مالان چې ځان په فیسبوکي رسنیو کې د بناغلي غني

پلویان او خواخوږي معرفي کوي، له حالاتو دومره ناخبره دي، چې څلورکاله دمخه یې په رسنیو کې له ډاکتر عبدالله سره زما یو خپور شوي عکس ته څومره ژر د دروغو لباس واغوسته. دا عکس له نن څخه څلور

کاله دمخه د (۲۰۱۵ م) کال د اگست میاشتې پر (۱۰) مه نېټه زما په خپله فیسبوک پاڼه کې خپور شوی او بیا پر (۱۳۹۶ ل) کال په (ملي هويت او ملي عزت) اثر او همدارنگه (نیمه پېړۍ یون) اثر (۹) ټوک (۹۱۰۴) مخ کې هم چاپ شوی دی. هلته له دې انځور سره د برېښنايي تذکرو په باب د گډه حکومت له اجرایه رییس (ډاکټر عبدالله عبدالله) سره د کتنې بشپړ جزیات هم راغلي دي. نن مې له یوې لیکنې (زه او ډاکټر عبدالله!) سره دا انځور یو ځل بیا خپور کړ. هدف مې دا و چې داسې تصویر باید وي چې د لیکنې له عنوان سره ارتباط ولري او بل اصلي هدف مې دا و چې د یو شمېر غوره مالانو، فیسبوکي مبارزینو او

دروغجنو اشخاصو د ذهن او دروغو کچه هم معلومه کړم، چې دوی څومره د هېواد له حالاتو سره دقیق چلند کوي او د دروغو کچه یې څومره ده؟ سره له دې چې ما له دې تصویر سره د الکترونيکي تذکرو اړونتیا لیکلې وه. خو کم سواده او نیم سواده فیسبوکیانو هغې یادونې ته هم پام نه

و کړی او تصویر ته یې داسې رنگ ور کړی چې موږ گنې په ټاکنو کې له ډاکټر عبدالله څخه ملاتړ کړی او دې سره یې د خپل ذاتي خصلت له مخې د کنځلو خولې هم وازې کړې وې. نوزه چې سر ټکوم او مفکر صیب ته مشوره ورکوم هدف مې دا دی چې غني له دغسې غوره مالانو وژغورل شي. نويوه ډله اشخاص چې د یو تصویر په تعبیر کې دومره دروغ ووايي څه فکر کوئ که دا ډول خلک له غني را چاپېره وي هغه به یې له څومره معلوماتي تشیال سره مخامخ کړی وي؟ لاندې مې څو نور تصویرونه هم راورل. زما او د ډاکټر عبدالله په تصویر کې له اساسي قانون سره سم د ملي هويت د حق د ترلاسه کولو بحث او وضاحت روان دی او په دې نورو تصویرونو کې د دوو ډاکټر صاحبانو تر منځ د اساسي قانون خلاف د قدرت د وېش چنې روانې دي. نور نو که څوک نه پوهېږي هغه دې خدای پوه کړي، تاریخ به خپل قضاوت کوي. خو که پاچا سلامت او د هغه غوره مالان بیا هم داسې یو حالت ته خوشاله وي، دوی دې خدای خوشاله لري. خو موږ به د هر چا ایمان او باور، دروغ او رښتیا په پوره دقت او صداقت بیانو:

چې یې ولیدم مجبور په لار کې پروت
له څپلو سره مې هر یو په سر خوت
ما په لار کې و ځان دې ته غورځولی
په دې چل مې د یارانو ایمان کوت.

دا تصویر څه پیغام لري؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (سپتمبر) پر (۳) یمه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (ورې) میاشتې له (۱۲) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

دا چې دا ښاغلي بې گناه دي که گناه کار؟ محکمې عادلانه پرېکړه کړې که ناعادعلاونه دا یو بېل بحث دی، خو کوم څه چې په دې تصویر کې پراته دي دا دي چې هره زاویه یې بېلابېلې پیغامونه لري. یو پیغام

یې دادی چې عزت او ذلت، حاکمیت او محکومیت د لوی خدای ج په لاس کې دي، کله یو څوک لوړ کړه، خو چې د بغاوت نشه یې سر کې پیدا شي نو بیا یې ځور کا. بل پیغام یې دا دی چې که په اوسنیو ځینو واکمنو کې هم د لوړتیا غریزه پیاوړې شي همدا حال ورته انتظار کاږي. نورې ژوندۍ بېلګې هم شته: یو وخت ښاغلی جبار ثابت لوی څارنوال و، ښاغلی الکو یې مرستیال و، ده یې د نیولو حکم وکړ، بیا ثابت صیب له دې مقامه لرې

شو، الکو صیب یې پر ځای راغی، هغه بیرته د ثابت صیب د نیولو حکم ورکړ. ثابت صیب هم پر خپل وخت یو زیات شمېر ملامت او سلامت اشخاص زندان ته ور تپلوهل، خو څومره موده چې دی په واک کې و نږدې هماغومره موده یې بیا خپله د طالبانو په سخت زندان کې تېره کړه. مصر کې د عربو د پسرلي په نتیجه کې محمد مرسي واک ته ورسېد، حسني مبارک زندان او محاکمې ته لاړ، بیا مرسي بیرته زندان او محاکمې ته لاړ او بیا د مرگ تر پولې ورسېد، خو مبارک بیرته تفریح ځای ته لاړ. دا چې څوک ملامت وو او څوک سلامت پر دې یو الله (ج) پوهېږي، خو مور ته د ژوندیو معجزو حیثیت لري او ستر پیغامونه او حکمتونه په کې پراته دي. دا ډول بېلګې ډېرې دي، دلته یې د نورو بېلګو راوړلو ته ضرورت نه شته. خو په دې تصویر کې د یو کرکتر بناغلي (بدیع صیاد) په باب باید ووايم چې زه او یو څو نور ملګري د ولسمشرۍ د نوماندانو د نومليکنې په درشل کې کمېسیون ته ورغلو او د ځینو نوماندانو په باب مو ورته وویل چې د اساسي قانون او د ټاکنیزو قوانینو د محتویاتو له مخې دغو بناغلو د نوماندۍ شرایط نه دي پوره کړي او ځینې یې د اساسي قانون دومره مخالف دي چې اصلاً د نوماندۍ حق نه لري، مور وویل تاسو یوازې قانون پلی کړئ نور هېڅ هم نه غواړو. صیاد صیب دومره مغروره و چې د فرعون پورې ته نږدې شوی و، زموږ ژورنالیست ته یې وویل چې وله کمږه دي، زما خبرې ثبت نه کړې، زه وخت هم نه لرم خو دلته مې ستاسو لیدو ته ځان لږ اوزگار کړ، لس دولس دقیقې وخت یې موږ ته راکړ او بیا یې وویل چې زه ځم (یک تلویزیون) سره مرکه لرم. ما ورته

په لنډو ټکو کې وویل، گوره واک چاته نه پاتې کېږي د دې وطن په خاطر قانون تطبیق کړه، داسې وخت به راشي چې د محاکمې مېز ته به ولاړ یې او بیا به وایې چې کاشکې قانون مې پلی کړی وای.

هغه ته زما خبرې دومره باایزه ښکاره شوې چې د خدای پاماني نزاکت یې هم مراعت نه کړ. بل کمشنر ښاغلي هاشمي راته وویل خیر دی یون صیب خفه کېږه مه دغه زموږ حال دی. هغه زموږ اعتراضه اسناد او مدارک واخیستل او بیا هغه اسناد همغسې پسې لادرکه شول. اوس چې صیاد صیب د محاکمې د مېز تر شا دی زه پرې د خوشالی اظهار نه کوم دعا ورته کوم چې خدای دې راخلاص کړي، بیا به فرصت ولري چې ماسره د عدالت د بیان په خاطر د یو رسنیز مېز تر شا کېني او د حقیقت هغه داستان به ولس ته بیان کړو چې ما ده ته لیکلی و. اوسنیو چارواکو او مارواکو غوږ شئ چې د دې کمېشنرانو په دې تصویر کې تاسو ته هم د غټ پند او عبرت رمز پروت دی.

تنبتبدلي او بنسکي

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (سپتمبر) پر (۵) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وردي) مياشتې له (۱۴) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

همدا څو شپې وړاندې يې کور ته ورغلم، د نه بيانېدونکي وير فضا خوره وه. پلار ته يې غاړې وتم، مخکې تر دې چې زه تسلي وړ کړم وار

يې دمخه کړم. خدای راکړي وو ، خدای واخيستل هېڅ هم په کې نه شم ويلای. دا به د خدای رضا وه. د پلار سترگو کې يې اوبنسکې نه وې؛ اوبنسکې يې د څلورو غبرگو جنازو له شرمه تنبېدلې وې. پلار يې نه ژړل خو تر هوره و، اخوا دپخوا يې ډېر کتل ، د خپلو ورکو لټه يې کوله. د شهيدانو مشر ورور زما تر څنگ کېناست، ما يې لاس لاسو کې ونيو، ويل يې کاشکې پرون راغلی وای چې هغو ژوندي وو ، څومره به درته خوشاله

شوي وای. د ورور سترگو کې یې هم اوبسکې نه وې، لاسونه یې

مراوي او بې روحه وو، ما ويل درې بجې به جنازې ته پاتې شم، د هغو د جنازو بازو ته به اوږه ورکړم، زه د ټولو هغو افغانانو په استازی راغلی يم چې تاسو سره په غم کې شریک دي. هغه وويل ته څه لار شه جنازو ته مه څه، خدای مه کړه په تا څه وشي هغه به بیا بل غم وي؛ زما ورونه بېرته نه راگرځي هغوی لارل، هغوی لارل. د خلکو گټه گونډه رازياتېدله مور یې را رخصت کړو، زه له جلال اباده د کابل پر لوري را روان شوم او دوی نو د خپلو شهیدانو د وروستي دیدن او خدای پامانی شپې شمارلې.

د غم غلطي په هيله

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (سپتمبر) پر (۶) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وږي) مياشتې له (۱۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

په دې ورځو کې د هېواد حالات دومره غمجن او تاوجن دي چې د هېچا خوله خندا ته نه جوړېږي، وير دی، ماتم دی، ژړاوې دي او

انگولاروې، خو په دې منځ کې چې بيا د خوښۍ کوم خبر راشي او زموږ د هېوادوالو پر شونډو د خوښۍ موسکا و غوړېږي دا نو بيا يو بېل خوند او رنگ لري:

لستونې بله وهی گلابېرئ

د غريبانو ښادي کله کله وينه

نن د کابل پوهنتون د حقوقو او اقتصاد پوهنځيو، په سلگونو ماستران ټولني ته د خدمت په هيله وړاندې کړل. دا ډول مثبت پرمختگونه که څه

هم زموږ ټول دردونه نه شي دواکولای ، خو پر ټپونو مو د مرهمونو پټۍ اېښودلای شي. موږ د خدای د بلاعوضه عبادت کوونکو په توګه له لوی ربه نور څه نه غواړو، یوازې سوله غواړو او خپل عزت غواړو. د ډېرو نعمتونو او په جنت کې د ډېرو باغونو هیله هم نه کوو.

زه ورځ دوه وړاندې د خپل هېواد یوکلې ته تللی وم. کلیوالو ماته په خپله شنه دېره کې تر شنه سیوري لاندې یخ شرومبی، پیاز او د تناره ډوډۍ راوړه. په ډوډۍ او ولس کې دومره خوند او صداقت و، چې ما نه په پنځه ستوریز هوټل کې لیدلی و او نه هم په ښاري پانګوالو کې. نوزه دغسې خوندور ، مینه ناک او اخلاصمند ژوند غواړم. یا ربه زما د ولس همدا هیله پوره کړه : سوله او مینه ناک ژوند.

د دوو زورواکیو پرتلنه او تېروتنه

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (سپتمبر) پر (۱۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وږي) میاشتې له (۱۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

کله چې شوروي مشر لیونید برژنیف پر افغانستان د پوځي یرغل پرېکړه کوله، نو داسې تصور یې کاوه چې افغانستان کې به له څو یاغیانو

سره مخامخېږي، هغوی به له منځه وړي او نور به یې د خپلې خوبښې حکومت روان وي. د دوی لاسپوڅي (کارمل) هم شوروي مشرتابه ته همدا تلقین ورکړی و.

سره له دې چې د هغه وخت محدودو یاغیانو او د دولت مخالفانو په ولس کې چندان رېښه نه لرله او د خلکو هم نه خوبښېدل، خو د شوروي پوځونو د یرغل او د هغو دگنو ظلمونو له امله مخالفو ډلو، ملي او اعتقادي مشروعیت پیدا کړ، ولس یې هم په جبري او نا جبري ډول تر شا ودرېد او په پای کې د شوروي پوځونو د سختې ماتې سبب شول.

اوس امریکا هم په همغه دریغ کې ده؛ نولس کاله وړاندې یې په ډېر شان او شوکت او ډېر پوځي غرور پر افغانستان یرغل وکړ، طالب نظام یې رنګ او پر ځای یې خپل لاسپوڅي واکمن کړل. دا داسې مهال و چې د طالبانو له ترخه نظامه هم خلک تر پوزې راغلي وو، نو ځکه یې د امریکایي یرغل پر وړاندې کوم خاص غبرګون و نه شو. خو امریکایانو او د هغوی کورنیو پلویانو د طالبانو او افغان ولس پر وړاندې دومره تېروتنې وکړې چې طالبان بېرته د یو پوځي قوت په توګه مطرح شول. امریکایانو د خپل ژوند تر ټولو اوږده جګړه دلته تجربه کړه، خو پرته له دې چې د څو محدودو جنګسالارانو او څو محدودو غړپالانو د واک د دوام سبب شي، په جګړه کې نور پرمختګ نه لیدل کېږي.

طالبان لومړی د اخفا له حالته کلیوالي جګړې، بیا علني چریکي جګړو، بیا پر دولتي پوستو د برید حالت، بیا د ولسوالیو پر مرکزونو برید ته راوړسېدل، بیا یې ولسوالۍ ونيولې، بیا یې د ځینو ولایتونو مرکزونو سقوط کړل، اوس د لویو لارو د تړلو وس لري او ان د انتخاباتو په څېر لویې هېوادنۍ پروژې هم له اخلال سره مخامولای شي. ان داسې وخت هم راغی چې امریکا سره د مذاکراتو د یو انډول په توګه مطرح شول. د طالبانو دا پرمختګ د دې مانا نه لري چې دا حالت د هېواد په ګټه دی ځکه چې طالبان یوازې یو پوځي او مذهبي قوت دی او د هېواد د پرمختګ او سوکالیۍ لپاره کوم واضح پلان نه لري او هره حواله یې د هغې نړۍ پر حسابونو ډډه لګوي. خو دا خبره هم باید واضح شي چې که له امریکایانو او دلته د اتلس کلن فسادګر حکومت له چارواکو غټې تېروتنې نه وای شوي، طالبان داسې یو دریغ ته نه شول رسېدلی.

د شورويانو غټه تېروتنه دا وه چې پر افغانستان يې يرغل وکړ او بله غټه تېروتنه يې دا وه چې پر همغه وخت يې پر پاکستان يرغل و نه کړ او خپل حساب يې ورسره تصفيه نه کړ. امريکايانو هم همغه تېروتنه تکرار کړه، نوزيات احتمال دی چې دوی هم د شوروي پر پر خلیک اخته شي. اوس چې د امريکا ولسمشر ډونالډ ټرمپ کومې ډراماتيکي او عجولانه پرېکړې کوي، نو دا ډول کارونه نه د امريکا په گټه دي او نه د افغانستان په گټه. د شرم خبره خو دا ده چې دلته د ټرمپ يو عادي ټويټ ته يو شمېر پرديپالي دومره خوشاله دي، لکه کارمل او د هغه پلويان چې به د افغانستان په اړه د شوروي مشر (برژنيف) بيانيې ته خوشاله وو.

ای د وخت غوره مالو زامنو او پر موقتي واک مينو! واک چا ته نه پاتې کېږي، وخت هم تېرېږي خو تاريخ پاتې کېږي. د ټرمپ خبرو ته مه خوشاله کېږئ، د هغه سياسي ژوند او کرکټر له پاراډوکس (متضادو خبرو) ډک دی؛ سبا به يې داسې خبرې کړې وي چې د دې خبرو برعکس به وي، بيا به ورته کوم پرتوگ گنلې؟ نو ښه خبره دا ده چې طالبانو سره د سولې خبرې بيل شي، امريکا دې يوازې دومره وکړي چې پاکستان دې دومره وځپي چې افغانستان کې نور د مداخلې وس و نه لري، نور نو افغانان که هغه طالبان دي، که ملايان که اوسنی گډوډه حکومت دی، که نور مخالفين دي او که عام ولس دا ټول د جرگو او مرکو تجربه لري، هر مشکل په خپله حلولاى شي، خو امريکا او نړيوال دې يوازې دومره وکړي چې زموږ گاونډيان دي وټري بس خلاص.

ډاکټر عبدالله په حکومت کې څه قانوني حیثیت لري؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (سپتمبر) پر (۱۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (وږي) میاشتې له (۱۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

په وروسته پاتې ټولنو کې سیاست له یو لړ ناپاکیو، درغلیو او ناقانونه مجبوریتونو سره ملګری وي، په دې کې بیا د شرم خبره دا وي چې د واک مجري خپل لاس په نورو پاک کړي.

ښاغلي ډاکټر عبدالله د یو ناپاک تعامل په نتیجه کې د حکومت

پنځوس سلنه برخه راخپله کړه. په خواشینۍ سره چې همغه شخص دې

ناقانونه تعامل ته غاړه کېښوده چې ویل به یې پر اساسي قانون معامله نه کوم او دا کار یې ان پر خپل اولاد باندې د معاملي معادل گانه.

دا چې دا کار د خارجي (جانکيري) د فشار په نتیجه کې تر سره شو او یا د وخت مجبوریت او د حالاتو نزاکت و، هر څه چې و، خو د قانون خلاف کار و. ما همغه وخت د یو افغان په توگه خپل اعتراض وکړ او ومې ویل چې دا به په پنځو کلونو کې حکومت کمزوری او ښاغلي غني ته به د سر په کاسه کې اوبه ورکړي. هغه وخت هم څوکي خوښوونکو زما خبرې وغندلې او ویې ویل چې دا د غني په یو فرمان راغلی او په یو فرمان به ځي، کله کله به یې دا کار د امریکا د داسې فشار زېږنده گانه چې د غني تر وس بهر و.

پنځه کاله په دې ناندريو کې تېر شول، نه یوازې د اساسي قانون اکثره مواد عملي نه شول، بلکې د دې گډه حکومت خپلمنځي تعهدات هم عملي نه شول. د لاقانونیت له یو پړاوه بل ته ور داخل شول. د ټاکنو د نومليکني وخت راورسېد ډاکتر عبدالله نه یوازې دا چې له خپلې دندې استعفی و نه کړه، بلکې یو ځل بیا یې د اساسي قانون او د ټاکنيزو قوانینو خلاف اجرايه ریاست هم په خپل ټاکنيز ټکټ کې زیات کړ، زه د دېرش ملیونه افغانانو له جملې څخه یوازینی افغان وم چې د ټاکنو کمپسيون کې مې پر ډاکتر عبدالله او ځینو نورو نوماندانو خپل قانوني اعتراض ثبت کړ او له جمهور ریسه مې هیله وکړه چې قانون تطبیق او د عبدالله ناقانونه اجرايه ریاست ختم اعلان کړي. خو ښاغلي غني دا کار و نه کړ. د غني او عبدالله پنځه کاله په

پوره کېدو شول، د سترې محکمې د یو تفسیر له مخې د جمهور رییس په توګه د غني د واک موده و غځول شوه، خو څرنګه چې اجرائیه ریاست په اساسي قانون کې نه شته، نو محکمې په دې برخه کې هېڅ تفسیر نه شو ورکولای، نو جمهور رییس څخه مو بیا غوښتنه وکړه چې اجرائیه ریاست ختم او حکومت بېرته قانوني مسیر ته سوق کړه، خو هغه بیا ځان غلی کړ . څو میاشتې وروسته ډاکټر غني خپله اعتراف وکړ چې اجرائیه ریاست په تېره موده کې د یو((چیلک انداز)) حیثیت درلود. اوس باید دې څو پوښتنو او ګروپونو ته واضح ځواب ورکړل شي:

۱- ډاکټر عبدالله د امریکایانو له خوا تحمیل شوی و. نو ځکه خو دا حکومت لکه څنګه چې ادعا کوي، خپلواک نه دی؟

۲- ډاکټر غني په خپله خوښه دی منلی و؟ که دا ادعا سمه وي، نو دی ورسره په مسولیت کې شریک دی.

۳- د وخت مجبوریتونو او د هېواد د هغه وخت ضرورتونو دی مجبور کړ چې داکار وزغمي، نو کېدی شي مجبوریت یې وبولو نه قانونیت.

۴- کله چې جانکیري په خپله مخه لاړ او غني ته د محکمې د تفسیر او ټاکنو ته د نوملیکې پر مهال دوه تاریخي او قانوني چانسونه برابر شول ولې یې دده د لرې کولو فرمان صادر نه کړ؟

۵- د اجرائیه رییس په توګه د عبدالله د ټاکنې فرمان د څومره وخت لپاره و؟ مدام العمر؟ مدام الحیات؟ او یا هم تر څو چې د غني د واک موده

وي؟ کوم حقوقپوه او قانونپوه به دې پوښتنو او گروپونو ته منطقي ځواب پيدا کړي؟

اوس چې چاره بېخي هډوکي ته نږدې شوې او تېره ورځ گڼ شمېر لندغرو د احمدشاه مسعود د تلين په نامه يو ځل بيا دخپلو مشرانو او کشرانو هغه اصلي لندغريز ماهيت څرگند کړ، عامه نظم يې اخلال کړ او د هېواد د حيثيت د يو ساتونکي د شهادت سبب شول، اوس نو جمهور رييس د هېواد د لومړۍ درجه مسول په توگه څه مسوليت لري؟

امنيتي ځواکونه دې خداى پياوړي لري، تر اتلسو کلونو وروسته يې د لندغرو سابه يو څه په مالکه کړل، خو لا هم نور جرات او قوت ته اړتيا ده. اوس د غني په مشرۍ دکله حکومت اجرايه رييس د دې پر ځاى چې امنيتي ځواکونه وستايي، د هغو پر غندنو او رټلو يې پيل کړى دى، دا کار خپله د جرم د شراکت په مانا دى. اوس به پر اجرايه رييس څوک قانون پلي کوي؟ بې وسلې ولس؟ رسنۍ؟ او که جمهور رييس؟ په ننګرهار کې د بېګناه افغانانو د وژنې له امله د خلکو د ډاډ په خاطر دې د ملي امنيت رييس له دندې لرې کړ، اوس مهرباني وکړه د ملي ځواکونو د حيثيت د خونديتابه لپاره ناقانونه اجرايه رييس هم ژر تر ژر لرې کړه. کله چې د خپل واک په ورستيو کې هم د قانون له پلي کولو ډډه کوي، نو بيا خو د قانونيت چغې هم مه وهه. تاته دې معلومه وي چې ولس ته د طالب تر وحشته د لندغرو وحشت کم نه دى. نو راشه په همدې وروستيو ورځو کې هم يو اساسي او قانوني اقدام وکړه؛ ډاکټر عبدالله لرې کړه او انتخاباتي قوانين هم

پر خان، هم پر عبدالله او هم پر نورو نوماندانو پلي كړه. د نظار شورا نور
لنډغر چې درسره دي د هغو د خطرونو په باب بيا بل وخت.

يادښت: لکه څنگه چې د لنډغو د عملونو كړېدیت په مستقم ډول
احمدشاه مسعود او د لنډغو نورو مشرانو ته رسېږي دغسې كوره د
كنځلمارو كړېدیت هم نېغه په نېغه ډاكټر غني او نورو چارواكو ته رسي.
نوره مو خپله خوښه.

عقل او زورواکي

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (سپتمبر) پر (۱۴) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (ورځي) مياشتې له (۲۳) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

افغانستان اوس د يو مدبر سياسي مشر تابه له تشيال سره مخامخ دی، نو ځکه خو د نړۍ هر زبرځواک او د سيمې هر زورواکي زموږ د هېواد د برخليک په باب خپل زهرجن نظرونه څرگندوي. د هېواد اصلي

وارث (افغان ولس) ژوندی دی، خو د خپلو نااهله سياستوالو ټپونو سخت کړولی، نو ځکه خو د وخت د هر فرعون خبره ناځوابه پاتې کېږي. اوس نو د امریکا د جمهور رييس ټرمپ پر څرگندونو سربېره د هغه يو احتمالي سيال (جوبایډن) هم د ناکترو له او نافکره مشرانو لېست ته داخل شو. هغه وايي: ((افغانستان بايد فدرالي حالت ته ور داخل شي، موږ بايد د پاکستان تر کنترول لاندې سيمو کې خپل پوځي حضور ولرو او له هغه ځايه په افغانستان کې د ترهگرۍ د ځپلو لپاره خپله مبارزه وکړو.)) دی

وايي چې اوس هم د افغانستان درې ولايتونه (هدف يې لويه پکتيا، لوی کندهار او لوی ننگرهار دی) د پاکستان له خوا کنترولېږي، نو ځکه خو د ده په تعبير بڼه دا ده چې د پاکستان تر کنترول لاندې سيمو څخه د افغانستان خاوره کنترول کړو.

په پښتو کې يو متل دی، وايي: ((د مېړي چې اجل راشي، نو خدای وزرونه ورکړي))، جو بايډن، ټرمپ او نورو ښاغلو ته بايد وويل شي چې تاريخ ته لږه مراجعه وکړئ، افغانستان داسې يو هېواد دی چې تر شا يې يو غټ ملت ولاړ دی، دلته ځينو سياسي مشرانو وخت پر وخت ځانونه پلورلي دي، خو ملت هېڅکله نه دی خرڅ شوی. دلته تر تاسې وړاندې مقدوني سکندر، چنگيز خان، هلاکو، گوډ تيمور، انگرېزانو، روسانو او بيا تاسو همداسې ناوړه خيالونه او خوبونه ليدلي، خو بيا يو وخت ترې د تېښتې لاره هم ورکه شوې ده. همدا نږدې څو تېرو لسيزو کې جنرال ضياء الحق به وويل چې زه به يو وخت له خيره سره د اختر لمونځ په (پل خيشتي) جومات کې ادا کې کوم، خو د خدای په حکم او د افغان ملت د ازار په وجه يې مړی د ځمکې تر سطحې هم را و نه رسېد. صدام حسين پر عراق د امريکا د بريد پر مهال وويل: ((عراق خو څه افغانستان نه دی چې امريکايان يې په څو ورځو کې اشغال کړي)). صدام پر هغسې دردوونکي برخليک اخته شو، امريکايانو عراق ونيوه، بېرته ترې هم ووتل، خو افغانستان کې لا هم د خپل غرور او تېروتنو په خټه کې داسې بند دي چې ځانته د وتلو لار کوري. دلته راتگ اسانه دی، بېرته تگ سخت دی.

ټول قوتونه د پردیو دلته ښکاره راغلي دي، په غلا وتلي

د امریکا په شان د نړۍ یو ستر ملت، هېواد او زبرځواک ته سپری حیرانېږي چې ساینسي تجربه، پوهه او ټکنالوژۍ یې پر ټوله دنیا حکومت کوي، خو سیاسي مشران یې څومره له عقله پلي دي. موږ له خپلو سیاسي مشرانو ګیله لرله، خو اوس چې هغوی ته ګورو، زموږ پرې بیا هم د برخې خاوندان دي. عجیب ملک او عجیب هېواد دی، د پاکستان په شان د یو مصنوعي دولت مشرانو تر اوسه دومره تېروستي چې تر ستوني په تاوان کې ډوب دي، خو دوی بیا هم پاکستان، پاکستان یادوي، د دوی په وینا، اسامه بن لادن یې په ایست اباد کې له دنیا تېر کړ، خو تاوان یې له افغانانو غواړي.

د القاعده درې سوه غړي یې په لاهور، اسلام اباد، کراچۍ او نورو سیمو کې ونیول، خو پوځي عملیات یې دلته جاري دي، څه ووايو؟ د زورور اوبه پر پیچومي خېږي، خو عقل یې په پوندو کې وي. دلته باید یو ځل بیا یادونه وکړو چې افغانستان یو مستحکم هېواد دی او تر شا یې یو پیاوړی ملت ولاړ دی. دلته د افغانانو له خوښې پرته د بل هېڅ زورواک او زبرځواک بدله نسخه نه چلېږي، هر څوک دې د تاریخ په هنداره کې یو ځل نور او بیا خپل ځان وګوري، بس خلاص.

تاريخي درسونه او سر نا خلاصي عبرتونه

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکتوبر) پر (۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (تلې) مياشتې له (۱۶) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د اکتوبر اوومه پر افغانستان د امریکا د پوځي يرغل اتلسم کال پوره شو. شوروي پوځ پوره نهه کاله دلته تېر کړل، خپل سرونه يې هم

وخوړل، خو افغانانو ته يې هم د سر او مال درانه زيانونه واپړول، شورويانو سل مليارده ډالره زيان و زغمه، خو پر نهم کال لا مياشت بره

شوي نه وه چې نورې يې خپلې پښې سپکې کړې، امریکایان زر ملیارده
ډالره تاوانې شول، خو تر اوسه لا د جگړې سر او بر لا معلوم نه دی.

د جگړې پر نهم کال د شوروي او د جگړې پر اتلسم کال د
امریکایي پوځیانو تصویر یوډول ښکاري. زموږ د هېوادوالو د غم، درد او
سیاسي برخلیک انځور هم یو شان برېښي، داسې ښکاري چې په دې
جگړه کې ظالم او مظلوم دواړه بایلونکي دي، خو یو منافق گټونکی هم
لري: (جهاد افغانستان دفاع پاکستان)

د خواشینۍ خبره خو دا ده چې د افغانانو سرونه به څه وخت
خلاصېږي؟ او له دې تاریخي درسونو به څه وخت ژور عبرت اخلي!؟

خوشبېي د کمال اتاتورک د فکر تر څنگ

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکتوبر) پر (۹) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (تلې) مياشتې له (۱۷) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

انکري ته په دې خاطر لارم چې د تورکانو د پلار (مصطفى کمال) مقبره وگورم، زيارت يې وکړم. د هغه مقبره پر يوه لويه غونډۍ واقع ده. هغه له دې ځايه د خپل ولس ژوند او پرمختگ څاري. غونډۍ هم

بسکلي او بسپرازه ده، ښار هم بسکلی او ولس هم سوکاله دی. اتاتورک د تورکانو ملي اتل دی. کله چې مې د اتاتورک مقبره او تصوير ته کتل، نو د خپل اتل (غازي امان الله خان) او د هغه د ملت تصوير مې ذهن ته راته،

څنگه وو؟ او څنگه شولو؟ زموږ اتل چې کله ترکيې ته سفر درلود، نو

اتاتورک يې تود هرکلی وکړ او هغه يې د شرق د وينتابه ستوری وباله. هو شرق وينښ شو، خو زموږ ملت لا تر اوسه ویده او بدمرغه دی. هغه ملت چې خپل اتل په کانو ولي، برخليک به يې همدغسې وي. کمال اتاتورک او غازی امان الله خان دواړه د ملتپالنې، خپلواکۍ او پرمختګ مخکښان او دواړه د يوه فکر سکني وروڼه وو، چې يو يې په خپلو ارمانونو کې بريالی او بل يې په ډېرې نهيلۍ له خپل وطنه وتلو ته اړ شو.

های های وطنه!

يوه ورځ په جلال اباد کې

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکتوبر) پر (۱۴) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (تلې) مياشتې له (۲۲) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

سهار چای مو په خپل کور کې له حاجي صيب خان محمد باز منگل او له کابل څخه له نورو راغلم مېلمنو سره يو ځای وڅښه. وروسته د استاد بيرک مياخېل د مور بي بي فاتحې ته ورغلم. تر هغه وروسته د

بساغلي معلم صيب عزيز د دوو زامنو د ودونو مبارکۍ ته لارم. څو دقيقې وروسته د ننگرهار عامه کتابتون ته لارم او ياد کتابتون ته مې يوه

بسته کتابونه ډالۍ کړل، بیا د اطلاعاتو او کلتور ریاست ته لارم، له ښاغلو شېر شاه همدرد او امرالله امید سره مو ښه فرهنګي بندار وکړ، ما ورته د کتابتون لپاره کتابونه ډالۍ کړل او دوی هم خپل نوي چاپ کړي کتابونه را ولورول، ورپسې نصیر مومند کتابتون ته لارم هلته مې یاد کتابتون وکوت ، خپل کتابونه مې ورته ډالۍ کړل او د کتابونو د چاپ پر اوسني

حالت مو هم بحث وکړ، ترهغه وروسته د شاعر پېچوال صاحب په بلنه د حصارک د پخواني ولسوال ښاغلي عبدالخالق معروف دېرې ته لارو، هغه زموږ او له پېښور څخه د راغلو لیکوالو ښاغلو (ایاز فضلي داودزي او محمدشاه دلکش) او ټولو نورو ډېر عزت وکړ، وروسته مې داودزي

صیب او دلکش صیب سره د (پېرزوینې یوتیوب) چینل لپاره اوږده ادبي مرکه وکړه. تر هغه وروسته مې له کابل څخه د یو شمېر راغلو مېلمنو

سره وکتل، بیا د ښاغلو حاجي وحیدالله و ليزي او انجنیر فضل ربي و ليزي مرحوم پلار فاتحې ته ورغلم. ما ښام له کډوال صیب او جلالتماب

محمد اسمعیل ارم پتیار صیب سره خپل کور ته راغلو او دلته له کابل څخه نورو راغلو مېلمنو سره ملگری شو. ښاغلي ماهرالله راسره ټوله ورځ ملگری و، له ټولو هغو دوستانو څخه مننه چې نن ورځ یې له ما سره زحمت وکاله او زموږ قدرونه یې وکړه.

له تلې تر لړمه

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکتوبر) پر (۳۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) میاشتې له (۸)مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د تلې پر شپږمه د ولسمشرۍ ټاکنې تر سره شوې، مور وپل څه د تلې میاشت ده، هر څه به په تله برابر وي، ان د یو نوماند ټاکنیزه نښه هم

تله وه. مور فکر کاوه چې نوماندان او کمپسيون به هم له تلې سره لېوالتیا لري؛ ټاکنې به ډېر ژر په همدې تله کې وتلي او هر څه چې په تله کې وي هغه به را ووځي.

خبره د تلې له پيل نه پای ته ورسېده خو تله لا معلومه نه شوه.

اوس نو خبره د لړم لومړۍ لسيزې ته ورسېده، اوس نو زموږ ټاکنې د لړم ترحم ته انتظار کارې، چې څومره نېشونه پرې وهي؟ څومره يې چيچي؟ او څو ځايه يې چيچي؟ اوس نو ډول ډول پاروگران د ټاکنو

کمپسيون خواته گرځي راگرځي، لوی او واړه پاروگر . گورو چې د چا دم
به اغېز وکړي؟

زه خو فکر کوم چې خبره لوی دمگر او پاروگر کې ده، هغه چې کله
يو دم واچوه، نو سم دلاسه به د يو کانديد د خوبني نتيجه را و وځي، ابی-
به مړه شي او تبه به يې وشلېږي ؛ نوماند به خپل لاسونه پورته کړي او
کمپايران به يې خپلې تورې وځلوي، خپل مقامونه به خوندي کړي او که
دم سست و او د بل نوماند له غاړې هم لارې را تاوې وې، نو سروکی به
همغه تننی تننی وي، خو څو لنډۍ او غاړې به پکې تازه کېږي. نورې
خبرې هم ډېرې دي، خو اوس همدومره: شيخ فريده پټه خوله دې بهتري
ده.

حقیار د اسلامي ولسواکۍ یو سرغندوی

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکتوبر) پر (۳۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) میاشتې له (۸)مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

قاضي محمد حسن حقیار یو ژور دیني عالم، یو ښه لیکوال، یو ښه اسلامپال او یو زړور ملتپال افغان دی. حقیار د طالبانو د واکمنۍ پر مهال د یوې داسې عادلانه ولسواکۍ او د رسنیو د ازادۍ چغې وهلې چې

اوسنیو تصنعی دیموکراتانو لا په هېواد کې د قدم وهلو جرات نه درلود. حقیار لومړی دیني عالم و چې په یوې ژورې تحلیلي علمي لیکنې کې یې د ښځې دا حق تثبیت کړ چې په یوه اسلامي ټولنه کې ان د جمهوري ریاست مقام ته د نوماندۍ حق لري. ده د طالب نظام له پلویتوب سره سره د هغه پر نیمګړتیاوو د نیوکو تر څنګ خپله فرهنګي مبارزه جاري وساتله او د رسنیو د ازادۍ لپاره یې خپل هوډ ټینګ وساته. د طالب نظام تر ړنګېدو وروسته یې لکه د ځیو نورو په شان ځان د اومغلنې او تصنعی ولسواکۍ ممثل او مخکښ و نه ګاڼه او نه یې په طالبانو پسې خوله خلاصه

کړه. د ده په خپل نظر د اشغال پر ضد يې قلمي او رسنيزه مبارزه وکړه او يوه ورځ يې زما په مخ کې د وخت ولسمشر (کرزي صيب) ته وويل چې زه د امریکايانو د حضور مخالف يم او د وتلو لپاره يې معقوله طرحه هم لرم. د حقيار سړيتوب او مليتوب هغه وخت هم ماته ښه څرگند شو چې د طالبانو د واکمنۍ پر مهال زما په گډون د څو تنو ملتپالو فرهنگيانو د زندۍ کولو پلان جوړ شوی و، خو حقيار او ځينو طالب فرهنگيانو ماته احوال را ولېږه چې تر هغه پورې له پېښوره مه راځه چې څو مورې درته ويلې نه وي او يا دا خطر رفع شوی نه وي. حقيار له خولې مړاوی، خو له فکر او قلمه ډېر تيز او ژور ديني عالم او پوخ سياسي مبصر دی. ده په تېرو اتلسو کلونو کې د درباري غوره مالانو، ستميانو، افغان ضد ډلو او نورو مضره سياسي حشراتو پر ضد خپل ملي رسالت په زړورتيا سره تر سره کړه. لکه څنګه چې حقيار د نورو خلکو له سياسي نظرياتو سره ځان ته د نظر د اختلاف حق ورکاوه، دغسې د ده له نظرياتو سره اختلاف هم د هر افغان حق دی، خو د ده د فزيکي امحا لپاره هر ډول هڅه د مقابل لوري د منطق پر کمزورۍ دلالت کوي او مورې دا د وحشت او رزالت يو ښکاره نښه گڼو، حقيار اوس پر پښو تېپي شوی دی، خدای به يې ژر جوړ کړي، خو د حق د لارې پالل يوازې د محمدحسن حقيار کار نه دی. دا د هر حقپالونکي رسالت دی. حقيار به بيا پر تلویزيون را څرگند شي، اختلاف به هم کوو، اتفاق به هم کوو، مناظره به هم کوو، مباحثه به هم وي، مشاجره به هم وي، مفاهمه، مشاعره او مقابله به هم وي، خو ماشپ ته لاس وروړل به په کې نه وي او وژل به په کې نه وي.

د چا په زمانه کې؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (اکتوبر) پر (۳۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) میاشتې له (۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نه د شداد زمانه ده نه د نمرود، نه د فرعون زمانه ده نه د یزید، خو کوم وحشت او دهشت چې روان دی دا د ولسواکۍ او اسلامي جمهوریت په زمانه کې دی، دا د ملاواکۍ او اسلامي امارت په زمانه کې دی. یو پلو د نړۍ د مدنیت توغ رپیږي او بله خوا د اسلامي خلافت

بیرغ رپاند دی. یوه خوا د نړۍ د دویم نمبر مفکر د توصیف باران اورپړي او بله خوا د اسلامي نړۍ د دویم نمبر ملا ستاینې کېږي، خو د شعارونو په دې گرم تنور کې بیا زما د وطن تنګي نرګس وربټېږي.

د نړۍ پر مخ به داسې څوک وي چې څو شپې دې ترهېدلي تصویر ته په مسلسل ډول وګوري؟ څومره ترهېدلي هوسی ګوتې ده، هغه

وېرېدلې چې د خپل پلار تصویر ته نه گوري، هغه وايي چې اوس به بل ډز کېږي، اوس به يې د پلار له سينې بله کولۍ وځي، اوس به يو ځل بيا دا مه مه کوي، زړه به يې درزېږي، شونډې به يې رېږي او سلگۍ به يې بندېږي.

دا دی زما د وطن د ژوند تصویر . پلار دې لار لورې ! خوکه څوک غواړي ستا د پلار د ژوند د وروستيو شېبو او سلگيو تصویر وگوري، نو ستا پر زړه دې لاس کېږدي، ستا سترگې دې بېرته کړي، هلنه به هر څه وگوري . هو لوري ! کله چې دې د شپې نا وخته مور او نيا غېږ کې و نيولي د پلار د ژوند وروستۍ شپې دې ورته ټکي په کې بيان کړه او همدا داستان بيا هغې نړۍ کې د خدای حضور ته هم په همدې بڼه تېر کړه .

ای د ایمان او وجدان خاوندانو! هغه ملي بیرغ ته خو گورئ کنه چې د شهید مخې ته هسک دی؟ ای د دې وطن یو ارمانی شهیده ! پر مخه دې ژېړي گلونه . . . . .

توره او هنر

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (نومبر) پر (۵) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) مياشتې له (۱۴) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

په دې ورځو کې د هندي سينما له لوري د پاني پت پر درېيم جنگ د جوړ شوي فلم کيسه ډېره گرمه ده. دې فلم لا وار دمخه يو شمېر افغانان اندېښمن کړي هم دي. د اندېښنې خبره ځکه ده چې افغانانو توره او هنر يا هم جنگ او فرهنگ په موازي ډول پرمخ نه دي وړي؛ هنر او قلم مو تل تر تورې شاته پاتې دي. د پښتنو د تاريخ کومه تنه رڼا چې راپاتې

هغې کې هم د پرديو ليکوالو تله درنه ده. همدا خپله احمدشاه بابا به د بېلگې په توگه ياد کړو. د بابا په باب تر ټولو مهم او تحليلي اثر په خټه يو

سک هندو (ډاکټر گنډاسنگ) لیکلی دی. (کل محمد مرغزي) په مثنوي فورم کې احمدشاهي شاهنامه لیکلې چې تاريخې ليکنې ته يو څه خام مواد برابرولی شي. په ټوليز ډول پښتنو ليکوالو د بابا د اتلولۍ حق نه دی ادا کړی. له نن څخه لس کاله وړاندې پاني پت ته په دې خاطر لارم چې د بابا د معرکې ډگر په خپلو سترگو وگورم، خو مخکې تر دې چې د پاني پت د درېيم جنگ ډگر ته لار شم د پاني پت د يو بل جنگ د ماتې خوړلي اتل (ابراهيم لودي) مزار ته لارم. ابراهيم لودي د بابر له لاسه ماتې وخوړله او هغه هم د خپلو پښتنو د تنکظري او سادګۍ له امله چې د خپل مشر پر وړاندې يې د بابر پت او ښکاره ملاتړ کړی و. د ابراهيم لودي د مېړانې د يادولو لپاره څو سوه کاله وروسته يو انګرېز د هغه د اتلولۍ مجسمه جوړه کړه او د هغه قبر ته څېرمه يې ودروله، خو پښتنو لا هم د ابراهيم لودي په باب تر دې دمه تفصيلي اثار و نه ليکل. د ابراهيم لودي مزار کې هغه ته تر دعا وروسته د پاني ډگر ته لارم. هلته د (ام) د هغې ونې تر سيوري لاندې ودرېدلم چې د هغې پخوانۍ ام ونې پر ځای ايښودل شوې او را لويه شوې وه او بابا تر همدې ونې لاندې ولاړ و او د جنگ قومنده يې ورکوله. دلته په دې ځای کې د پاني پت د جنگ د دواړو لوريو جنګي ټابلوګانې نصب شوي، خو غالب او مغلوب لوری په کې نه ښکاري، پر ټابلوګانو سربېره د درې څلور مترو په اندازه يو څلی هم ولاړ دی، پر څلي ليکل شوي چې دا د مرهټه وو او احمدشاه ابدالي تر منځ د پاني پت د درېيم جنگ ډگر دی. نور دا نه دي ليکل شوي چې دلته بريمن څوک دی او مغلوب څوک دی. هندوانو د زغم کلتور او تاريخي واقعيتونه

دواړه مراعت کړي دي . استاد خالق رشید ماته د دې جنگ اکثره برخې بیان کړې او ما بیا له نورو اثارو څخه هم ګټه پورته کړه او د پاني پت د درېیم جنگ کیسه مې په نسبي ډول په تفصیل سره په خپل یونلیک کې بیان کړه. د یونلیک نوم مې هم د بابا د شعر د یو نیم بيتي نیمه برخه (د ډیلي تخت هېرومه) شو. دا اثر چاپ شو، نو که ځوان نسل غواړي د پاني پت یا د عزت په دې جنگ کې د بابا له اتلولۍ یو څه نا څه خبر شي، نو دا او نور اثار دې ولولي. دا جنگ د نړۍ له داسې لویو جنگونو څخه و چې د قواو اندول په کې برابر نه و. د مرهټه وو د پوځیانو شمېر د افغانانو تر لښکرو نږدې اوه ځله زیات و، خو د بابا عقیده یې قوت، پوځي تدبیر، زړورتیا او دښمن ته بښنه او زغم د دې سبب شول چې د بابا په مشرۍ افغانان د (شیواجي) په مشرۍ د مرهټه وو لښکر ته ماتې ورکړي.

اوس سوال دلته دی هغه جنگ او ویاړ چې موږ نږدې دوه نیم سوه کاله وړاندې د تورې په زور ګټلی و، دوه نیم سوه کال وروسته یې د هنر په زور ساتلای شو که نه؟ په خواشینۍ سره چې ځواب یې (نه) دی. ځکه چې موږ اوس هنر نه لرو، موږ لا اوس هم هنر ته د تکفیر په سترګه ګورو، لیکوال او هنرمند ته ارزښت نه ورکوو، سینما خو د کفر معادل ګڼو، تلوېزیون مو په زنجیر تړلی و، نو خود به اوس پر دې په خپل هنر زموږ خپله توره بېرته زموږ پر ضد کاروي. که د پاني پت د فلم ډایرکټر هر څومره هم په دې فلم کې له تاریخي انصاف څخه کار اخیستی وي بیا به هم د خپلې ټولنې د عامه افکارو او خپلو شخصي او ملي ګټو تر اغېز لاندې راغلی وی. اوس نو موږ پر یوه شکایتي قوم بدل شوي یو، د دې پر

ځای چې خپله کار وکړو له هر چا شکایت کوو. مسله په شکایت نه حلېږي. هندوانو توره بایلوډه، خو هنر یې باینلوډ، نن د هنر په زور پردی توري په خپل نامه تماموي. مور توره وگتله، خو هنر مو خپل نه کړ، نن توره هم لاره او هنر هم، لوی خان خوشال خان خټک نږدې څلور سوه کاله وړاندې د پښتنو د توري طالعي ته متوجه شوی او د هغې پر ځای یې د هنر انتخاب غوره بللی و:

که طالع او هنر دواړه راته کېږدئ

زه خوشال به په کې ونیسم هنر

نوراشی شکایت مه کوئ د خپل یو بابا توره د خپل بل بابا د هنر په زور خوندي کړئ.

د زحمت او ارادې انځور

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (نومبر) پر (۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) مياشتې له (۱۷) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

دا لاندې انځورونه او په هغو کې زرغونه فضا چې کورئ دا په ښوې ولسوالۍ کې د دوو انسانانو د کار او ارادې برکت دی. دا دوه تنه نه افغانان وو او نه مسلمانان؛ دواړه جاپانيان وو، خو دواړه انسانان وو. ناکامورا او ملکري يې له نن څخه پنځه لس کاله وړاندې د دې سيمې ابادۍ ته ملا وتړله، په کمو

امکاناتو يې کار پيل کړ، خو په ډېر زحمت يې په لسگونو زره جريبه شاړه ځمکه اباده کړه. يو جاپاني په کې خپل ژوند قرباني کړ، خو دويم خپل همت باينلود او

د هغه لاره يې تعقيب کړه. اوس په کې مرغی، څاروي او انسانان ټول خوشاله دي. نن له خپلو ملگرو سره د ناکامورا په نوم دې جوړ شوي تفریحي پارک ته ورغلي وم. هلته مې گڼ شمېر هېوادوال ولیدل چې دې پارک ته د تفریح لپاره راغلي وو، د ننګرهار پوهنتون محصلین هم په کې شامل وو،

له هغوی سره مو څو شپې بنډار هم وکړ. دا تصویرونه ځکه خپروم چې دا جاپانیان هم پر هغې او هم پر دې دنیا د دعاگانو او ستاینو مستحق دي او بله دا چې زموږ ځوان پښت د دوی له خدمت او همت څخه ښه الهام واخلي. که څوک غواړي هېواد اباد کړي نو دغسې دې اباد کړي.

د سولې د لټې په هیله

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (نومبر) پر (۱۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) میاشتې له (۲۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د عقرب میاشتې پر اتلسمه نېټه، د یکشنبې پر ورځ مو په دوحه کې د طالبانو سیاسي دفتر د مشرتابه هئیت او د بین الافغاني مذاکراتو د ټیم له مخکښو غړو سره وکتل. غونډه د ماسپښین پر دوو بجو پیل او د شپې

پر اتو بجو پای ته ورسېده. موږ په پیل کې د طالبانو د پلاوي د مشر؛ بناغلي (مولوي شهاب الدين دلاور) څخه هیله وکړه چې د سولې د ټول تېر شوي بهیر ممکن جزیات موږ سره شریک کړي او تر هغه وروسته به موږ ورته خپل وړاندیزونه او د هېوادوالو اندېښنې بیان کړو. هغوی په پوره جرات او صداقت سره څه چې په تېرو کلونو او څو میاشتو کې تېر شوي وو، موږ سره شریک کړل، خو غونډه کې پر دې خبره اتفاق وشو؛ څرنگه چې اوس هم د مذاکراتو تسلسل ژوندی دی، ضرور نه ده چې ټول جزیات دې تر هغه پورې، چې پوره پاخه شوي نه وي او پوره نتیجه یې نه وي ورکړې، رسنیو سره شریک شي.

د طالبانو د هټیت خبرې واضح او تر یوه حده هیله بښونکې وې. موږ ورسره خپلې او د مظلوم یا خاموش اکثریت اندېښنې شریکې کړې، دوی په زغم ځواب راکړ، د نظام د اډانې د استحکام، د حکومت د پاشنې او انقلابي بدلون د مخنیوي او تدریجي سمون او همدا رنگه د تېرو ترڅو تجربو د نه تکرار په اړه په ډېرو برخو کې د نظرونو ورتوالی او نږدېوالی موجود و. ټاکل شوې دا خبرې دوه ورځې نورې هم دوام وکړي. طالبانو سره موږ یادونه وکړه چې تر دې غونډې وروسته به موږ د ښاغلي غني په مشرۍ له اوسني حکومت سره هم گورو، د سولې په اړه به د هغوی له نظرونو او وروستیو پرمختیاوو هم ځان خبروو، بیا به د دواړو نظرونو له نچور او نتیجې څخه ولس هم خبروو. خدای دې وکړي دا لړۍ او د نورو افغانانو هڅې له بهرنیانو سره د خبرو اترو تر څنګ بین الافغاني مذاکراتو ته هم لاره او اړه کړي. د دې خبرو اترو جزیات مو په لیکلي بڼه ثبت کړي او همدارنگه له حکومت سره زموږ د احتمالي خبرو جزیات به هم ثبتوو او د دواړو لوریو له احتمالي موافقې سره سم به یې د رسنیو له لارې خپروو. خدای (ج) دې وکړي چې په پاتې دوه ورځنیو خبرو کې موږ خپل ولس ته د طالبانو له خوا واضح او هیله بښونکي پیغامونه ولرو. د دې خبرې یادونه هم کوو چې موږ نه د کوم گوند، ډلې، قوم او سمت په استازۍ راغلي یو او نه د چاکوم رسمي استازیتوب کوو او نه یې کولی شو، پر خپل ولس موزره دردېږي، د درد هغه څرپکه مو تر دوی را رسولې، بیا به یې حکومت ته رسوو، خدای (ج) دې وکړي چې دواړه خواوې ولس ته یوه ښه هیله او ښه ډاډ ور وښيي.

د سولې په هیله د خبرو دوام

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (نومبر) پر (۱۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) میاشتې له (۲۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نن مو بیا د طالبانو د اسلامي تحریک د بین الافغاني مذاکراتي ټیم له غړو سره خبرو دوام وکړ. غونډه د ماسپښین پر درې بجو پیل او د ماسخوتن پر اتو بجو پایته ورسېده. نن ټولو ملگرو په ښه جدیت سره د

طالبانو له هڅیت سره د سولې د اوسني حالت، د ملکي تلفاتو د کمونې، د بهرنيو عسکرو تر وتلو مخکې او وروسته بین الافغاني مذاکراتو، له

زندانيانو او ملكي وگړو سره د طالبانو د چلند، د هغوی د واكمنۍ په ساحه كې د تعليمي او رغاونيزو چارو د ښه والي، د نجونو د تعليم، د رسنيو د ازادۍ، د طالبانو تر واک لاندې سيمو كې د خلكو د تگ راتگ خونديتوب، له سيمې او نړۍ سره د طالبانو راتلونكو مناسباتو، په اوس او راتلونكې مهال كې د ايران او پاكستان د هر ډول مداخلو د مخنيوي، د لپاره نړيوالو تضمينونو، د طالبانو له تېرو چلندونو څخه د خلكو د اندېښنو، بيارغونې، اقتصادي پلانونو او نورو گڼو مسايلو په باب، چې د اكثر و افغانانو په ذهن كې گرځي، هر اړخيز جدي بحثونه وكړل. د طالبانو

هڅيت هم هرې برخې ته په ترتيب سره توضيحات او ځوابونه وركړل. د دوی له ځوابونو دا پته ولگېده چې طالبان اوس هغه پخواني طالبان نه دي؛ اوس د سياست پر رموزونو او د حالاتو پر نزاکتونو پوره پوهېږي او هرې

اندېښنې ته يې څو متبادله لارې سنجولې دي. د نن ورځې غونډه هم جدي وه هم معلوماتي، ان که د حکومت اورپکي رسمي او نارسمي پلويان هم راغلي وای، له طالبانو سره به داسې جدي بحث ته نه وای وړاندې شوي. جزیات به يې وروسته هېوادوالو سره شریک شي. د غونډې په پای کې زما او د ځينو نورو ملگرو له خوا د طالبانو د هټیت غړو ته یو شمېر کتابونه هم ډالۍ شول. ټاکل شوې ده خبرې سبا هم دوام وړکړي، چې وروستی نتیجه او نچور به يې هېوادوالو سره شریک شي.

طالبان، بدلون او د سولې بهير

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (نومبر) پر (۱۵) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) مياشتې له (۲۴) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د لړم مياشتې پر اولسمه نېټه مو له يو شمېر افغانانو سره قطر ته سفر وکړ. د سفر اصلي هدف سوله وه. د طالبانو د سياسي دفتر او د بېلابېلو کمپسيونو د مشرتابه له اکثر و غور سره مو پنځه ورځې متواترې ډله

بيزې او انفرادي خبرې اترې وکړې. خبرې گرمې، نرمې، خوږې او ترخې ټولې په کې تبادلې شوې، د نظرونو اختلاف، تضاد، ټکر او اتفاق ټول په کې محسوس و. خو د خوند او پند خبره په کې دا وه چې دا هر څه په کې د دواړو غاړو له خوا په پوره منطق، زغم او درک سره تبادلې شول. له دې خبرو موږ دا نتيجه واخيسته چې که څه هم د ډاکټر محمد اشرف غني په

مشری د اوسني حکومت او د طالبانو د اسلامي تحریک د نظریاتو ترمنځ زیات واټن شته، خو دا واټن دومره هم نه دی چې هېڅ حل لاره و نه لري. یو سړی هغه وخت عادلانه قضاوت کولی شي چې د طرفینو نظرونه په دقت واورې. طالبان چې اوس د منطق په کومه پورې کې ولاړ دي او د خپل ثابت دریغ تر څنګ د زغم او منطق کومه تجربه شوې روحیه لري، له دې څخه باید اعظمي ګټه پورته شي، دلته حکومت هم باید له

هوايي دهلېزونو او شعاري دیموکراسۍ څخه د ځمکنیو واقعیتونو درک ته راکښته شي، نو بیا دواړه لوري یو بل ښه درک کولای شي. زموږ د سفر یوه موخه هم دا وه چې د طرفینو د نه عملي کېدونکو غوښتنو کچه په نرمۍ او منطق سره راټیټه شي، چې دا کار په پای کې لوی تفاهم ته لاره واوروي. په قطر کې د طالبانو مشرتابه او ټولو غړو څخه مننه کوو چې هم یې زموږ ټولې خبرې په پوره زغم واورېدلې او هم یې له افغاني دود سره سم زموږ درنه مېلمه پالنه وکړه. د طالبانو مشرتابه په لسو هغو برخو کې

مورډ ته ليکلي وضاحتونه راکړل چې زموږ د هېوادوالو د ننني او سباني ژوند برخليک ورسره تړلی دی. دا وضاحتونه به د يو خبري کنفرانس له لارې ولس سره شريک کړو. بيا به هڅه وکړو چې د حکومت له مشرتابه سره هم خبرې اترې وکړو او د خبرو دا لړۍ له نورو افغانانو سره تر هغه بريده وغځوو چې بين الافغاني مذاکراتو او لوی تفاهم ته لاره اواره کړي. د دې خبرې يادول هم ضروري گڼو چې مورډ د هېچا په پلوی او د هېچا په استازی دا خبرې نه دي پيل کړي، مورډ افغانان يو او د نورو ټولو افغانانو په توگه مو دا حق خوندي دی چې د خپل هېواد د برخليک په ټاکلو کې تر خپله وسه خپل مسوليت ادا کړو. له طالبانو سره خبرو اترو مورډ ته دا هيله پيدا کړه؛ که غر هر څومره لوړ دی، خو پر سړي لار شته. له طالبانو سره د خبرو جزیات مورډ په ليکلي بڼه ثبت کړي دي چې پر خپل وخت به هېوادوالو سره شريک شي.

د عبرت تجربې

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (نومبر) پر (۱۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) مياشتې له (۲۷) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

پروني مخالفين نن سره پخلا دي، ننني مخالفين به سبا سره پخلا وي، خو هغه تنکي ځوانان او هغه تازه کلو نه چې د دوی په مخالفت کې رژېدلې، نه به بيا را وگرځي او نه به بيا وغورځېږي، نو راځئ د خپل ژوند

له دې ليدلو تجربو څخه عبرت واخلو، د جگړې د ټولو غاړو د پخلاينې لپاره هڅه وکړو، د جنګياليو د هوسونو مخه ونيسو او که دا کار نه شو کولای، نو د جنګ د توجيه لپاره تصنعي دلايل و نه لټوو؛ ځان غلی کړو، که څه هم دا د کمزوري ايمان نښه ده.

د دليل او منطق يو بل ستوری هم و نړېد

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (نومبر) پر (۲۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لړم) میاشتې له (۲۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

په افغانستان کې د جگړې په څلورېشت کې ناوړین کې وحید مژده د هغو لیکوالو او مبصرینو له جملې څخه و، چې هم یې فکر درلود او هم یې استقامت. په دې بهیر کې پر ده ډېر فشارونه راغلل، خو ده خپل هوډ باينلود، هغه د مادياتو پر وړاندې هم خپل ضمیر کمزوری نه کړ او د

تصنعي ولسواکۍ په چاپېریال کې یې د غورځولیدو پخوانیو جهادي جنگسالارانو پر وړاندې هم خپله قلمي مبارزه تر سره کړه. هغه د طالبانو په حاکمیت کې حکومتي دنده درلودله، خو د هغوی د نظام تر سقوط وروسته یې هېڅکله هم لکه د ځینو نورو په شان هغو پسې د غیبت خوله خلاصه نه کړه؛ خپل فکري استقامت یې وساته. هغه د پاڅه قلم، درانه

شخصیت او ژور نظر خاوند و. په پوره منطق یې د مقابل لوري خبرې اورېدلې او ځوابولې. نن چې ظالمانو هغه شهید کړ، دا د دې مانا ورکوي چې لا هم دلته د استدلال په مقابل کې د توپک ژبه واکمنه ده. مژده یو اسلامپال او انساندوست افغان و. ډېر کلونه به تېر شي، خو دا وطن به د مژده غوندې لیکوال په خپله لمن کې و نه غوروي.

نږدې شپږ میاشتې کېدې چې مژده صاحب مې زړه کې گرځېده، شپږم حس مې راته یو ډول وسوسه پیدا کړې وه، ما ویل مژده صاحب به ژوندون تلویزیون کې مېلمه کړم، یوه اوږده مرکه به ورسره وکړو، پر ژوند باور نه شته، د مژده صیب نږدې دوست؛ صدیقي صیب وویل چې زه یې ضرور راولم، تلویزیون کې به شورا هم وخورو، کپ به هم ولگورو او مرکه به هم وکړو، خو د گڼو مصروفیتونو له وجې تر نن ماښامه دا مرکه و نه شوه. کله چې ماښام نا وخته کور ته راغلم، پر مژده صیب له شوي بریده خبر شوم، ژر مې صدیقي صیب ته زنگ وواژه، ما ویل د مژده صیب احوال راکړه، هغه وویل نه یم خبر، ژر احوال درکوم، څو دقیقې وروسته یې په ژرغوني غږ په تېلفون کې وویل: مژده صیب مژده صیب ش ش شهید. . . . نور نو تېلفون گل شو.

مژده صیب لار، بیا نه راگرځي، قلم شهید، کتاب یتیم او یادښتونه په وینو رنگ پاتې شول.

ای وحیده، ای شهیده، ای د دې وطن د ارمانونو مژده! ته خو لارې ته خو لارې، اوس اصلي مقام ته ورسېدې، دلته خو دې ډېرې چغې

ووهلې، خو هېچا دې غږ وانورېد. د خدای (ج) مخلوق ډېر په تنگ کړې، تر پایه دې قانع نه کړل، خو گوره هلته چې د لوی خالق مخه کې ودرېدې، ټول حقایق؛ ويلي او ناويلي ورته په زېر او زور بیان کړه:

شهیدو تاسو نه که هلته چا پوښتنه وکړه
ورته به وايې چې وطن کې بهېدلې اوبسکې

تا خو دلته هر وخت سپینې سپینې ويلي، لوی رب ته ووايه چې هلته په وطن کې له تا منکر او پر تا مین ټول زموږ د ماشومانو پر ستنو چرې را کاري، هغوی چې ستا د دوښمنۍ توغ يې پورته کړی، له هغوی خو گيله نه لرو، خو هغوی چې ستا په استازی-جنگېري د هغو د تهمت او ظلم توره تر ټولو تېره ده.

ای د وطن د ارمانونو مستدل شهیده، خپل رب ته هر څه ووايه، د ټول وطن د سویو اسوبلو پیغام ورته ورسوه او له هغه ځایه موږ ته د سوکالی-او تسکین یو مژده او یو زېری را ولېږه، ای وحیده، ای مژده او ای شهیده. .

د اتل اوښکې

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (دسمبر) پر (۴) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لیندۍ) میاشتي له (۱۳) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

زما لپاره نن ورځ اتل هغه څوک دی چې دا وړان وطن را زرغون کړي، د وړانۍ منځه ونیسي او د ابادۍ مثالونه پرېږدي. څو کاله مخکې مې همداسې یو اتل (ناکامورا) په ننګرهار کې وموند. ده په کمو امکاناتو

د کونړ له ژېړي بابا څخه بیا د ښېوې ولسوالۍ تر وروستيو څنډو؛ کمبيري دښتې پورې (۳۷) کیلو متره کانال کیندلی دی. (مروارید) کانال نوم یې

ورکړی دی. دې کانال په لسگونو زره هکتاره شاړه ځمکه خړوب کړې ده او پر دې سربېره یې د یو لوی تفریحی پارک تر څنګ بېلابېل فارمونه او مثمر باغونه هم جوړ کړي دي. ده سره یو بل جاپانی هم ملګری و چې وار له مخه یې د دې وطن د ابادۍ لپاره سر قربان کړی و. مورې و پتیبله چې د دې ژوندي او قرباني شوي جاپاني قدردانی وکړو. زه، زما مېرمن (ارین یون)، د ملي تحریک غړي، د ښوې ولسوالۍ سپینږيري او ځوانان ؛ نږدې درې سوه تنه سره راټول شولو، د

دې ژوندي انجنیر قدردانی مو وکړ او د مړي کورنۍ سره مو خواخوږي څرګنده کړه. جاپاني انجنیر ته مو ستاینلیک ورکړ او لونګۍ مو ور په سر کړه، بیا مو خبرو ته راوغوښت مخکې تر دې چې خبرې پیل کړي له سترګو یې اوبسکې راغلې، سخت یې وژړل، کله چې یې سلګۍ لږ شان غلې شوې، نو په ګوډه ماته خو خوږه پښتو یې وویل چې ما فکر نه کاوه چې افغانان دې ماته دومره مینه راکړي او ما دې دومره و نازوي. ستاسو دې کور ودان وي. بیا یې د متوفی ملګري خاطرې یادې کړې او ویې ویل چې زه د هغه د ارمانونو د پوره کولو لپاره د هغه لاره تعقیبوم. فضا ډېره

خوږه او احساساتي وه. همدا شپه چې زه د دې انجنير تر ټپي کېدو او بيا سملاسي له مرگه خبر شوم، نو په سترگو کې مې اوبنکې راغلي، هغه صحنه او هغه شپه را ياده شوه، د جاپاني اوبنکې د احساس، خوشالي او سرلورې اوبنکې وې، خو زما اوبنکې د غم، خجالتې او سر ټيټې اوبنکې دي، هغه د داسې يو ملت غړی و چې له لرې واټنه دلته د خدمت لپاره راغلی و او زه بيا د داسې يو ملت غړی يم چې خپل خدمتگاران وژني او بادران په سر گرځوي. هغه بل جاپاني انجنير دا هوډ درلود چې څه وخت وروسته مسلمان شي، خو بل مسلمان تر اسلاميت وړاندې وواژه او دې بل ته چې افتخاري افغاني تابعيت ورکړ شو، دی هم چا افغانيت ته پرې نښود، د خپل ملت پر حال مو ډېر افسوس په کار دی.

يا ربه ته رحمان او ته رحيم يې، ستا د جنت او نعمتونو لمن هم لايټناهي ده، ته خو دغو دواړو جاپانيانو ته مغفرت او جنت نصيب کړې او موږ درڅخه دا هيله هم کوو چې پر هغې نړۍ مو ستا له دې دوو بناغلو بنده گانو سره زموږ د ليدو نصيب وکړې چې موږ يې د خپل سوي لوي وطن د ابادۍ په خاطر لاسونه ښکل کړو او د خپل ملت د جاهلو وگړو له خوا له دوی سره د شوي چلند له امله له دوی څخه بښنه وغواړو.

يا ربه نور رحم. . .

ناكامورا لار

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (دسمبر) پر (۴) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (ليندۍ) مياشتې له (۱۳) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ډاکټر ناکامورا لار

هغه بیا نه راگرځي، هغه له افغانستانه مرور شو، هغه له هر افغانه مرور شو، هغه په نوم له هر انسانه مرور شو، هغه د جنت په هیله دلته د چا کورونه نه ړنگول، هغه دلته باغونو ته اور نه ورته کاوه، هغه د ځمکې

پر مخ د جنت نښې کرلې، هغه ونې کرلې، هغه مېوې کرلې، هغه بوټي کرل، هغه گلان کرل، هغه د هوا مرغیو ته اوبه پیدا کړې، هغه انسانانو ته مېوې پیدا کړې، هغه د ځمکې پر مخ د جنت مېوه وکرله؛ هغه انځر وکرل، هغه زيتون وکرل، هغه د انسانیت لپاره هر څه وکرل، خو دوه پښه ییزو وگړو نن د هغه عوض په گوليو ورکړ. نور نو ناکامورا نه شته، نور به نو هلته دا شنې ونې مړاوې شي، نور به نو هلته گلان وا رږېږي، نور به هلته سترې هوايي مرغان دمه نه کوي، نور به هلته د خالي لپاره ونه پاتې نه شي، نور به هلته څارویو ته شنه کبله پاتې نه شي، نور به هلته سترې ځوانان مېلې و نه

کړي، هر څه به بیا سپړه شي، هر څه به بیا وریږل شي، هر څه به لوټ شي او هر څه به د څو دارونکو تر منځ تقسیم شي، نه به په ملاکې د دې وس وي، نه به طالب کې، نه به مجاهد کې د دې توان وي او نه به په ملحد کې، نه به په جاهل کې د دې متره وي او نه به هم په مفکر کې چې دا شنه باغونه همداسې زرغون وساتي او یا د ډاکټر ناکامورا پاتې هیلې پسې تعقیب کړي. بس یو کمپسیون به وټاکل شي چې څېړنه وکړي، دا څېړنه به لا بشره شوې نه وي چې بله بده پېښه به وشي، د نظام چارواکي او مخالفین به بیا په هغې کې مصروف شي او دا لړۍ به همداسې دوام ومومي.

زه خو اوس داسې یو حالت کې یم چې د حکومت له موافقینو او مخالفینو، مجاهدینو او ملحدینو، طالبانو او ټامیانو یوه څخه هم د خیر هیله نه شم لرلای، خو د خدای ج له حکم سره سم هر ژوندی موجود د مرگ مزه څکي، ازار او دعا یې قبلېږي، نو اوس له ژونديو وگړو پرته له ټولو ژونديو موجوداتو، که هغه ونې دي که بوټي، مرغان دي، که کبان، څاروي دي که نور موجودات، چې په یو نه یو ډول د ناکامورا د لاس گټه ورته رسېدلې ده، هیله ورڅخه کوم چې خپل رب ته د تعظیم سرونه ټیټ کړي، ورته ووايي چې یا ربه! زموږ ناکامورا ته مغفرت نصیب کړې او که غواړې موږ خوشاله او ژوندي پاتې شو، نو موږ ته همداسې یو بل ناکامورا را نصیب کړه.

ايا مورډ ډپر چټک نه يو!؟

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (دسمبر) پر (۲۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (لينډۍ) مياشتې له (۳۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

که څه وايو په يو څپېرې سل منځه خوږېږي او که څه نه وايو نو غاړه مو بندېږي.

د تلې پر شپږمه د ولسمشرۍ ټاکنې تر سره شوې، دا دی د مرغومي شپږمه را نږدې کېږي، خو تر اوسه لا لومړۍ نتيجه څرگنده نه ده؛ نږدې (۹۰) ورځې وخت تېر شو، خو د مشورې سر لا معلوم نه دی. د ټاکنو

پر لومړۍ ورځ نږدې يو لک ټاکنيزو مامورينو او نږدې يو لک ناظرينو او مشاهدینو په ووت شمېرنه کې برخه واخيسته، دوه مياشتې پر چاڼ تېرې شوې، خو بيا وويل شول چې اته لس لکه رایې به پاکې وي! شمېرنه او ناندري بيا پيل شوې، خو بيا هم نتيجه يې نتيجه ده. تر ټاکنو وروسته نږدې يو لک کسانو (تکراري ضريب) په مستقيم او نامستقيم ډول پر رایې شمېرنې تېر کړل، خو بيا هم نتيجه مبهمه ده. ټول ټال درې لکو تنو د اته

لس لکو رایو په شمېر نه کې برخه واخیسته، یانې لږ تر لږه هرو درېو تنو د شپږو رایو په شمېر نه کې ونډه لرلې ده، خو بیا هم نتیجه یې نتیجې ده. که یوازې د ټاکنو ورځني مامورین د وخت په ضریب کې ضرب کړو، نو نږدې سل زرو تنو په شمېر نه کې گډون کړی، یانې یو تن په نږدې نوي ورځو کې اتلس رایې شمېرلې دي. که دا ټولې رایې یوازې یو تن شمېرلې وای نو په یوه دقیقه کې ورته په اوسط ډول (۲۷) رایې ور رسېږي. په داسې حال کې چې په یوه دقیقه کې یو تن کولای شي سل زرگیز نوټونه وشمېري، خو بیا هم نتیجه گونگه ده.

که د دې رایو شمېر نه د کمپیوټر په واسطه تر سره شوې وای، نو تر نیم ساعت زیات وخت یې نه نیوه.

پر کومه ورځ چې دلته ټاکنې وشوې تر هغه وروسته بیا تر دې دمه د نړۍ په پنځو هېوادونو کې د ولسمشرۍ ټاکنې وشوې، د (۲۴) ساعتونو په بهیر کې یې نتیجه معلومه شوه، خو دلته یې په (۱۰۸۰) ساعتونو کې د مړي او ژوندي حساب معلوم نه دی. دا خو لا د لومړیو شمېرنو نیجې دي چې وروستی به یې څومره وخت نیسي؟

اوس نو تاسو وویاست چې موږ د زمانې تر سرعت څو ځله زیات چټک نه یو؟ نو په ټاکنو کې چې دومره گړندي یو په نورو چارو کې به مو څه حال وي؟!؟

نازک اکثریت څه ته وايي؟

د ټاکنو نتيجه د گړنگ پر غاړه

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (دسمبر) پر (۲۲) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (مرغومي) مياشتې له لومړۍ نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نازک اکثریت دېته وايي چې په ډېر کم بدلون سره خپل ثبات له لاسه ورکړي او له اکثریت څخه د لور يا مخکښ اقليت کچې ته راتيټ شي.

د ټاکنو کمېسيون د اعلان له مخې ډاکټر غني د ولسمشرۍ په دې ټاکنو کې له (۱،۸۲۴،۴۰۱) څخه (۹،۲۳،۸۶۸) رایې گټلي چې د دوی د محاسبې له مخې د ټولو فلتر شویو رایو (۵۰،۶۴) سلنه جوړوي، په

دې مانا چې يوازې (۱۱، ۶۶۸) رايو ډاکټر غني د گټنې پورې ته رسولی دی.

دا په داسې حال کې ده چې نږدې (درې سوه زره) رايې، چې د ټولو رايو (۱۶، ۴۴) سلنه جوړوي د مخالفو نوماندانو تر اعتراض لاندې دي او هم د (۲۷) ولايتونو د رايو د بيا شمېرنې غوښتنه کوي. اوس نو د هدف توپ د ټاکنيزو شکايتونو د انصاف په ډگر کې پروت دی. د ټاکنو کمېسيون د مسوليت بار له خپلو اوږو لرې کړ او هر څه يې د شکايتونو کمېسيون غاړې ته ور واچول. اوس که د شکايتونو کمېسيون همدا نتيجه کت مت او يا هم د اوو اتو زرو رايو په تغير سره تائيد کړي، نو غني به په لومړي پړاو کې د منتخب جمهور رييس په توگه د پنځو کلونو لپاره خپل کار ته دوام ورکړي او که چېرې د ټولو رايو له جملې څخه د ډاکټر غني د (۱۱، ۶۶۸) په گڼون له (۱۵-۲۰) زره رايې راکمې شي، نو ټاکنې دويم پړاو ته ځي، ځکه چې په دې رايو کې به د مخالفو کانديدانو رايې هم يو څه ناڅه کمېږي، خو ډېرې به د ډاکټر غني وي، هر څومره چې د رايې کمولو کچه پورته کېږي، د غني د رايو چټ راتېټېږي او که چېرې تر اعتراض لاندې درې سوه زره راکمې شي، نو معادله بېخي د غني په زيان تمامېږي چې احتمال يې کم دی. که چېرې د شکايتونو کمېسيون د اعلان شويو رايو د کمولو لپاره هېڅ اقدام و نه کړي او يوازې د (۲۷) ولايتونو د رايو د بيا شمېرنې امر وکړي، نو په دې حالت کې هم ټاکنې په اتومات ډول دويم پړاو ته ځي، ان که يوازې د څلورو لويو ولايتونو رايې هم بيا وشمېري بيا به هم ټاکنې دويم پړاو ته لاړې شي. په دې حالت کې د رايو

اوسنی چت کېدی شي د توقع خلاف ډېر راتیت شي، ځکه چې اوس هم داسې فکر کېږي چې په معیار برابرې رایې دومره نه دي چې د ټاکنو کمپسیون اعلان کړي، د درملوک کمپنۍ له تخنیکي کارکوونکو څخه داسې گونگسی خپور شوی چې یوازې (۱۲) سوه زره رایې د دې کمپنۍ له تخنیکي معیارونو سره سمون خوري.

د جمهور رییس غني د حاکمیت په اوج کې خو توقع دا وه، لکه څنگه چې یې کمپاینرانو او فیسبوکیانو ادعا کوله په غوغا اکثریت به ټاکنې کتې، خو هغسې و نه شول. په داسې یو حالت کې چې د چا مخالفین هم په سلو مرضونو ککړ وي او زر نورې کمزورۍ هم ولري، نو له واکمن جمهور رییس څخه هیله کېږي چې لږ تر لږه د ټولو رایو له (۶۰-۸۰) سلنې رایې راخپلې کړي، خو دا چې داسې و نه شول، دلته ضرور گنې نیمگړتیاوې وې چې ما د یو افغان په توگه ورته پر خپل وخت نغوټې کړي دي.

یو څوک چې د نږدې پنځه لکه وسلوال پوځ اعلیٰ سر قومندان وي، نږدې دوه ملیونه ملکي مامورین او د هغو په ملیونونو اړوندان ولري او اټکل یو ملیون اصلي او جعلی فیسبوکي اکاونټونه یې هم پر تبلیغ مصروف وي او د نړۍ په کچه یې په ټاکنو کې هم تر ټولو زیات مالي لگښت کړی وي. له دولتي زور او ځواک څخه یې هم کار اخیستی وي، د تغیر، تبدیل، تطمیع، گومارنې، گواښ او تهدید عنصر یې هم کارولی وي، نو بیا یې رایې

دومره شي چې هره شپه يې خطر تهديد کړي، دا حالت په حقيقت کې دې ډول نوماند ته د سختې خواشینۍ وړ دی.

که غني په لومړي پړاو کې په ډېر جگړو رايو راغلی وای، نو د شکاياتو کمپسيون ته به ډېره سخته وه چې د هغه د رايو سقف په اسانۍ سره راکم کړي او که هغوی هم د هغه جگړې رايې تائيد کړې وای، نو د يوه غښتلي حکومت د جوړولو چانس زياتېده او د دې ترڅنګ حکومت د ولس د رښتيني استازي په توګه د طالبانو پر وړاندې د سولې په خبرو کې قوي دريځ خپلولای شو. خو که غني په اوسنيو رايو بريالی هم وګڼل شي، جمهوررئيس به وي، خو د مشروعيت کچه به يې د نړۍ د ټاکنو په تاريخ کې تر ټولو ټيټه کچه وي، اوس غني د هېواد د ټول نفوس په کچه (۶۳، ۲) سلنه، د راجسټر شويو رايو (۹، ۴۲) او د کارول شويو رايو (۶۴، ۵۰) سلنه ګڼلې ده. دا نو د مشروعيت هغه ټيټ حالت دی چې تر اوسه لا د هېڅ هېواد ټاکنو نه دی تجربه کړی.

د ټاکنو اوسنی څرنګوالی يوازې د غني ګناه نه ده، په دې کې ټول هغه کورني او بهرني عناصر لاس لري، چې نه غواړي په چې افغانستان کې يو باثباته او مسول حکومت رامنځته شي، د غني مشکل دا دی چې پر ځان او قدرت تر حده زيات مين دی، خو نيت او اراده يې د افغانستان لپاره صفا دي، ټولنيز چلند يې د زغم وړ نه دی، خپلو نيمګړتياوو او د هغو درملنې ته پام نه کوي، درباري غوره مالانو د ده د ضعف دا ټکی ښه درک کړی، هېڅکله ده ته داسې خبره نه کوي چې د ده وچولۍ پرې تړيو

شي او دی هم د هېڅ سالم انتقاد د زغم وس نه لري، که څه هم هغه د ده په کټه وي. د ساري په توګه، ما تر ټاکنو وړاندې د ليکلي او ویديويي پیغام له لارې ورته وویل چې په ټاکنو کې د بنځو عکس اخیستل باید جبري نه شي او د ټاکنیزو کمپسیونونو دا پرېکړه له اساسي او شرعي قوانینو سره ټکر لري، خو ده او تیم یې پرې سر و نه ګراوه، نږدې لس سلنه رایه یې یوازې په همدغه یوه برخه کې راکمه شوه، اوس یې نو غني د ګرنگ پر غاړه ودرولی، یا به د شکایتونو کمپسیون او بهرنیانو نامشروع غوښتنې مني او یا به په یوه عادي اشاره ټاکنې دویم پړاو ته ځي، که همدا (۵۰، ۶۴) سلنې رایې هم د نهایي رایو په توګه ومنل شي، نو دا به هم غني ته په ډېره لوړه بیه تمامې شي. دا به هم د یو نا معقول او نامشروع فشار او امتیاز نتیجه وي، حکومت به بیا ائتلافي بڼه خپلوي، البته نوم به یې ائتلافي نه وي، خو محتوا به یې همدا ائتلافي وي، پنځه کاله به بیا د تېر په څېر پر ناندریو تېر شي، د سولې په خبرو کې به هم قوي موقف و نه لري، جنګ به نور هم پسې ګرم شي، اقتصاد به کمزوری او ناخوالې به لاسپسې زیاتې شي. اوس خو لا د شرم خبره داده چې درباري غوره مالان پر دې رایو هم شکر کاږي او یو بل ته مبارکي ورکوي چې سخته توره یې کړې ده. غني ته خو اوس په کار دي، مخکې تر دې چې د حکومت مخالفینو سره حساب او کتاب وکړي، اول ټول هغه کمپاینران راوغواړي چې ده ته یې غلط راپور او تلقین ورکړی و او ورته یې ویلي وو چې ته په غوڅ اکثریت په اول روند کې ګټونکی یې. اوس زموږ وړاندیز دا دی چې که د کورنیو او بهرنیو فشارونو په وجه اوسنی (۵۰، ۶۴) رایې په دې شرط د

نهایی رایو په توګه منل کېږي چې بیا به یو ګډوله، ائتلافي او مزخرف حکومت جوړېږي، نو ښه لاره دا ده چې غني دې ډول نامشروع او مضرې معاملي ته د تېر په څېر غاړه کېنږدي. په دې برخه کې ضرور نه ده چې درباري غوره مالان بیا غور، خو مضر دلایل وشمېري، تر یو نوي او بیا ټول مضر حکومته دا اوسنی ګډوله او نیم مضر حکومت هم ښه دی. ټاکنې دې دویم پړاو ته لارې شي او همزمان دې ورسره د سولې بهیر هم تعقیب شي، خو ګډوله او مشارکتی حکومت دې نه جوړېږي، نوي کال کې دې رڼې ټاکنې وشي او یو قوي منتخب حکومت دې بیا د ولس په استازۍ له وسلوالو طالبانو او نورو مخالفینو سره خبرې اترې پیل کړي. که غني په جګو رایو راغی، نو په جګو سترګو به د ولس د منتخب ولسمشر په توګه طالبانو سره خبرې وکړي او که بل چا په حقیقي رایو وکتله، نو هغه هم ورته حق لري، خو که داسې یو حالت رامنځته شو، غني ته په کار دي چې تر هر څه وړاندې د خپلو درباري غوره مالانو، خیالي فیسبوکیانو، ټامیانو، خیاطانو او مفسدو دولتي مامورینو، تالیختو مشاورینو او نورو ابن الوقت او ابن المقام زامنو غم وخورې، که نه نو لا به یې له ستونزو سره مخامخ کړي، اوس خو د ګرنگ پرغاړه دی، بیا به تر ګرنگه لاندې پروت وي او هېڅ درباري غوره مال به یې د راجګولو جرات هم نه کوي. غني که هر څومره نیمګړتیاوې ولري، تر مقابل لوري افغانستان ته په ډېر زیان نه تمامېږي، نیت او اراده یې ښه دي، د عمل سمون یې په کار دی، خو د مقابل لوري د بریالیتوب په حالت کې اوسنی بحران لاپسې ژورېږي او لا پسې غځېږي.

ملت د ملاریا او محرقې ترمخ (م. م. م)

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د (دسمبر) پر (۲۶) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (مرغومي) میاشتي له (۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د بن کنفرانس د ظالمانه پرېکړو له امله، افغانستان پر یوې مضرې سیاسي ناروغۍ اخته شو، دې ناروغۍ د یوې سیاسي ملاریا بڼه غوره کړه چې نږدې (۱۴) کاله یې د ملت وجود ولپړاوه. پر (۲۰۱۴م) کال د ولسمشرۍ په ټاکنو کې د ډاکتر اشرف غني احمدزي بریا ته د خلکو هیله

وه چې دې سیاسي ملاریا ته به پوره دوز درمل برابر کړي او ملت به له

دې اوږدې تېې وژغوري، خو په خواشینی سره چې داسې ونه شول، د تېې
تاو لږ کم شو، لږزې یو څه کمې شوې، خو ملاریا بیا هم دوام وکړ.
ډاکتران وایي چې که د ملاریا ناروغۍ لپاره د درملو پوره دوز ونه خوړل
شي، نو (۱۸) ورځې وروسته بېرته راکرځي او ناروغ له پښو غورځوي. د
اشرف غني په کلهوله واکمنۍ کې بیا هم ملاریا دوام وکړ او دا دی اوس تر
(۱۸) کلونو وروسته هم دوام مومي. اوس پوښتنه دا ده چې ملت همدا
ملاریا وزغمي او که نه ځان تر دې یو بلې خطرناکې ناروغۍ (محرقي) ته
تیار کړي؟؟ په وروستیو ټاکنو کې د اشرف غني د بریالیتوب په حالت کې
کېدی شي، دا ناروغۍ همداسې دوام وکړي او یا به یې د شدت کچه یو څه
راکمه شي، پرمختیایي او رغاوینزې پروژې به لږ تر لږه روانې وي، جنگ
به هم روان وي، خو د پرمختګ څرکونه به هم لیدل کېږي، د حکومت او
نظام اډانه به کمزورې وي، خو جوړښت او اسکلیت به یې جوړ وي، له
افغانی کلتور او ټولنیزو ارزښتونو لرې کسان به حکومت کې زیات واکمن
وي، خو د افغان ضد ډلو او اشخاصو اغېز به کم وي. جنگسالاران به تر
اوسني حالتو یو څه نور هم کمزوري شي، خو په بشپړ ډول به له منځه لاړ
نه شي؛ د شکل په تغیر به حکومت کې وي، خو محوري نقش به ونه لري،
همدا اوس هم د غني ښي او کین لاس د همدې جنگسالارانو مستقیم او
نامستقیم استازیتوب کوي، مفکر صیب هم ورته کله کله مشروعیت
ورکوي او وایي چې ((د مسعود او مزارې لارویان راسره دي)):
مفکر+مسعود+مزارې (م. م. م). نو که دا ترکیب د ده په وینا رښتیا هم
په حکومت کې حضور ولري، نو بیا خو رښتیا هم د یوه سوچه، ملي او

خدمتگار حکومت هیلې رژېدلی شي، خو دې ته ورته یو ترکیب کې به بیا هم جنګسالاران محوري رول و نه لري؛ د محور پر مدار به راڅرخي؛ محور به ډاکټر غني او د هغه فکر وي. دا حالت یو ایډیال حالت نه دی، خو تر بل بدتر حالت یې بیا هم د زیان کچه کمه ده. زموږ ملت بدمرغه دی. د غني مخالف ټاکنیز ټیم چې کومه بڼه خپله کړې ده، هغه بیا تر دې هم خطرناک حالت دی. د دې ټیم مرکزي هسته د جنګي تنظیمونو او جګړه مارو افکارو تمثیل کوي. د داسې یو ټیم د بریالیتوب په حالت کې جنګسالاران او افغان ضد ډلې په واقعي مانا واک ته رسېږي، البته یو شمېر ولسي او اغېزناکې څېرې او نور با نفوذه اشخاص چې د غني له حکومته خفه شوي وو، ثبات او همپالنې سره یوځای شوي، هغوی د پرېکړو په محوریت کې واقع نه دي، خو په مدار کې دي. د دې ټیم د بریالیتوب په حالت کې به جنګ لا ګرمېږي، فساد به لا زیاتېږي، ملي وحدت او ملي هویت ته به نور هم زیان رسېږي، د دولت اډانه به پاشل کېږي او ملت به د ناروغۍ یو بل پړاو (محرقي) ته داخلېږي، چې هغه تر ملاریا هم خطرناک حالت دی. اوس باید ملت له ډېر تدبیر څخه کار واخلي، لومړی له بدتر حالت څخه بد حالت غوره کړي او بیا له بدحالت څخه د ښه حالت لپاره هڅه وکړي. په دې مانا چې که ټاکنې په لومړی پړاو کې نتیجه ورکړي، نو دا د اوسني حالت دوام دی. دا حالت د ټاکنو دویم پړاو ته تر تګ کم خطرناک دی، خو که د لومړي پړاو پر ټاکنو سیاسي معامله کېږي، دا هم بدتر حالت دی. که د دویم پړاو د ټاکنو مانا سیاسي معاملې ته لاره خلاصول وي او د ملت رایو ته مراجعه په کې مطرح نه وي، دا نو بیا ډېر

بدتر حالت دی. د ټولو خبرو لنډیز دا دی چې ملت په ښه حالت کې نه دی، د بېلابېلو کورنیو او بهرنیو عناصرو له خوا کوښښ کېږي چې هېواد تر اوسني نسبي باثباته حالتته خراب حالت ته ور داخل شي. له ملاریا څخه محرقې ته او له محرقې څخه دماغی ملاریا ته ور روان یو، ملت باید په تدبیر سره دې ټولو حالاتو ته متوجه شي او مخه یې ونیسي. ښه حالت خو دا دی چې ټول سولې او ثبات ته کار وکړو او که سوله ډېر زماني واټن غواړي او تر ټاکنو پرته بله لار نه وي، نو بیا خو ملاریا تر محرقې او دماغي ملاریا غوره ده.

يوه يادونه او يوه مننه

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د (دسمبر) پر (۲۶) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (مرغومي) مياشتې له (۵) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

هر سړی په خپل زړه کې خپل خپل ارمانونه لري. زما له گڼو هېوادنيو ارمانونو څخه يو څو ارمانونه دا وو چې خدای (ج) دې داسې وخت راولي چې افغانی پر کلداری لورپه وي، د افغانستان سرکونه تر

پاکستان ښکلي وي، زموږ اردو او پوليس تر پاکستان باسليقه وي، زموږ کورونه تر هغوی ښايسته او کرايي يې لوړې وي او بيا داسې يو وخت هم راشي چې پنجابيان او د هغو پلويان دلته کډوال شي او دلته ورته کورونه په کرايه ورکړل شي چې دوی د کډوالۍ له ژونده خبر شي. ځينې ارمانونه پوره شوي او ځينې د پوره کېدو په حال کې دي. اوس چې د ننګرهار،

خوست او پکتیا ولایتونو والیانو بناغلي (شاه محمود میا خېل، محمد حلیم فدایي او شمیم خان کتوازی) د خپلې ملي کرنسی- د دودولو او پاکستانی- کلداری د بندولو کومه ملي مبارزه پیل کړې، دا نو بیا بېل خوند لري. دا د ډېر شرم خبره ده چې د هر غیرتي افغان په جیب کې د جناح عکس پروت وي. افغانی- نه یوازې زموږ ملي کرنسي ده، بلکې زموږ ملي هویت هم دی. یاد والي صاحبان او په ټوله کې حکومت او ولس به په لومړیو کې له یو لړ ستونزو سره مخ وي، خو دا ستونزې د هغه نعمتونو او خوند په اندول ډېرې کمې دي چې په گانده کې به زموږ ولس او هېواد ورڅخه برخمن وي. د دې والیانو ملاتړ باید وشي، مننه ترې وشي، کور ودانی ورته وویل شي او د دې ترڅنګ، د کونړ، نورستان، لغمان، لوګر، پکتیکا، زابل، غزني، میدان وردګو، کندهار، هلمند، فراه، نیمروز او نورو ولایتونو له والیانو او حکومتی چارواکو څخه هم هیله کوو چې دا مبارزه لاپسې کړمه کړي او په ټول هېواد کې د کلداری، تومنو او نورو پرديو کرنسیو تفر ورټول کړي. د خپل حاکمیت او خپل هویت د لا پراخېدا او لا ځلا په هیله.

د بي پیره لپاره لا مذهب په کار دی

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (جنوری) پر (۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (مرغومي) میاشتی له (۱۳) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نورو مذهب د ځان لپاره وسیله کړی او مور بیا د مذهب سونتوکي گړځېدلي یو.

د ایران او پاکستان استخباراتي سازمانونه په سیمه کې هغه دوه خونړۍ ادارې دي، چې مذهب یې د خپلې پراختیا غوښتنې لپاره د اساسي وسیلې په توگه کارولی دی. ایرانی چارواکي په منځني ختیځ،

منځنۍ اسیا، افغانستان او تر بالکان پورې د مذهب تر چتر لاندې، پان ایرانیزم تعقیبوي او پاکستان بیا د همدې وسیلې له لارې افغانان د اور په بټۍ کې وریت کړل. افغانان هم د چا مخلوق دی، درد لري، ازار لري او د

دې ازار لمبې به يوه ورغ د ظالم تر گروانه رسي . خدای پاک په بشري
ټولنه کې د سر لپاسه سر پيدا کړی دی، نن مو د قاسم سلیماني په وژنه کې
عملا" دا تصویر ولید، هغه چې د نورو لاسونه غوڅول، نن یې خپل
لاسونه غوڅ شول، هغه چې د نورو اندامونه سپزل، نن یې خپل

وجود لولپه شو. که څه هم د بشري عاطفې له مخې د چا پر مرگ
خوشالي ښه نه برېښي، خو کله کله سړی د بشر له شره د خلاصون لپاره د
شریرو وگړو پر مرگ د راحت احساس وکړي. سلیماني د هغې شبکې

اساسي غړی و چې افغانستان کې يې جنګي ډلو ته د مېخکوبۍ، د مړي نڅا، پلونو الوزولو او ډول ډول جنايتونو مهارتونه ور بنودل او ان په نورو هېوادونو کې يې هم د يو شمېر افغانانو له مجبوريته ناوړه کته پورته کوله او هغوی يې د اجيرو جنګياليو په توګه جنګول. قاسم سلیماني خو د مظلومو عربو او عجمو ازار وواهه، خو خبره دلته نه را لنډېږي، خدای ج خو دې داسې وخت هم راولي چې تر دې سختې اسماني ټکې د پاکستان پر پوځي مشرانو او د (ای ایس ای) پر لوړو پوړو چارواکو هم را وغورځي، چې نه يوازې مظلوم افغانان، بلکې د سيمې ټوله بشري حوزه يې له شره خلاصه شي. د سلیماني وژنې نه يوازې په عراق او ټول منځني ختيځ کې د ايران له مداخلو پرده پورته کړه، بلکې په افغانستان کې يې هم د هغوی د پخوانيو او اوسنيو تالیختو تصوير ولس ته ډاکيز کړ. هغه سياستوال چې لا اوس هم جنګي جنايتکارانو ته د ملي اتلانو خطاب کوي او هغوی ته د تصنعي مشروعيت ورکولو کاډبه هڅه کوي او يا هم د ورته ټلوالې غړي دي، د هغوی پر حال هم افسوس په کار دی.

د وخت غوښتنه

دا ليکنه د (۲۰۲۰م) کال د (جنورۍ) پر (۱۲) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (مرغومي) مياشتې له (۲۲) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

روښاني غورځنگ اساساً يو مذهبي غورځنگ و، خو بيا هم د تکفير له توره خلاص نه شو. د خوشال تحريک يو فرهنگي او ملي حرکت و، خو بيا هم د مغلو له توره خوندي پاتې نه شو. ايمل خان او درياخان له خپلو ملي ارمانونو سره خاورې شول، خو پر مغلو هېچا هم

هېڅ ډول تور پورې نه کړ. غازي امان الله خان د انگرېز پر ضد د جهاد توغ و رپاوه، خو بيا هم د لادینۍ په تور له وطنه فرار شو. باچاخان د سریتوب، نرمۍ (عدم تشدد) له لارې د مسلمان ملت د سوکالیۍ لپاره د خدايي خدمتگارو تحريک جوړ کړ، خو بيا هم د دين دښمنو عناصرو له خوا د تکفير له تاپې سره مخ شو. خو نه پر مغلو، نه پر انگرېزانو، نه پر

پنجایانو او نه هم پر نورو، چا د ظلم ، وحشت او لادینۍ تور پورې کړ. اوس چې د پښتون ژغورنې غورځنګ د فرهنگي ، مدني او سوله ییز انقلاب له لارې غواړي د پښتنو انساني حقوق ترلاسه کړي ، د دې

غورځنګ پر ضد هم د ډول ډول توروو وسيلې تيارې دي. که په نړۍ کې د هر بل قوم ځوانانو په تش لاس دومره ولس د انساني حقوقو د اعاډې لپاره واټونو ته راويستلی وای، نو بيا خو به په نړۍ کې د بشري حقوقو او سولې اتلان ګڼل کېدل، خو پښتون په دې سوله یيز حرکت سره لا هم له توروو خلاص نه دی. نور بايد پښتون د پېړيو له خوبونو راوينښ شي؛ منطق ته په منطق ، سړيتوب ته په سړيتوب، قلم ته په قلم ، تورې ته په تورې ، تور ته په تور او سپين ته په سپين ځواب ووايي. اوس د زمانې رمز او تقاضا همدا ده.

د نړیدلي مورچل یو بل سپاهي

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (جنوری) پر (۲۷) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (سلواغې) میاشتې له (۷) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

دښمن پوهېږي؛ هغه
مورچل چې تا به پرې ډډه
لگوله او ډزې به دې ترې
کولې هغه مورچل اوس
نړېدلی دی، ستا هغه ورور
چې پردی دښمني به یې هم
په بیه اخیستله او تل به یې
گردنی تر ملا وه او ګوته به

یې پر ماشه سوره وه. هغه اوس په خپلو وینوکې لیت پیت دی، نه یې دوست معلوم دی نه یې دښمن، نو ځکه خو دښمن تا ته لاره ونيوه، دښمن غواړي ته ځان یوازې احساس کړي، ته ستړی شي، ته مانيجن شي، تا ته د خپلو تېرو مشرانو برخلیک درياد کړي چې خپل قوم یوازې پرېښودل، خو ګوره اوس زمانه بدله شوې اوس ستا قوم ستا تر شا ولاړ

دی، بې وسه به وي، بې کسه به وي خو بې غیرته نه دی. پر اصلي مورچل او مشر ورور دې پوره باور لره ، خیر دی چې دا مورچل اوس نرېدلي ښکاري ، خو بنسټونه یې ډېر پاخه دي ، ورغ به راځي چې غاښ د زهرو به ښامار نه لري ، ورغ به راځي چې ورور به دې له خپل مورچله پاڅېدلی وي ، توپک به یې بیا غورکړی وي، گردنی- به یې تر ملا وي، لښکرې به وي، پر خيبر به در روان وي ، ته به د جمرو د پر لار هرکلي ته ولاړ یې، شور به وي، علي به وي ، ننګيال به وي، محسن به وي، سخته دېدبه به وي، اتن به وي، گلدا به وي ، ارمان به وي، ایدیا به وي ، رڼا به وي او اټک پر لوري یون به وي، نو پام چې وار دې خطا نه شي ما منلې غرغړې دي

...

د مبارزې اوږده او کړلېچنه لار

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (فبرورۍ) پر (لومړۍ)، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (سلواغې) میاشتې له (۱۲) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ملي مبارزه له اوږدې او کړلېچنې لارې تېرېږي ، په دې لاره کې که به ځینې ستړي کېږي ، ځینې به مایینجن کېږي ، ځینې به له نیمې لارې

بېرته راگرځي، ځینې به غداري کوي، خو کاروان به روان وي، منظور پښتون او د پښتون ژغورنې غورځنگ هم له همدې لارې تېرېږي ، زندانونه، زولنې ، سختې او بختې ، توروڼه او پېغورونه دا ټول به په کې وي ، لس کاله مخکې چې موږ دلته د لر او بر افغان د یووالي لپاره د یو

ټوکېدونکي غورځنگ وړاندوینه وکړه ، نو یو شمېر سست عنصره اشخاصو نه یوازې دا خبره بایزه وگنله، بلکې ځینې وختونه به یې یو ډول رښخند او ((سوی تبسم)) هم کاوه. زموږ هغه تصور او فکر اوس پر یو واقعیت بدل شو، په لکونو پښتانه په لر او برکې د خپلو حقوقو لپاره ډگرونو او وټونو ته راوځي، نو ځکه خو دې سوله ییزې ولسي حماسې د پښتون ژغورنې غورځنگ او په ټوله کې د ټول پښتون افغان ولس د کورنیو او بهرنیو مخالفینو قهر، غوصه او حسادت راپارولي دي ، دوی پر دې هم په قهر دي چې پښتنو ولې د زمانې له غوښتنو سره سم له مدني لارې خپله مبارزه غځولې ده ، ولې یې ټوپک ته لاس نه دی وروړی. یانې که ماشې ته یې گوته ور وړله ، نو بیا یې د خپلو لپاره ډېرې پلمې برابرېدلې شي، نو مونږ دوی ته وایو چې اوس د پښتون د سیاسي مبارزې د شعور ، قلم او اوسپلې زمانه ده ، کله چې د پښتون سیاسي مبارزه په عقل او شعور پخه شوه ، نو که بیا تورې ته اړتیا وه هغه به هم کاروو ، خو پر ځای به یې کاروو ؛ د ځان لپاره به یې کارو ، د هر افغان لپاره به یې کارو ، د لوی افغانستان لپاره به یې کاروو ، نو ملگرو وارخطا کېږئ مه ! نیم منزل مو وهلی ؛ له فکري او احساسې پلوه لوی افغانستان جوړ شوی ، د سیاسي جغرافیې د پیوستون لپاره به په تدبیر سره پلان جوړوو ، د وسایلو امکاناتو لټه او هڅه به کوو، له فکر، تدبیر او عمل ټولو څخه به په دقت سره کار اخلو. د پښتون ژغورنې ملگرو ته په زغرده وایو چې پر موږ ډاډه اوسئ:

موږ یاران د بدې ورځې به در دانگو

په دوستانو دې ډاډه اوسه خپیره

د شخصیت معیار

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (فبرورۍ) پر (۷) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (سلواغې) میاشتې له (۱۸) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوي ده.

په وروسته پاتې ټولنو کې د شخصیت معیارونه پوره تثبیت نه وي؛ اکثره د حاکمیت په دایرې پورې تړلي وي؛ څومره چې یو شخص ژر دې

دایرې ته ور داخل شي ، ژر یې وده او یادونه پیل شي او څومره چې ژر بېرته له دې مداره را ووځي، د شخصیت تایید او رد یې هم هغومره ژر ختم شي.

زموږ په ټولنه کې هم د شخصیت د تثبیت قضیه دې ته ورته ده. د یو سړي نښه او نښه ، فکر او ټولنیز اغېز معلوم نه وي ، خو کله چې واک ته ورسېږي، نو بیا ملي شخصیت هم شي ، ټولنیز هم شي ، سیاسي او علمي

شخصیت هم شي ، نسب او سلسله يې هم په ډاگه شي ، د عوامو او خواصو خولې ته ولوېږي او د ستاینو جوگه شي . څه موده وروسته چې همدا شخص له مقامه لرې شي ، نو سل توروته پرې پورې او د باد بڼکه شي ، ملي شخصیت يې باد يوسي او څو موده وروسته بېرته د خلکو له حافظې ووځي . اصلي خبره دلته دا ده چې موږ د ((حکومتي)) او ((ملي)) شخصیت تر منځ توپیر نه شو کولای . ملي شخصیت هغه ته وايي چې د حکومت له امکاناتو پرته خپل ټولنيز او ملي اغېز ، منبست او گرانبست ولري او حکومتي شخصیت بيا دې ته وايي چې د واک پر مهال يې په ټولنه کې اغېز او منبست وي ، خو کله چې له واکه لرې شي بيا نو ټولنيز اغېز خو څه کړې چې خپل سر روغ وساتي دا به يې هم ډېره توره کړې وي . کله کله بيا داسې هم وي چې يو ملي شخصیت تر واکمنۍ دمخه هم خپل اغېز لري ، کله چې واک ته ورسې بيا هم خپله لاره تعقيبوي او تر واکمنۍ وروسته هم ملت سره ګډ ژوند کوي ، دا ډول شخصیتونه زموږ په ټولنه کې ډېر زيات نه دي او په اوسني حکومت کې خو يې بېلګې په سختۍ سره پيدا کېږي . دلته تر ډېره بريده حکومتي شخصیتونه دي چې د شخصیت ژوند يې هم د واک تر امتداد پورې دوام پيدا کوي او له اختتام سره يې ختمېږي . نو ځکه خو په کار ده چې د ملي او حکومتي شخصیتونو تر منځ بايد څرګند توپير وشي او رد او تاييد کې يې هم له افراط او تفريط څخه کار وانخيستل شي .

امارت، جمهوريت كه انسانيت؟

دا ليکنه د (۲۰۲۰م) کال د (فبرورۍ) پر (۸) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (سلواغې) مياشتې له (۱۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

کله کله چې څوک د عناوينو پر شکل ډېر مين وي او يا پرې ډېر ټينگار کوي، نو د همغو عنوانو محتوا يې له ياده ووځي او ان له هغو سره په تضاد کې واقع شي.

زموږ په ټولنه کې اوس د اسلامي امارت او اسلامي جمهوريت د مدعيانو او ظاهري پلويانو تر منځ هم همدا کيسه روانه ده؛ د امارت پلويان د اسلامي امارت له اصولو واټن لري او د اسلامي جمهوريت اورپکي پلويان بيا د جمهوريت له اصولو سره په تضاد کې دي. اسلام کې

امير د خلکو په خوښه يا لږ تر لږه د پوهو خلکو په سلا مشوره ټاکل کېږي او امير هم له خلکو او په تېره بيا له خاصو او باخبره خلکو سره په مشوره مکلف دی. امير بايد د خلکو له هر درد او غمه خبر وي او د درندو مکلفيتونو د پورته کولو جوگه اوسي. په اسلام کې د خلافت دېرش کلنه دوره او تر هغه وروسته د نورو عادلو اميرانو ټولنيز او اخلاقي چلند زموږ لپاره ژوندی- بېلگې دي. خو زموږ د اسلامي امارت اميرالمومنين د خپل امارت پر مهال نه له چا سره مشوره وکړه او نه يې له څو ملایانو پرته نور څوک خپل حضور ته ومنل؛ نه مومنانو اميرالمومنين وليد او نه اميرالمومنين خپل رعيت شوي او بيعت شوي مومنان. کله چې جمهوريت را نازل شو او ولس څو ځله د ولسواکۍ د تمثيل لپاره ټاکنيز ډگر ته را وبلل شو، نو درغلي دومره دود شوه چې تر غنمو يې گونډی زيات شو، اوس نو ناپاکې رايې تر پاکو هغو زياتې وي، خو بيا هم يو څوک د جمهور ريس يا ولسمشر په نوم ونومول شي. ولسمشر چې ارگ ته دننه شي نو ولس يې تر ارگ بهر پاتې شي بيا نو همدغه مشر د ولس پر وژنې پيل وکړي چې تاسې خو جمهوريت نه منئ او تاسې خو ولسواکي نه غواړئ، نو خپل او پردي ځان سره ملکري کړي او هره شپه په شمار شل زرکيلويي بمونه پرې گوزار کړي، د امارت په پلوی يې تورن کړي او ورته وايي چې تاسې خو مخالفينو ته په کورونو کې ځای ورکړی دی. ولس لا خپل اولادونه خاورو ته نه وي سپارلي او له هديرو څخه لا نه وي ستون شوی چې د اسلامي امارت سرتېري ورته را ورسې او ورته وايي چې گوتې مو

غوڅو و ، ناسو په ټاکنو کې گډون کړی ، زامن مو اردو کې شامل کړي او د کفري نظام ملاتړ مو کړی دی .

دا زموږ د ټولني د اوسنيو حالاتو يو تريخ تصوير دی او دپته وايي اسلامي امارت او اسلامي جمهوريت!! ولس نه د اسلامي امارت مبهم امير کتلاى شي او نه د اسلامي جمهوريت متکبر جمهور رييس ، چې د خپلو اولادونو جنازې يې مخې ته کېږدي او له گروانه يې ونيسي چې که د اسلامي امارت او اسلامي جمهوريت عدالت او سوغات همدا وي ، نو واخلي دا دې ستاسو مبارکو اولادونو ته ډالۍ وي . موږ تېر له دې امارته او له دې جمهوريته . ولس سوله غواړي ، ولس ژوند غواړي ، خو اوس چې د امارت د پلويانو له خوا د امارت کوم عملي تصوير وړاندې کېږي تر دې امارته بل هر نظام چې يوازې زموږ د خلکو سر او مال خوندي کړي ، زموږ ولس ته په گټه دی او کوم عملي انځور چې د جمهوريت د اومغلو پلويانو له خوا وړاندې کېږي تر دې بيا بل هر ډول نظام چې ولسوژنه بنده کړي ، بمبار ، چاپې او انفجار ختم کړي ، تر دې رانده جمهوريته ولس ته په گټه دی ، ان که شاهي نظام هم وي . د اعليحضرت محمد ظاهر شاه حکومت شاهي و ، خو ولسي جرگې درې څلور ځله د هغه د هر صدراعظم کابينه ړنگه کړه ، خو هغه د ولسي جرگې پرېکړه ومنله ، په اوسني جمهوريت کې څلور کاله کېږي وزيران وزارتونه چلوي ، خو له ولسي جرگې څخه رايه نه اخلي ، ولسي جرگه وايي چې د سوداگرۍ وزارت سرپرست دې له وزارت څخه لرې شي ، خو جمهور رييس د خپل جمهوريت د يو بشپړ رکن پرېکړې ته د توت په شان ارزښت هم نه ور

کوي. دلته خبره دا ده چې امارت او جمهوریت دواړه له خپلې خپلې محتوا سره په تضاد کې دي. نو اوس د ولس خبیرو او با ضمیر و اشخاصو ته په کار دي چې له ټولو ممکنو لارو کار واخلي او دواړه لوري مجبور کړي چې له کاذبو شعارونو تېر شي، افغان وژنه بنده او د سولې لاره خپله کړي، سوله کې افغانیت، انسانیت ژوند او وطن ټول خوندي کېږي ان د واک و ځواک د دغو مجنونانو هم په کې ګټه ده: چې موږ مومنان نه یو، نو امیرالمومنین به پر چا د خپل امارت قصیدې پخوي؟ او چې موږ ولس له منځه لاړ شو، نو ولسمشر به بیا د چا ولسمشر وي؟ چاته به هوایي دهلیزونه جوړوي او چاته به د درغو او رښتیاوو لکچرونه ورکوي؟ نو راځئ ټول په ګډه د سولې رسی ونیسو، د امارت او جمهوریت په اصطلاحگانو کې بشکېل پاتې نه شو، انسانیت ته غېږه ورکړو انسانیت ته! همدا د ژغورنې لار ده.

د مفکر صیب او ملا صیب پخلاينه

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (فبرورۍ) پر (۱۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (سلواغه) میاشتې له (۲۲) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده

افراطي خلقیان له افراطي حزبیانو سره کښاستل، افراطي پرچمیان له اورپکو جمعیتیانو سره غاړه غړۍ شول، افراطي اتحاد له افراطي وحدت سره پر یو ټغر کښاست، کمونیست رنگه ملېشې له بنسټپالو ایخواني مجاهدینو سره څو څو ځله په ټلوالو کې را ټاله شوې، چا چې اعلیحضرت محمد ظاهر شاه سره لاس

ورکول مطلق کفر گانه، هغوی تر ټولو مخکې اعلیحضرت ته د مېلمه پالنې دسترخوان وغورځاوه، شورویانو له یو شمېر مجاهدینو سره د پخلاينې او انډیوالۍ-تار وځغلاوه او امریکانو تر اتلسو کلونو وروسته طالبانو سره د سولې او مذاکراتو گوندې ووهله. دا ټول کارونه تر داسې یوې اوږدې خونړۍ تجربې

وروسته رامنځته شول چې ډېرو افغانانو په کې خپل سرو نه بایلول. اوس سرې حیرانېږي چې تر دې دومره اوږدو او پخو تجربو وروسته بیا هم د جگړې دوه مطرح لوري چې یو یې د گډوله حکومت او بل یې د طالبانو د تحریک په توګه مطرح دي، ولې سره نه جوړېږي؟ ولې جگړې ته لا پسې دلایل او وسایل پیدا کوي؟ دلته د جگړې پر بهرنیو عناصرو بحث نه کوو، هغه یو جلا بحث دی، خو دلته پر دې دوو مطرحو خواوو غږ په کار دی چې وروستي چانس او تاریخي مسولیتونو ته متوجه شي. اټکل دا دی چې ډاکټر غني به د ډول ډول امکاناتو د کارونې له لارې د ټاکنو کمپسیونونه دې اړ کړي چې دی په ټاکنو کې بریالی اعلان کړي، هغوی هم بله چاره نه لري، خو حکومت به بیا هم همدا ګډوله محتوا ولري، دا ډول حکومت به بیا هم خپل ډېر وخت پر خپلمنځي ناندريو تېر کړي او مشخصې ډلې به په کې د تېر په څېر د سولې بهیر سبوتاژ کړي. طالبانو چې تر بل هر وخت زیات د سولې لپاره یو څه نرمښت ښودلی دا چانس به هم کمزوری شي او جګړه به زور واخلي. عجیبه خبره دا ده چې د حکومت له خوا د خبرو لپاره اوربند د لومړي شرط په توګه یادېږي. دا په داسې حال کې ده چې د اوربند لپاره خپله خبرې په کار دي؛ په بحراني او جګړه ییزه شرایطو کې خو خلک د جگړې د بندولو او اوربند لپاره د خبرو وړاندیز کوي، خو دلته بیا د خبرو لپاره لومړی د اوربند شرط وړاندې کېږي. دا داسې مانا ورکوي چې یو څوک لومړی واده غواړي او تر هغه وروسته د کوزدې لپاره د جرګې او مرکې ترتیبات نیسي. نو کله چې اوربند او بیا دايمي اوربند وشو، نو بیا خو سوله راغله، نو بیا د څه شي په باب خبرې کېږي؟ کاشکې دواړه لوري له داسې سترو انساني او افغاني اخلاقو کار واخلي چې بهرنیانو ته په زغرده مخه ښه ووايي او له کوم قید او شرط پرته پر ټولو مسایلو خبرې پیل کړي، خو اوس چې له داسې یو حالت سره واټن موجود دی، ښه به دا وي چې د سولې پر ضد پلمې جوړې نه

شي. زه فکر کوم چې د ډاکتر غني شخصیت ته تر دې کاذب جمهوریت، سوله
ډېره په ګټه ده او ملا هیت الله اخوندزاده ته د هغه تر محبوب جنته د سولې
راوستل ډېر ګټور دي، که زموږ وطن کې سوله راغله نو زموږ لپاره دا خپل وطن
د حکمې پر مخ جنت دی. ډاکتر غني ته یې غوره مالان غلطې مشورې ورکوي،
د پرديو عسکرو په زور دوی هېڅکله طالبانو ته په نظامي ډګر کې ماتې نه شي
ورکولی او طالبان هم باید پر دې پوه شي چې دوی حکومت ته د اخلال او
ګډوډۍ جوړولو ځواک لري، خو د نظام د چلولو پوره وړتیا نه لري، نو ښه
لاره داده چې (ملا) او (مفکر) یا (دین) او (دنیا) سره پخلا شي. طالبانو ته دې
د دې چانس برابر شي چې کورنی سمون او امنیت راولي، د شر او فساد جرړې
وباسي او د غني په ګډون د اوسني حکومت نامذهبي سترو ته دې د دې لاره
خلاصه پرېښودل شي چې له بهرنۍ نړۍ سره د افغانستان ملګرتیا ټینګه کړي؛ د
هغوی مرستې راغلب شي او افغانان د ګاونډیو له شره خوندي شي او که حالات
همداسې روان وي او هر لوری د خپل هوس پر دلدل سپور وي، نو داسې
وخت به راشي چې نه مفکر صیب ته څه عزت پاتې شي او نه ملا صیب ته.

سوله د پرون، نن او سبا بي بديله ضرورت

دا ليکنه د (۲۰۲۰م) کال د (فبرورۍ) پر (۲۲) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) مياشتې له (۳) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

تر څلورپنځو کلونو خونړيو جگړو او تجربو وروسته دا دی افغانان

او نړيوال دې نتيجه ته رسېدلي چې سوله تر بلې هرې وسيلې کتوره ده، قيمت يې کم، گټه او ارزښت يې زيات دی. سوله د افغانانو پرونی ضرورت هم و، د نن هم دی او د سبا به هم وي. له بده مرغه چې پرون مو دا ضرورت پوره نه شو او موږ يې ډېره لوړه بيه پرې کړه، خو نن چې

يو ځل بيا د سولې طلايي چانس ته نږدې يو، بايد پوره گټه ورڅخه پورته کړو او راتلونکي نسل مو خوندي کړو. د سولې په دې نازک پړاو کې نه چا ته پېغور په کار دی، نه پر چا تور پورې کول په کار دي، نه د ملامت او سلامت معلومول. په دې مرحله کې د طرفينو او د هغوی د لنډفکره پلويانو يوه ترڅه خبره هم د توپک تر گولۍ ډېر زيان اړولای شي.

عجيبه خبره دا ده د هغوی تر منځ چې د مرو ناشمېره حساب پروت دی، هغوی د روغې جوړۍ مېز ته سره کېناستل، خو هغوی چې په عمر کې يې د گولۍ شنگ تر غوږه نه دی تېر شوی، هغوی د جگړې دوام او کرمول غواړي.

دا چې چا څه کړي، څنگه يې کړي، د چا په زور يې کړي او پر چا يې کړي؟ دا ټولې پوښتنې او گروهې يې هم د سولې په چاپېريال کې سپينېدی شي. ، نور اړخې چې ټول سولې ته کار ووايو، د جنگ ټول هغه اړخونه چې

زموږ او ستاسې خبرې ورته ور رسېدې شي، دېته و هڅوو چې د سولې دې روان بهير ته دوام ورکړي او د بشپړې بريا پراو ته يې و رسوي. دلته لازمه ده چې د طاليانو د اسلامي تحريک له مشرتايه څخه د زړه له تله مننه وکړو چې له ډېرو قريانيو سره سره يې د سولې او پخلاينې لاره غوره کړه. د امريکا له متحده ايالاتو له حکومت څخه هم مننه په کار ده چې د خپل غرور له اسه راکټول او له داسې يوه حرکت سره خبرو ته کېناستل چې د دوی له اصولو سره په ټکر کې دي او دوی ورسره د دا ډول مذاکراتو تجربه او سابقه نه لري. له جمهور رييس ډوکټور محد اشرف غني څخه هم مننه په کار ده چې له ټاکنيزو ناندريو او نورو گڼو ناخوالو سره سره يې د هېواد او ولس دې اساسي ضرورت ته اساسي پام راواړاوه او د پخوانيو نه عملي کېدونکو سرو او شنو کړنو له کښولو تېر شو. که دې ټولو خواوو په خپله خپله برخه کې نرمښت نه وای ښودلی، نو د تاوتریخوالي د کمولو دغه حالت چې که خدای (ج) کول وروسته به د جگړې د پوره بندېدو سبب شي، نه وای رامنځته شوی. اوس نو ملت ته په کار دي چې د جگړې ټولې خواوې او مطرح کرکټرونه د سولې ملاتړ ته و هڅوي او دا هم و څاري چې کوم لوری سولې ته دسيسې او جگړې ته پلمې چوروي؟ وروسته دې بيا ملامت لوری له خپل تاريخي عدالت او قضاوت سره مخامخ کړي. له ټولو ليکوالو، مبصرينو او کارپوهانو څخه هم هيله کوو چې د سولې په دې حساس بهير کې دې د هر ډول سپوره او تاوجنو کلماتو له کارولو څخه ډډه وکړي او له خپل قلم او خپلې خولې سره دې ډېر احتياط وکړي.

د سياسي لنډغرانو ارواپوهنه

دا ليکنه د (۲۰۲۰م) کال د (فبرورۍ) پر (۲۳) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) مياشتې له (۴) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د سولې په دې خوږو شپو کې مې اصلاً نه غوښتل ترڅو سياسي اصطلاحاتو ته داخل شم او د دې بختورو شپو خوند پرې پيکه کړم، خو څرنگه چې لنډغر د ټولني د سوکالی او سولې دښمنان دي، نو مجبور

شوم تاريخ او اينده نسل ته يوځل بيا غاړه خلاصه كړم او د لنډغرانو د روحياتو او جذباتو په باب يو څه ووايم: لنډغريزم زموږ د ټولني په سياسي ترمينالوژۍ كې يو نوې اصطلاح ده چې د طالب نظام تر سقوط وروسته په تېره بيا په تېره يوه لسيزه كې دود شوې ده. خو د لنډغركلمه او عمل تر لنډغريزم دمنځه موجود وو.

كله چې د وطن يو شمېر سياسيونو د لنډغرو عادت او عمل خپل كړ، نو سياسي لنډغريزم رامنځته شو. دا د ټولني داسې يو مكروب دى چې له وسلې سره ژوند كوي، له بهره خړوبېږي او د حاكميت تر سيوري لاندې وده كوي. دوى د پوزېشن او اپوزېشن دوه نقابونه لري؛ كله له يوه او كله بل څخه سر را وباسي. دوى پر مظلومانو ډېر بې رحمه دي او تر ځان زورورو سره د يارۍ پټ او بشكاره تارونه لري.

دوى له ظاهري پلوه ډېر زړور خو په باطن كې ډېر ډارن دي. دوى د سر چوك مزدروان دي چې د ورځې په نرخ اجاره كېږي او كرايه كېږي. د دوى بل خصلت دا دى چې هره شپه له لوزه اوږي او د حافظې قوه يې ډېره كمزورې ده. دوى داسې ارتجاعي خواص لري چې هر چاپېريال سره خپل رنگ بدلوي او د هرې زمانې له رباب سره سمه سندره زمزمه كوي، پر يوه وخت كولاى شي هم مجاهد وي هم ملحد، هم روسان خوشاله كړي هم امريكايان، هم د بنسټپال مسلمان تمثيل كولاى شي او هم د افراطي ولسواك.

شرم او حيا خو ببخي پېژني نه، هر کله چې پرې زور او فشار راشي نو ژر د قوميت تر شعار لاندې ځانونه خوندي کړي او لکه کاسه گرب پر ځان د قومي محافظت پوخ راوړوي، شل نور مرضونه او خصلتونه هم لري چې د ټولو بيان يې په دې لنډه ليکنه کې شونې نه دی. هغه سياستوال او واکمن چې دا ډول پدیده سمه نه پېژني او يا ترې د وېرې احساس کوي، دوی کولای شي له هغو څخه ډېر ناوړه او نامشروع امتيازات تر لاسه کړي. دوی د کرزي صيب په واکمنۍ کې له هغه څخه ډول ډول امتيازات تر لاسه کړل او ځانونه يې بڼه وپرسول، يوه برخه به يې په اپوزېشن کې وه او بله به يې په پوزېشن کې، دواړو خواوو به د يوې بلې ملاتړ هم کاوه، امتيازات به يې هم اخيستل او د منافقت لپاره به يې کله کله زرکري لفظي جنگونه هم کول، اوس هم هماغه فورمول دی او هماغه قاعده ده، يوازې د څو کرکټرونو ځای ځايگي بدل شوي دي. دوی د کرزي په شان پر (۲۰۱۴م) کال ډاکټر غني ته هم پښې ودرېولې، نيم حکومت يې ترې واخيست او په نيم نور کې هم ونډوال شول. اوس هم يو ځل بيا غواړي د خيالي موازي حکومت د جوړونې او د تش په نوم واليانو د تقرر تر نامه لاندې غني ته پښې ودرېوي او د امتيازاتو له پاسه نور امتيازات هم تر لاسه کړي.

ايا دا امتياز نه و چې د کرزي صيب د واکمنۍ پر مهال احمد ضيا مسعود او فهيم خان په (۳۳۷) او (۵۰۰۰) رايو او کریم خليلي هم دوه ځله په اټکل يو سلنې رايو مرستيالان وو؟ د ډاکټر غني په واکمنۍ کې هم امرالله صالح د ټولو دوه زره رايو په راوړلو سره لومړی مرستيال دی او سرور

دانش هم د خلیلي په شان په ورته کیس کې دی، نو دوی نور څه امتیاز غواړي؟ زه د یو افغان په توګه ټول افغان ولس ته ډاډ ورکوم چې د ډاکټر عبدالله پر محور ټول راتول شوي جنګسالاران د دغسې کاذبو ګواښونو له لارې هېڅ نه شي کولای او غني هم باید د (۲۰۱۴ م) کال ترخه تجربه بیا تکرار نه کړي. لنډغر هغه وخت خطرناک دي چې په حاکمیت کې شامل وي او قانوني زور او وسله د ناقانونه کارونو لپاره وکاروي.

کله چې جنګسالاران له حکومت بهر شي، داسې شي لکه کب چې له اوبو وباسې، ژوند یې ناممکن شي، غوره مثال یې عطا محمد نور دی چې پخوا یې د ټول نظام د ننګونې ګواښه کول او نن جمهور رییس سره په تش یو ملاقات هم خوشاله برېښي. په تلو تلو کې دا یوه خبره بله هم واورئ: که څوک داسې فکر کوي چې امرالله خان او عطا محمد نور به د عبدالله او قانوني او یا هم سرور دانش به د خلیلي او محقق شعوري مخالف وي، نو دا یو احمقانه فکر دی.

یو وخت امرالله خان په واک و، عبدالله په اپوزېشن کې، بیا عبدالله په واک کې شو امرالله په اپوزېشن کې، اوس امرالله په واک دی عبدالله کېدی شي اپوزېشن ته لار شي، خو د یو بل ملا نه ماتوي، بلکې د یو بل ملاتړ کوي، د دانش رول هم له همدې دانشه خالي نه دی، خو افسوس د هغه چا پر حال چې مشران یې د کشرانو او کشران یې د مشرانو له حاله خبر نه شول او هېڅکله یې د خپلمنځي پوهاوي ژبه پیدا نه کړه.

د عبدالله او غني تر منځ د پښتنو غوره مالانو گرم بازار

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (فبرورۍ) پر (۲۵) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) میاشتې له (۶) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

غوره مالي یو ډېر بد مرض دی، عیناً لکه شکر، خپله مرض نه دی، خو له نورو مرضونو سره په تخریب کې ډېره مرسته کولای شي. غوره مالي

داسې یو حالت دی چې سړی په کې خپله جذبې او ولوله له لاسه ورکوي،

د نارینتوب خصلت یې کمزوری کېږي، فکري لیدلوری یې له منځه ځي، خپله نوبت نه شي کولای او تل زورور ته په مړه هیله ناست وي.

دا ډول اشخاص د ټولني په بېلابېلو برخو کې موجود او مطرح وي، په دربارونو کې زیات پیدا کېږي او کله کله خو د واک او ځواک دویم لاس ناڅرگند قوت هم ګڼل کېږي، دا مرض اوس تر ټولو زیات په سیاسي قشر کې لیدل کېږي او اوسمهال د پښتنو په سیاسي قشر کې زیات محسوس دی. د فکر خاوندان کولای شي، اوسنی غوره مال قشر د ډاکټر غني او ډاکټر عبدالله د تقابل په ډګر کې ډېر ښه محسوس کړي. یو زیات شمېر پښتانه سیاستوال چې اوس د ډاکټر عبدالله تر شا ولاړ دي، دا هغه ډول مخلوق دی چې یا ورته د غني په واکمنۍ کې مقام او موقف نه دی رسېدلی او یا له واکه شړل شوي، ټولو یو ډول عقده اخیستې، نو ځکه یې د غني د غټ مخالف لمن نیولې؛ د هغه پر اوږه یې ټوپک ایښی، غواړي په دې ډول له غني څخه غچ واخلي او یا د عبدالله په احتمالي واک او د غني د واک په تداوم کې د تېر په څېر خواږه ترلاسه کړي، دوی په ډاګه د ((پښتو مشرانو)) تر اصطلاح لاندې د ډاکټر عبدالله ملاتړ ته دانګلي دي. بله خوا بیا یو شمېر غوره مال پښتانه د غني د واک په دایره کې ځلېږي. هغوی نو بیا د غني هرې منطقي او نامنطقي خبرې ته داسې د تایید سر خوځوي چې ګڼې هېڅ ډول نیمګړتیا نه لري او یو الهي نعمت دی چې پر دې ولس راوړېدلی دی، ان په ژبپوهنه او اسلامپوهنه کې یې هم لوی

متخصص بولي. دوی د غني په افراطي ستاينه کې دومره ډوب دي چې خپله غني به هم ځان ته دومره غوره مالي مناسبه و نه گڼي. همدغو غوره مالانو ډاکټر غني د انزوا خواته کش کړ. په دې څو کلونو کې بيا داسې هم شوي چې يو سړي د غني په دربار کې دومره غوره مالي کړې چې سالم منطق يې هېڅکله نه شي منلای، خو کله چې غني له واکه شړلې، بيا د غني پر سر سخت مخالف بدل شوی، چې اوس ورته د غني غيبت د عبادت اساسي برخه ښکاري او برعکس بيا داسې اشخاص هم ليدل شوي چې په حکومت کې تر ونډې او مقام وړاندې يې غني ته دومره سپکې او سپورې حواله کولې چې د کاغذ پر مخ د ليکلو وړ نه دي، خو کله چې په دربار کې مقام ورکړل شوی، بيا يې نو غني ته په خوله کې له (جلالتماب) پرته بله کلمه هډو تاوېږي نه، د ساري په توگه به د غني په سياسي او ټولنيزه برخه کې دوه استازي او سلاکاران ياد کړو، يو يې پخوا په دربار کې و، د خدای نوم يې له خولې غورځاوه، خو د غني نه او دا بل بيا په هره رسمي او خصوصي غونډه کې له غني څخه د باد ښکته جوړه کړې وه، د خدای (ج) کار دی، غني دا يو درباري له درباره وشړه او پر ځای يې هغه مخالف دربار کې مېشته کړ، اوس اشخاص همغه دي، خو خولې او نظرونه يې بدل شوي، يو د بل دنده پر مخ وړي.

دا هم يو څرگند حقيقت دی چې د عبدالله تر شا چې کومه مانا او محتوا پرته ده هغه هېڅکله هم نه د پښتنو او نه هم د افغانستان په گټه ده او دا

هم ثابتہ ده چې غني هم يو سوچه تکنوکرات سړی دی، غربي خوی او بوی لري، نه له ديني ارزښتونو سره څه خاصه لېوالتيا لري او نه هم د پښتنو او پښتونولي ځانگړتياوې په کې خوندي دي، نه تر واک دمخه زيات وخت په افغانستان کې اوسېدلی او نه به تر واک وروسته زياته موده دلته پاتې شي. د غني په ټول دربار کې دوه سلنه پښتو مکتوبونه نه دي ليکل شوي او د عبدالله دربار کې خو د پښتو تصور هم نه و مطرح، عجيبه خو دا ده چې هغوی دواړه يو هم کله د پښتو او پښتونولي مينه نه ده څرگنده کړې او د افغاني هويت پر سر يې هم موږ سرسختې مبارزې ته اړ کړو، خو غوره مالانو بيا د پښتنو د مشرانو او مطرحو شخصيتونو په توگه د دې ښاغلو ملاتړ ته دانگلي دي.

لومړی بايد له دې ښاغلو څخه وپوښتل شي چې تاسو خپله پښتو او پښتنو ته څه کړي چې اوس لا د پښتنو په نامه بل ته ورځئ او د پښتنو د ملاتړ سينه ورته ډبوی؟

که د دې دواړو اشخاصو له غوره مالانو سره رښتيا هم د پښتنو غم وای، نو بيا خو ښه دا وه چې د دې دواړو ښاغلو واکمنو پر هغو کارونو يې ژور انتقادونه کړي وای چې هم د پښتنو او هم د ټول ملت په زيان دي.

د قوم په نوم د کوم سياسي شخص ملاتړ خپله له قانون څخه سرغړونه ده، دوی کولای شي ووايي چې موږ د عادي افغانانو په توگه د دوی ملاتړ

کوو، خو د قوم د مشر په نامه د ځان نومول او بیا د هغه چا ملاتړ کول چې د دې قوم له ژبنيو او کلتوري ارزښتونو سره په تضاد کې دی او یا ورڅخه واټن لري، عادلانه او عاقلانه کار نه گڼل کېږي. د ډاکټر عبدالله بېړۍ خو همدې غوره مالانو ډوبه کړه، د ډاکټر غني بېړۍ به هم له ورته برخليک سره مخامخ شي. غوره مالان د تير هغه چينجي ته ورته دي چې په نرمه خوله د کوټې د تير دننه خواږه خوري او يو وخت بيا د ټولې خونې د نړېدو سبب گرځي، نو واکمنو او سياستوالو ته په کار دي چې له دې ډول مکروبه ځان لرې وساتي.

سولې پل دې بختور شه!

دا ليکنه د (۲۰۲۰م) کال د (مارچ) پر (لومړۍ)، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) مياشتې له (۱۱) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

د کب لسمه د افغانستان په سياسي او پوځي تاريخ کې يوه مهمه ، پر تيمنه او تاريخي ورځ ده. پر دې ورځ د نړۍ تر ټولو ستر زبرځواک د نړۍ د تر ټولو مظلوم او جگړه ځپلي ولس له يوه قشر سره چې له کتابه يې توپک ته مخه کړې وه ، پر يوه مېز د جگړې د اختتام لاسليک ته

کېناست. دا شپه لس پنځه لس کاله وړاندې د چا په خيال کې هم نه کړځېدله . افغانستان د استثنا تو هېواد دی ، دلته ډېر هغه څه ممکنې دي شي چې شوني نه وي او ډېر هغه څه ناشوني کېدی شي چې ممکن وي ، د غټو امپراتوريو ماته له ناممکناتو برېښدله، خو دلته شونې شوه. افغانستان په خپل تاريخ کې د کب پر لسمه د يوې لويې امپراتورۍ ماته په رسمي ډول او د هغوی له خوا په نامستقيم اعتراف ثبت کړه. راتلونکی نسل به په

دې اړه خپل قضاوت کوي ، خو اوس سوال دا دی چې له دې ډول سترو تاریخې بریاوو موږ ته څه پرمختیایي ګټه رسېدلې او که نه؟ سوکاله شوي یو که نه؟ په خواشینۍ سره چې نه. اوس هم اندېښنه داده چې همغه خبره بیا تکرار شي؛ ((افغانان تل په پوځي ډګر کې بریالي او په سیاسي ډګر کې ناکام دي.)) راځئ دا ځل د امریکایانو او طالبانو تر منځ د سولې له دې هوکړه لیک څخه اعظمي ګټه پورته کړو . هم په هېواد کې سوله ټینګه کړو ، هم خپل نظام وساتو ، غښتلی یې کړو او هم خپل ولس ته د سوکالی لاره اواره کړو . د ګاونډیانو له شر څخه د خلاصون په خاطر د نړۍ له سترو ځواکونو سره هم تعریف شوي او خواږه مناسبات ولرو ، په نړۍ کې خپل حیثیت او ځانګړی کور ولرو او هېواد له سیاسي انزوا څه وژغورو. اوس د نظام بقا او دسولې ټینګښت ته ټوله پاملرنه واورو. که نظام یا حکومت نه وي او سوله وي هم ، نو خدمات به څوک وړاندې کوي او پرمختګ به څرنگه رامنځته کېږي ؟ او که سوله نه وي او نظام ولرو، نو بیا به هم ستونزې دغسې وي لکه دا اوس چې دي ، نور اځئ پر یو بل له تور لګولو تېر شو او له پېغورونو ډډه وکړو. که موږ هرې پدیدې ته له منفي لیدلوري وګورو ، نو په ژوند کې به یو شی هم مثبت په نظر را نه شي . له حکومت څه هم هیله کوو چې طالبانو سره د خبرو اترو لپاره یو ګټور او ژبور ټیم وټاکي چې د خبرو په ترڅ کې له طالبانو څخه د کورني سمون او له نړیوالو څخه د نظام د بقا تضمین تر لاسه کړي او په دې ډول دې ځلوېښت کلن ناوړین ته د پای ټکی کېښودل شي.

افغانستان کې د سولې منحني

دا ليکنه د (۲۰۲۰م) کال د (مارچ) پر (۷) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) مياشتې له (۱۷) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

افغانستان کې د سولې راتک نه مستقيم دی ، نه عمودي او نه افقي ، دا سوله د يو منحني په شان ډېرې لوړې ژورې لري ، په دې لوړو ژورو

کې به څوک لوېږي ، څوک به پورته کېږي ، څوک به خپل حيثيت گټي ، څوک به خپل قدرت بايلي، خو اصلي هدف دا دی چې سوله راشي او سوله ټينگه شي. سياستوال ، لوی او واړه قدرتونونه خپلې گټې او خپل

مجبوریتونه لري ، هغوی خپلې ماضي وینا پسې نه گرځي ، هغوی د ورځې په نرخ خپلې گټې پسې گرځي. که یوازې د تېرو دوو لسيزو په ترڅ کې د سولې او بیا طالبانو په باب د کورنیو سیاستوالو او بهرنیو ځواکونو خبرې چاڼ کړو ، نو هېچاته هم کوم حیثیت نه پاتې کېږي ؛ هغوی چې به پخوا تر ټولو زیات د طالبانو مخالفت کاوه او د ډاکټر غني په گډون به یې یو شمېر سیاستوال پر طالباني افکارو تورنول ، هغوی نن تر ټولو وړاندې له طالبانو سره پخلاینې ته گڼی نیولي دي. ډاکټر غني چې به پخوا طالبانو سره د سولې پر وړاندې هر ډول شرط رداوه نن خپله د مسلسلو شرطونو لړۍ وړاندې کوي ، طالبانو هم چې پخوا کفر سره هر ډول مذاکره ردوله نن تر مسلمان وړاندې کفر سره یو تړون او تفاهم ته ورسېدل. دا حالات د دې څرگندونه کوي چې لا هم نورې دا ډول بڼویدنې او افراطي ویناوې به کېږي. خو افسوس د هغو خلکو پر حال چې نه واک لري ، نه ځواک ، نه نظر لري او نه خبر ، خو په پټو سترگو د یو چا پر افراطي ستاینه او غندنه مصروف دي . بحث اوږد دی خو رالندوم یې. سره له دې چې د سولې روان بهیر یو منحنی خط تعقیبوي، خو زه ورته له یوه لیدلوري یو څه هیله من یم او هغه دا چې د سولې اصلي مخالفین چې په جگړه کې یې گټې خوندي وې، اوس تر ټولو دمخه سولې ته افراطي لېوالتیا ښيي. که دوه درې کاله دمخه د ډاکټر غني په مشرۍ د حکومت دې برخې له طالبانو سره چټکه سوله غوښتې وای، نو ډاکټر عبدالله او د تلوالې نورو اصلي او فرعي خواوو ټولو به دا تور پورې کاوه چې دا خو یوه ((درون قومي)) سوله ده . خو اوس چې دوی خپله تر اوبو لیدلو وړاندې لنگونه ووهل ،

نو ډېره سخته ده چې ژر خپل ځان راټول کړي. اوس نو جمهور ريس غني ته په کار دي چې ژر تر ژره سولې ته ور ودانگي ، د سولې لپاره يو ځواکمن گروپ وټاکي ، په دې بهير کې د پاکستان ، ايران او ځينو نورو گاونډيو د مضریت عنصر ترې لرې کړي ، خپلو درباري غوره مالانو ته هم متوجه شي؛ حقيقتونه هغسې نه دي لکه دوی يې چې ده ته بيانوي ، طالبان يو عيني واقعيت دی چې بايد په نرمه غاړه او پوره دقت ور سره د سولې بهير تعقيب شي. جمهور ريس که د سولې تر څنگ له نړيوالو ، په تېره بيا له امريکايانو څخه د نظام د فزيکي اډانې د بقا، د گاونډيانو د لاسوهنو د مخنيوي او له افغانستان سره د اقتصادي مرستو د دوام تضمين تر لاسه کړي، نو په دين او دنيا به د دې ولس له دعاوو برخمن وي او که همدا نوشېروان وي او همدا بختک بختک وزيران ، نو د ملت حال تر دې هم خراب او تراب بويه.

د لړ او بر افغان د پيوستون غونډه

دا ليکنه د (۲۰۲۰م) کال د (مارچ) پر (۱۰) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) مياشتې له (۲۰) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نن د لړ او افغان په تاريخ کې يوه ډېره پرمينه ، فکري او ولوليزه غونډه وه. د غونډې د جوړولو لپاره د ورځني يولس بجې پرېکړه وشوه او له حکومتي چارواکو څخه د دې ولسي او ملي غونډې لپاره اجازه

ترلاسه شوه. يو ژمن کاري ټيم ژر خپل کارييل کړ. په دريو ساعتونو کې ټول هغه څه شونې شول چې په دومره تنگ وخت کې يې شونتيا عملي نه برېښېدل. ټولو ځوانانو په خوږ او ولولو سره په غونډه کې گډون وکړ او ټول ويناوال يې په چکچکو او شعارونو بدرگه کړل. د غونډې

جوړوونکي کاري ټيم له سره پرېکړه کړې وه چې بر وطن څخه به يوازې يو تن ښه راغلاست وايي او نور ټول وخت به د محکوم وطن مخورو او مبارزينو ته ورکول کېږي، چې د خپل زړه ارمانونه او پيغامونه بيان کړي. ډاکټر مسعود، جميلي گيلاني، عبدالله ننگيال، افراسياب خټک، محسن

داوړ، علي وزير او نورو ټولو داسې انقلابي ويناوې وکړې چې ساری يې ډېر کم ليدل شوی و. نو ځکه خو د گډونوالو له خوا په تودو ولولو او د (لر او بر يو افغان) په شعارونو په مسلسل ډول بدرگه کېدل. دا غونډه د لر او بر افغان د فکري پيوستون په برخه کې يوه ډېره مهمه غونډه گڼل کېږي. بشپړ جريان يې بيا د ژوندون ټلوېزيون پر څپو خپرېږي.

د خدای پامانی وروستي مراسم

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (مارچ) پر (۱۱) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) میاشتې له (۲۱) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

له کوزې پښتونخوا څخه راغلي مشران او د پښتون ژغورنې غورځنګ مبارزین نن په ښه عزت او درناوي له کابله رخصت شول. په همدې مناسبت په کابل کې (د وزیرو شورا) له خوا د خدای پامانی او درناوي یوه درنه او

پرتمینه غونډه جوړه شوې وه. په غونډه کې د پښتون ژغورنې غورځنګ مخکښو غړو گډون کړی و او علي وزیر د ټولو په استازۍ د ټول افغان ولس له قدرونې او مېلمه پالنې مننه وکړه او خوښي یې څرگنده کړه. د خدای پامانی د مراسمو په پای کې د وزیرو شورا له خوا درانه مبارزین په لونگیو او نورو ډالیو او د (لر او بر یو افغان) شعارونو په بدرکې سره و نازول شول.

افغانستان د امپراتوریو قبرستان

که د ژوند گلستان

دا لیکنه د (۲۰۲۰م) کال د (مارچ) پر (۱۹) مه، چې د (۱۳۹۸ل) کال د (کب) میاشتې له (۲۹) مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

نن په افغانستان کې د جگړې پر سلسلې یو بل کال هم زیات شو، جگړه تر څلوېښتو کلونو واوښته او نیمې پېړۍ ته نږدې شوه، دا تر صلیبي جگړو وروسته د نړۍ په کچه یوه ډېره اوږده جگړه ده، په دې جگړه کې دوه لویې امپراتورۍ راکیر شوې، یوه په کې په بشپړ ډول درې ورې شوه او یوه بله هم په کې له خپل عزت او برمه پرېوته. شوروي امپراتورۍ هم په یوازې ځان دې جگړې ته نه وه داخل شوې، خپل سیمه ییز او نړیوال ملګري یې درلودل او امریکایي زبرځواک هم یوازې نه و؛ د نړۍ څلوېښت نور ځواکمن هېوادونه یې هم ملګري وو، خو دواړه په واقعیت کې دلته ستړي او ستومانه شول، تاریخ یو ځل بیا تکرار شو، زورور په کې کمزوري، خو مظلوم په کې لا مظلوم شول. افغانستان یو ځل بیا د امپراتوریو د هدیرې لقب او ریکارډ خپل کړ، خو دا ریکارډ په ډېره غټه بیه تمام شو. دې کې شک نه شته چې افغانانو به یو غیرتي ویاړ ترلاسه کړی وي، خو څرنګه چې زموږ نړۍ تر ډېره بریده یوه مادي نړۍ ده، یوازې

غیرت هم نه شي کولای د ژوند ټولې اړتیاوې پوره کړي، د ژوند نورو برخو ته هم اړتیا ده. هر کله چې غیرت د تعقل تر بریده واوښت نو پر جهالت بدلېږي. د غیرت او تعقل، احساس او پوهې ترمنځ

باید انډول موجود وي، اوس نو زموږ غیرت په پای کې زموږ د ذلت او د نورو د راحت سبب شوی دی. اوس نو باید د پېړیو له پخوانیو تجربو او د نیمې پېړۍ اوسني گرم جنگ څخه یوه ګټوره او عملي تجربه ترلاسه کړو او هغه دا چې هر وخت جنگ مو ګټلی خو ژوند مو بایللی، غیرت مو ګټلی خو راحت مو له لاسه ورکړی دی، ایا یوازې هېواد ته د امپراتوریو د قبرستان لقب زموږ د ژوند ټول ضرورتونه پوره کولای شي؟ ښه خو به دا وه چې افغانستان نورو ته قبرستان وای، خو افغانانو ته ګلستان، اوس خو افغانستان د خپلو افغانانو په وینو رنگ دی، دا سمه ده چې د ډېرو زورواکو هډونه به دلته ورک وي، خو که د هغوی هډونه دلته دي او یا هلته موږ ته یې ګټه څه ده؟ دا چې پردي هر وخت دلته یرغل کوي، دلته د

قدرت خلا او کمزوري گوري، که موږ خپل شوي او کمزوري نه وای، نو موږ ولې د هغوی مقابلي ته هلته نه ورتللو؟ ايديال حالت خو دا دی چې نه موږ د چا د وطن اشغال لپاره هلته لار شو او نه هغوی ته د دې مجال ورکړو چې دلته لښکر کښي وکړي، هر څوک بايد د خپل ژوند پر ښېرازی مصروف شي.

اوس چې سبا ته کال نوی کېږي، نو ښه ده چې موږ هم خپل فکر نوی کړو، ماضي ته يو ځل بيا کتنه وکړو، يوازې پر جنګي وياړ ډډه و نه لگوو، د ژوند نورو اړتياوو ته هم پام وکړو، د قبرستان پر ځای د گلستان په باب هم فکر وکړو، پوره نيمه پېړۍ مو په قبرستان کې نيمګړی ژوند تېر کړی، راځئ چې يوه پېړۍ د ژوند په گلستان کې هم تېر کړو، دا هم زموږ د ژوند حق دی.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**